

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Рада молодих вчених НУВГП

**Міжнародна науково-практична конференція молодих
науковців, аспірантів і здобувачів вищої освіти**

**«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ НАУКИ»
ЗБІРНИК ТЕЗ
21-22 травня 2020 року**

Рівне 2020

Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців, аспірантів і здобувачів вищої освіти, м. Рівне, 21-22 травня 2020 року : у 2 ч. Ч. 2. Рівне : НУВГП, 2020. 498 с.

Редакційна колегія

Мошинський В.С., д.с.-г.н., професор, ректор Національного університету водного господарства та природокористування (НУВГП); **Савіна Н.Б.**, д.е.н., професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків НУВГП; **Осадча О.О.**, д.е.н., професор, голова Ради молодих вчених НУВГП; **Куницький С.О.**, к.т.н., старший науковий співробітник науково-дослідної частини НУВГП; **Приходько Н.В.**, к.т.н., асистент кафедри водної інженерії та водних технологій НУВГП.

*Рекомендовано Вченою радою Національного університету водного господарства та природокористування.
Протокол № 5 від 29 травня 2020 р.*

ISBN 978-966-327-465-2

© Національний університет водного господарства та природокористування, 2020

АКАДЕМІЧНА ПЛАТФОРМА З СУСПІЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ЮРИДИЧНІ НАУКИ

УДК 343.347.2

Акімов М. О., к.ю.н., доцент (Національна академія
внутрішніх справ, м. Київ)

ДЕЯКІ ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ ЗА СТ. 325 КК УКРАЇНИ

Пандемія коронавірусної хвороби COVID-19, викликаной коронавірусом SARS-CoV-2, обумовила активне обговорення ефективності правового регулювання здійснення санітарних та протиепідемічних заходів у світі в цілому та в нашій державі зокрема. Однією з найбільш нагальних у цьому контексті є проблема застосування до порушників кримінальної відповідальності за порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням відповідно до ст. 325 КК України [1].

Як відомо, серед теоретиків та практиків кримінального права відсутня єдність думок стосовно суб'єкта даного злочину. Одні вчені вважають, що ним може бути лише особа, до службових, професійних або інших обов'язків якої входить виконання правил, встановлених з метою запобігання епідемічним та іншим інфекційним хворобам, а також масовим неінфекційним захворюванням (отруєнням), і боротьби з ними: працівники санітарно-епідеміологічної служби, інших органів державної виконавчої влади, органів місцевого

самоврядування, службові особи підприємств, установ та організацій, громадяни-підприємці тощо [2, С. 1145], тобто спеціальний суб'єкт; із зрозумілих міркувань таку позицію поділяють в адвокатських колах та серед правозахисників. Інші науковці стверджують, що суб'єкт може бути як загальний, так і спеціальний [3, С. 787], і в цьому їх підтримують представники правоохоронних органів. З огляду на вказану розбіжність питання суб'єкта вказаного злочину об'єктивно потребує однозначного вирішення.

Ми вважаємо, що аби встановити, хто (який суб'єкт) вчинив зазначене посягання, слід перш за все точно з'ясувати, в чому саме полягало конкретне діяння. Злочин, передбачений ст. 325 КК України, має матеріальний за конструкцією склад і з об'єктивної сторони характеризується:

а) суспільно небезпечним діянням (дією або бездіяльністю) у таких можливих формах:

- порушення правил і норм, встановлених з метою запобігання епідемічним хворобам;

- порушення правил і норм, встановлених з метою запобігання іншим інфекційним хворобам;

- порушення правил і норм, встановлених з метою запобігання масовим неінфекційним захворюванням (отруєнням) і боротьби з ними.

б) суспільно небезпечними наслідками у таких можливих формах:

- поширення епідемічних хвороб;

- поширення інших інфекційних хвороб;

- створення загрози поширення епідемічних хвороб;

- створення загрози поширення інших інфекційних хвороб;

- поширення масових неінфекційних захворювань

(отруєнь);

- загрози поширення масових неінфекційних захворювань (отруєнь);

в) причинним зв'язком між вказаним діянням та наслідками.

Відповідно, злочин визнається закінченим з моменту настання хоча б одного з наведених вище наслідків як результату вчинення хоча б одного з перерахованих вище діянь, якщо між ними встановлено необхідний та достатній причинний зв'язок.

Оскільки ст. 325 КК України має бланкетну диспозицію, для встановлення певного порушення в діянні особи необхідно звертатись до інших актів законодавства у сфері охорони здоров'я населення. Наприклад, п. 3 ч. 2 ст. 11 Європейської соціальної хартії покладає на державу обов'язок «запобігати... епідемічним, ендемічним та іншим захворюванням» [4]. Згідно ч. 2 ст. 49 Конституції України «охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних... медико-санітарних... програм»; крім цього, ч. 3 цієї ж статті закріплює, що «держава... забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя» [5]. Більш докладно ці обов'язки (та відповідні повноваження центральних органів державної влади та органів місцевого самоврядування) регламентовані Основами законодавства про охорону здоров'я населення [6], Законами України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [7], «Про захист населення від інфекційних хвороб» [8] тощо.

На перший погляд, наведене вище свідчить на користь того, що суб'єкт злочину, передбаченого ст. 325 КК України, – спеціальний. Дійсно, лише службові особи

уповноважених органів (служб) компетентні здійснювати певні заходи із запобігання епідемічним, іншим інфекційним хворобам, масовим неінфекційним захворюванням (отруєнням) і боротьби з ними, знати та реалізовувати встановлені з цією метою правила та норми, а отже, і нести відповідальність за їх порушення та наслідки, що настали. Проте це лише на перший погляд.

Розглянемо, яким чином кримінальний закон регламентує статус суб'єкта злочину в інших нормах із бланкетними диспозиціями. Так, у статтях про злочини проти безпеки виробництва передбачається, що порушення тих чи інших правил вчинюються «особою, яка зобов'язана їх дотримувати» [1]. Тому пленум Верховного Суду України у п. 16 постанови «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» від 12.06.2009 № 7 цілком справедливо визначив, що «суб'єктами злочинів проти безпеки виробництва... можуть бути особи, на яких покладено обов'язок забезпечувати додержання правил безпеки при виконанні певних робіт чи на відповідних підприємствах. Це можуть бути: громадяни-суб'єкти підприємницької діяльності, службові особи ... робітники і службовці відповідних підприємств (цехів) та виробництв. Сторонні для цих підприємств (цехів), виробництв особи (екскурсанти, робітники інших установ та організацій тощо) можуть нести відповідальність за вказаними статтями у випадках, якщо до їхнього відомо у встановленому порядку було доведено правила безпеки на відповідних об'єктах» [9].

Відтак, беручи до уваги що у диспозиції ст. 325 КК України, відсутня пряма вказівка на те, що передбачене нею діяння може бути вчинене лише спеціальним

суб'єктом, доходимо висновку, що порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням може бути вчинене будь-якою особою, яка про них обізнана і зобов'язана дотримуватись (причому не тільки в силу службового становища, професійної належності чи з інших причин).

Як відомо, ст. 68 Конституції України передбачає обов'язок кожного «неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей» [5]. Аналіз наведених вище законів показує, що на громадян України (а також на іноземних громадян та осіб без громадянства) також покладені певні обов'язки у сфері запобігання епідемічним, іншим інфекційним чи масовим неінфекційним хворобам і боротьби з ними, а саме:

- «брати участь у проведенні санітарних і протиепідемічних заходів... виконувати розпорядження та вказівки... державної санітарно-епідеміологічної служби... виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя» (ст. 5 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [7]);

- «піклуватись про своє здоров'я... не шкодити здоров'ю інших громадян... виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством про охорону здоров'я» (ст. 10 Основ законодавства про охорону здоров'я населення [6]).

Крім цього, «особи, які хворіють на інфекційні хвороби чи є бактеріоносіями, зобов'язані вживати рекомендованих... заходів для запобігання поширенню інфекційних хвороб, виконувати вимоги та рекомендації... щодо порядку та умов лікування, додержуватися режиму роботи закладів охорони здоров'я та наукових установ, у

яких вони лікуються... проходить у встановлені строки необхідні медичні огляди та обстеження» (ст. 20 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [8]).

Активна чи пасивна поведінка особи із недотримання зазначених обов'язків може становити об'єктивну сторону злочину, передбаченого ст. 325 КК України. Діяння, що являє собою порушення правил і норм – це, зокрема:

- недотримання передбаченого чинними законами порядку карантинних, обсерваційних, обмежувальних протиепідемічних заходів, що повинні здійснюватись з метою запобігання поширенню інфекційних хвороб;

- продовження роботи (виконання обов'язків) чи іншої діяльності особами, які є носіями збудників інфекційних хвороб;

- недотримання особливих умов і режимів праці, навчання, пересування територією України, встановлених тимчасових обмежень щодо транспортного сполучення з іншими країнами, в'їзду в Україну іноземців та осіб без громадянства, ввезення в Україну вантажів, товарів і предметів, що можуть бути факторами передачі інфекції, тощо.

Таким чином, оскільки перераховані вище діяння, що утворюють об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ст. 325 КК України, можуть бути вчинені особами, які не є службовими, слід констатувати, що суб'єктом вказаного злочину може бути як спеціальний, так і загальний суб'єкт (фізична осудна особа, яка на момент вчинення досягла 16-річного віку).

1. Кримінальний кодекс України : прийнятий 5 квітня 2001 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата

звернення: 08.05.2020). 2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., перероб. та доп. К., Дакор, 2019. 1387 с. 3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Джужи, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 3-тє вид., перероб. і доп. К., Юрінком Інтер, 2019. 1164 с. 4. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 3 травня 1996 р. : ратифікована Законом України від 14 вересня 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062 (дата звернення: 08.05.2020). 5. Конституція України : прийнята 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 08.05.2020). 6. Основи законодавства про охорону здоров'я населення : прийняті 19 листопада 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення: 08.05.2020). 7. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24 лютого 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12> (дата звернення: 08.05.2020). 8. Про захист населення від інфекційних хвороб : Закон України від 6 квітня 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14> (дата звернення: 08.05.2020). 9. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва : Постанова пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09> (дата звернення: 08.05.2020).

УДК 378.147

Акімова О. М., к.пед.н., доцент (Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, м. Харків)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО
ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ В УМОВАХ
УПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ФОРМИ
НАВЧАННЯ**

На сучасному етапі розвитку вищої педагогічної освіти освітнє середовище закладу вищої освіти виступає основою як для ефективної загальної педагогічної діяльності, так і для упровадження у майбутньому інклюзивної форми навчання, зокрема у закладі загальної середньої освіти, та позначається як основна умова ефективної реалізації засад формувального оцінювання в умовах інклюзивного освітнього простору початкової школи.

Таким чином, актуальною виступає проблема створення умов для формування готовності педагогічних фахівців до реалізації засад формувального оцінювання в умовах інклюзивного освітнього простору початкової школи, а саме: формування фахової компетентності у майбутніх учителів до формувального оцінювання молодших школярів з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної освітньої траєкторії та ступеня включеності в освітній процес.

Різні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя висвітлено у наукових дослідженнях О. Бабакіної,

Л. Петриченко, Г. Пономарьової, О. Савченко, Л. Тимчук, Ф. Халілової, Л. Хомич та ін.

Педагогічні аспекти науково-методичних засад інклюзивної освіти висвітлено в працях українських науковців А. Колупаєвої, О. Рассказової, Ю. Найди, О. Столяренко, В. Синьової, П. Таланчука, Є. Тарасенко, О. Таранченко, Н. Шаповала, А. Шевцова та ін.

Проблему педагогічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами в закладах освіти висвітлювали О. Глоба, Е. Данілавічюте, Л. Коваль, С. Литовченко, О. Мартинчук, З. Ленів, Т. Скрипник, О. Таранченко, М. Чайковського та ін.

Реформування освіти на всіх ланках обумовило розширення функцій вчителя початкової школи закладу загальної середньої освіти. Інклюзивний компонент, який раніше не було включено до галузевого стандарту, на сучасному етапі має реалізовуватись відповідно до змін у законодавстві держави [3].

Ми погоджуємось з дослідницею І. Демченко та вважаємо визначені науковцем педагогічні засади інклюзивної освіти доречними і для умов реалізації Професійного стандарту «Вчитель початкової школи закладу загальної середньої освіти», який передбачає вільний доступ до навчання, відповідність умов меті освіти, забезпечення учасників освітнього процесу додатковими ресурсами, дотримання педагогами прогресивних наукових підходів, командність і вивчення кращого педагогічного досвіду.

У зв'язку з цим, поле діяльності вчителя початкової школи, окрім дидактичної, виховної й розвивальної функції, доповнюється діагностичною, корекційною та рефлексивною, реалізація яких є основною для реалізації

формульованої моделі оцінювання в початковій школі учнів з особливими освітніми потребами [2].

На нашу думку, реалізація вищезазначених функцій в інклюзивному освітньому просторі початкової школи передбачає формування наступних компетентностей: предметної, соціальної, психологічної, комунікативної, оберігаючої, інформативної.

Виходячи з вищезазначених компетентностей, актуальним постає питання визначення суті поняття «інклюзивна готовність», на основі сформованості якої відбувається формування інклюзивної толерантності майбутнього вчителя початкової школи.

Зміст поняття «інклюзивна готовність» розуміємо як інтегровану, динамічну та специфічну компетентність, що містить в собі сформованість знань та умінь інклюзивного характеру, які забезпечують вмотивованість та готовність до організації інклюзивного освітнього простору, інклюзивного характеру мислення, усвідомлення ролі інклюзивної освіти, прагнення до саморефлексії тощо.

Погоджуємось з думкою К. Волкової, що в умовах інклюзивної освіти запровадження компетентнісного підходу до оцінювальної діяльності стає необхідною вимогою часу, оскільки процес оцінювання навчальних досягнень учнів із особливими освітніми потребами набуває соціально-педагогічного спрямування й має забезпечувати моніторинг сформованості в учнів життєвих компетентностей, необхідних для успішної реалізації в суспільстві [1].

Формування фахової компетентності у майбутніх учителів до формульованого оцінювання молодших школярів з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної освітньої траєкторії передбачає підготовку

до здійснення алгоритму [5]: постановка об'єктивних і доступних для учнів навчальних та виховних цілей, спільне обговорення та розробка критеріїв оцінювання; реалізація ефективної рефлексії учнів з особливими освітніми потребами виходячи із індивідуальної освітньої траєкторії; створення ефективного зворотного зв'язку учнів з особливими освітніми потребами із членами Команди психолого-педагогічного супроводу та всіма іншими учасниками освітнього процесу; забезпечення активної участі учнів з особливими освітніми потребами в освітньому процесі; моніторинг результатів, корегування індивідуальної освітньої траєкторії виходячи із отриманих результатів та рівня досягнення поставленої мети.

Підготовка майбутніх учителів початкової школи до реалізації засад формульованого оцінювання в умовах інклюзивного освітнього простору початкової школи передбачає оволодіння методом «портфоліо», яке розуміємо як одну з форм роботи з навчальною інформацією учня. Робота за методом «портфоліо» передбачає: зміщення акценту з того, що учень не знає і не вміє, на його сильні сторони, тобто, що він знає і чого навчився чи може навчитися; інтеграцію кількісних і якісних оцінок; домінування самооцінювання над зовнішнім оцінюванням тощо.

Погоджуємось з дослідницею А. Колупаєвою, яка зазначає про наступні переваги використання методу «портфоліо» [4]: характеризує якість навчання різнобічно й багатовимірно; розкриває індивідуальні можливості учня; демонструє динаміку досягнень школяра за певний проміжок часу; допомагає визначити ефективність та відповідність індивідуальної навчальної програми можливостям дитини; допомагає здійснювати моніторинг

за розвитком соціалізації та формуванням особистості учня; допомагає здійснювати зворотний зв'язок між дитиною, батьками, вчителем.

Отже, підготовки майбутніх учителів початкової школи до реалізації засад формувального оцінювання в умовах інклюзивного освітнього простору початкової школи передбачає використання гнучких та мобільних навчальних програм та формування інклюзивної готовності, які в подальшому забезпечать реалізацію права на освіту всіх дітей, незалежно від стану здоров'я та рівня психічного та розумового розвитку.

1. Волкова К. С. Сутність та критерії готовності майбутніх учителів початкових класів до оцінювальної діяльності в умовах інклюзивної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 3 (67). С. 155–165.
2. Демченко І. І. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04; 13.00.03. Умань, 2016. 46 с.
3. Законодавство України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 05.05.2020). Київ, 2020.
4. Колупасва А. Основи інклюзивної освіти : навчально-методичний посіб. Київ : 2012. 308 с.
5. Основи інклюзивної освіти в початковій школі: робочий зошит / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової. Харків : Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, 2019. 124 с.

УДК 34.347.931

Андрієвська Л. О., старший викладач

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро)

ЗАКОННА СИЛА СУДОВИХ РІШЕНЬ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Серед об'єктів дослідження в науці цивільного процесуального права одними з найбільш дискусійних є позов та судові рішення. Причиною цього є те, що вказані правові категорії пов'язують між собою матеріальні та процесуальні правовідносини. Тому дуже важко визначити, скільки в них від матеріального права, а скільки від процесу. Позов, маючи підстави у матеріальних правовідносинах, розглядається вже у процесуальному порядку. Рішення суду, навпаки, отримане в процесі судового розгляду, будучи процесуальним актом, впливає на суспільні відносини, є елементом механізму їх правового регулювання [1].

Внаслідок змін у цивільному процесуальному законодавстві України час від часу змінювалася й система судових актів, що ухвалюються в процесі розгляду та вирішення цивільних справ, руху цивільної справи по судових інстанціях. У зв'язку з цим наукові дослідження даної проблематики, здійснені у різні періоди, так і не утворили єдиної цілісної системи знань про судові рішення як узагальнюючу категорію для всіх судових актів у цивільному процесі. Судове рішення є ключовим елементом у механізмі захисту прав, свобод та охоронюваних законом інтересів суб'єктів правовідносин,

який втілює як проміжні, так і остаточні результати діяльності суду та учасників цивільного процесу, отримані в ході такого захисту [1].

Судове рішення в цивільному процесі (у розумінні його як узагальнюючого поняття для всіх судових актів, що ухвалюються в порядку цивільного судочинства) – це судовий акт, який у відповідній процесуальній формі (рішення, ухвали, постанови чи судового наказу) закріплює висновок суду щодо вирішення на основі верховенства права вимоги правового характеру або іншого юридичного питання, поставленого перед судом в процесі розгляду та вирішення цивільної справи з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави [2, С. 322-334].

В юридичній літературі наводяться різні класифікації судових рішень (судових актів). Так, С.К. Загайнова в залежності від реалізації кінцевої мети правосуддя пропонує виділяти: 1) заключні судові акти, що завершують розгляд цивільної справи в межах окремого судового провадження чи у межах окремого правозастосовного циклу; 2) проміжні судові акти, які супроводжують усю діяльність щодо здійснення правосуддя, спрямовані на ухвалення заключного судового акту [3, С. 8]. Така класифікація є більш точнішою і правильною, адже кожне винесене судове рішення набуває своєї значущої юридичної сили, що є важливим в цивільному процесі.

Суд в ухвалі, як і в судовому рішенні, адресує наказ певному колу осіб із метою визначити їх поведінку (наприклад, здійснити або утриматися від здійснення тих

чи інших дій). Якщо ж цей наказ суду не наділити законною силою, то авторитет суду перетворився б на порожній звук, і здійснення правосуддя стало б практично неможливим; ухвала суду першої інстанції законна, тобто вона відповідає вимогам законності. Законність ухвал, як і судових рішень, полягає в суворому й неухильному застосуванні закону згідно з його змістом і метою [4, С. 51] Як акт застосування закону судова ухвала є вимогою закону щодо тих умов і питань, для вирішення яких вона постановляється; у судових ухвалях, у яких суд викладає конкретні обставини справи, піддає їх аналізу та висловлює своє судження відносно конкретних праводносин осіб, які беруть участь у справі, міститься об'єктивна істина; судові ухвали спрямовані на зміцнення законності та правопорядку. Таким чином, законна сила ухвал суду першої інстанції, зазначає О. Шиманович, породжується в принципі тими ж обставинами, що й законна сила судових рішень [5, С. 112].

Ухвали суду, що виносяться в ході процесуальної діяльності, і якими справа по суті не вирішується, окремо від судового рішення законної сили не набирають. Однак, оскільки вони винесені органом державної влади і є актами застосування права, їм також властиві обов'язковість та властивість реалізованості [6, С. 446].

Тобто наявність деяких властивостей законної сили у судової ухвали не можна вважати безумовною ознакою того, що судова ухвала наділена законною силою. Навіть ті автори, які або ґрунтуючись на тому, що законодавець офіційно визнав законну силу і за судовими ухвалями, або через власне переконання в цьому визнають існування законної сили судової ухвали, все одно вказують на її обмежену дію порівняно з законною силою рішення

[7, С. 496].

В юридичній літературі справедливо наголошується на тому, що поняття законної сили не співпадає за своїм змістом з поняттям юридичної сили. На відміну від рішення суду, яке у встановленому процесуальним законом порядку набирає законної сили, судова ухвала набирає чинності (юридичної сили), однак законна сила цьому процесуальному акту не властива. [8, С. 45;].

Таким чином, законна сила судового рішення – це властивість, яка є регулятором тих суспільних відносин сторін (маючи на увазі індивідуально-правове регулювання), що були предметом судового розгляду. Поняття законної сили не співпадає за своїм змістом з поняттям юридичної сили. На відміну від рішення суду, яке у встановленому процесуальним законом порядку набирає законної сили, судова ухвала набирає чинності (юридичної сили), однак законна сила цьому процесуальному акту не властива. Тому з метою покращення нормативної моделі інституту судових рішень в цивільному процесі пропонується внести зміни та доповнення до ЦПК України, які вдосконалюють зміст рішення суду першої інстанції, доповнюють зміст властивостей виключності та преюдиціальності рішення суду, що набрало законної сили, уточнюють порядок набрання чинності судовою ухвалою, вдосконалюють зміст постанови судів апеляційної та касаційної інстанції.

1. Андронов І. В. Судові рішення в цивільному процесі України : монографія. Одеса : Юридична література, 2018. 372 с.
2. Андронов І. В. Судове рішення як акт правосуддя в цивільному процесі. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Т. 16. Одеса, 2015. С. 322–334.
3. Загайнова С. К. Судебные акты в гражданском и арбитражном

процессе : теоретические и прикладные проблемы : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Екатеринбург, 2008. 51 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10924/%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%90%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%20%D0%86.%D0%92.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (дата звернення: 01.05.2020 р.).

4. Гурвич М. А. Решение советского суда в исковом производстве. М., 1955. 128 с. **5.** Шиманович О. До питання про законну силу ухвал суду першої інстанції в цивільному процесі України. *Підприємництво, господарство і право* : щомісячний науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2005. № 3. С. 112–116. **6.** Сахнова Т. В. Курс гражданского процесса : теоретические начала и основные институты. М. : Волтерс Клувер, 2008. 696 с. **7.** Васильев С. В. Гражданский процесс : курс лекций. Х. : Эспада, 2010. 856 с. **8.** Скобелев В. П. Понятие и содержание законной силы судебного решения. *Тенденции развития гражданского процессуального права России*. СПб. : Изд-во «Юридический центр Пресс». 2008. С. 452–469.

УДК УДК 34.343.343/7

Антипова А. К., здобувач вищої освіти

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпропетровськ), **Чоботько М. А., викладач кафедри СФП** (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпропетровськ)

ПЕРЕВИЩЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ

Бувають ситуації коли поліцейські не завжди діють за протоколом. Вони можуть перевищити заходи примусу, хоча в цьому не було потреби, або ж не правильно

застосувати вогнепальну зброю чи фізичний вплив. Саме така безвідповідальна поведінка деяких правоохоронців не тільки шкодить людям, вона також підриває імідж поліції в цілому. На сьогодні дуже гостро постає питання, як не тільки виявити факт порушення, а і як його не допустити.

Яскравим прикладом того коли правоохоронець може перевищити свої повноваження є випадок котрий стався нещодавно в Харківській області. Оди з патрульних під час затримання транспортного засобу неправомірно застосував спецзасоби до пасажирів даного автомобіля. Потерпілий не чинив опору, виконував команди, а в результаті отримав численні забої, струс мозку та перелом ребер [1].

На жаль, це не єдиний випадок. Наші правоохоронці іноді настільки виходять з рамок закону, що звинувачують взагалі невинних людей. Так сталося в Києві, старший слідчий безпідставно склав протокол з метою перешкодження акціям протесту [2].

Для наших правоохоронців вже стало нормальним вважати себе вище закону. Вони безпідставно обвинувачують, завдають шкоди здоров'ю. Лише за перше півріччя 2019 року на наших правоохоронців було відкрито 448 кримінальних проваджень [3].

Така поведінка правоохоронців є неприпустимою. Для того, щоб зменшити злочинність серед працівників поліції було створене Державне бюро розслідувань, яке займається справами пов'язаними з правопорушеннями в котрих були зафіксовані працівники поліції.

За 2018–2019 рр. в ДБР було відкрито кримінальних проваджень проти правоохоронців та військовослужбовців: особливо тяжких кримінальних правопорушень – 60; тяжких кримінальних правопорушень – 1269; кримінальних правопорушень середньої тяжкості –

820; кримінальних правопорушень невеликої тяжкості – 396.

На сьогодні є спеціальний підрозділ, котрий регулює правопорушення серед працівників поліції, це є великим здобутком для України [3]. Для покарання правоохоронців за менш суворі правопорушення було створено «Дисциплінарний статут Національної поліції України».

В цьому статуті є багато недоліків, основними з них є:

1. Дисциплінарні комісії не є постійними незалежними органами.

2. Скарги громадян про порушення, вчинені правоохоронцями, рапорти про вчинення їхніми колегами правопорушень, як і раніше, матимуть великі шанси «загубитися» у лабіринтах бюрократії численних підрозділів Національної поліції.

3. Не передбачено обов'язкової участі громадськості у роботі дисциплінарних комісій.

4. Питання, чи призначати покарання за дисциплінарне правопорушення, одноосібно вирішує керівник працівника поліції, стосовно якого дисциплінарна комісія здійснила службове розслідування [4].

Таким чином хоча і є певні результати з протидії злочинності серед правоохоронців їх замало.

Виходячи з цього, ми можемо дійти висновку, що на сьогодні в Україні злочинність серед правоохоронців існує. Але не можна не зазначити, що були створені умови для її подолання, проте їх недостатньо. Тож треба продовжити реформувати законодавство в цій сфері, щоб унеможливити надалі розвиток злочинності серед людей, котрі повинні з нею боротися [5].

1. Південна інформаційна компанія. *На лаві підсудних опинився поліцейський за перевищення повноважень* : новини. URL: <https://pik.ua/news/url/na-lavi-pidsudnih-opinivsvja-politsejskij-za-perevischennja-povnovazhen> (дата звернення: 01.05.2020 р.).
2. Слово і діло. *Скільки кримінальних справ проти українських поліцейських відкрито у першому півріччі 2019 року*. Політика : новини. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/09/09/infografika/polityka/skilky-kryminalnyx-sprav-proty-ukrayinskyx-policejskux-vidkryto-pershomu-pivrichchi-2019-roku> (дата звернення: 01.05.2020 р.).
3. Укрінформ. *Київському поліцейському повідомили про підозру в переслідуванні майданівців* : новини URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3001007-kiivskomu-policejskomu-povidomili-pro-pidozru-v-peresliduvanni-majdanivciv.html> (дата звернення: 01.05.2020 р.).
4. Державне бюро розслідувань. *Звіт про роботу 2018-2019. Звіт Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованого у місті Хмельницькому*. URL: https://dbr.gov.ua/sites/default/files/201911/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%A2%D0%A3%D0%94%D0%91%D0%A0%20%D1%83%20%D0%BC.%D0%A5%D0%BC%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%202018-2019_compressed.pdf (дата звернення: 01.05.2020 р.).
5. Борис Малишев. *Чотири проблеми із притягненням поліцейських до дисциплінарної відповідальності. Кримінальна юстиція. Концепція реформування кримінальної юстиції*. URL: <https://pravo.org.ua/ua/news/20873661-chotiri-problemi-iz-prityagnennyam-politsejskih-do-distsiplinarnoyi-vidpovidalnosti> (дата звернення: 01.05.2020 р.).

Бабенко В. Ю., ад'юнкт (Національний університет цивільного захисту України, м. Харків)

ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СУСПІЛЬНИМИ КОНФЛІКТАМИ

На даний час суспільні конфлікти як на місцевих рівнях в Україні, так і в цілому у світі здобувають великі масштаби, що призводить до ряду обмежень та змін повсякденних моделей поведінки людей як об'єктів державного управління. Суспільні конфлікти це результат незадоволення основних потреб об'єктів державного управління у забезпеченні безпеки, добробуту, сталого функціонування звичних систем життєзабезпечення, способу життя. В преамбулі Статуту Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (скорочено – ЮНЕСКО) написано: «Думки про війну виникають в умах людей, тому у свідомості людей слід укорінювати ідею захисту світу» [1], тому суспільні конфлікти виникають насамперед не через дії суспільства, а через незадоволення людей цими діями.

Найпоширенішою формою соціального конфлікту є політичний конфлікт саме з його проявами найчастіше стикаються люди. Суспільний конфлікт виникає через негативні, безконтрольні взаємодії громадян в суспільстві, або недостатньої уваги зі сторони суспільства в конфліктних питаннях, один з перших аналіз суспільних конфліктів проводив Ніколо Макіавеллі [2, С. 178]. Під негативною взаємодією тлумачиться така взаємодія громадян, при взаємодії яких не вирішується питання

задоволення виниклих потреб повною мірою. Тому суспільний конфлікт як явище має цілком реальне життєве протиріччя яке оцінюється та розглядається людьми з різними фінансовими достатками та потребує контролю та державного управління.

Суспільні конфлікти поширюються на різні сфери життя громадян та суспільств, насамперед джерелом суспільного конфлікту є базові потреби, тому, наприклад, у сфері політичного конфлікту взаємодія між людьми та політичними об'єднаннями виражається лише в негативному сенсі. Вирішення для кожної із сторін політичного конфлікту можливо лише при позитивному результаті (прийняття необхідного закону) для однієї сторони політичного конфлікту, що негативно сприймає інша сторона, тому політична боротьба завжди гостра та несхожа на конфлікти у інших сферах.

Існує багато шляхів вирішення суспільних конфліктів у сфері державного управління дієвий метод, котрий вирішує питання політичних конфліктів – це зміна структури суб'єктів державного управління. Створення на базі обласних державних адміністрацій обласних військово-цивільних адміністрацій, що забезпечило функціонування існуючої політичної влади. Інтеграція активістів та волонтерів до структури суб'єктів державного управління, в якій вони грають роль посередників та помічників. Ці методи допомагають уникати утворень нових суспільних конфліктів, понизити напруження суспільних конфліктів, привести конфліктуючі сторони до переговорів та подальшого вирішення суспільних конфліктів.

1. Статут Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури від 16 листопада 1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_014 (дата звернення: 01.05.2020 р.). 2. Мак'явеллі Н. Флорентійські хроніки. Державець / пер. з іт. А. Перепадя. Харків : Фоліо, 2007. 511 с.

УДК 343.982.3

Балдич І. С., здобувач вищої освіти першого рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **Цимбалюк В. І., к.ю.н., професор** (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СУЧАСНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАСОЛОГІЧНИХ СЛІДІВ ТА ПРОБЛЕМИ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ПО ЇХ ПРОВЕДЕННЮ

Як відомо, при розслідуванні багатьох видів злочинів велике значення має трасологія. Трасологія – це галузь криміналістичної техніки, яка вивчає матеріально-фіксовані сліди. У криміналістиці сліди, що залишаються після вчинення злочину, вивчаються з метою швидшого його розкриття, виявлення злочинців, встановлення істини [4, С. 218].

Трасологія вивчає матеріально фіксовані сліди, закономірності їх утворення та розробляє прийоми, методи і науково-технічні засоби їх виявлення, фіксації, вилучення й дослідження, результати якого дають можливість працівникам правоохоронних органів зробити висновки про механізм їх утворення, скласти версії щодо способу скоєння злочину, механізму його вчинення, обставин, умов і причин скоєння злочину, що, своєю чергою, дає

можливість оперативно та ефективно встановити осіб, їхню участь і вину у скоєнні злочину, а в кінцевому результаті повно, всебічно та об'єктивно провести розслідування злочину [1, С. 179].

При проведенні трасологічних експертиз використовується досить багато різних методів і апаратно-технічних засобів. Перевагою таких експертиз є те, що дані методи і засоби дозволяють проводити в основному неруйнівні дослідження об'єктів. Цього можна досягти за рахунок застосування візуальних, мікроскопічних, фотографічних, магнітооптичних та інших методів. У трасології також широко застосовуються методи моделювання і реконструкції. Система методів трасологічної експертизи дозволяє встановлювати фактичні дані, що відносяться як до об'єктів, у результаті взаємодії яких утворилися сліди, так і до механізму утворення окремих слідів і комплексів слідів, взаємозв'язок між слідами, вплив на слідоутворення обстановки місця події і на цій основі одержувати інформацію про характер і способи дій осіб [2, С. 60].

Трасологія є одним із перших розділів криміналістики, де почали застосовувати математичні методи. Методи сучасної статистики можуть бути успішно використані для оцінки результатів експертних експериментів, точності вимірів і вірогідності кількісних розходжень, встановлених в процесі трасологічних досліджень. Істотне значення в розвитку трасології зіграло використання таких фізичних методів, як мікроскопія і мікрофотографування, рентгенофотографування, дослідження в інфрачервоних й ультрафіолетових променях. Без мікроскопічної техніки, що забезпечує можливість виявлення й вивчення дрібних деталей рельєфу

об'єкта, що залишив слід, розвиток трасології взагалі було б неможливим [3, С. 11].

До перспективних методів, які повинні стати основою нових досягнень трасології, відносяться топографія, електронна мікроскопія, машинне розпізнавання образів, ймовірносно-статистична оцінка ознак; автоматизація експертної діяльності на базі широко розвинутої структури автоматизованих інформаційно-пошукових систем (АПС), автоматизованих робочих місць експерта (АРМ), комп'ютерних ідентифікаційних систем, використання комп'ютерних технологій при фотографуванні слідів і об'єктів [3, С. 12].

Оскільки трасологія як галузь криміналістичної техніки складає дуже значний об'єм роботи експерта-криміналіста, він повинен мати якнайбільше відомостей про обставини справи, що мають значення для його дослідження, тоді ефективнішим буде результат його дослідження. До таких обставин, відносяться відомості про об'єкт, який перевіряється, про сліди, зразки для порівняльного дослідження та ін. Так, взуття, шини і багато інших об'єктів трасологічної експертизи в процесі їх експлуатації швидко зношуються, у них зникають одні ознаки і з'являються інші. Внаслідок цього знання експертом умов і часу експлуатації, ремонту подібних об'єктів є однією з гарантій правильності його висновків. При фіксації слідів необхідно застосовувати методи, що забезпечують максимально точну передачу в копіях (зліпках) ознак слідоутворюючих об'єктів. Особливу увагу треба приділити підготовці об'єктів до направлення їх до експертної установи (наприклад, гіпсові зліпки взуття необхідно висушити, не видаляючи з них нашарувань ґрунту) і упакуванню даних об'єктів.

Необхідно зазначити, що у ході експертизи слідів взуття можуть виникати певні труднощі. Не маючи у своєму розпорядженні взуття, яким міг бути залишений досліджуваний слід, здебільшого неможливо встановити, чи є певні деталі зовнішньої будови сліду – різноманітні заглиблення та виступи (випуклості) на поверхні зліпку, забарвлені чи незабарвлені ділянки у сліді відображеннями деталей рельєфу взуття, чи вони виникли внаслідок якихось випадкових причин (дефектів зліпку, наявності повітряних пухирів в гіпсовому розчині, камінців у ґрунті, порушень умов фіксації сліду тощо). У таких випадках експерт повинен зробити висновок, що вирішення питання про придатність сліду для ототожнення можливе лише за умови наявності взуття, яким міг бути залишений досліджуваний слід.

Наведений перелік не є вичерпним. В експертній практиці інколи доводиться вирішувати окремі питання ситуаційного характеру, які стосуються дослідження механізму утворення слідів при певних обставинах та ін.

1. Біленчук П. Д., Дубовий О. П., Тимошенко П. Ю., Салтєвський М. В. Криміналістика : підручник. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 1997. 232 с.
2. Експертизи в судовій практиці : навч. посіб. / В. Г. Гончаренко, В. Є. Бергер, Л. П. Булига та ін. К. : Либідь, 1993. 197 с.
3. Кофанов А. В. Трасологічні дослідження : курс лекцій. К. : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 304 с.
4. Криміналістика : підручник для студентів юрид. спец, вищих закладів освіти / Глібко В. М., Дудніков А. Л., Журавель В. А. та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 684 с.

УДК 373.2:316.77

Безуглова В. Д., здобувач вищої освіти другого рівня (Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг), **науковий керівник: Суятинова К. Є., к.пед.н., доцент** (Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг)

ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАПРОСТОРУ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

Сучасна освіта в Україні знаходиться в умовах трансформації і вимагає нового підходу до вирішення проблем навчання й виховання дітей. Затверджена Концепція впровадження медіаосвіти в Україні висвітлює аспекти використання медіапростору в освітній системі як запоруку формування гармонічної особистості [5].

Питання медіапростору досліджувалося багатьма вченими, серед яких Н. Коулдрі та А. Маккарті (взаємозалежність оточуючого середовища із електронними носіями інформації), П. Бурдье (символічність як складова медіапростору), Н. Хлопаєва (вплив засобів масової інформації на формування медіапростору), О. Монастир'ова, М. Уотерс (медіапростір як культурна складова).

Уперше в Україні питання інтеграції медіа- і дошкільної освіти почали вивчати Н. Ашиток, О. Кравчишина, К. Крутий, І. Кузьма та ін.

Медіапростір – це простір, за допомогою якого групи людей можуть встановлювати комунікації, знаходячись на відстані один від одного; соціальний інститут, який

об'єднує окремі компоненти (аудіо-, відеоконтент, друковані видання) [6].

Якщо розглядати медіапростір через освітню площину, то він включає в себе три основні компоненти: медіакультуру, медіаграмотність, медіаосвіту [4].

Перед педагогами закладів дошкільної освіти постало завдання правильного, помірною і поступового впровадження медіапростору в повсякденне життя вихованців. Системне застосування медіаскладників допоможе у вирішенні триєдиної мети:

- сформувати медіаграмотність;
- навчити виражати емоції, використовувати невербальні засоби;
- навчити навичкам спілкування під час створення медіаконтенту;
- розвивати комунікативні навички спілкування;
- розвивати бажання володіти усним і письмовим мовленням [3, С. 14].

Закон України «Про дошкільну освіту» акцентує увагу на формуванні у дитини дошкільного віку всіх життєво необхідних компетенцій дитини [2]. Державним стандартом дошкільної освіти є Базовий компонент дошкільної освіти, який регулює формування всіх компетенцій дошкільника відповідно до лінії розвитку дитини [1].

Отже, ми можемо зробити висновок, що впровадження медіапростору в освітній процес закладу дошкільної освіти забезпечує виконання ключових завдань зазначених у відповідних документах. Використання медіазасобів позитивно впливає на формування пізнавальної активності, соціально-комунікативної

компетенції й створює умови для розкриття творчого потенціалу дошкільника.

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf> (дата звернення: 05.05.2020).
2. Про дошкільну освіту : Закон України станом на 25 листоп. 2005 р. *Верхов. Рада України*. Офіц. вид. Київ : Парламентське вид-во, 2005. 32 с. (Серія «Закони України»).
3. Данильчук Н., Химич Т., Лапа С. Сучасний соціальний медіапростір в дитячій освітній траєкторії : методичний посібник. Вінниця : ММК, 2018. 108 с.
4. Гриценко Є. Освітній медіа простір. *Педагогіка та психологія*. 2017. № 57. С. 32–42.
5. Найдьонова Л. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: <http://mediaosvita.org.ua/book/kontseptsiya-vprovadzheniya-mediaosvity/> (дата звернення: 06.05.2020).
6. Harrison S. *Media Space 20+ Years of Mediated Life*. Harrison, 2009. 466 p.

УДК 355/359

Бериславська О. М., к.ю.н., доцент кафедри правового забезпечення (Військовий інститут КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ)

ВІЙСЬКОВО-ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Насамперед вважаємо за потрібне акцентувати увагу на тому, що пошук та розробка нових перспективних наукових напрямів у сфері військово-правових досліджень є актуальною, оскільки відповідає реальним викликам та

загрозам сьогодення. З цього приводу слід звернути увагу на наказ Міністерства освіти і науки України № 1477 від 28.12.2018 року «Про затвердження примірнього переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право», в якому передбачений окремий напрям 2.13 «Право національної безпеки; військове право» [1].

Слід зазначити, що вимоги до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України 23.09. 2019 року № 1220 містять вказівку на те, що зарахування статей відбувається з урахуванням наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача та за умови відповідності наукового періодичного видання тематичній спрямованості з певної галузі науки (знань) [2].

Нами проаналізовано Перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора наук, кандидата наук та ступеня доктора філософії [3] станом на 06.05.2020, причому ми розглядали лише журнали юридичного спрямування (категорія Б), оскільки журнали юридичного спрямування (категорії А) – відсутні.

Дослідивши, інформаційні листи та сайти засновників періодичних видань нами встановлено, що з 57 видань (категорія Б), які є фаховими за спеціальністю 081 «Право» лише у вимогах до публікації статей у виданні «Наука і правоохорона» Державного науково-дослідного інституту МВС України вказаний тематичний напрямок «Право національної безпеки; військове право», а у виданні «Адміністративне право і процес» Київського національного університету імені Тараса Шевченка напрям

«Військове право» розміщений у рубриці «Особливе адміністративне право». Також у журналі «Право і безпека» Харківського національного університету внутрішніх справ МВС України серед тематичних напрямів вказаний «Національна безпека і права людини», а видання Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого «Проблеми законності» містить тематичний напрямок «Правові засади національної безпеки».

Окремо слід відмітити видання Національної академії Національної гвардії України «Честь і закон», в якому напрям «Право» має тематичну спрямованість «Правове забезпечення службово-бойової діяльності» та видання Донецького юридичного інституту МВС України «Правовий часопис Донбасу», яке містить напрям «Підготовка фахівців системи професійної юридичної освіти в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання» та зазначити, що вказані напрями досліджень також відображають питання включені до пункту 2.13 Наказу МОН № 1477.

Також ми задавали питання щодо можливості публікації статей за військово-правовою тематикою представникам редколегій інших журналів з Переліку, які здебільшого відповідали ствердно та виявляли цікавість до озвученої проблематики. З чого можемо зробити висновок про те, що інтерес до наукових досліджень військово-правових проблем постійно підвищується, причому розширюється проблематика наукового пошуку і дослідницького простору військово-правової науки, що природньо є окремим вектором розвитку сучасної юридичної науки.

1. Про затвердження примірного переліку та опису предметних напрямів досліджень в межах спеціальності 081 «Право» від 28.12.2018 р. № 1477. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-pereliku-ta-opisu-predmetnih-napryamiv-doslidzhen-v-mezhah-specialnosti-081-pravo> (дата звернення: 06.05.2020). 2. Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук : Наказ МОН України від 23.09.2019 р. № 1220. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1086-19> (дата звернення: 06.05.2020). 3. Перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора наук, кандидата наук та ступеня доктора філософії (відповідно до Порядку формування Переліку наукових фахових видань України, затвердженого наказом МОН України від 15 січня 2018 року № 32, зареєстрованого в Мін'юсті України 06 лютого 2018 року за № 148/21600). URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/atestaciya-kadriv-vishoyi-kvalifikaciyi/naukovi-fahovi-vidannya> (дата звернення: 06.05.2020).

УДК 343.14:347.132.142

Благодир А. А., к.ю.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне),
Благодир С. М., к.ю.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

НЕДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ ОТРИМАНИХ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРЕМЕНТУ

Статтею 240 Кримінального процесуального кодексу України (надалі КПК) передбачено, що з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для

встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань.

За необхідності слідчий експеримент може проводитися за участю спеціаліста. Під час проведення слідчого експерименту можуть проводитися вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складатися плани і схеми, виготовлятися графічні зображення, відбитки та зліпки, які додаються до протоколу. До участі в слідчому експерименті можуть бути залучені підозрюваний, потерпілий, свідок, захисник, представник.

Про проведення слідчого експерименту слідчий, прокурор складає протокол, у якому докладно викладаються умови і результати слідчого експерименту.

По суті статтею 240 КПК передбачено два види самостійних слідчих (розшукових) дій. Перша – відтворення дій, обстановки, обставин певної події, а друга – проведення необхідних дослідів чи випробувань.

Очевидно, що слідчий експеримент є важливим засобом перевірки відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення. Тому важливо, щоб особа, яка проводить зазначену процесуальну дію, дотримувалася встановлених законом правил, які визначають допустимість доказу.

Згідно зі ст. 86 КПК доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК (ч. 1). Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення (ч. 2).

Відповідно до ч. 1 ст. 87 КПК недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

Частиною 2 та 3 цієї статті встановлено, що суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і основоположних свобод, зокрема, такі діяння, як здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов. Недопустимими є також докази, що були отримані після початку кримінального провадження шляхом реалізації органами досудового розслідування чи прокуратури своїх повноважень, не передбачених цим Кодексом, для забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Незважаючи на досить чіткі та однозначні вимоги закону, непоодинокими є випадки, коли практичні працівники допускають істотні порушення прав людини у зв'язку з проведенням слідчого експерименту пов'язаного з проникненням до житла чи іншого володіння особи.

Наприклад: під час розгляду в Івано-Франківському міському суді кримінального провадження № 344/8491/17, прокурором надано суду протокол слідчого експерименту від 22 червня 2017 року [1].

Аналіз інформації зафіксованої в зазначеному процесуальному документі дає підстави зробити висновок, що ця слідча (розшукова) дія була проведена з допущенням істотного порушення конституційних права і

свобод підозрюваного, що зумовлює визнання протоколу слідчого експерименту недопустимим доказом з огляду на таке.

Як слідує з наданого суду протоколу, для проведення слідчого експерименту був використаний автомобіль який належить обвинуваченому на праві приватної власності.

Слідчий проводив в салоні автомобіля дії направлені на перевірку і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення. Зазначене підтверджується змістом протоколу та фотографіями доданими до протоколу.

Однак, статтею 12 Загальної декларації прав людини встановлено, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, тайну його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань [2].

Статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції (ч. 1). Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб (ч. 2) [3].

Згідно зі ст. 30 Конституції України не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за

вмотивованим рішенням суду. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду й обшуку [4].

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 20 жовтня 2011 року у справі № 1-31/2011, обвинувачення у вчиненні злочину не може бути обґрунтоване фактичними даними, одержаними в незаконний спосіб, а саме: з порушенням конституційних прав і свобод людини і громадянина; з порушенням встановлених законом порядку, засобів, джерел отримання фактичних даних; не уповноваженою на те особою тощо [5].

Частиною 5 ст. 240 КПК встановлено, що слідчий експеримент, що проводиться в житлі чи іншому володінні особи, здійснюється лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, або прокурора, яке розглядається в порядку, передбаченому цим Кодексом, для розгляду клопотань про проведення обшуку в житлі чи іншому володінні особи.

Під іншим володінням особи, згідно зі ст.233 КПК України, розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи.

В постанові Пленуму Верховного Суду України № 2 від 28 березня 2008 р. «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і

свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства» зазначено, що як «інше володіння» слід розуміти такі об'єкти (природного походження та штучно створені), які за своїми властивостями дають змогу туди проникнути і зберегти або приховати певні предмети (речі, цінності). Ними можуть бути, зокрема, земельна ділянка, сарай, гараж, інші господарські будівлі та інші будівлі побутового, виробничого та іншого призначення, камера сховища вокзалу (аеропорту), індивідуальний банківський сейф, автомобіль тощо [6].

У рішенні Європейського суду з прав людини (у справі: «Белоусов проти України» (CASE OF BELOUSOV v. UKRAINE) зазначено: «Суд нагадує, що будь-яке втручання згідно з пунктом 1 статті 8 Конвенції повинно бути виправданим у розумінні пункту 2 як таке, що здійснюється «згідно із законом» і є «необхідним у демократичному суспільстві» задля досягнення однієї або більше законних цілей, що в ньому наводяться (див. серед багатьох інших джерел рішення у справах «Сільвер та інші проти Сполученого Королівства» (Silver and Others v. the United Kingdom), від 25 березня 1983 року, Series A № 61, с. 32, п. 84, та «Савіні проти України» (Saviny v. Ukraine), заява № 39948/06, п. 47, від 18 грудня 2008 року). Формулювання «згідно із законом» вимагає від оскаржуваного заходу як підґрунтя в національному законодавстві, так і його відповідності принципів верховенства права (див. С. і Марпер проти Сполученого Королівства (S. and Marper v. the United Kingdom) [ВП], заяви №№ 30562/04 і 30566/04, п. 95, ECHR 2008). Головною метою статті 8 Конвенції є захист особи від свавільного втручання державних органів (див. серед

багатьох інших джерел рішення від 27 жовтня 1994 року у справі «Kroon та інші проти Нідерландів» (Kroon and Others v. the Netherlands), п. 31, Series A № 297-C» [7].

З огляду на зазначене автомобіль, який належить обвинуваченому на праві приватної власності відноситься до категорії «інше володіння особи», яка застосовується в статті 240 КПК.

В порушення вимог закону слідчий не звернувся до суду і відповідно не отримав ухвалу на проведення слідчого експерименту в автомобілі обвинуваченого. Також слідчий не отримав добровільної згоди обвинуваченого на проведення зазначених дій. Тому наданий прокурором суду протокол проведення слідчого експерименту є очевидно недопустимим доказом.

За таких обставин суд повинен керуватися вимогами ч. 2 ст. 89 КПК, якими передбачено, що у разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате.

1. Матеріали кримінального провадження № 344/8491/17. Івано-Франківський міський суд Івано-Франківської області. 2020.
2. Загальна декларація прав людини. Забезпечення органами внутрішніх справ міжнародно-правових стандартів прав людини при охороні громадського порядку : у 3 ч. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. (Науково-практичний, документально-джерельний та навчально-методичний комплекс : у 3 ч. / відп. ред. Римаренко Ю. І. та ін.). Ч. 2. Ч. 3. 2001. 558 с.
3. Конвенція про захист прав людини і основних свобод. Міжнародний документ від 04.11.1950. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення:

01.05.2020). 4. Конституція України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.05.2020). 5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України. *Офіційний вісник України*. 2011. № 84. Ст. 3091. 6. Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 28 березня 2008 р.

УДК 336.76

Богачук М. І., здобувач вищої освіти першого рівня (Одеський національний економічний університет, м. Одеса), **науковий керівник: Кулікова Є. О. викладач** (Одеський національний економічний університет, м. Одеса)

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

В Україні на даний момент добровільне медичне страхування це означає, що кожен бажаючий може звернутися в страхову компанію і укласти договір на пакет медичних послуг, витрати на які буде покривати страховка. Зазвичай, страхові компанії пропонують страхові поліси на: стаціонарне лікування, хірургічні втручання; екстрену допомогу; оплату ліків; стоматологічні послуги; обслуговування в поліклініках;

медичну допомогу при виїзді за кордон. При бажанні і фінансових можливостях можна включити в страховку великий обсяг медичних послуг, що можуть знадобитися в певний момент життя. Але населення не поспішає добровільно страхуватися, охоплення медичним страхуванням в Україні сьогодні не перевищує 6%, і то в основному, це застраховані співробітники великих компаній, які включили цю опцію в свій пакет соціальних послуг персоналу. Добровільно страхуватися люди не поспішають через високі ціни на страховку, а також через недовіру страховим компаніям. На Заході вже давно люди вважають за краще щорічно платити деякі суми, ніж брати величезні кредити і ходити по світу з простягнутою рукою в разі серйозної хвороби. Тому кількість охоплених медичним страхуванням в розвинених країнах доходять до 80%-90%.

Ціна страховки залежить від пакета медичних послуг, що входять в страховий поліс, а також від інших факторів: від комплексу ризиків; категорії медичних установ, що входять в страховку; кількості застрахованих; переліку бонусних опцій; стану здоров'я застрахованого і його віку; регіону проживання застрахованого. Вартість медичної страховки на сьогоднішній день коливається від 2 аж до 25-30 тисяч гривень в рік. За 2 тисячі гривень ви можете отримати страховку, яка включає надання невідкладної швидкої допомоги і виклик лікаря додому. Поліс в 3 тисячі гривень може включати додатково деякі стоматологічні послуги. Молоді люди можуть заплатити 3-4 тисячі на рік за страховку з покриттям на 50 тисяч гривень. Вартість корпоративного страхування, коли роботодавець оплачує страхування співробітників, дешевше особистого на 20%-30%. Проте страхові компанії заявляють, що приватне

медичне страхування збиткове для них. Це пов'язано з тим, що самостійно люди звертаються до медичного страхування в основному в той момент, коли вже хворі. З цієї точки зору страховикам вигідно корпоративне страхування, щоб страхувалися як хворі, так і здорові люди.

Якщо добровільне медичне страхування уже існує в Україні, то обов'язкове – поки що ні. Проте необхідно зважати на палкі дискусії, які ведуться у даній царині та наявність декількох законопроектів, присвячених запровадженню в нашій країні обов'язкового медичного страхування.[2, С. 476] Як буде після введення обов'язкового медичного страхування? Сутність його полягає в тому, що, сплативши одноразово страховий внесок значно менший, ніж вартість усіх медичних послуг, громадяни мають можливість протягом року безкоштовно користуватися комплексом медичних послуг кваліфікованих спеціалістів у клініках із платним обслуговуванням. [3, С. 27] Застрахованими, згідно із законопроектом, повинні бути всі жителі України. Для оформлення страховок будуть акредитовані страхові компанії, які будуть спеціалізуватися на обов'язковому медичному страхуванні. До них будуть певні вимоги, в тому числі до їх фінансового стану і здатності організувати лікування клієнтів. Після введення обов'язкового страхування річний внесок з кожного українця становитиме близько 4700 гривень, по 400 гривень щомісяця. Ці гроші будуть платити роботодавці, а за непрацюючих – держава, точніше, органи місцевої влади. Ці гроші вони будуть брати з податків. До моменту реального впровадження страхової медицини ці цифри,

звичайно, можуть змінитися. За несвоєчасне внесення внесків пропонується штрафувати.

Але насправді грошей на медичне страхування у держави немає, а додавати новий податок населенню досить небезпечно. Нинішній уряд планує почати введення страхової медицини з позикових або донорських коштів, які Україна отримує з зовнішніх джерел, а за 2-3 роки частка вливань зменшиться до мінімуму, а далі гроші підуть від чистої реалізації страхової моделі. Але поки рано обговорювати остаточну модель української страхової системи, все сирі і з приходом нового уряду може змінитися істотно. За останніми прогнозами і обіцянкам, страхова медицина в Україні запрацює в 2021 році.

Переваги для працюючих:

1. Якщо співробітник, влаштуючись на роботу, одержує медичний поліс, питання його медичного обслуговування по суті вже вирішено, причому без особливих фінансових витрат для самого працівника, не враховуючи вартості страхового поліса, що частково, у більшості випадків, оплачується самою компанією. Сплативши вартість страховки, працівник протягом усього року вже більше нічого не сплачує.

2. Власник страхового поліса одержує пріоритетне право лікування в головних клініках України, причому застраховані «прикріплюються» до даних медичних закладів, де ними опікуються конкретні лікарі.

3. Одержуючи страховий поліс, працівник має можливість за допомогою своєї компанії або самостійно придбати аналогічний страховий захист для своєї сім'ї, у тому числі для дітей.

Можна зробити висновок, що переваг у даного виду страхування дійсно багато, тому, на мою думку, впровадження обов'язкового медичного страхування було б дійсно корисним для населення нашої країни, проте до таких рішучих змін наша країна не готова.

Цілком зрозумілим є те, що для розвитку медичного страхування в Україні необхідно впроваджувати наступні заходи:

- вдосконалення законодавчого поля у сфері медичного страхування, яке має регламентувати процеси накопичення доходів населення у відповідності з реаліями сьогодення в економічному просторі, включати повний механізм надання страхових послуг із виваженою системою контролю за діями посадових осіб вказаного процесу;

- відпрацювати механізм фінансування процесів медичного страхування, який має бути змішаної форми включаючи: вільні кошти населення для недержавних страхових організацій; максимізації частки бюджетних коштів для охорони здоров'я, які сприятимуть розвитку обов'язкового медичного страхування; залучення частки прямих іноземних інвестицій, що отримуються для функціонування галузі «охорона здоров'я та соціальна допомога»;

- розширення послуг медичного страхування, які повинні охоплювати цикл: лікування хвороби, профілактика, санаторно-курортне лікування;

- корегування окремих положень податкового законодавства з метою впровадження стимулів для медичного страхування;

- підвищення страхової культури населення у сфері надання медичних послуг, шляхом введення дієвого контролю за їх виконанням;

- розширення системи підготовки фахівців медичного страхування, які повинні володіти базовими знаннями з маркетингу, менеджменту та фінансів [4, С. 37].

1. МедИнфо: Медичне страхування. URL: <https://web.archive.org/web/20131004213331> (дата звернення: 08.04.2020)
2. *Форіншурер* : інтернет-журнал про страхування. URL: <http://forinsurer.com> (дата звернення: 08.04.2020)
3. Єрмілов, В. Медичне страхування: комерційний чи соціальний варіант. *Урядовий кур'єр*. 2009. 19 берез. С. 21.
4. Школіна В. Шляхи розвитку медичного страхування в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2003. № 10. С. 35–37.

УДК 811.272

Бойко М. І., здобувач вищої освіти першого рівня
(Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ),
науковий керівник: Вінтонів М. О., д.ф.н., професор
(Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ)

МОВНА СИТУАЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ ДОНЕЧЧИНИ

Масова двомовність, деформація мовної ситуації можуть бути передумовою втрати суспільної консолідації, небезпечних процесів асиміляції – як мовної, так і національної [3, С. 28]. Саме тому дослідження мовної ситуації в Україні та окремих її регіонах, з'ясування чинників впливу на формування мовної поведінки особистості в умовах білінгвізму є важливим і актуальним

напрямом сучасної української соціолінгвістики, що має стати науковим підґрунтям в розв'язанні мовних питань в Україні [1, С. 34].

Ми запропонували анкету, у якій, крім паспортної частини та питань, за якими можна отримати інформацію про мовну ситуацію в закладах вищої освіти, необхідно подати власні коментарі щодо обов'язкового використання української мови педагогічними працівниками та студентами.

Респондентами стали студенти I-IV курсів, викладачі Донбаського державного педагогічного університету – 116 осіб, Маріупольського державного університету – 155 осіб, Горлівського інституту іноземних мов – 178 осіб та Донецького національного технічного університету – 127 осіб. Загальна кількість анкет – 576. У тезах проаналізовано попередні результати дослідження.

Варто звернути увагу, що на запитання «Якою є мова спілкування у Вашому навчальному закладі?» думки студентів розділилися. У Донбаському державному педагогічному університеті українську мовою спілкування вважають 43,3%, російську – 10%, українську та російську – 46,7% опитаних. Подібні результати спостерігаємо в Донецькому національному технічному університеті. Українську мовою спілкування вважають 44%, російську – 12%, українську та російську – 44% опитаних.

У Горлівському інституті іноземних мов (89%) більше половини респондентів зазначили, що мовою спілкування є українська і російська однаковою мірою. Натомість у Маріупольському державному університеті 50% студентів зазначили, що українську й російську використовують однаковою мірою, 44% наголошують, що

в навчальному закладі активно послуговуються українською.

Відповіді студентів Маріупольського державного педагогічного університету (34%) та Горлівського інституту іноземних мов (28%), засвідчили, що значно менше половини викладачів розмовляє українською мовою у вищих навчальних закладах. Натомість у Донецькому національному технічному університеті частка українськомовних викладачів складає 76%, а в Донбаському державному педагогічному університеті – 64%.

Дослідження показало, що найчастіше на заняттях студенти Горлівського інституту іноземних мов (64%) та Маріупольського державного університету (53%) звертаються до викладачів російською. У Донецькому національному технічному університеті частка українськомовних студентів становить 63%, у Донбаському державному педагогічному університеті – 76%.

На запитання студентів 64% викладачів Маріупольського державного університету та 62% Горлівського інституту іноземних мов відповідають російською. У Донбаському державному педагогічному університеті (57%) та у Донецькому національному технічному університеті (61%) більша частина викладачів відповідає державною мовою.

Отже, незважаючи на те, що українська мова тривалий час конкурувала з російською мовою, сьогодні більшість української молоді прагне змінити вектор розвитку двомовності з переважання російської на домінування української. Лише за участі закладів середньої та вищої освіти можна зміцнити позиції української мови як єдиної. Влада повинна контролювати

мовну ситуацію, особливо в регіонах, де домінує російська мова, та встановити обов'язковий мовний режим [2, С. 5-6].

1. Масенко Л. Т. Нариси з соціолінгвістики. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 243 с. 2. Соколова С. О. Мовна ситуація Києва : погляд зовні. *Українська мова*. 2012. № 4. С. 3–17. 3. Шевчук–Клюжева О. Українське усне мовлення Донеччини : монографія. Вінниця : Видавництво «Твори», 2015. 162 с.

УДК 378.001.57

Бородіна О. С., к.п.н., доцент кафедри соціально-реабілітаційних технологій (Житомирський економіко-гуманітарний інститут ВНЗ «Університет «Україна», м. Житомир)

МОДЕЛЮВАННЯ СИТУАЦІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Враховуючи сучасні умови ринку праці майбутній випускник закладу вищої освіти повинен мати сформовану на високому рівні професійну компетентність. Формуванню професійної компетентності на високому рівні буде сприяти застосування моделювання ситуацій професійної діяльності майбутніх випускників закладу вищої освіти.

Загальні аспекти моделювання ситуацій професійної діяльності були розглянуті авторами: А. Вербицький, І. Зязюн, В. Кушнір, Г. Сагач та ін.

Надмірна захопленість і орієнтованість системи вищої освіти, на «просвітлення» на практиці призвела до

того, що молодий спеціаліст, вчорашній випускник закладу вищої освіти, опанувавши в процесі навчання певний запас професійних знань, разом з тим, як правило, відчуває деяку розгубленість, потрапляючи в умови реального виробництва, в реальний виробничий колектив, де від молодого фахівця щодня вимагають прояву його особистісних і професійних якостей, його компетентності.

Проблеми випускника закладу вищої освіти пов'язані не тільки з відсутністю у нього необхідного професійного досвіду і майстерності, а й уміння мислити і діяти самостійно, творчо, нестандартно в складних, виробничих ситуаціях. Успішно, оригінально, без сторонньої допомоги вирішувати професійні завдання.

Моделювання являє собою специфічне багатофункціональне дослідження, головне завдання якого відтворити на основі схожості з існуючим об'єктом інший об'єкт [2]. Моделювання процесів професійної діяльності являє собою унікальну можливість, щодо професійного вдосконалення, дозволяючи на основі зібраних даних дати подальший прогноз професійного розвитку.

Моделювання ситуації професійної діяльності у закладах вищої освіти, забезпечує зближення студентів з їх майбутньою професійною діяльністю, практична реалізація яких забезпечує ефективність і результативність цього процесу [1]. Цьому сприяє використання під час навчально-виховного процесу різноманітних форм інтерактивного навчання, а саме: дискусії, диспути та «мозкові атаки»; студентські презентації і кейс-метод; рольові і ділові ігри; тренінги тощо.

Проходження студентами практики є ідеальним варіантом застосувати на практиці ті знання, які були засвоєнні під час навчального процесу на лекційних,

практичних і семінарських заняттях. Це реальна можливість на практиці відчувати всі плюси і мінуси здобутого теоретичного багажу знань та за необхідності вдосконалювати, накопичувати необхідні для подальшої практичної діяльності знання, вміння і навички. Навчальна, стажувальна, науково-дослідна практики – це не просто моделювання ситуацій професійної діяльності, а безпосереднє відтворення обов'язків обраної професії.

Використання моделювання життєвих і професійних ситуацій покликано навчити студентів використовувати знання, вміння і навички в ситуаціях професійного спілкування, а також, щоб створити мотиваційну основу і практичні можливості для їхнього удосконалення в майбутньому. Навчально-виховний процес необхідно організувати так, щоб студенти здобували не лише знання, вміння і навички, але й оволодівали стратегіями їх адекватного застосування для досягнення поставлених перед ними завдань.

Однією з типових ситуацій, яка може виникнути у майбутніх працівників, є оволодіння на високому рівні теоретичними знаннями і при цьому відсутність вмінь і навичок застосувати такі знання на практиці.

Студент повинен бути готовим, що в умовах реальної професійної діяльності, алгоритм застосування отриманих раніше теоретичних знань може відрізнятись. Тому при моделюванні ситуацій професійної діяльності повинен робитися наголос на формування високого рівня адаптації, стресостійкості, винахідливості, гнучкості тощо.

Сучасні умови праці постійно змінюються, удосконалюються, адже науково-технічний прогрес не стоїть місці і впевнено йде вперед. Відповідно і сучасний ринок праці диктує нові вимоги до працівника. Майбутній

фахівець повинен бути готовим до змін і при цьому розуміти – те, що є необхідним сьогодні, вже може бути не актуальним завтра.

Моделювання ситуації професійної діяльності, максимально наближених до реальної професійної діяльності, допоможе студентам в майбутньому бути конкурентоспроможними фахівцями на ринку праці, що збільшить шанси на достойне працевлаштування в подальшому.

1. Волкова Н. П., Тарнопольський О. Б. Моделювання професійної діяльності у викладанні навчальних дисциплін у вишах : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2013. 228 с.
2. Сафронова В. М. Прогнозирование и моделирование в социальной работе. М. : Изд.центр «Академия», 2002. 192 с.

УДК 347.73

Бортняк В. А., к.ю.н., доцент (Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, м. Київ)

ПРАВОВА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

Сучасність, попри значні дослідницькі зусилля, не дозволяє розкрити сутність проблеми ідентифікації фінансового контролю в Україні, позаяк ми не можемо відповісти на поставлене запитання, яке має досить відчутне політичне забарвлення з привнесенням ідеологічних концептів, що стосуються певних закономірностей розвитку українського законодавства.

Фінансовий контроль – це діяльність, яка здійснюється органами державної влади і місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та громадянами України із забезпечення законності, фінансової дисципліни і доцільності при мобілізації, розподілі й використанні грошових коштів і зв'язаних з цим матеріальних цінностей з метою оцінки економічної ефективності господарської діяльності, виявлення і блокування в ній відхилень, що перешкоджають законному і раціональному використанню майна і коштів, розширеному відтворенню виробництва, задоволенню державних, колективних та приватних інтересів і потреб та управління економікою. Фінансовий контроль розглядають зокрема як комплексну категорію, в якій поєднуються два його види: державний і недержавний. Існування багатьох визначень фінансового контролю можна пояснити загальною методологічною основою визначення понять, що застосовуються в будь-якій сфері знань [1].

Характерними рисами фінансового контролю є оперативність; цілеспрямованість; безпосередність; обґрунтованість; дієвість. Сутність фінансового контролю розкривається в основних завданнях, поставлених перед ним, а саме: перевірка своєчасності і повноти виконання контрольованими суб'єктами фінансових зобов'язань перед державою й органами місцевого самоврядування; перевірка виконання органами державної влади і місцевого самоврядування покладених на них функцій по формуванню, розподілу і використанню грошових фондів; перевірка дотримання правильності здійснення фінансових операцій, збереження коштів і матеріальних засобів; виявлення й усунення порушень фінансової дисципліни; попередження порушень законності у сфері фінансової

діяльності, забезпечення відшкодування матеріального збитку, виявлення винних осіб і притягнення їх до відповідальності; – виявлення внутрішніх резервів виробництва – підвищення його ефективності, найбільш ощадливого використання матеріальних і грошових ресурсів.

Визначені завдання фінансового контролю є необхідною умовою для забезпечення правопорядку і законності в процесі здійснення фінансової діяльності. Правове регулювання фінансового контролю здійснюється нормами фінансового права. У юридичній літературі утвердилася думка про фінансовий контроль як інститут Загальної частини фінансового права. Разом з тим не викликає сумніву й інше. Фінансовий контроль характерний для всіх етапів фінансової діяльності, усіх фінансово-правових підгалузей і інститутів Особливої частини фінансового права. Також слід додати, що фінансовий контроль є, мабуть, єдиним структурним підрозділом фінансового права, правові норми якого містяться як у Загальній, так і в Особливій частині, тобто структура фінансового контролю має досить складний характер. До Загальної частини фінансового права варто віднести фінансово-правові норми, регулюючі загальні принципи, цілі і задачі, організацію і порядок здійснення фінансового контролю, характеристику його видів і методів. Що ж стосується фінансово-правових норм, що передбачають специфіку здійснення фінансового контролю в різних сферах фінансової діяльності, то вони цілком справедливо відносяться до Особливої частини. Конкретизація ж їх специфічних задач і змісту знаходить своє відображення в інституціональних правових актах

(наприклад, у Бюджетному кодексі України або Законі України «Про аудиторську діяльність») [2].

Що стосується видів фінансового контролю, то слід виділити фінансовий контроль: державний; незалежний. Здійснення фінансового контролю входить у компетенцію широкого кола контролюючих органів. У теорії фінансового права склалися різні критерії, різні підстави класифікації фінансового контролю. Як правило, за основу виділення конкретних його видів беруться: суб'єктний склад контролюючих органів; специфіка об'єкта фінансового контролю; час його проведення. Фінансовий контроль можна класифікувати залежно від часу проведення на: попередній; поточний (оперативний); наступний. Попередній фінансовий контроль передує здійсненню фінансово-господарських операцій. Поточний фінансовий контроль проводиться в короткі відрізки часу, безпосередньо в процесі здійснення господарських і фінансових операцій. Наступний фінансовий контроль здійснюється по завершенню конкретної фінансово-господарської операції чи по закінченню певного звітного періоду (наприклад, фінансового року).

Залежно від суб'єкта, що здійснює контроль, фінансовий контроль поділяється на контроль: державний; муніципальний; громадський; аудиторський. Залежно від джерела інформації контроль поділяється на: фактичний; документальний. Фактичний фінансовий контроль складається з вивчення реального стану об'єкта, що перевіряється, його огляду й обмірювання в натуральному вираженні, установлення дійсної наявності грошових і матеріальних ресурсів, аналізу отриманої інформації і документів на предмет їх відповідності. Документальний фінансовий контроль являє собою перевірку і аналіз

первинних документів (у тому числі і технічних носіїв інформації), що містять відомості про рух коштів (бухгалтерських і статистичних звітів, кошторисів тощо).

Залежно від періодичності (частоти) проведення фінансовий контроль поділяється на: постійний (ще його можна визначити як повсякденний); систематичний; епізодичний (найчастіше, цей вид контролю має разовий характер). Залежно від форми проведення фінансовий контроль класифікується на обов'язковий (зовнішній) та ініціативний (внутрішній).

Метод фінансового контролю – це сукупність прийомів, інструментів і способів найбільш доцільного збору і обробки даних під час проведення контрольних заходів, за допомогою яких вивчається фінансово-господарська діяльність підприємств, установ та організацій [3, С. 238]. При цьому слід відзначити, що методи фінансового контролю вибираються залежно від сукупності факторів: суб'єкта і об'єкта контролю, мети і завдань, що постають перед суб'єктом фінансового контролю, підстав виникнення контрольних правовідносин, а також від інших обставин.

У фінансовому контролі використовують дві групи методичних способів та прийомів: загальнонаукові та спеціальні. Загальнонаукові методичні способи та прийоми включають аналіз та синтез, індукцію і дедукцію, аналогію і моделювання, абстрагування і конкретизацію, системний аналіз, функціонально-вартісний аналіз. Спеціальні методичні прийоми включають прийоми, вироблені практикою на основі досягнень економічної науки. Дані прийоми використовують для одержання доказів у процесі контрольних дій під час проведення ревізій чи тематичних перевірок. Їх класифікують за такими групами:

документальні; фактичні; хронометраж: отримання письмових пояснень [4, С. 100]. Також виділяють такі методи фінансового контролю, як спостереження (моніторинг), обстеження, облік, аналіз, внутрішній аудит та інспектування. Спостереження (моніторинг) – загальне відстеження фінансової діяльності контрольованого суб'єкта. Обстеження найбільш характерне для попереднього контролю і проводиться відносно конкретних сторін фінансової діяльності контрольованого суб'єкта. Облік являє собою досить специфічний фінансово-контрольний метод, сфера застосування якого головним чином обмежується діяльністю контролюючих органів при здійсненні реєстрації суб'єктів контролю (наприклад, платників податків) чи в інших випадках, позначених чинним законодавством (наприклад, при погашенні податкової заборгованості перед бюджетом шляхом проведення взаємозаліків). Аналіз проводиться на основі звітності (поточної чи за певний період) використанням таких спеціальних статистичних прийомів як індексний метод, метод середніх і відносних величин. Внутрішній аудит – діяльність з надання незалежних та об'єктивних гарантій (забезпечення впевненості в межах розумного у досягненні органами державного і комунального сектору мети та функціонуванні системи управління у спосіб, який максимально знижує ризик шахрайства, марнотратства, допущення помилок чи нерентабельності) і консультацій. Інспектування – подальший контроль за використанням і збереженням фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяття зобов'язань, станом і достовірністю бухгалтерського обліку та фінансової звітності органів

державного і комунального сектору з метою виявлення недоліків і порушень.

Наведена правова ідентифікація конкретизується в різних відомчих методиках і правилах проведення контролю. При цьому слід відзначити, що незважаючи на велику різноманітність кількості методів, функцій, ознак, ефективне використання та проведення фінансового контролю можливе лише через комплексне його застосування.

1. Жовніренко О. В. Методичні положення по оцінці ефективності внутрішнього фінансового контролю: НБУ ім. В. Вернадського. URL: <http://sworld.com.ua> (дата звернення: 01.05.2020). 2. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22.04.1993 р. № 3125-XII. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.05.2020). 3. Басанцов І. В. Державний фінансовий контроль як дійовий інструмент підвищення ефективності державних цільових програм. *Механізм регулювання економіки*. 2009. № 4. С. 238–243. 4. Олендій О. Т. Предметна область державного фінансового аудиту бюджетних програм за цільовим спрямуванням. *Вісник нац. техн. унів. «ХПИ»*. 2010. № 63. С. 100–116.

УДК 343.364

Борусовський М. В., аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 ПФПНП (Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів), **науковий керівник: Кунтій А. І.**, к.ю.н., доцент (Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів)

ТИПОВІ СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ ПОСТАНОВЛЕННЯ СУДДЕЮ (СУДДЯМИ) ЗАВІДОМО НЕПРАВОСУДНОГО ВИРОКУ, РІШЕННЯ, УХВАЛИ АБО ПОСТАНОВИ

Для побудови теоретичної концепції методики розслідування постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови, і здійснення на практиці її рекомендацій важливого значення набувають типові слідчі ситуації. І це не випадково, оскільки саме вони становлять основу розроблення рекомендацій щодо висунення версій, обрання найбільш раціональної програми дій слідчого, оптимальної системи проведення слідчих (розшукових) та форми використання спеціальних знань. Справді, навряд чи певна наука, могла б впевнено сформулювати наукові рекомендації, розраховані на кожну конкретну слідчу ситуацію. Тому, мова може йтися лише про певну типовість, в розрахунку на типові ситуації і найбільш типові алгоритми їх вирішення.

Аналізуючи типові слідчі ситуації під час розслідування постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови,

доречно було б зупинитися на окремих положеннях формування цього поняття вченими-криміналістами, які внесли свій вклад у методологічну розробку їх структурних елементів. Питаннями слідчої ситуації в криміналістиці плідно займалися Р. С. Белкін, О. Я. Баєв, А. Н. Васильєв, І. А. Возгорін, Т. С. Волчецька, В. К. Гавло, І. Ф. Герасимов, Л. Я. Драпкін, В. Д. Зеленський, Є. П. Іщенко, Л. Л. Каневський, В. В. Ключков, Н. А. Селіванов, Д. А. Турчин, А. Г. Філіппов, Н. П. Яблоков та інші.

Вперше термін «слідча ситуація» було запропоновано професором О. Н. Колесніченком у 1967 р., який визначив це поняття як «певний стан в розслідуванні злочинів, що характеризується наявністю тих чи інших доказів та інформаційного матеріалу і появою у зв'язку з цим конкретних завдань щодо його збирання і перевірки» [1, С. 16]. Пізніше Р. С. Белкін висунув своє трактування слідчої ситуації, під якою розумів «сукупність умов, в яких у даний момент здійснюється розслідування, тобто і обставини, за яких протікає процес доказування». До змісту слідчої ситуації він відносив компоненти: психологічного характеру; інформаційного характеру; процесуального і тактичного характеру; матеріального та організаційно-тактичного характеру. Він вважав, що «поєднання цих компонентів (умов), що становить зміст слідчої ситуації, є результатом дії факторів, що впливають на її формування» [2, С. 135].

Т. С. Волчецька визначає слідчу ситуацію як «...ступінь інформаційної обізнаності слідчого про злочин, а також стан процесу розслідування, що склалося на будь-який визначений момент часу, аналіз і оцінка якого

дозволяють слідчому прийняти найбільш доцільне рішення» [3, С. 91].

На думку П. Д. Біленчука, слідчу ситуацію необхідно розуміти як інформаційну модель, що склалася в суб'єкта доказування на основі пізнання реальних умов, за яких провадиться розслідування [4, С. 106].

Підтримуємо переважуючу в наукових працях позицію, що при розробці методики розслідування окремих видів злочинів систему слідчих ситуацій, які виникають на різних етапах розслідування доцільно розробляти з урахуванням характеру інформації про злочин який є на початку відповідного етапу.

І. О. Возгрін вважає двоетапну періодизацію розслідування недовершеною і виділяє третій, заключний етап [5, С. 69]. В. А. Образцов, виокремлюючи три етапи, називає їх початковим, проміжним та заключним [6, С. 17]. Л. Я. Драпкін також виокремлює три етапи розслідування: початковий, подальший та завершальний [7, С. 8-11]. Підтримує цю думку і А. І. Кунтій, який вважає за доцільне виділяти в методиці розслідування окремих видів кримінальних правопорушень три етапи: початковий, наступний та завершальний [8, С. 43].

Виходячи з цього, з урахуванням відмічених сучасних особливостей розвитку досудового розслідування, оптимальним в ході розслідування постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови, буде виділяти два етапи: початковий та наступний.

Узагальнення й аналіз кримінальних проваджень (справ) про постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови, на нашу думку, типові слідчі ситуації початкового етапу,

варто класифікувати залежно від джерела інформації про вчинене кримінальне правопорушення, оскільки це, у свою чергу, суттєво впливає на обсяг початкових об'єктивних даних та визначає момент початку кримінального провадження:

1) досудове розслідування розпочинається у зв'язку із зверненням окремих громадян чи посадових осіб про постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (80% досліджених випадків);

2) досудове розслідування розпочинається в результаті безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення працівниками, що уповноважені на здійснення оперативно-розшукової діяльності (співробітниками НП, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, ДБР, НАБУ тощо) (2% з досліджених випадків);

3) досудове розслідування розпочинається в результаті розслідування іншого злочину (18% з досліджених випадків).

Таким чином, проведене дослідження кримінальних проваджень, за фактом постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови, дозволяє дійти висновку про те, що розслідування кримінальних правопорушень такої категорії має ситуативний характер. Це свідчить про важливість детального вивчення означених слідчих ситуацій, необхідність розгляду яких постає перед суб'єктами доказування.

1. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений : автореф. дис. ... д-ра юрид. Наук : 12.00.09. Х. : Харьковский ЮИ, 1967. 27 с.
2. Белкин Р. С. Курс криминалистики : учеб. пособие : в 3-х т. Т. 3., 3-е изд., доп. М., 2001. 394 с.
3. Волчецкая Т. С. Криминалистическая ситуалогия : дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.09. М. : МГУ, 1997. 324 с.
4. Криміналістика : підручник / П. Д. Біленчук, В. В. Головач, М. В. Салтевський та ін. ; за ред. П. Д. Біленчука. К. : Право, 1997. 301 с.
5. Возгрин И. А. Методика расследования отдельных видов преступлений. (Краткий исторический очерк). *Вопросы профилактики преступлений* / редкол. : И. А. Возгрин (отв. ред.) и др. Л. : НИиРИО ВПУ МВД СССР, 1978. С. 62–101.
6. Образцов В. А. Выявление и изобличение преступника. М. : Юристъ, 1997. 336 с.
7. Драпкин Л. Я. Ситуационный подход в криминалистике и проблема периодизации процесса расследования преступлений. *Проблемы оптимизации первоначального этапа расследования преступлений*. Свердловск, 1988. С. 8–11.
8. Кунтій А. І. Методика розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 227 с.

УДК 37.09

Вакулюк В. Ю., здобувач вищої освіти рівня «молодший спеціаліст» (Київський державний коледж туризму та готельного господарства, м. Київ), **науковий керівник: Коросташивець Ю. Г., к.ю.н., викладач вищої категорії** (Київський державний коледж туризму та готельного господарства, м. Київ)

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ЮРИДИЧНИХ НАУК В КОНТЕКСТІ ПОКРАЩЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Сьогодні, як і в будь-які часи, право є регулятором суспільного життя кожної країни, що базується на свідомості людей. У сучасному суспільстві право виконує роль не лише нормативного регулятора, але й здійснює активне втручання у соціальні сфери, здійснюючи вплив на поведінку громадян. Нагадаємо, **право** – це система норм і принципів, встановлених або визнаних державою як регулятори суспільних відносин, які формально закріплюють міру свободи, рівності та справедливості відповідно до суспільних, групових та індивідуальних інтересів (волі) населення країни, забезпечуються всіма заходами легального державного впливу аж до примусу [2].

Основним джерелом правової свідомості є **юридична освіта**. Це поняття можна визначити як сукупність знань, здобутих навичок певного освітнього рівня, здобутого в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння системи правових знань, поглядів,

переконань, умінь і навичок, формування особи як громадянина, здатного до професійно-правової діяльності. Саме вона передбачає за собою знання фахівцями норм права та вміння застосовувати їх практично. Однак, як і в будь-якій галузі, в юриспруденції теж виділено ряд проблем, розв'язок яких необхідно шукати якомога скоріше.

Перше, що необхідно здійснити для покращення умов до вивчення юридичних наук, – це провести політику залучення молодих та перспективних науковців до викладання, які мали б змогу на основі новітніх методів викладання зацікавити здобувачів до вивчення правових дисциплін. Більш того, в такий спосіб молоді вчені матимуть змогу покращити свої юридичні знання і підвищити кваліфікацію. Деякими науковцями запропоновано молодим вченим, які найкраще проявили свої здібності в процесі викладання, пройти стажування в іноземних ЗВО [3].

Виклад теоретичних знань повинен поєднувати в собі й пояснення та вміння застосовувати їх практично, тому, окрім залучення молодих науковців, було б доцільно запрошувати юристів-практиків як лекторів для наочного прикладу і викладу власного бачення правових проблем, що існують на практиці.

Ще одним ключовим варіантом для кращого розуміння спеціальності є залучення іноземних професорів до викладання, що надасть студентам змогу аналізувати право інших держав та, можливо, навіть застосовувати нові методики на практиці у своїй країні. Запрошування іноземних спеціалістів можливе на основі укладання контрактів або методом викладання матеріалу онлайн за допомогою новітніх технологій, шляхом представлення

презентацій. Першим, хто долучився до реалізації цього проекту, став завідувач кафедри кримінального права Карлового університету, доктор права Їржі Єлінек [4]. Організація такого заходу стала можливою завдяки міжнародній співпраці провідного українського юридичного університету та Центральноєвропейського університету у м. Скаліці, що дала змогу обладнати в університеті мультимедійні аудиторії та зали, які забезпечили можливість студентам «відвідувати» лекції в онлайн режимі.

Другим, на що потрібно звернути увагу, є поглиблене вивчення іноземних мов у юридичній сфері. Задля кращого результату, досягнутого студентами, необхідно збільшити акцент саме на викладанні іноземних мов, передусім англійської. Це стосується не лише кафедр міжнародного права, але й студентів-правознавців, які вивчають право в межах українського законодавства, адже для них теж стане доцільним знати та застосовувати знання не лише державної мови на практиці. Більш того, це надає змогу значно розширити можливості випускників-правознавців працевлаштуватися як в Україні, так і за її межами.

Варто зазначити про деякі зміни, прийняті до Положення про Міністерство юстиції України 06 травня 2020 року [1], якими остаточно скасовуються п. 25 положення, де йдеться про завдання Мін'юсту разом з Міністерством освіти і науки здійснювати організацію роботи з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців за спеціальністю “Правознавство” у навчальних закладах незалежно від форми власності та підпорядкування, надавати пропозиції щодо підготовки юридичних кадрів; вносити до відповідних органів управління освітою пропозиції щодо вдосконалення

роботи, пов'язаної з вивченням права у вищих, професійно-технічних, загальноосвітніх навчальних закладах, закладах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів. Як зазначено в пояснювальній записці, причиною скасування цього пункту є усунення дублювання повноважень міністерств, але поки ж в Положенні залишаються пункти, за якими Мінюст повинен здійснювати формування та реалізацію державної політики у сфері правової освіти (п.1 та п. 2–8, а також п. 31 (про розробку освітніх програм)).

Таким чином, впровадження вищезазначених способів значно зменшить ряд проблем, що заважають розвитку юридичних наук і сприятиме всебічному прогресу та вдосконалення юридичної освіти в Україні.

1. Постанова КМУ № 228 від 02 липня 2014.
2. Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
2. Рогач О. Я. Проблеми та перспективи розвитку вищої юридичної освіти в Україні.
3. Професор Карлового університету прочитав відеолекцію для студентів УжНУ URL : http://mediacenter.uz.ua/news/profesor_karlovogo_universitetu_prochitav_videolekciju_dlja_studentiv_uzhnu/2013436#sthash.MeKfeEa6.3e4kgDMz.dpuf (дата звернення: 01.05.2020).

Ветрова Ю. В., здобувач вищої освіти першого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА

Робота адвоката – це особливий різновид професійної юридичної діяльності, яка спрямована на представництво юридичних та фізичних осіб і захист їх порушених прав та законних інтересів. Специфічний характер роботи адвоката та сукупність різноманітних обов'язків, необхідність дотримання деонтологічних вимог та правил обумовлюють особливий характер дисциплінарної відповідальності захисника. В умовах судової реформи та євроінтеграційного руху нашої держави питання вдосконалення дисциплінарної відповідальності адвоката набуває все більш суттєвого значення.

У випадках, коли адвокати не виконують свої професійні обов'язки, передбачені Кодексом поведінки або законодавством, відповідним міжнародним стандартам, таким як вірність інтересам клієнта, порядність, надання клієнтам допомоги всіма доступними засобами, підтримка гідності професії тощо, вони можуть бути притягнуті до справедливої дисциплінарної відповідальності із застосуванням домірних санкцій. Держава повинна гарантувати, що дисциплінарна відповідальність адвокатів може наступати лише у разі вчинення таких дій, які є порушенням встановлених правил [1].

В українському законодавстві не міститься легального визначення поняття дисциплінарної відповідальності адвокатів, що спричинює значну кількість проблем у практичній діяльності.

Серед точок зору науковців часто виділяють позицію Бусуріної, яка вважає, що під цим поняттям треба розуміти особливий вид юридичної відповідальності, який застосовується до спеціального суб'єкта дисциплінарних правовідносин за вчинення дисциплінарного проступку, який виявляється у невиконанні або неналежному виконанні адвокатом своїх професійних обов'язків і встановлює застосування передбачених законом або нормами адвокатської етики заходів дисциплінарного впливу у встановленому для цього процедурному порядку [2].

Порядок притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності регулюється розділом VI Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. та Правилами адвокатської етики, затвердженими звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р. Статтею 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначено, що підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку, а саме:

- порушення вимог несумісності;
- порушення присяги адвоката України;
- порушення правил адвокатської етики;
- розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення;
- невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків;
- невиконання рішень органів адвокатського самоврядування;

- порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом.

Не є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності винесення судом або іншим органом рішення не на користь його клієнта, скасування або зміна судового рішення або рішення іншого органу, винесеного у справі, в якій адвокат здійснював захист, представництво або надавав інші види правової допомоги, якщо при цьому не було вчинено дисциплінарного проступку [3].

Закон закріплює наступні види дисциплінарних стягнень: 1) попередження; 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року; 3) для адвокатів України – позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав – виключення з Єдиного реєстру адвокатів України.

Проте, на думку Т. Б. Вільчик, потрібно доповнити види дисциплінарних стягнень адвокатів у законодавстві України шляхом введення грошового стягнення, розмір якого повинен визначитися Радою адвокатів України. Доцільним доповненням у законодавстві також буде заборона роботи у керівних органах адвокатського самоврядування на певний термін та заборону навчання адвокатів-стажистів [4]. Також до адвокатів ефективно було б застосовувати догану.

До прикладів дисциплінарних проступків, в результаті яких настає дисциплінарна відповідальність, зокрема, у зв'язку з порушенням адвокатської етики, відносяться такі: безпідставне затягування справи, щоб отримати більший гонорар; позиція адвоката не

суперечить закону, проте є аморальною по суті; диктування підзахисному завідомо неправдивих показань; зрив судових засідань через вину адвоката, запізнення, нетактовні висловлювання; незаконні угоди з обвинуваченням або судом тощо.

В практичній діяльності інколи трапляються ситуації, коли адвокатів безпідставно притягують до дисциплінарної відповідальності. Це виникає внаслідок відсутності у чинному законодавстві України дефініції поняття «дисциплінарний проступок адвоката». Тому, щоб визначити сутність та ознаки цієї правової категорії потрібно звернутись до джерел доктринального права.

Наприклад, В. М. Смирнов визначає дисциплінарний проступок як винне, протиправне здійснення повноважень чи невиконання трудових обов'язків особою, яка перебуває в трудових правовідносинах із конкретним підприємством (установою) [5].

Також науковці називають такі ознаки дисциплінарного проступку адвоката:

- це діяння, тобто дія або бездіяльність;
- вина виражається в умислі або необережності;
- здійснюється адвокатом як і під час виконання своїх професійних функцій, так і під час виконання іншої діяльності або обов'язків;
- полягає в порушенні законодавства України про адвокатуру та/або Правил адвокатської етики;
- наявність шкоди, яка завдається конкретному клієнту адвоката або ж адвокатурі загалом.

Необхідністю буде також закріплення у законодавчій базі обставин, які пом'якшують і обтяжують дисциплінарну відповідальність адвоката. До перших можна віднести заслуги, заохочення, визнання адвокатом

своєї провини. Як обставини, що обтяжують відповідальність слід розглядати вчинення адвокатом раніше дисциплінарного правопорушення, при цьому слід враховувати наявність незнятої дисциплінарної відповідальності.

На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що законодавцю слід звернути увагу, що норми, які регулюють дисциплінарну відповідальність адвокатів, потребують удосконалення. Тому доцільно доповнити законодавство нормою, яка встановлюватиме поняття дисциплінарного проступку адвоката, під яким необхідно розуміти протиправне, винне й каране діяння, яке вчиняється адвокатом під час здійснення професійної або іншої діяльності, виражається в порушенні законодавства України про адвокатуру й адвокатську діяльність і/або Правил адвокатської етики, має наслідком завдання шкоди адвокатурі України загалом або честі та гідності адвоката.

1. Руководство по созданию и применению процедур обжалования и привлечения к дисциплинарной ответственности. (Международная ассоциация адвокатов (IBA). URL: www.ibanet.org/Document/Default (дата звернення: 01.05.2020).
2. Бусурина Е. О. Дисциплинарная ответственность адвокатов в правозащитной деятельности : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.11. М. 2013. 30 с.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 01.05.2020).
4. Вільчик Т. Б. Дисциплінарна відповідальність адвокатів в країнах ЄС та в Україні . Форум права. 2015. № 4. С. 38–44.
5. Смирнов В. Н. Дисциплина труда в СССР. Л. : Высш. шк., 1972. 119 с.

УДК 347.965:342.9

Віннічук І. В., здобувач вищої освіти першого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПРИНЦИП КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Особливість професії адвоката полягає в тому, що він отримує від клієнта відомості, які той не буде повідомляти будь-якій іншій особі, а також іншу інформацію, яку йому слід зберігати в таємниці. Конфіденційність вибудовує довіру між клієнтом та адвокатом. Клієнти мають право розраховувати, що інформація буде розглядатися конфіденційно, якщо вони не дадуть прямого дозволу на її розголошення. Більшість вважають дотримання ним принципу конфіденційності і дотримання адвокатської таємниці тотожними поняттями. Відповідно розглянемо більш детально дані терміни. Аналіз механізму забезпечення принципу конфіденційності і адвокатської діяльності, здійснювали такі вчені, як О. М. Бандурка, Т. В. Варфоломеєва, В. Т. Тацій та інші.

Пункт 1 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» одним із принципів професійної адвокатської діяльності в Україні декларує принцип конфіденційності. Відповідно до ст. 10 Правил адвокатської діяльності збереження конфіденційності щодо будь-якої інформації, що визначена як предмет адвокатської таємниці, є правом адвоката у відносинах з усіма суб'єктами права, які можуть вимагати розголошення такої інформації, та обов'язком щодо

клієнта і тих осіб, кого ця інформація стосується. Адвокат не може використовувати в своїй громадській, науковій або публіцистичній діяльності інформацію, конфіденційність якої охороняється, без згоди на це осіб, зацікавлених у нерозголошенні такої інформації [5]. Принцип конфіденційності є обов'язковим професійним принципом адвокатської діяльності в Україні та провідним у системі європейських адвокатур.

Як відомо принцип конфіденційності адвокатської діяльності реалізовується через інститут адвокатської таємниці, який має як юридичний, так і етичний характер.

Поняття «адвокатська таємниця» визначено ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: «... адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності» [1]. Згідно з п. 2.2 ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» професійним обов'язком адвоката є нерозголошення без згоди клієнта відомостей, що становлять адвокатську таємницю, використання їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб, а відповідно до ст. 22 цей обов'язок також на особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю [1].

Розголошення відомостей, що складають адвокатську таємницю, заборонено за будь-яких обставин, включаючи незаконні спроби органів досудового розслідування і суду допитати адвоката про обставини, що складають адвокатську таємницю. Інформація та документи можуть втратити статус адвокатської таємниці за згодою клієнта або особи, якій відмовлено в укладенні договору про надання професійної правничої (правової) допомоги, що викладена у її письмовій заяві. При цьому з метою захисту своїх професійних прав та гарантій адвокатської діяльності адвокат має право продовжити зберігати інформацію та документи в статусі адвокатської таємниці [2].

Навіть обшук у адвокатських приміщеннях, його прослуховування є неможливим без порушення адвокатської таємниці. За таких обставин, недоторканість адвокатського офісу та житла як гарантія адвокатської діяльності резюмується внаслідок невіддільності особистого життя адвоката від його професійної діяльності та з метою захисту користувачів правової допомоги [2].

За посилення гарантій адвокатської таємниці виступають науковці та практики, зокрема дана ситуація безумовно пов'язана з наявністю такого негативного фактору як зростання кількості порушень адвокатської таємниці не тільки зі сторони правоохоронців, але й зі сторони самих адвокатів, про що вказує і відомий адвокат, доктор юридичних наук Т. В. Варфоломеєва [4]. Адже таку ситуацію насамперед породжує відсутність нормативно закріпленої відповідальності адвокатів за розголошення адвокатської таємниці. Адвокати можуть притягатися лише до дисциплінарної відповідальності, за вчинення дисциплінарного проступку: попередження; зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від

одного місяця до одного року; для адвокатів України – позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав – виключення з Єдиного реєстру адвокатів України. Адвокат може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності протягом року з дня вчинення дисциплінарного проступку [6].

На нашу думку, це є не достатнім, адже інформація, яка стає доступною адвокату деякою мірою може бути не менш значною як наприклад медична інформація, за розголошення якої медичні працівники несуть кримінальну відповідальність. Відповідно, на нашу думку, адвокатів також потрібно притягати до кримінальної відповідальності за розголошення адвокатської таємниці. У разі пред'явлення клієнтом вимог до адвоката у зв'язку з адвокатською діяльністю адвокат звільняється від обов'язку збереження адвокатської таємниці в межах, необхідних для захисту його прав та інтересів.

Таким чином, першорядним і фундаментальним правом та обов'язком адвоката є дотримання принципу конфіденційності щодо інформації, якою він володіє.

Отже, конфіденційною вважається інформація, отримана у процесі здійснення адвокатської діяльності, тобто та інформація, дозвіл на розголошення якої не було надано клієнтом. Відповідно на неї поширюється принцип конфіденційності. Вона є ширшою за своїм змістом за адвокатську таємницю. Як відомо, адвокатська таємниця є видом професійної таємниці, розголошення якої неможливе за будь-яких обставин. У випадку порушення даного принципу дана інформація потребує кримінально-правового та цивільно-правового захисту.

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/> (дата звернення: 01.05.2020).
2. Цимбал-Семенчук І. Ю. Механізм забезпечення адвокатської таємниці. URL: file:///C:/Users/Lenovo/Desktop/%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5/Pis_2014_5.2_17.pdf (дата звернення: 01.05.2020).
3. Логінова С. М. Адвокатська таємниця: теорія і практика : автореф. дис. ... канд. юр. наук : спец. 12.00.10. Київ, 2002. 19 с.
4. Варфоломеєва Т. В. Впровадження міжнародних правил адвокатської етики в Україні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 1 (14). С. 7–20.
5. Правила адвокатської етики URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/n0003418-12/sp:side#n299> (дата звернення: 01.05.2020).

УДК 347.965

Водоп'ян Т. В., к.ю.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Робота адвоката як і будь-який інший вид роботи з людьми пов'язана із психологічними особливостями взаємодії. Юридична сфера професійної діяльності потребує від фахівця наявності певних притаманних йому психологічних характеристик. Тому дослідження психологічних особливостей правників є вкрай актуальним, потрібним як для самих фахівців, які матимуть змогу працювати над собою, для тих, хто має намір приєднатися до професійної спільноти – оцінити свої психологічні особливості та їх відповідність вимогам

професії, а також тим особам, які вступають у взаємодію із спеціалістами.

Адвокату доводиться здійснювати багатовекторну діяльність, обробляти великі обсяги інформації, аналізувати та розробляти стратегію ведення справи, комунікувати з клієнтами, іншими правниками, опонентами, свідками, працівниками правоохоронних органів тощо. Робота адвоката пов'язана із негативно забарвленими ситуаціями, часто доводиться працювати в стані постійної напруги, понаднормово, що спричиняє певні психологічні проблеми. Професія адвоката вимагає наявності певних психологічних характеристик, когнітивних здібностей, певного типу емоційно-вольової сфери.

Стверджується, що результатом психологічної підготовки адвоката є психологічна підготовленість, що складається з: 1) загальної психологічної культури (знання психологічних законів і закономірностей, що можуть бути використані адвокатом; розвиток професійно-психологічної орієнтованості особистості); 2) спеціальної психологічної підготовленості (комунікативна майстерність, вміння та навички пошуку і цільового використання психологічної інформації в цілях захисту). Автори підручника виділяють такі структурні компоненти юридичної діяльності: 1) пізнавальна, 2) комунікативна, 3) організаційна, 4) конструктивна, 5) профілактична (виховна), 6) засвідчувальна [1]. В інших джерелах виділяють такі аспекти психологічної діяльності юриста: пізнавальну, комунікативну, пошукову, реконструктивну, організаційну, засвідчувальну та виховну [5]. В свою чергу Бедь В. В. аргументує, що серед структурних компонентів діяльності щодо здійснення правосуддя (пізнавальний,

комунікативний, конструктивний, організаторський, засвідчувальний і виховний) роботі адвоката притаманні всі перелічені, крім засвідчувальної діяльності [2].

Основним компонентом психологічної характеристики адвоката є когнітивний. В процесі здійснення діяльності адвоката йому доводиться аналізувати чимало інформації, розробляти тактику та стратегію поведінки, оцінювати свої дії та їх результати, корегувати свої подальші кроки.

Виділяють пізнавальний компонент діяльності адвоката, який полягає у вивченні інформації щодо справи, пошуку доказів, встановлення перебігу подій, аналіз та інтерпретація доказів. В процесі пізнання задіяні такі психологічні процеси як сприймання, увага, відчуття, абстрактне мислення. Захисник також повинен відслідковувати поведінку опонента в процесі, судді, інших учасників справи, пам'ятаючи при цьому, що і сам є об'єктом спостереження.

Комунікативний компонент, що полягає у можливості налагодити спілкування з клієнтом, визначати його психологічні особливості, побудувати конструктивні стосунки з учасниками процесу, уникати конфліктів. Важливим для адвоката є уміння слухати та говорити. Володіння навичками активного слухання дозволяє швидше виявити дійсні потреби клієнта, надати йому відчуття уваги та розуміння адвокатом, обрати спосіб, який би максимально відповідав запиту клієнта. Особливої складності набуває комунікативна складова у процесі спілкування підчас здійснення захисту в кримінальному процесі. Підозрюваний часто перебуває у ситуації стресу та фрустрації, тому адвокату потрібно володіти хорошими комунікативними навичками для того, щоб побудувати

відносини довіри у спілкуванні, а також отримати необхідну інформацію.

О.М. Скрябін аналізує організаторські здібності адвоката. Організаційний аспект діяльності адвоката вимагає таких якостей, як самодисципліна, сила волі, самостійність, наполегливість, рішучість, підпорядкування трудовому розпорядкові, встановленому в колегії (консультації). На нашу думку, для ефективного виконання та організації професійної діяльності адвокату повинні бути притаманні додатково і такі якості, як: ініціативність, самостійність, рішучість, цілеспрямованість, самоорганізованість, зібраність, нервово-психічна стійкість, адекватна самооцінка, середній рівень домагань, висока мотивація досягнення успіху, помірна схильність до ризику, чуйність і довіра до колективу, терплячість, хороша пам'ять, гнучкість поведінки, самовладання, вимогливість, обережність, винахідливість, жорсткість, цілеспрямованість, відкритість, поміркованість. адвокатів, які мали стаж роботи від 6–10 років, показники рівня організаторських здібностей були вище ніж в адвокатів, які мали стаж роботи від 1–5 років [3, С. 38, 40]

Іванцова А. В. виділяє соціальний аспект адвокатської діяльності, який полягає у тому, що адвокат захищаючи клієнта повинен в першу чергу бачити в ньому людину, а не правопорушника. Вміти визначати позитивні людські якості підзахисного. Автор виділяє такі психологічні якості адвоката: 1) гнучкість та логічність мислення; 2) нервово-емоційна стійкість; 3) здатність впливати на оточуючих; 4) вміння слухати і чути співрозмовника [4]

Реконструктивна складова юридичної діяльності – це обробка отриманої інформації. Вона являє собою аналіз

усієї зібраної інформації з певної конкретної справи і висунення на базі її синтезу робочих гіпотез. Окрім розвинених пам'яті, уваги, мислення та інтуїції, тобто загального інтелекту, ця сфера діяльності передбачає використання так званого спеціального інтелекту (знання кримінального і цивільного права, кримінального і цивільного процесу, криміналістики, балістики, психології) [5].

Засвідчувальна складова полягає у перетворенні інформації у певні форми процесуальних документів (заяви, клопотання, скарги тощо).

Виховний аспект психології адвоката полягає в усвідомленні суспільної ролі та відповідальності адвоката.

У преамбулі до Правил адвокатської етики зазначено, що специфіка, комплексний характер обов'язків, що покладені на адвокатуру, обумовлюють необхідність збалансування засад служіння адвоката інтересам окремого клієнта та інтересам суспільства в цілому, дотримання принципів законності і верховенства права [6].

Конструктивний елемент діяльності адвоката полягає у вибудові діяльності відповідно до конструкції юридичного процесу. До зазначеного компоненту відносять конструювання стратегії та тактики ведення справи. Під час справи адвокат повинен добре володіти інформацією щодо справи, щоб мати можливість оперативно реагувати на будь-які зміни, вносити корективи. Конструктивний елемент прослідковується у промові правника, адже правильна її побудова потребує знань про психологію клієнта, його мотиви, психологічний портрет, особливості відносин з іншими учасниками правовідносин.

Отже, професія адвоката потребує наявності певних психологічних якостей, таких як здатність аналізувати великі обсяги інформації, абстрактне мислення, комунікативні навички, навички психологічної діагностики, гнучкість мислення та нейропластичність, адаптивність, стресостійкість тощо. Характеризуючи психологічні особливості адвоката виділяють такі структурні компоненти юридичної діяльності: пізнавальна, комунікативна, організаційна, конструктивна, профілактична (виховна), засвідчувальна, пошукову, реконструктивну, в той же час різні дослідники говорять про сукупність тих чи інших вищезазначених характеристик

1. Юридична психологія : підручник / Д. О. Александров та ін. ; заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсєєв. К : КНТ, 2007. 359 с.
2. Бедь В. В. Юридична психологія : навч. посіб. 2-ге вид., доп. і перероб. К. : МАУП, 2004. 436 с.
3. Скрябін О. М. Психологічні особливості організаторської діяльності адвоката. *Вісник Запорізького національного університету. Сер. Юридичні науки.* 2011. № 1. С. 36–41.
4. Іванцова А. В. Психологічні особливості діяльності адвоката при здійсненні адвокатської діяльності. *Актуальні проблеми судового права : матеріали міжнар. наук.-прак. конф., присвяч. пам'яті проф. І. Є. Марочкина (Харків, 30 жовт. 2015 р.). Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого.* Харків, 2015. С. 54–55.
5. Юридична психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. Є. Самойлов, М. С. Корольчук, В. М. Корольчук, С. М. Миронець, Г. М. Ржевський. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 432 с.
6. Правила адвокатської етики. Затверджені Звітньо-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року 09.06.2017. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf (дата звернення: 01.05.2020).

Волкова І. П., здобувач вищої освіти першого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОФОРМЛЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ АДВОКАТА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

На сьогодні основним призначенням адвокатури є здійснення і надання юридичної допомоги суспільству, захист прав і свобод людини і громадянина. Свою діяльності адвокат, зокрема і при здійсненні ним представницьких функцій в цивільному судочинстві, повинен виконувати лише на підставі оформлення тим чи іншим чином своїх повноважень. Правильне оформлення повноважень адвоката є важливим елементом, гарантією успіху як підготовчої, так і в подальшому всієї процесуальної діяльності адвоката.

Проблему визначення порядку оформлення повноважень представника в цивільному судочинстві досліджували багато сучасних науковців, зокрема В. Заборовський, О. Юшкевич, О. Задніпровський, П. Хотенець, В. Богословець тощо, але все ж ця тема потребує подальшого розгляду.

Завдання адвоката як учасника цивільного процесу визначається через загальні завдання адвокатури, зокрема відповідно до її конституційного статусу, а саме: захист прав, свобод і законних інтересів громадян та юридичних осіб; представництво інтересів громадян і юридичних осіб як у відносинах з державою, так і між собою; надання фізичним і юридичним особам, державним і громадським

установам (об'єднанням) юридичної допомоги; підвищення рівня інформованості населення у правовій галузі, представництво в судах та інших державних і правоохоронних органах інтересів фізичних та юридичних осіб [1, С. 243–244]. Існування представництва в цивільному процесі обумовлено різноманітними причинами. В одних випадках – це неможливість безпосередньої (особистої) участі в розгляді справи заінтересованого учасника внаслідок хвороби, завантаженості роботою, недієздатністю тощо. В інших випадках судове представництво є однією з форм надання кваліфікованої юридичної допомоги особам, що не мають необхідного обсягу правових знань для захисту своїх інтересів в порядку цивільного судочинства. Стосовно представницької функції адвоката у юридичному процесі О. Задніпровський зазначає, що адвокат є спеціальним суб'єктом цивільного, господарського, кримінального, адміністративного процесу, який здійснює в будь-якому суді тільки одну функцію – сприяння захисту законних прав та свобод особи, що представляється ним, із обмеженими правами та обов'язками і представництво її інтересів шляхом надання юридичної допомоги [2, С. 130]. Таким чином, вчений не відмежовує функцію представництва адвоката від функції захисту прав та свобод особи, а також функції надання юридичної допомоги.

Для отримання цивільного процесуального статусу представника особи, яка бере участь у справі, адвокат повинен отримати певну спеціальну правосуб'єктність. Так, з моменту отримання статусу адвоката він отримує лише певну цивільно-процесуальну правоздатність. У даному випадку слід відмітити, що Закон України «Про

адвокатуру та адвокатську діяльність» значно ускладнив процедуру отримання статусу адвоката, оскільки передбачає вже складання особою, яка виявила бажання стати адвокатом кваліфікаційного іспиту, отримання нею Свідоцтва про складення кваліфікаційного іспиту, проходження стажування протягом шести місяців, складення такою особою присяги адвоката, отримання Свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю та занесення даних до про нього до Єдиного реєстру адвокатів України. [3] Момент отримання адвокатом статусу представника особи в процесі та наділення його процесуальними правами та обов'язками залежить від моменту оформлення його повноважень. З такого моменту адвокат отримує вже не тільки загальні права, що надані йому законодавством, але й спеціальні повноваження відповідних процесуальних суб'єктів (в цивільному процесі – позивача, відповідача, третіх осіб).

Традиційно адвокати приймають участь в цивільному процесі на підставі договірного процесуального представництва. Договірне представництво – це представництво, підставою виникнення якого є волевиявлення представника і довірителя, іншими словами, в його основі лежить договір. Підставою виникнення договірного представництва є угода, при цьому вона може бути як цивільно-правовою, так і трудовою. На підставі договору про надання правової допомоги між адвокатом та клієнтом, адвокат виконує свої обов'язки на договірних засадах, представляє інтереси клієнта та надає правову допомогу. Варто зазначити, що договір про надання правової допомоги є документом, який не лише посвідчує повноваження адвоката в суді, а також виступає єдиною підставою здійснення адвокатської

діяльності. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» безпосередньо визначає договір про надання правової допомоги як домовленість, за якою одна сторона (адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання) зобов'язується здійснити захист, представництво або надати інші види правової допомоги другій стороні (клієнту) на умовах і в порядку, що визначені договором, а клієнт зобов'язується оплатити надання правової допомоги та фактичні витрати, необхідні для виконання договору. Цим же законом визначаються форма і зміст такого договору, загальні вимоги до його складання. Документами, що можуть посвідчити права адвоката як представника особи в цивільному процесі крім договору, є: довіреність фізичної чи юридичної особи, ордер, доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. В своїй статті В. Заборовський зазначає, що не зважаючи на те, що в більшості процесуальних галузях права досить чітко прописані підстави та документи, що підтверджують повноваження адвоката, зустрічаються випадки коли суди та інші установи та організації безпідставно не визнають належність оформлення повноваження адвоката на підставі тих чи інших документів. Так, досить поширеними є випадки невизнання судами статусу адвоката як представника на основі оформлення ним своїх повноважень лише на підставі довіреності, або ж навпаки вимагають подання додаткового подання адвокатом довіреності (чи ордеру) до вже поданого ним договору про надання юридичних (адвокатських) послуг. Щодо правозастосовної діяльності інших установ та організацій, то вона жодним чином не відрізняється від діяльності судів у цих питаннях. Зокрема, в переважній більшості випадків

нотаріуси для посвідчення повноважень адвоката, в якості представника особи, вимагають від останніх надання належним чином посвідчених довіреностей, відмовляючись при цьому приймати договір про надання юридичних (адвокатських) послуг [4, С. 221]. У даному випадку слід відмітити, що така діяльність нотаріусів прямо суперечить нормі ч. 7 ст. 44 Закону України «Про нотаріат» [5], в якій зазначається, що нотаріусу подається довіреність або інший документ, що надає повноваження представникові.

Можна зробити висновок, що адвокат в цивільному процесі виступає особливим суб'єктом процесуальних правовідносин, допущеним до участі судом з кола визначених законом осіб з метою захисту і забезпечення належної реалізації прав і обов'язків осіб, зацікавлених у результатах розгляду справи. На жаль, ні в теорії, ні на практиці не вироблені єдині підходи щодо належності оформлення процесуальних повноважень адвоката, і незважаючи на те що існує певний перелік документів, які можуть посвідчити права адвоката як представника особи в цивільному процесі, на практиці існують деякі протиріччя, тому таке оформлення потребує подальших покращень і уточнень.

1. Гель А. П. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. К. : МАУП, 2004. 272 с. **2.** Задніпровський О. Здійснення представництва у суді адвокатами і іншими особами. 2003. № 32. С. 124–131. **3.** Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282. **4.** Заборовський В. В. Проблемні аспекти оформлення повноважень адвоката в цивільному процесі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право*. 2013. Вип. 21. Ч. 1. Т. 1. С. 220–222.

5. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1993. № 39. Ст. 383.

УДК 378.147

Гапонова К. О., здобувач вищої освіти рівня «молодший спеціаліст» (Київський державний коледж туризму та готельного господарства, м. Київ), **науковий керівник: Коросташивець Ю. Г., к.ю.н., викладач вищої категорії** (Київський державний коледж туризму та готельного господарства, м. Київ)

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ЮРИСТА

Педагогіка є наукою про виховання й навчання підростаючого покоління, однак у юридичній практиці педагогіка більшою мірою стосується процесу виховання як динамічного складного явища, що здійснюється на основі цілеспрямованого й організованого формування громадянина. Тобто йдеться про виховання громадян, які перебувають у правовому полі. Правове виховання здійснюють передусім правники.

Виконання цієї функції є професійним, юридичним, службовим, функціональним тощо обов'язком фахівців права. І першим етапом цієї правової функції для початку йде – виховання громадян [6, С. 56].

Нинішня ситуація свідчить, що громадяни не знають елементарних правових норм, які потрібні у повсякденному житті кожній людині, для захисту своїх прав тощо, тому виховання громадян, насамперед молоді, є дуже важливим в нашій країні.

Педагогічна культура юриста – це творче освоєння теорії й методики проведення правового виховання громадян на засадах педагогічної теорії, педагогічної технології та професійного такту [7, С. 88].

Майже вся професійна діяльність юриста зводиться до правового виховання, яке можна розглядати у двох аспектах – загальному і спеціальному. Розглянемо, саме спеціальне правове виховання як одну із проблем юридичної деонтології. Перша ситуація зводиться до практичних прийомів юридичної роботи, наприклад допитування правопорушника (зокрема потерпілого, свідків та ін.), розгляду заяв і скарг громадян, виявлення складу правопорушення, пред'явлення звинувачення, винесення вироку, відмова у позовній заяві тощо. Виконуючи звичайну, повсякденну роботу, юрист тією чи іншою мірою виховує у громадян повагу до права, делікатно вказує на причини порушення встановлених державою правил поведінки. Ці елементи правового виховання присутні навіть у технічних нотаріальних діях. Загалом, будь-який діловий контакт з юристом має виховний характер [5, С. 137].

Специфіка другої ситуації також полягає у діях юриста, до яких він вдається у випадку порушення громадянами правових норм. Насамперед це стосується тих, хто вже притягався до різних видів юридичної відповідальності. Звичайно, до такої категорії не обов'язково мусять належати особи, які відбували покарання у місцях позбавлення волі, чи злісні правопорушники. Просто через певні обставини окремі громадяни можуть часто потрапляти в поле зору правоохоронних органів. Тому їхнє правове виховання повинно здійснюватися інтенсивніше, продуманіше [3,

С. 123].

Нарешті, у третьому випадку спеціальне правове виховання зводиться до профілактичного обліку тих громадян, які злісно порушують вимоги права. Це активна форма профілактичної роботи осіб, які поставлені на облік як суспільне небезпечні. Навіть справедливе покарання розцінюється як один з прийомів правового виховання.

Сформульоване визначення педагогічної культури юриста передбачає, що юрист повинен мати хоча б елементарні педагогічні знання, здібності та навички правовиховної роботи. Це завдання окремих видів культур (субкультур), а особливо педагогічної культури юриста, основний зміст якої визначають структурні елементи.

Так, одним із них є спеціалізована педагогічна теорія (техніка). Педагогічна техніка – це вміння використовувати власні психофізичні дані як засіб виховного впливу. Це володіння комплексом прийомів, який допомагає педагогові глибше, яскравіше, талановитіше виявити себе і досягти успіхів у виховній роботі [114, С. 49]. Розрізняється внутрішня педагогічна техніка (створення внутрішнього переживання особистості, психологічне настроювання вчителя на майбутню діяльність через вплив на розум, волю і почуття) та зовнішня педагогічна техніка (втілення внутрішнього переживання особистості вчителя у його тілесній природі – міміці, голосі, мовленні, рухах, пластиці) [4, С. 99].

У юридичній практиці внутрішня і зовнішня педагогічні техніки набувають, зрозуміло, спеціалізованого характеру, адже юрист має справу з широкою умовною аудиторією, до якої входять усі верстви населення. Також, окрім правового виховання, юрист здійснює комплекс завдань державного характеру для

регулювання суспільних відносин. Усе це потребує організаційно-педагогічних здібностей, широкого світогляду і спеціальних підходів. Тому до педагогічної техніки юриста можна віднести такі види культур: культуру цілепокладання, культуру педагогічних знань, світоглядну культуру, культуру мислення, культуру почуттів, культуру спілкування, організаційну культуру. Завдання педагогічної техніки полягає в умінні юриста керувати своєю поведінкою та впливати на громадян.

Також юрист не має права цілеспрямовано випробовувати терпіння людей, оскільки вони можуть його втратити. Громадяни відстоюють власну честь і гідність так, як можуть і вміють, часто у нетактовній формі. Однак нетактовність юриста викликає нетактовність у його клієнтів.

Зауважимо, що професійний такт – це спеціальне фахове уміння, за допомогою якого юрист у кожному конкретному випадку застосовує до правопорушників найефективніший засіб виховного впливу. Його можна інакше назвати педагогічним підходом до правопорушників або психологічним доглядом. Це своєрідний паспорт загальної культури юриста.

Вирізняються такі основні принципи педагогічної культури юриста: педагогічні здібності, евристичність, внутрішня зібраність під час вибору лінії поведінки, мовленнєвий етикет, відповідальне ставлення до правового виховання громадян, почуття міри, принциповість, поступливість; почуття гумору [2, С. 79].

Нині юридична професія стає дедалі масовішою, навіть модною. Однак не всі майбутні та й теперішні юристи мають нахил до такої діяльності, певні здібності у здійсненні правового виховання громадян. Адже юрист

повинен вміти створювати педагогічні технології щодо індивідуальних особливостей громадян.

Педагогічна культура – це також належне володіння культурою професійної мови, дотримання мовленнєвого етикету. У мовленні застосовуються і несловесні елементи – міміка, жести, поведінка тощо. Вони також виконують комунікативні функції і формують певний мовленнєвий етикет юриста [1, С. 19].

На мою думку, високий рівень педагогічної культури – це необхідна умова становлення юридичної майстерності, досягнення якої пов'язується із введенням у навчальні плани вищих закладів освіти юридичного профілю спецкурсів з проблем методики та педагогіки правового виховання громадян.

1. Руслан Касавець. Юридична деонтологія : навч. посіб. 2016.
2. Руслан Касавець. Основи правової культури юриста. 2017.
3. Людмила Радовецька, Світлана Ляковська, Олександр Тихомиров. Юридична деонтологія. Від навчання до практики. 2019.
4. Богдан Леко. Юридична етика. 2013.
5. Ігор Бердан. Юридична професія: практика, правда. 2019.
6. Данил Александров. Юридична психологія. 2008
7. Андрій Молдован. Юридична деонтологія : навч. посіб. 2016.

УДК 373.3:[004:005.336.2](06)

Гаращук Є. М., аспірант першого року навчання
(Уманський державний педагогічний університет імені
Павла Тичини, м. Умань), **науковий керівник:**
Комар О. А., д.пед.н., професор (Уманський державний
педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань)

ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ВПЛИВУ В СИСТЕМІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Сьогодні система освіти відчуває значний поступ інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та їхній вплив на навчально-виховний процес, на навчання молоді. Інформаційні технології в освіті спричинили низку реформ, які пов'язані з появою освітніх мереж, нових форм та засобів навчання, виникненням та широким поширенням нових педагогічних технологій. Інформаційно-комунікаційні технології та засоби стають простішими в користуванні, спрямовані на зберігання значних обсягів відомостей та даних, призначені для того, щоб людина якнайшвидше почала використовувати їх для власних навчальних, професійних потреб та організації дозвілля. Хмарні обчислення, які спрощують доступ громадян до відомостей та даних, дозволяють здійснювати швидкі та ефективні кроки для вдосконалення виробництва, навчання, професійного та особистісного розвитку, зокрема розвитку системи освіти, потребують відповідного володіння необхідним рівнем компетентності у сфері ІКТ. Особливо важливим вбачається вміння учня, вчителя, педагогічного працівника орієнтуватись у полі ІКТ, застосовувати їх згідно з потребами, розвиватись та

покращувати якість життя. Головним при цьому вбачається розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності (ІК-компетентності) [1, С. 7].

Петухова Л. Є. розуміє інформаційні компетентності вчителів початкових класів як комплексну характеристику системи теоретичних і методичних предметноспеціальних знань, а також особистісних якостей педагога, що дозволяє йому ефективно здійснювати професійно-педагогічну діяльність. Водночас вона не зводиться до знань і вмінь роботи з комп'ютером, а передбачає необхідну обізнаність у сфері дидактики й теорії виховання. Компонентами інформаційних компетентностей учителя виступають умотивована професійна спрямованість, креативність мислення, здатність до рефлексії, потреба в самовдосконаленні тощо; вони акумулюють у собі інтеграцію досвіду, теоретичних знань, практичних умінь і значущих для педагога особистісних якостей [2, С. 190].

Деякі вчені досліджують інформаційну культуру вчителя, зокрема А. Коломієць визначає інформаційну культуру вчителя початкової школи як систему ціннісних орієнтацій, знань, умінь і навичок із формування потреби в інформації; із здійснення пошуку необхідної інформації з усієї сукупності інформаційних ресурсів; з відбору, оцінювання, збереження знайденої інформації; з інтеграції, структуризації і створення нової інформації, презентації її учням з урахуванням їхніх вікових особливостей; з використання інформаційних телекомунікаційних технологій, зокрема комп'ютерних дидактичних ігор, у навчально-виховному процесі початкової школи [3, С. 146].

Поняття «інформаційна культура» вчителя початкових класів є більш широким за обсягом ніж «інформаційні компетентності», однак з погляду

конкурентоспроможності майбутнього фахівця слід зосередити увагу саме на формуванні інформаційних компетентностей, які охоплюють компетентності в галузі інформаційних і комунікаційних технологій і передбачають здатність особи орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти й оперувати інформацією відповідно до потреб ринку праці [4, С. 4].

Отже, формування інформаційно-комунікаційних компетентностей – це складний систематичний цілеспрямований процес підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства. Головними педагогічними умовами забезпечення цього процесу є: створення у ЗВО інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища, раціональне поєднання традиційних та інформаційно-комунікаційних технологій навчання, навчально-методичне забезпечення процесу формування інформаційних компетентностей, посилення мотивації й інтересу студентів до набуття знань і професійних умінь, застосування диференційованого, діяльнісного і модульного підходів, систематичний і оперативний контроль і корекція результатів.

1. Формування інформаційно-комунікаційних компетентностей у контексті євроінтеграційних процесів створення інформаційного освітнього простору : посібник / за заг. ред. Бикова В. Ю., Овчарук О. В. ; НАПН України, Ін-т інформ. технол. і засобів навч. К. : Атіка, 2014. 212 с. **2.** Петухова Л. С. Теоретико-методичні засади формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2009. 564 с **3.** Коломієць А. М. Інформаційна культура вчителя початкових класів : дис. ... д-ра

пед. наук. К., 2008. 526 с. 4. Коткова В. В. Педагогічні умови формування інформаційних компетентностей студентів – майбутніх учителів початкових класів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2011. № 2 (22). URL : <http://www.journal.iitta.gov.ua> (дата звернення: 01.05.2020).

УДК 349.24:342.565.5+347.962

Гладкий В. В., аспірант (Навчально-науковий інститут права імені князя Володимира Великого, м. Київ)

ЩОДО РОЗМЕЖУВАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ СУДДІ

Ідея людиноцентризму адміністративного, трудового права у практичній дійсності (у діяльності суб'єктів публічної адміністрації) може нівелюватись і деградувати до рівня декларації, що існуватиме у державі, котра проголошує людину, її життя і здоров'я вищою соціальною цінністю, а поряд із тим, використовує людей як предмети, що мають електоральну та економічну цінність. У цьому контексті держава постає як експлуататор людини, котра проживає на території держави, та називає людину соціальною цінністю лише для того, щоби на рівні міжнародного співтовариства формально вважатись правовою і демократичною державою. У цьому сенсі особливу важливість набувають органи правосуддя, які не є лояльними до держави та «постають» проти держави, що неправомірним чином експлуатує людину, порушує ідею панування права. Щонайперше, це питання стосується держав з низьким чи критично низьким рівнем антикорупційної безпеки, до групи яких, на жаль, належить також й Україна.

У попередніх розвідках [1; 2] нами вже констатувався надзвичайний безпосередній чи опосередкований наступ держави на самостійність суду та незалежність суддів. Наслідком таких дій щонайменше є: 1) фактичний відхід України від ідеї побудови сучасної дійсно правової держави; 2) опосередкована відмова від реалізації євроінтеграційних амбіцій (нищення самостійного суду є одним з основних бар'єрів для набуття членства в ЄС); 3) кадрова криза у системі правосуддя, що об'єктивується за рахунок: а) виявлення бажання багатьох суддів піти у відставку; б) припинення трудових правовідносин із суддями за політичними та/або іншими спірними (у сенсі ідеї панування права) мотивами повноважних суб'єктів публічної адміністрації, політичних службовців тощо; в) побудова штучних бар'єрів для подолання кадрової кризи. У цьому сенсі актуалізується питання формування сталої наукової думки щодо припинення трудових правовідносин із суддями.

Ускладнює це питання те, що по сьогодні у юридичній науці наявні різні підходи до розуміння логіки конституцієдавця щодо розмежування «звільнення судді» та «припинення повноважень судді» [3, С. 10]. З цими підходами не можемо погодитись у повній мірі. На нашу думку, у ч. ч. 6 і 7 ст. 126 Конституції України закріплено підстави для припинення трудових правовідносин (не вбачаючи необхідності у розмежуванні розірвання та припинення «договору» за підходом, використаним законодавцем у КЗпП України). З огляду на це, причинні факти, перелічені у ч. ч. 6 і 7 ст. 126 Конституції, насправді є двома формальними виявами припинення трудових правовідносин із суддею.

Відтак, припускаємо наступне: конституціедавець, використовуючи формулювання «підставами для звільнення судді є», вказує на підстави, з огляду на які, у повноважного суб'єкта виникає можливість звільнення судді, у той час, як його вказівка «повноваження судді припиняються у разі» носить очевидний імперативний характер, змушує повноважного суб'єкта до певних дій (в окремих випадках, ці дії взагалі не потрібні, адже сам юридичний факт вже є достатньою підставою, не потребує адміністративно-правового оформлення) за наявності у фактичній дійсності відповідних юридичних фактів. Це пояснимо тим, що припинення повноваження судді обумовлені з втратою особою, що займає посаду судді, особливої правосуб'єктності (основна сутнісна підстава для припинення повноваження судді є втрата достатнього рівня правосуб'єктності, достатнього для подальшого перебування у статусі судді).

Поряд із тим, звільнення судді не обумовлене втратою правосуб'єктності, а «причинно» стосується питань, що безпосередньо пов'язано із: (1) сферою праці; (2) відповідністю займаній посаді та авторитету посади судді, очікуванням суспільства від поведінки особи, котра займає відповідну високу посаду; (3) реалізацією свободи праці. Іншими словами, підстави «звільнення» судді є певним аналогом (спеціальним виявом) загальних підстав припинення трудових відносин з працівником й у вимірі трудових правовідносин із суддею не обов'язково можуть обумовити припинення відповідних правовідносин, адже залежать напряду від свободи волі сторін правовідносин та/або дослідження відповідності (достатності) конкретних обставин дійсності загальним правилам (причинно наслідковий зв'язок).

1. Гладкий В. В. Общественное давление на суд как Legitimacy-Threatening Power. *Юридичні науки: проблеми та перспективи*: матер. V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 19–20 трав. 2017 р.). Херсон : Гельветика, 2017. Ч. 2. С. 77–80.
2. Гладкий В. В. Гідна праця суддів і панування права в Україні під час пандемії COVID-19. *Пріоритети розвитку юридичних наук у XXI столітті* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 10–11 квіт. 2020 р.). Одеса : ПФП, 2020. С. 72–75.
3. Прилуцький С. В., Стрельцова О. В. Модернізація статусу суддів: концепт взаємодії громадянського суспільства та держави в умовах конституційної реформи 2016 року. *Публічне право*. 2016. № 4(24). С. 9–17.

УДК 321.00

Гринюк І. М., здобувач вищої освіти другого рівня (ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ), **науковий керівник: Цепенда І. Є., д.політ.н., професор** (ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ)

СВІТ-СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ У ПРАЦЯХ ІММАНУЇЛА ВАЛЛЕРСТАЙНА

Світ-системний аналіз – «міждисциплінарний погляд на розвиток світової історії та світової економіки як на взаємодію центрів та периферії у відокремлених один від іншого світах-економіках». Засновником школи світ-системної теорії був американський соціолог Іммануїл Валлерстайн [1].

І. Валлерстайн – провідний діяч світових соціальних наук, персона, ідеї якого обговорюються по всьому світу.

Його наукові досягнення включають майже 30 книг, які виходили в світ з 1960-х рр. Найважливішим здобутком цього автора є монументальна тритомна праця «Сучасна світова система». Коротким викладом головних його ідей є праця «Аналіз світових систем. Введення». Згідно з назвою, це вступ, а тому дає досить загальний і обов'язково ескізний контур проблеми. Це книга чітко і наполегливо ставить питання, які повинні бути знайомі кожному представнику суспільних та гуманітарних наук. І. Валлерстайн є, певного роду, міждисциплінарним дослідником. Звичайно, не йдеться про будь-яку міждисциплінарність, ідею, яка є надзвичайно популярна і рекламована як єдиний підхід, який може відповісти на потреби бурхливого та мінливого світу. З його праць стає зрозуміло, що міждисциплінарність насправді не перетинає межі дисципліни, але все більше їх зміцнює, а також лежить за позитивістським ідеалом накопичувального знання, який зараз є анахронізмом. Однак перспектива Валлерстайна – це не міждисциплінарність, а недисциплінарність [2]. Унідисциплінарність – як повідомляє словник у кінці книги – означає переконання, що принаймні в соціальних науках, наразі недостатньо інтелектуальної причини для відокремлення дисциплін і що всі працюють замість цього науку слід розглядати як частину загальної дисципліни, яку іноді називають історичними суспільними науками [3].

Через п'ятнадцять років після оприлюднення своєї теорії він переніс механізм центр-периферії до міжнародних відносин у глобальному масштабі та ввів концепцію світової системи. Це явище можна визначити як універсальний, міжкультурний та міжнародний поділ праці, пов'язаний з розвитком принципів капіталізму [4].

На думку проф. К. Чейз-Данна світ-системний підхід за своєю суттю є історико-орієнтованим аналізом циклічності, тенденцій та довгострокових структурних характеристик світової економіки [5].

У своїй роботі І. Валлерстайн звернув увагу на питання про кінець капіталістичної світової системи, що також означає зміну центрально-периферійної системи глобальних залежностей [6]. За його словами, сьогодні ми знаходимося в кінці глобальної, капіталістичної системи формування, яка панує у світі з XV ст. У нас немає певних знань про майбутню форму світу. Сферами стабілізації перестали бути наука та техніка, які несли оптимістичне бачення майбутнього. Модерністська ідея безпроблемного та лінійного розвитку цих напрямків людської діяльності, будучи продовженням просвітницької ідеї про вічний прогрес, виявилася неправдоподібною мрією. Ми опиняємось у ситуації, коли панує сумнів, невизначеність завтрашнього дня та історичний песимізм. Останнє пов'язане з падінням комунізму та кризою капіталізму, які в діалектичній боротьбі сформували світ у XX ст. Сьогоднішня – це час біфуркації, тобто вибору майбутнього формування системи, період швидких, хаотичних змін, що спричинить насильство, посилення соціальної мобільності між основними та периферійними країнами та, можливо, розпад національної держави як гаранта безпеки. На його думку на форму майбутньої світової системи впливатимуть чотири явища, що водночас виявить слабкість капіталістичної ідеї необмеженого зростання: деруралізація, екологічна криза, загальна демократизація та ослаблення важливості держави. Вони будуть пов'язані зі всесильною поляризацією суспільства, як на індивідуальному, так і на глобальному рівні.

Східноазійські країни, такі як Китай, Тайвань, Південна Корея та Японія, до яких промислове виробництво передається із США та Європи, набуватимуть значення. У контексті теорії Валлерстайна ця тенденція говорить про те, що країни Азії відіграватимуть важливу роль у формуванні прогресуючої світової системи, хоча з огляду на невизначеність, пов'язану з роздвоєнням, незрозуміло, яку роль вона буде відігравати. Сила і ресурси в олігополіях є симптоматичним явищем для поточної біфуркації [7].

1. Світ-системний підхід. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Світ-системний_підхід (дата звернення: 27.04.20). **2.** Mincer T. Zrozumieć Globalizację. Recenzja Książki Immanuela Wallersteina „Analiza Systemów-Światów. Wprowadzenie”. *Kultura – Historia – Globalizacja*. 2009. No. 4. С. 93–98. **3.** Wallerstein I. Analiza systemów-światów. Wprowadzenie.: Warszawa, Wydawnictwo Akademickie Dialog, 2007. **4.** Pawłuszko T. Perspektywa wykorzystania badań nad systemem-światem w analizie stosunków międzynarodowych w XXI wieku. *Historia i Polityka*. 2017. No. 21 (28)/2017. С. 9–25. **5.** Chase-Dunn C. Globalization: A World-Systems Perspective. *Journal of World-Systems Research*. 1999. С. 186–215. **6.** Wallerstein I. Koniec świata jaki znamy. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Scholar, 2004. **7.** Zabielski A. Nakręcane światy. Twórczość Paolo Bacigalupiego w kontekście wybranych elementów kapitalistycznego systemu-świata. *Ruch Filozoficzny*. 2018. Vol. 74. No. 2. С. 115–126.

Грисюк В. П., аспірант (Інституту журналістики КНУ
ім. Тараса Шевченка, м. Київ)

ПРОБЛЕМА ПОРНОГРАФІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ: ОСНОВНІ РИЗИКИ

В інтернеті є можливість шукати необхідну інформацію анонімно і приватно. У зв'язку з відсутністю контролю там процвітає порноіндустрія, що на сьогодні має дохід більше 1 млрд доларів [1, С. 484-507]. Згідно досліджень, 44% молоді повідомляє про вільний доступ до онлайн порно, 15% молоді мали досвід небажаних сексуальних домагань в інтернеті, а у 9% молоді треті особи в режимі онлайн просили прислати свої інтимні фотографії [2, С. 116–126]. Засобом представлення сексуальної інформації про себе є так званий секстинг (відправка особистих фото чи відео сексуального характеру). У спеціальному дослідженні серед 1300 підлітків 20% повідомили, що займаються цим [3]. Американська дослідниця сексуалізації медіа Д. Мерскін зазначає, що вплив сексу в мас-медіа на дітей – це одна з найбільш досліджених проблем у галузі. Вона наводить результати наукових праць, у яких вчені констатують: прослуховування сексуально принизливих пісень і доступ до сексуального контенту (репрезентація та/або розмови про секс) сприяють ранньому початку статевого життя. Журнали, фільми, музика і телепередачі значно впливають на те, що молодь знає про секс, і як вони використовують ці знання. Вчена бачить два шляхи розв'язання проблеми: увага з боку батьків і навчання медіаграмотності. Щодо

останнього, то статус «суперровесника» [4, С. 191–194] робить мас-медіа для молоді найбільш цінними джерелом знань. Зважаючи що на американському телебаченні 70% програм містять сексуальний контент, і тільки менше 10% пропонують інформацію про наслідки та результати сексуальних стосунків [5, С. 420–427], – цей факт змушує задуматися.

У зв'язку з масовим поширенням мережевої порнографії компанія-розробник навчального програмного забезпечення Heartsoft розпочала бета-тестування програми для виявлення порнографічних матеріалів, яка ідентифікує онлайн-порнографію шляхом сканування фотографій, розміщених на сайтах. Ця програма була створена на базі технології штучного інтелекту, розробленої NASA у 1980-ті рр. Вона аналізує наявність на фотографіях кольорових тонів, характерних для оголеної натури, а також кривих ліній – «характерного» вигину. За словами Heartsoft, це ПЗ переглядає JPEG та GIF-файли, причому «точність ідентифікації файлів, що містять порнографічні зображення, становить 90-95% [6, С. 122].

Разом з тим, порнографія як фреска мала і буде мати своїх поціновувачів у різні часи. Міжнародний сервіс аналітики відвідуваності інтернет-ресурсів SimilarWeb порахував, скільки візитів з України було на найпопулярніших порносайтах у лютому 2017 року. За їхніми даними, американський сервіс «Pornhub» займає перше місце в цьому списку. В лютому українці відвідали його більш ніж 12 мільйонів разів. За ним ідуть сайт онлайн-порно «Xvideos» (8,8 млн), «Xhamster» (8 млн). На четвертому місці знаходиться сайт «Bongacams» – еротичний відеочат. На цей ресурс в лютому українці заходили 4 мільйони разів. В середньому українці

витрачають 7 хвилин на перегляд порно. Чоловіки зазвичай дивляться такий контент вранці, а жінки – ввечері або вночі. Найчастіше порносайти відвідують суботніми вечорами, а у свята частотність заходів падає [7].

Директор Центру шлюбу і сексуальних стосунків у Каліфорнії та координатор консультаційного і навчального центру «Cowell Student Health» при Стенфордському університеті Ел Купер стверджує, що «чим більше часу ми проводимо в онлайн-просторі і відповідно менше в товаристві собі подібних, тим більше ми потребуємо миттєвої розрядки в мережі» [8]. Постійних споживачів мережевої порнографії можна поділити мінімум на дві категорії: тих, хто цього прагне і шукає свідомо, і тих, кому порнографія загалом гидка, але хто все-таки шукає її під впливом якогось несвідомого і нездоланного поклику. Щодо першій: психологія тлумачить такий нав'язливий потяг як патологію. Дослідники встановили, що ті з нас, хто присвячує більше 11 годин на тиждень сексуально зорієнтованим онлайн-ресурсам, найімовірніше мають психологічні проблеми [9, С. 32]. Як правило, жодні засоби впливу (переконання, заборони, покарання) не дієві, порнозалежність у цьому («клінічному») варіанті майже не лікується. На підтвердження тези про сексуальну залежність як хворобу свідчить існування у США спеціалізованих медичних центрів для так званих секс-наркоманів. Головний лікар однієї з них («Голден Вей») Марк Лаазер так коментує цей феномен: «Серед пацієнтів зустрічалися такі, що готові були накласти на себе руки – такий переживали нездоланий потяг. Ці люди втрачали все: сім'ю, роботу, гроші, людську гідність. Їх у житті цікавив лише секс, вони шукали тільки сексуального сп'яніння, що є аналогічним до наркотичного» [10, С. 10].

За три роки у нього лікувалося близько 2 тисяч пацієнтів. У програму лікування входить групова сповідь хворих про свої сексуальні ідеї-фікс, несподівана, але регулярна зміна обстановки на дискомфорт, медитація у храмі, позбавлення волі і сексуальний піст. Про результати лікування (очевидно, позитивні), на жаль, нічого не повідомляється.

Мережева порнографія немає важливого для суспільства проблемно-тематичного спектру. Це позбавлена змісту інформація, створена задля задоволення базової потреби. Репрезентація реальності, яку вона проектує, є гіпертрофованою: симуляція задоволення, гра на стереотипах, фальшивість у відображенні краси жіночого та чоловічого тіл. Мережевий порнографічний контент відкриває інший бік суспільної моралі, де табуйоване у реальному житті проявляється у різноманітні проявів та форм.

1. Brown J. From Calvin Klein to Paris Hilton and MeSpace: Adolescents, sex, and the media. *Adolescent Medicine: State of the Art Review*, 2007. V. 18 (03). P. 484–507. 2. Mitchell K., Wolak J., Finkelhor D. Trends in youth reports of sexual solicitations, harassment and unwanted exposure to pornography on the Internet. *Journal of Adolescent Health*, 2007. V. 40. P. 116–126. 3. National Campaign to Prevent Teen and Unplanned Pregnancy. Sex and Technology. Washington, DC : National Campaign to Prevent Teen and Unplanned Pregnancy, 2008. P. 10. 4. American Academy of Pediatrics : Sexuality, contraception, and the media pediatrics. 2010. V. 107 (1). P. 191–194. 5. Brown J., Halpern C., D'Engle K. Mass media as a sexual super peer for early maturing girls. *Journal of Adolescent Health*. 2005. V. 36. P. 420–427. 6. XXX на «ощупь». *Техника*. 2000. Ч. 3. С. 122. 7. SimilarWeb : рейтинг за лютий 2017 року. URL : <https://www.similarweb.com>. (дата звернення: 06.05.2020). 8. Купер Э., Маркус Д. Социальные аспекты высоких технологий. *ComputerWorld*. Киев. 2001. Ч. 14.

9. Потятиник Б. Інформаційні «протигази» медіаграмотності замість придатного для життя медіадовкілля (або деякі сумніви щодо media literacy). *Медіаекологія* : бюлетень Інституту екології масової інформації ЛНУ імені Івана Франка. 2001. Ч. 2. С. 32.

УДК 343.627:347 (477)

Гурковська К. А. (Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів)

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ СУБ'ЄКТІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАХОДИ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

На сьогодні світовою спільнотою, базуючись передусім на загальногуманістичних принципах та зважаючи на відповідальність держав перед своїми громадянами, все активніше приділяється увага боротьбі міжнародного співтовариства із усіма проявами насилля. Домашнє насильство є об'єктивним «індикатором» негативних тенденцій у суспільстві.

Різноманітні питання щодо суб'єктів адміністративного права загалом, а також окремі напрямки їх діяльності щодо провадження протидії домашньому насиллю стали предметом наукових досліджень таких відомих учених-адміністративістів, як: В. Авер'янов, О. Бандурка, Ю. Битяк, Ю. Ведерніков, І. Голосніченко, О. Дудоров, Т. Коломоєць, О. Ковальова, В. Колпаков, О. Кузьменко, М. Марченко, М. Матузов, Т. Мацелик, Т. Мінка, О. Остапенко, М. Стахурський, С. Стеценко, О. Уварова, М. Хавронюк, Г. Христова, Ю. Шемшученко, В. Шкарупа та інші.

Аналіз правових наукових праць дає підстави констатувати про відсутність сучасних наукових розвідок, направлених на дослідження поняття та переліку суб'єктів, що діють у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні.

Основні напрямки упровадження політики держави у напрямку запобігання та протидії домашньому насиллю – це запобігання домашньому насиллю; результативне реагування на випадки сімейного насилля шляхом впровадження механізму взаємодії суб'єктів, що реалізують заходи із запобігання та протидії домашньому насиллю; допомога та захист постраждалих осіб, гарантування відшкодування шкоди, завданої таким насиллям; ефективне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення кривдників до закріпленого законом виду юридичної відповідальності і коригування їх поведінки [1].

З метою реалізації наведених напрямків політики держави щодо запобігання та протидії домашньому насиллю в Україні створена система суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Законодавець відносить до кола суб'єктів, здійснюючих заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насиллю:

1) спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

2) інші органи та установи, на які покладаються функції із здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3) загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб;

4) громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах [1].

Відповідно до поданої класифікації спеціально уповноваженими органами у сфері запобігання та протидії домашньому насиллю є:

- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

- Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, у тому числі їхні структурні підрозділи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

- сільські, селищні, міські, районні у містах (у разі їх створення) ради, їх виконавчі органи, до повноважень яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [2, С. 137].

Вважаємо, що суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, є наділені передбаченими законодавством повноваженнями органи публічної адміністрації та місцевого самоврядування, їх структурні підрозділи, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, а також фізичні особи – громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що наділені відповідною правосуб'єктністю та вступають в адміністративно-правові відносини у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і спрямовані на його

запобігання, припинення та притягнення кривдників до юридичної відповідальності.

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 30.04.2020). 2. Кушнір К. Ю., Сукмановська Л. М. Спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. *Юридичний науковий електронний журнал* : електронне наукове фахове видання. 2019. № 1. С. 136–140.

УДК 347

Денисюк О. В., аспірант (Національна академія внутрішніх справ, м. Київ), **науковий керівник:**
Акімов М. О., к.ю.н., доцент (Національна академія внутрішніх справ, м. Київ)

НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗНИКНЕННЯ – ЗЛОЧИНИ БЕЗ ПОКАРАННЯ?

Насильницьке зникнення є одним з найбільш жорстоких порушень прав людини.

Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень 2006 року стала першим міжнародно-правовим актом універсального характеру, в якому було закріплено право людини не бути підданим насильницьким зникненням.

Україна 17 червня 2015 року приєдналась до вказаної конвенції, продемонструвавши таким чином, що вона засуджує практику насильницьких зникнень та прагне протидіяти цьому посяганням.

Природно, що взяті нашою державою таким чином міжнародно-правові зобов'язання обумовили потребу вжиття заходів для того, щоб насильницьке зникнення кваліфікувалося як правопорушення за вітчизняним кримінальним законодавством. Відтак згідно із Законом України від 12 липня 2018 року № 2505-VIII «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» [1] чинний Кримінальний Кодекс України [2] було доповнено статтею 146-1 «Насильницьке зникнення».

Потреба криміналізації насильницького зникнення пов'язана з його суттєвою відмінністю від інших, передбачених розділом III Особливої частини чинного КК України, суспільно небезпечних діянь, що посягають на волю людини (незаконне позбавлення волі, викрадення людини, захоплення заручників, торгівля людьми тощо). До того ж події останніх років свідчать, що проблема насильницьких зникнень є однією з найбільш серйозних на Сході України. У 2014 році на окупованих територіях Донецької та Луганської областей насильницькі зникнення відбувались практично щодня. Після переходу збройного конфлікту в фазу низької інтенсивності їх кількість зменшилася, але вони залишаються частими [3, С. 4].

У цьому контексті досить важливим є питання адекватної кримінально-правової протидії насильницькому зникненню, в тому числі і з урахуванням потреби забезпечення кримінального переслідування осіб, які нині обіймають керівні (зокрема вищі) посади в органах влади так званих «ДНР», «ЛНР», а також причетних до вчинення даних злочинів службових осіб органів (служб. підрозділів) державної влади, частин (з'єднань) Збройних Сил, правоохоронних органів та спеціальних служб Російської Федерації.

На сьогоднішній день, незважаючи на велику кількість випадків насильницьких зникнень, немає жодного вироку по кримінальним провадженням, які були відкриті за ст. 146-1 КК України. Останні просто не надходять до суду з обвинувальними актами. При цьому ухвали місцевих судів, постановлені у кримінальних провадженнях, відкритих за фактами насильницьких зникнень, показують, що дані про вчинення цих посягань вносились до Єдиного реєстру досудових розслідувань ще починаючи з 2018 року. Однак крапку у цих розслідуваннях не поставлено і сьогодні. За результатами розгляду поданих клопотань слідчі судді продовжують строк досудового розслідування, оскільки виконання всіх необхідних слідчих дій для встановлення винних осіб потребує додаткового часу. Таким чином, провадження, відкриті у 2018 та 2019 роках, розслідуються й досі.

Зазначене може свідчити як про неефективність досудового розслідування, зумовлену серед іншого і його специфікою (вчиненням кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 146-1 КК України, на окупованій території), так і про проблеми у застосуванні вказаної кримінально-правової норми – дискусійний характер визначення об'єкта зазначеного діяння, питання форм об'єктивної сторони та спеціального суб'єкта.

Відсутність ґрунтовних досліджень перерахованих вище питань, з огляду на новизну даної норми, спонукає до більш глибокого вивчення проблем, що виникають при правозастосуванні. Слід урахувати і відповідний досвід іноземних держав, у яких вже наявна практика притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення.

1. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти : Закон України від 12.07.2018 № 2505-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 38, С. 5, ст. 280. 2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. 3. Насильницькі зникнення в Україні та зникнення безвісти під час воєнного конфлікту на сході України в 2014-2018 рр. Харків : 2018. 48 с.

УДК 347.965.1

Дорошко А. В., здобувач вищої освіти першого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Пріоритетність питань: інтереси клієнта чи особистість адвоката? Найбільш загальним принципом роботи адвоката, безсумнівно, є правило, встановлене для лікаря: не зашкодь. Захищаючи права своїх клієнтів та відстоюючи інтереси правосуддя, адвокати повинні сприяти захисту прав людини і основоположних свобод, визнаних правом, і в усіх випадках діяти незалежно та добросовісно, відповідно до закону та визнаних норм і професійної етики. Адвокат застосовує лише ті засоби захисту, які відповідають закону і найкраще сприяють правосуддю, зміцненню законності та охороні прав особистості. Застосування захистом аморальних та протизаконних засобів не можна виправдати жодними добрими цілями. Адвокату заборонено приймати доручення, якщо результат, якого бажає клієнт, або засоби його досягнення, на яких клієнт наполягає, є

протиправними. При цьому адвокат повинен повідомити клієнта про неприпустимість застосування протиправних засобів і вказати на можливі законні шляхи досягнення такого самого або подібного результату. Якщо клієнт наполягає на використанні протиправних засобів, адвокат має відмовитись від укладання з таким клієнтом угоди. Якщо клієнт вчиняє дії, що стосуються суті доручення, і вони порушують чинне законодавство, відмовляється припинити такі незаконні дії, незважаючи на роз'яснення адвоката, або якщо він використовує правову допомогу адвоката, для полегшення вчинення злочину, адвокат достроково розриває угоду з таким клієнтом.

Однак, що робити, якщо історія клієнта максимально зачепила душу адвоката і в пріоритеті постало питання моральності і жалю? Адвокати живі люди і досить часто стикаються з проблемами своїх клієнтів, які зачіпають за живе. Тоді здається, що ти (адвокат) повинен прикласти максимум зусиль, щоб допомогти клієнту і будь-яким способом добитися справедливості. Однак, чи дійсно будь-якими? Адвокати можуть включати хитрість, іти проти закону і Конституції України, щоб добитися бажаного ефекту. Проте, я вважаю, що в такі моменти потрібно всю людяність поставити на другий план і згадати насамперед, що ти (адвокат), а не Бог і не Всевишній, тому досягати висот у кар'єрі варто лише законним способом. Адвокати повинні прикласти максимум зусиль, щоб досягти бажаного результату саме своїм розумом і найголовніше законно! Адвокат – психолог, але прослухавши історію клієнта варто попередити відразу «Я зроблю все, що від мене залежить» і не ставити питання інтересу клієнта вище закону чи особистої моралі.

Нормативно правова база в діяльності і захисті адвоката. З давніх-давен адвокатська діяльність була предметом захоплення багатьох народів, про неї в своїх творах писали філософи та письменники. Однак сьогодні ситуація діаметрально змінилася, і в засобах масової інформації ми все більше бачимо повідомлень про те, що був скоєний напад на адвоката, відбулося побиття адвоката, що стосовно того чи іншого захисника були проведені заходи кримінального провадження у вигляді обшуку приміщення, де він здійснює свою професійну діяльність або захист клієнта. Риторичне питання, чи має якісь гарантії захисту своєї професійної діяльності адвокат у сьогоднішніх реаліях життя, залишається відкритим. Риторичне питання, чи має якісь гарантії захисту своєї професійної діяльності адвокат в сьогоднішніх реаліях життя, залишається відкритим. Не дивлячись на існування профільного Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», де чітко прописані гарантії адвокатської діяльності, ми все частіше спостерігаємо, як їх порушують.

Навіть кримінальне законодавство, яке передбачає кримінальну відповідальність в ст. 397 КК України – втручання в діяльність захисника чи представника особи, ст. 398 КК України – погроза або насильство щодо захисника; ст. 399 КК України – знищення майна захисника чи представника; ст. 400 КК України – посягання на життя захисника чи представника, не зупиняє агресивно налаштованих громадян вчиняти протиправні дії відносно адвоката.

Так у чому полягає проблема реалізації гарантій адвокатської діяльності? Перш за все, на мою думку, потрібно розглядати цю проблему в декількох напрямках.

Існує проблема суспільства, що полягає в ментальності населення і має вираження в неповазі до Основного Закону – Конституції – фундаменту законодавства України. Сьогодні часто можна спостерігати в нашому суспільстві, що створюється досить багато різного роду громадських формувань та об'єднань радикального характеру. Особливо стрімке їх зростання спостерігалось після революційних подій, що відбулися наприкінці 2013 початку 2014 років. Більшість подібних об'єднань взагалі можна було б віднести до військових формувань та надати їм відповідну правову кваліфікацію, але чомусь правоохоронні органи цього не помічають. Однак проблема вказаних формувань полягає в тому, що саме вони вирішують, що є джерелом справедливості та суб'єктом, який вправі надавати відповіді на питання, що добре, а що погане. Представники вказаних формувань доволі часто стають перепорою у відправлянні правосуддя, зриваючи судові засідання і здійснюючи напади не лише на адвокатів, але й на суддів.

Особливо, представники даних «формувань» вважають, що можуть порушувати право приватної власності та недоторканності, адже вони це роблять з метою встановлення справедливості. Питання полягає в тому, чи можна встановлювати справедливість вчиняючи дії, які підпадають під ознаки кримінального порушення? Думаю, що ні! Особливу увагу чомусь ці особи «приділяють» увагу захисникам, які здійснюють захист громадян, яким висунуто обвинувачення в скоєнні злочину, передбаченого ст. 109 КК України (дії спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади). Однак вони мабуть забувають, а може просто не знають, що у Конституції

України в ст. 59 закріплено фундаментальне та непорушне право кожного на професійну правничу допомогу, яка знаходить відображення в усіх процесуальних кодексах та була предметом багатьох рішень Європейського суду з прав людини. Таким чином, незалежно від обвинувачення громадянина України або іноземної держави за вчинення того чи іншого злочину на території України, конституційний та конвенційний обов'язок держави України є забезпеченням особи професійною правничою допомогою, яку надає адвокат.

Представники радикальних організацій намагаються ототожнити клієнта та адвоката, саме це стає приводом та причиною конфлікту останнім часом. Звернемося до п. 16 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», яка закріплює одним із видів гарантії адвокатської діяльності заборону ототожнювати адвоката з клієнтом. Адвокат насамперед є професійним фахівцем в галузі права, так само як і лікар в медицині, який навряд чи відмовиться надати медичну допомогу особі, що її потребує. По-перше, все він давав клятву, по-друге, це його професійний обов'язок, а найвищою цінністю в суспільстві є людина, її життя та здоров'я. Однак такі понятійні категорії можуть сформуватися лише в процесі розвитку суспільства в цілому в дусі поваги до Закону та прав людини.

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 27. Ст. 282 2. Арія С. І. Про адвокатську таємницю. К. : Укр. юстиція, 2012. № 2. 121 с. 3. Барщевский М. Ю. Адвокатская этика. 2-е изд. М. : Профобразование, 2012. 105 с. 4. Кухнюк Д. В. Секрети не врятують. *Право України*. 2012. № 6. 103 с. 5. Монтян Т. М. Про адвокатську таємницю. *Український*

адвокат. 2013. № 5. 67 С. **6**. Насадюк О. С. Неабсолютна таємниця. *Український адвокат*. 2013. № 10 (38). С 113. **7**. Петрухін І. Л. Адвокат і клієнт: відносини довіри. *Адвокат*. 2013. № 1. 112 с. **8**. Полонський Ю. М. Про адвокатську таємницю. *Право України*. 2012. № 9. 87 с.

УДК 347.97/.99:340.113

Жмаченко Ю. Ю., здобувач вищої освіти першого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

МІСЦЕ, РОЛЬ ТА ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ ЯК ПРАВОЗАХИСНОГО ІНСТИТУТУ

Нині адвокатура як правозахисний інститут відіграє важливу роль не тільки в Україні, а й у світі, адже являє собою механізм захисту прав основною функцією якого є надання правової допомоги усім особам, які цього потребують, а додатковою – участь у формуванні визначених законодавством органів та у здійсненні ними повноважень. У зв'язку із цим варто визначити, яке ж місце, роль адвокатури як правозахисного інституту та правові основи діяльності адвокатури в законодавстві України, оскільки неодноразово породжувалися дискусії із цього приводу. Дослідження цієї теми, а також суміжних із нею проблем, що виникають у сфері правової організації захисту прав і свобод громадян, а саме адвокатської діяльності, завжди перебували в полі зору науковців, таких як Т. В. Варфоломєєва, О. Г. Шило, В. В. Медведчук,

М. М. Михеєнко, С. Ф. Сафулька, Р. Г. Мельніченко, С. Сафулько, В. О. Святоцька, О. Д. Святоцький, Є. Г. Тарло, Л. В. Тацій, П. В. Хотенець, Д. П. Фіолевський, О. Г. Яновська та ін.

Місце адвокатури як правозахисного інституту у законодавстві України викликає багато дискусій, не є чітко прописаним у Конституції, проте можна стверджувати, що Основний Закон все ж таки передбачає розвиток і існування адвокатури як незалежного інституту у захисті публічних та приватних інтересів громадян. Адвокатура відіграє не просту роль у забезпеченні громадянам права на правову допомогу, адже згідно із Конституцією України, а саме ст. 59, кожному гарантується право на професійну правничу допомогу [1]. Це право передбачає, що кожен, хто потребує кваліфікованою юридичної допомоги, повинен її отримати. Дане право підтверджується тим, що держава на конституційному рівні закріплює можливість надання адвокатської допомоги та забороняє втручатися в адвокатську діяльність, а також перешкоджати її здійсненню. У своїх працях С. В. Прилуцький наголошує, що адвокатура має бути надійною опорою судової влади та правосуддя [3, С. 240]. Судова система може функціонувати як незалежна лише тоді, коли є незалежний інститут адвокатури. Тому можемо зазначити із вищенаведеного, що адвокатура є невід'ємною частиною судової системи України, проте, вивчаючи місце і роль адвокатури, варто згадати на якій правовій основі вона здійснює свою діяльність.

У цьому контексті потрібно зазначити, що згідно із ст.3 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», правовою основою діяльності адвокатури України є Конституція України, ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», інші законодавчі акти України [2].

Конституція визначає можливість існування адвокатури як правозахисного інституту. Варто звернути увагу і на інші нормативно-правові акти, якими держава гарантує розвиток та існування інституту правового захисту. До таких нормативно-правових актів можна віднести: Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який пояснює, що ж таке адвокатура, прописує основні принципи її діяльності, дає визначення адвокатської діяльності та зазначає права і обов'язки адвоката у здійсненні його професійної діяльності. Кримінально-процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс адміністративного судочинства України тощо [5]. Також не слід забувати про міжнародні договори, згоду на ратифікацію яких надано Верховною Радою України і які належать до національної системи, зокрема Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, ратифіковану Україною 17 липня 1997 року, що передбачає низку прав і свобод людини та громадянина, в тому числі право захищати себе або звернутися за кваліфікованою правовою допомогою, і є значним доказом того, що адвокатура – необхідний

правозахисний механізм. Крім того, Конвенція закріплює й інші права, які стосуються адвокатської діяльності: це, по-перше, права, що можуть бути реально здійснені особою лише за професійної участі адвоката, по-друге, права людини, які відіграють роль гарантій для здійснення адвокатом своїх професійних повноважень [4].

Тому, спираючись на правову основу діяльності адвокатури, зазначаємо, що держава як інститут суспільства, що зацікавлена у своєму розвитку й потребує сильного інституту адвокатури для самозбереження. Адже адвокатура є необхідним засобом порятунку держави від розладу і свавілля. Зазначені вище нормативно-правові акти й Основний Закон містять безліч положень, що підтверджують зацікавленість держави в існуванні адвокатури. Враховуючи, що законодавчо регулюється загальна і процесуальна сторони діяльності адвоката та адвокатури, то можемо вважати, що інститут адвокатури – це конституційний міжгалузевий інститут, який регулює діяльність адвоката щодо забезпечення захисту прав тих, хто цього потребує, тобто надання правової допомоги фізичним і юридичним особам у судових та юрисдикційних провадженнях.

Отже, розглянувши основні положення праць науковців, які досліджували роль та місце адвокатури у правозахисній системі України, можна сказати, що інститут адвокатури як правозахисний має місце у нашій державі. Це підтверджується тим, що створена нормативно-правова база регулює діяльність адвокатів,

визначає правові основи їх діяльності й складається з Конституції України, ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», положення із кодексів «Про адміністративне судочинство», «Кримінально-процесуальний кодекс» і т.д., а також міжнародні нормативно-правові акти, згода на ратифікацію яких надано Верховною Радою України. Узагальнюючи всі положення, де прописується адвокатська діяльність, варто наголосити, що інститут адвокатури є механізмом захисту прав фізичних та юридичних осіб, адвокатська діяльність є недержавним, професійним інститутом у сфері прав і гарантій на юридичну допомогу, що сприяє зміцненню законності на розвитку незалежної та справедливої судової системи.

1. Конституція України. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 27.04.2020). **2.** Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282. **3.** Прилуцький С. В. Судова влада в умовах формування громадянського суспільства та правової держави в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10. К., 2013. 35 с. **4.** Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2015 (дата звернення: 27.04.2020).

УДК 612.822.3+612.821

Журавльов О. А., к.б.н., доцент (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

ОСОБЛИВОСТІ ЕЕГ ПРИ ВИКОНАННІ ЗАВДАНЬ ЗІ ЗРОСТАЮЧИМ РІВНЕМ СКЛАДНОСТІ (МНЕСТИЧНИЙ АСПЕКТ)

У сучасному суспільстві спостерігається тенденція до зменшення частки фізичної праці і збільшення інтелектуальних та психічних навантажень. Розширення сфери людської діяльності, яка часто відбувається в умовах фізичного, розумового навантаження і супроводжується емоційним та психічним напруженням, зумовлює підвищений інтерес до проблеми інформаційного стресу та прокрастинації [1; 2].

У ході експерименту було проведено обстеження 20 осіб жіночої і чоловічої статей віком 18-22 роки праворуких, здорових за даними психоневрологічного та соматичного обстеження (медична картка 086/о). Всі досліджувані були студентами різних факультетів Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Проведене нами дослідження носило комплексний характер і включало в себе вивчення електричної активності головного мозку (електроенцефалографія) та діагностики особистості на обсяг короткочасної і довготривалої пам'яті. Біоелектрична активність кори головного мозку досліджувалась за допомогою системи комп'ютерної електроенцефалографії «Neurocom». Електроди розміщувалися за міжнародною системою 10/20% у шістнадцяти симетричних точках лівої і правої півкуль головного мозку. Реєстрація здійснювалась

монополярно, в якості референтного використовувався vertex-електрод.

Аналіз результатів тестування на обсяг запам'ятовування показав, що всіх протестованих залежно від рівня короткочасної і довготривалої пам'яті, можна поділити на 2 групи: особи із середнім рівнем запам'ятовування (група С) та особи із високим обсягом короткочасної і довготривалої пам'яті (група В), співвідношення яких становить відповідно 65% на 35%. Осіб із низьким рівнем запам'ятовування не виявлено.

В осіб з високим рівнем запам'ятовування показники спектральної потужності ЕЕГ усіх досліджуваних діапазонів є вищими ніж в осіб з середнім рівнем. Найбільше з показниками обсягу короткочасної і довготривалої пам'яті корелює динаміка спектральної потужності бета- та тета-діапазонів ЕЕГ. У фоновій ЕЕГ відмічається наявність вищих показників бета-активності у осіб з високим рівнем запам'ятовування, тоді як в альфа- і тета-діапазоні такі відмінності не виявлені.

Виконання завдань високого рівня складності у групі осіб з середнім рівнем запам'ятовування супроводжується зменшенням потужності бета- і тета-діапазону у всіх відведеннях порівняно із завданнями середньої складності. У досліджуваних із високими значеннями обсягу пам'яті зі збільшенням рівня складності завдань спектральна потужність генералізовано зростає у бета-діапазоні, а в тета-діапазоні таке збільшення відмічається лише у задньоскроневих ділянках обох півкуль.

1. Kozachuk N., Shvartz L., Zhuravlov O., Poruchynskiy A., Dmytrotsa O., Abramchuk O., Poruchynska T., Zhuravlova O., Hoshko L. Relationship. Between The Rhythmic Activity Of The Cerebral Cortex And The Manifestation Of Impulsivity / Reflexivity. *Research Journal of Pharmaceutical, Biological and Chemical*

Sciences. 2018. № 9(4). P. 1349–1355. 2. Zasiiekina L., Zhuravlova O. Acculturating Stress, Language Anxiety and Procrastination of International Students in the Academic Settings. *Psycholinguistics*. 2019. № 26(1). С. 126–140. 3. Журавльова О. В., Журавльов О. А. Нейропсихологічні механізми розвитку прокрастинації. *Психологія: реальність і перспективи*. 2020. № 14. С. 73–83.

УДК 159.943.7

Журавльова О. В., к.псих.н. (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОГО ПРОФІЛЮ ОСОБИСТОСТІ ПРОКРАСТИНАТОРА

Стрімка зміна умов життєдіяльності людини детермінує зростання навантаження на механізми психологічної адаптації сучасної людини. Нездатність швидко пристосуватись до мінливих соціальних обставин часто зумовлює деструктивні форми поведінки індивіда. Однією з таких дезадаптивних стратегій поведінки є прокрастинація, сутність якої все частіше опиняється у центрі уваги науковців.

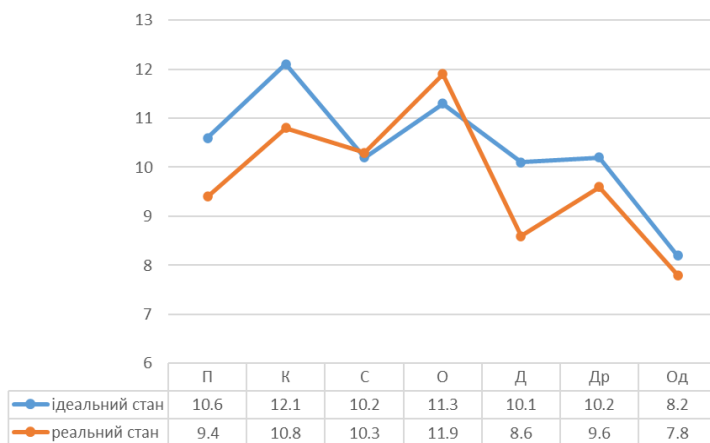
Для визначення рівня прокрастинації використано методіку діагностики цього конструкту, запропоновану О. Журавльовою та О. Журавльовим [1]. З метою аналізу особливостей мотиваційної структури респондентів застосовано методіку В. Мільмана [2].

Вибірку дослідження склали 347 осіб віком від 18 до 47 років.

У контексті нашого дослідження інтерес складає співставлення показників «ідеальної» та «реальної»

мотивації осіб із високим та низьким рівнем прокрастинації саме у загальножиттєвому аспекті.

За більшістю діагностованих мотивів у респондентів, схильних до зволікання, показники вказують на вищий рівень прояву їх ідеального стану, ніж реального, тобто вони є недостатньо реалізованими, хоча і мають певне значення для досліджуваних (рис. 1). Зокрема, окреслену дисгармонію спостерігаємо стосовно задоволення прокрастинаторами їхніх потреб у підтримці життєзабезпечення (10,6/9,4), комфорту (12,8/10,8), загальної активності (10,1/8,6), творчої активності (10,2/9,6) та суспільної корисності (8,2/7,8).

Рис. 1. Мотиваційний профіль загальножиттєвої сфери прокрастинаторів

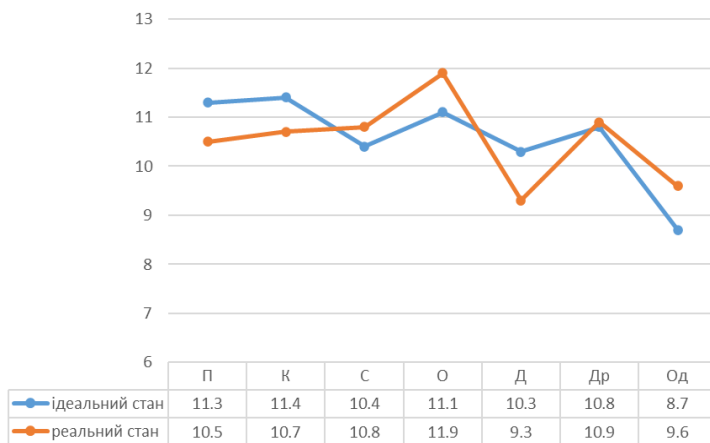
Примітка (тут і далі): П – підтримка життєзабезпечення;

К – комфорт та безпека; С – соціальний статус;

О – спілкування; Д – загальна активність; Др – творча активність; ОД – суспільна корисність

Водночас виключення складає мотив спілкування, оскільки виявлені значення (11,3/11,9) вказують на незначне перенасичення цієї потреби. Також уваги заслуговують показники (10,2/10,3), зафіксовані за шкалою «Соціально-престижна мотивація», адже вони фактично не відрізняються, що вказує на цілковите задоволення респондентами положенням, яке вони займають у суспільстві та відсутність бажання діяти з метою підвищення власного соціального статусу.

Аналізуючи мотиваційний профіль у групі осіб, не схильних до відкладання задач, відзначимо, що деякі виявлені тенденції є такими ж, як і у групі прокрастинаторів (рис. 2), зокрема «реальний» стан задоволення мотивів підтримки життєзабезпечення (9,4/10,6), комфорту (10,8/12,1) та загальної активності (10,1/8,6) у цих досліджуваних є нижчим за бажаний.

Рис. 2. Мотиваційний профіль загальножиттєвої сфери осіб, не схильних до прокрастинації

Однак, варто відзначити, що у вибірці осіб, схильних до зволікання, все ж розбіжність між ідеальним та реальним рівнем реалізованості цих потреб є дещо більшою. Окрім цього, зауважимо, що у представників обох досліджуваних груп фактично не відрізняються закономірності прояву мотивів соціального статусу та спілкування, які є у них цілком задоволеними. Натомість, відмічаємо, що у прокрастинаторів, на відміну від респондентів, у яких вказаний конструкт не сформований, недостатньо реалізованим є мотиви творчої діяльності та суспільної корисності.

1. Журавльова О., Журавльов О. Розробка та апробація методики діагностики особистісного конструкту прокрастинації. *Вісник ХДУ. Сер. Психологічні науки*. 2018. № 1(3). С. 42–46.
2. Мильман В. Э. Практикум по психодиагностике. Психодиагностика мотивации и саморегуляции. Москва : МГУ, 1990. 116 с.

УДК 004.031.42

Захарова Г. Б., к.пед.н. (КЗ «Міжшкільне навчально-виробниче об'єднання» КМР, м. Кривий Ріг)

ІНТЕРАКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СУЧАСНОГО УРОКУ

Світ, що стрімко змінюється, висуває нові вимоги до рівня підготовки учителя, володіння ним новітніми освітніми технологіями та використання в освітньому процесі електронних ресурсів. Щоб гідно відповісти на виклики часу, необхідна підготовка обізнаних у певній галузі людей, здатних активно й послідовно застосовувати

свої знання, уміння включитися у постійне самонавчання протягом усього життя. Використання сучасних інформаційних технологій активізують урок, що дає можливість учителю збільшити обсяг матеріалу та впроваджувати самостійну пошукову та навчально-дослідницьку роботу учнів [2].

Сучасні інформаційні технології дають учителю нові можливості, дозволяючи разом з учнем отримувати задоволення від захопливого процесу пізнання. Таке заняття викликає в дітей емоційний підйом, учні охоче працюють із комп'ютером. Важливо використовувати допитливість здобувачів освіти для цілеспрямованого розвитку їх особистості. Саме на уроках вони можуть навчитись використовувати сучасні технології в освітніх цілях, оволодіти засобами отримання інформації для вирішення навчальних, а надалі для більш широкого кола завдань, набути навички, що дають можливість продовжувати освіту протягом усього життя [3].

Основна відмінність інтерактивних вправ і завдань від звичайних в тому, що вони спрямовані не тільки на закріплення вже вивченого матеріалу, скільки на вивчення нового.

В сучасному світі існує безліч он-лайн інструментів, що можна використовувати з будь-якого пристрою, підключеного до мережі Інтернет під час занять, самостійної роботи та для підвищення мотивації до навчання учнів. Варто виокремити інтернет-сервіс LearningApps (<http://learningapps.org>). Платформа є однією з хмарних сервісів веб 2.0 для організації та підтримки освітніх процесів та безкоштовним міжнародним відкритим освітнім ресурсом, що містить як представлені в режимі загального доступу готові навчальні матеріали

(завдання-модулі; тести-модулі), так і конструктор для самостійного виробництва нових інтерактивних навчально-методичних матеріалів з найрізноманітніших дисциплін [1].

Основна ідея інтерактивних завдань – учні можуть перевірити і закріпити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню пізнавального інтересу учнів та мотивації учнів до навчання.

Playbuzz – це платформа для створення інтерактивного контенту, такого як опитування, вікторини, фрагменти відео, слайд-шоу, статті з анімованими картинками тощо. Завдяки зображенням у Playbuzz кожен тест або опитування мають привабливий вигляд і “жвавий” інтерфейс. Текстові запитання можна формулювати з використанням фото- та відеоматеріалів. Це дає змогу уникнути однотипності.

Цікаві можливості розробляти різноманітні інтерактивні вправи на основі флеш-карток надають сайти <https://www.studystack.com/> та <https://quizlet.com/>.

Навчальний інструмент Quizlet пропонує сім різних навчальних режимів, засоби для вчителів, які допомагають їм залучати учнів до роботи, і вправи для всього класу для запам'ятовування матеріалу в цікавій і захоплюючій формі.

Якщо вчитель та учні практикують використання робочих зошитів, роботу з ними можна перенести в онлайн-режим через сервіси <https://www.liveworksheets.com/>, <https://wizer.me/>.

Веб-сервіс Live Worksheets дозволяє робочі матеріали, створені в форматах docx, pdf, jpg і png перетворити в інтерактивний матеріал для самоперевірки.

З його допомогою можна створювати робочі листи, які містять кілька типів завдань.

За допомогою сервісу Wizer.me ви створюєте неймовірно красиві дизайнерські цифрові робочі листи, які містять інтерактивні завдання та дозволяють вчителю швидко надавати учням зворотний зв'язок. У навчальній роботі можна використовувати цей інструмент як для формувального, так і для підсумкового оцінювання.

Актуальним напрямом подальшої роботи є аналіз різноманітного інтерактивного інструментарію в освітньому процесі для успішного їх впровадження в навчальний процес.

1. Гладун М. А., Сабліна М. А. Сучасні онлайн-інструменти інтерактивного навчання як технологія співробітництва. *Відкрите освітнє e-середовище сучасного університету*. 2018. Вип. 4. С. 33–43. 2. Захарова Г. Б. Дидактичні умови формування вмінь самостійно-пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Тернопіль, 2015. 237 с. 3. Шпильова В. Інструментарій для інтерактивного наповнення уроків. URL: <https://naurok.com.ua/webinar/instrumentariy-dlya-interaktivnogo-napovnennya-urokiv> (дата звернення: 27.04.2020).

Ісаєва Д. Ю., здобувач вищої освіти першого рівня (Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг), **науковий керівник: Суятинова К. Є., к.пед.н., доцент** (Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг)

ВЗАЄМОДІЯ ЗДО І РОДИНИ У ВИХОВАННІ ФІЗИЧНО ДОСКОНАЛОЇ ДИТИНИ

Заклад дошкільної освіти (ЗДО) – це установа, де діти проводять досить багато часу, доки їх батьки працюють. Педагогами дошкільної освіти накопичений значний досвід організації співпраці з батьками з метою підвищення ефективності морального, трудового, розумового, фізичного, художнього виховання і розвитку дітей.

Відзначимо, що більшість часу припадає на виховання дитини у ЗДО. Щоб виховання дитини було послідовним і безперервним педагоги ЗДО мають забезпечити соціально-педагогічну взаємодію з сім'єю дитини.

Проблема ролі родини у вихованні була об'єктом дослідження багатьох педагогів, зокрема К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського. Проблема спільної роботи дитячого закладу і сім'ї були об'єктом дослідження таких науковців, як Л. Дубровська, В. Дубровського, Н. Пангелевої.

У Концепції сімейного і родинного виховання наголошується на тому, що «сучасна сім'я має стати головною ланкою у вихованні дитини, забезпечити їй належні матеріальні та педагогічні умови для фізичного, морального і духовного розвитку» [1]. З метою

попередження й подолання труднощів і проблем сімейного виховання необхідно координувати і вести паралельну роботу з батьками та дітьми. Забезпечити наступність у вихованні та навчанні дітей в умовах сім'ї і ЗДО, оскільки дошкільний заклад є першим позасімейним соціальним інститутом, заклад, з яким вступають в контакт батьки і де починається їх систематична педагогічна освіта. Від спільної роботи вихователів і батьків залежить подальший розвиток дитини. Вищезазначений аспект особливо важливий і у процесі фізичного виховання дошкільників, адже дошкільний вік – це найбільш чутливий період, у якому відбуваються провідні закономірності фізичного розвитку. Таким чином, взаємодія закладу дошкільної освіти і родини залишає свою актуальність у вихованні фізично досконалої дитини. Під фізичною досконалістю розуміють міцне здоров'я, гармонійний фізичний розвиток, та всебічну підготовленість до життя [2]. ЗДО для сім'ї має бути консультативним і просвітницьким центром з психолого-педагогічних питань навчання і виховання. Головне завдання в даний час – руйнування бар'єру між ЗДО та родиною, продовжити процес налагодження відносин між цими установами. Адже взаєморозуміння, тісна співпраця батьків та вихователів допоможе краще зрозуміти дитину, рахуватися з її бажаннями, інтересами, потребами [3].

На практиці позитивно зарекомендували себе такі форми: індивідуальні, групові, колективні. Найпоширенішою формою індивідуальної роботи з родиною є консультації та бесіди. Бесіди, наприклад, дають змогу зрозуміти окремі вчинки і переживання дітей, допомагають педагогам та батькам тримати один одного в курсі життя дитини. Такі бесіди – перші кроки до добрих,

довірливих взаємин між сім'єю та вихователем [4]. Тобто, поради, що отримують батьки від педагогів можуть стати важливим фактором у повноцінному фізичному розвитку власних дітей.

Підсумовуючи вищесказане, можна зазначити, заклад дошкільної освіти повинен стати консультативним і просвітницьким центром з психолого-педагогічних питань навчання і виховання дітей для батьків, задля досягнення їх спільної мети – виховання фізично досконалої дитини.

1. Концепція сімейного та родинного виховання. Нормативно-правове забезпечення освіти. Харків, 2004. 2. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Суми : ВТД Університетська книга, 2008. 428 с. 3. Дубровська Л. О., Дубровський В. Л. Соціально-педагогічні засади спільної роботи дитячого садка і сім'ї у вихованні дітей. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер. Психолого-педагогічні науки.* 2012. № 5. С. 98–101. 4. Івах С. М. Особливості педагогізації батьків дітей дошкільного віку. Педагогіка вищої та середньої школи. 2013. Вип. 37. С. 285–289.

УДК 378. 147: 378. 1

Калініна Л. А., к.пед.н., доцент (Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв, м. Миколаїв)

ІНКЛЮЗІЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства соціально-психологічний аспект

взаємовідносин людей із обмеженими фізичними можливостями та здорової частини суспільства набуває особливого значення. Сьогодні дуже часто почали вживати терміни «інтеграція» та «інклюзія», проте слід зазначити, що ці поняття дуже часто помилково вважають взаємозамінними. Водночас ці поняття суттєво різняться.

Інклюзія (від англ. inclusion — включення) — процес збільшення ступеня участі всіх громадян в соціумі, насамперед тих, що мають труднощі у фізичному чи розумовому розвитку. **Інклюзія** – це ще і політика та процес, який передбачає отримання більших можливостей у навчанні та соціальному житті для всіх людей з інвалідністю.

Інтеграція – це зусилля, що спрямовані на введення та включення людей з інвалідністю у життєвий простір. Інтеграція людини у суспільство передбачає її повне включення в усі сфери життєдіяльності суспільства, дестигматизацію особи за будь-якими ознаками (віку, статі, расової приналежності, стану здоров'я, релігійних, поведінкових особливостей тощо). Особливого значення набуває інтеграція у суспільство людей із обмеженими фізичними можливостями, адже вони є «виключеною» із суспільства соціальною групою [2, С. 8].

ЮНЕСКО визначає **інклюзивне навчання** як “процес звернення і відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади, та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі [1, С. 120]. Тобто це такий спосіб отримання освіти, коли учні або студенти з особливими освітніми потребами навчаються в загальному освітньому середовищі за місцем свого проживання, – і це є альтернативою закритої інтернатної

системи, за якою вони утримуються та навчаються окремо від інших.

Запровадження вищої інклюзивної освіти відбулось у 80-х роках ХХ століття. А у кінці 1990-х років ХХ століття з'являється інтерес до цієї проблематики і в Україні.

Перші дослідження інклюзії належить британським педагогам і соціологам (Д. Купер, С. Корлетт, П. Сільвер, Г. Сільвер, Дж. Беллоу, М. Девіс, Т. Ньюмен та ін.). Філософські та педагогічні проблеми інклюзивної освіти висвітлено в працях українських (П. Таланчук, К. Кольченко, А. Колупаєва, С. Миронова, М. Матвєєва, Ю. Найда, Т. Сак, О. Таранченко та ін.), американських (Дж. Р. Кім, А. Де Боер, В. Кагрейн, М. Шмідт), британських (Т. Брендон, Дж. Чарльтон), шведських (Е.-Х. Маттсон, А. М. Хансен та ін.) науковців.

Соціальні, психологічні, педагогічні та юридичні аспекти проблеми висвітлено в працях зарубіжних дослідників Ф. Амстронга, Б. Барбера, М. Девіса, Дж. Беллоу, Н. Борисова, К. Дженкса, Х. Кербо, С. Корлетта, М. Крозьє, Ф. Кросбі, Д. Купера, Т. Ньюмена, П. Романова, Г. Сільвера, П. Сільвер, В. Шмідта, К. Тейлора, А. Ходкінсона, О. Ярської-Смирницької.

Окремі аспекти проблеми інклюзії висвітлено в працях українських науковців М. Чайковського, О. Ільїної, О. Мартинової, О. Миськів, О. Мовчан, О. Полякової, Т. Самсонової, Н. Софій, В. Синьової, Є. Тарасенко, Н. Шаповала, А. Шевцова, О. Дікової-Фаворської, І. Кресіної, О. Отич, М. Шульги, Д. Шульженко, Н. Артюшенко, М. Докторович, С. Кондратьєвої, О. Купрєєвої, С. Літовченко, М. Наянової, І. Россіхіної, А. Сімак, Н. Теплової, О. Фудорової та ін.

Ратифікація Україною Конвенції ООН про права інвалідів та затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року [2, С. 16] поставили перед вітчизняними вищими навчальними закладами низку завдань, які стосуються забезпечення відкритості і доступності освіти для людей будь-якого віку, стану здоров'я і матеріального становища, усунення будь-яких проявів дискримінації, створення рівних можливостей для отримання якісної освіти, запровадження інклюзивної освіти на всіх рівнях.

У 2019 році урядом України було ухвалено Порядки організації інклюзивного навчання в закладах дошкільної, професійної (професійно-технічної) та вищої освіти.

Сьогодні інклюзія у системі вищої освіти стає невід'ємною частиною освітньої реформи, яка формує нову філософію суспільства на розумінні різноманітності та рівності всіх, проте питання інклюзії варто розглядати не тільки в аспекті створення доступного освітнього середовища для людей з особливими освітніми потребами [3, С. 16].

Інклюзивна освіта в широкому сенсі передбачає створення рівних можливостей для всіх категорій людей з інвалідністю в Україні, проте, в системі вищої освіти України існує ще ряд проблем, які вимагають вирішення, а саме:

- це архітектурна недоступність великої частини закладів вищої освіти;
- підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації фахівців для роботи зі студентами, які мають інвалідність;
- подальша робота щодо формування толерантності;

- зміни ставлення до альтернативних можливостей отримання вищої освіти та залучення до цього відповідних фахівців;

- зміна ставлення суспільства до сучасних підходів в оцінці можливостей студентів з інвалідністю, їх особливостей та власного потенціалу.

Інклюзивне навчання осіб з інвалідністю у вищому навчальному закладі на сьогодні не регламентоване нормативно, а тому залишається на рівні інноватики та індивідуальної практики конкретного вищого навчального закладу.

Аналіз світового досвіду імплементації інклюзії свідчить про складність і багатогранність досліджуваної проблеми. Поняття “інклюзія” за такого підходу набуває статусу нової філософії освітньої галузі, що має забезпечити повноцінну участь усіх громадян незалежно від їхніх можливостей у соціальному й культурному житті.

Така філософія вибудовується на принципах нової гуманітарної моделі інвалідності: включення, відкритої невизначеної особистості, еволюційності та нормалізації, що передбачає перебудову всієї економічної, освітньої, юридичної та політичної системи відповідно до нових суспільних стандартів. Відтак, важливим чинником успішного впровадження інклюзії є соціальна політика.

Сучасні підходи щодо реалізації принципів інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах на практиці тісно пов'язаний з проблемою усунення можливих бар'єрів як процесу та досягненням доступності освітніх послуг як його основного результату. Основними бар'єрами, що гальмують розвиток інклюзивної освіти у системі вищої освіти України, є:

- низький загальний рівень теоретичної підготовки і неконкурентоспроможність абітурієнтів з інвалідністю порівняно з нормативними абітурієнтами;

- неготовність матеріальної бази та штату вищих навчальних закладів до навчання студентів з інвалідністю;

- неготовність сучасних науково-педагогічних працівників до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища;

- непридатність традиційних педагогічних методів та форм навчання до роботи в інклюзивному освітньому середовищі;

- неготовність студентського культурно-освітнього середовища до інклюзії [3, С. 73–94].

Слід підкреслити і позитивні зміни, які відбуваються в системі вищої освіти України в галузі інклюзії, а саме:

- студенти зі стандартними потребами в інклюзивному середовищі підвищують самооцінку, реалізують гуманістичні й комунікативні потреби, виявляють високий рівень мотивації й задоволеності навчальним процесом;

- студенти з іншим набором психофізичних, когнітивних та соціальних потреб не тільки не заважають їм, а й допомагають у досягненні навчальних та особистих цілей;

- дидактична мета вищої освіти в інклюзивній групі досягається краще серед усіх категорій студентів;

- відбувається процес так званого прихованого виховання та навчання толерантності.

Найбільш складною проблемою інклюзивної вищої освіти на сьогодні є юридичний чинник, якій потребує вирішення.

1. Давиденко В. В. Становлення інклюзивної освіти як чинник формування соціальної держави: нормативно-правове забезпечення. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. К. : Університет «Україна». 2017. № 14 (2017). С. 117–121.
2. Колупасва А. А. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. *Особлива дитина : навчання і виховання*. 2014. № 2 (70). С. 7–18.
3. Про затвердження Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України № 706 від 1 серпня 2012 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/706-2012-%D0%BF> (дата звернення: 27.04.2020).

УДК 373.24

Карпенко М. С., здобувач вищої освіти першого рівня (Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг), **науковий керівник: Суятинова К. Є., к.пед.н., доцент** (Криворізький державний педагогічний університет, м. Кривий Ріг)

ЗБЕРЕЖЕННЯ І ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ЗАГАРТУВАННЯ

Загальноновизнано, що однією з умов високого рівня здоров'я населення є збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління. На сьогодні відзначається, що діти дошкільного віку є вразливою віковою групою в періоди зростання числа сезонних захворювань. Щороку спостерігається збільшення тенденції до підвищення кількості дітей, що хворіють, серед дошкільників. Таким чином, перед батьками і педагогами постає важливе завдання

зберегти і зміцнити здоров'я дошкільнят. Це вказує на необхідність проведення профілактичних заходів серед дітей дошкільного віку, спрямованих на зміцнення їх здоров'я, підвищення імунних функцій. На наш погляд, однією з найбільш ефективних і прийнятних форм роботи в даному напрямку є загартовування.

Засіб загартування був об'єктом дослідження Е. Вільчковського, П. Лесгафта, Д. Хухлаєвої, А. Кенемана.

Важливе місце у системі фізичного виховання дошкільників належить загартуванню дітей як одному з провідних завдань. Загартування розглядається як підвищення опірності організму, розвиток здатності швидко і без шкоди для здоров'я пристосовуватися до різноманітних впливів зовнішнього середовища (підвищення або зниження температури повітря, вологості, руху повітря та ін.) [1, С. 47]. Завдяки загартуванню, організм дитини отримує можливість зміцнити свій імунітет, підвищити опірність організму до несприятливих факторів зовнішнього середовища. Традиційно до найбільш ефективних і доступних засобів загартування відносять сонячне, повітряне та водне. У поняття «загартування» входить не усунення цих зовнішніх впливів, а, навпаки, штучне їх створення (з дотриманням певного дозування) з метою привчити організм дитини реагувати на них певним чином та нейтралізувати їх шкідливість [1].

Кожен вихователь, приступаючи до загартування дітей, повинен враховувати не тільки індивідуальні особливості дитини, але й (у дошкільних закладах спеціального призначення особливо) стан здоров'я дитини на даний момент, специфіку захворювання (етіологію, характер протікання), правильне проведення процедур при певних

захворюваннях та їх доречність. Не при всіх перелічених захворюваннях проведення загартування є можливим і необхідним. Але при захворюваннях органів дихання та хворобах, пов'язаних із розладами центральної нервової системи, воно є необхідним компонентом режиму дня дітей у період їх реабілітації [2]. Варто відзначити, що в результаті загартовування дитина стає менш сприйнятливою не тільки до різких змін температури і простудних захворювань, але й до інших інфекційних хвороб і проявів середовища. Загартовані діти мають міцніше здоров'я, апетит. Вони спокійні, врівноважені, відрізняються бадьорістю, життєрадісністю, високою працездатністю.

Отже, здоров'я населення тісно пов'язане зі станом здоров'я підростаючого покоління. Одним із провідних засобів збереження здоров'я дошкільників є загартування. Загартування розглядається як підвищення опірності організму, розвиток здатності швидко і без шкоди для здоров'я пристосовуватися до різноманітних впливів зовнішнього середовища. Традиційно виокремлюють сонячне, повітряне та водне загартування. Загартування – важливий аспект у збереженні і зміцненні здоров'я дітей дошкільного віку.

1. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. ВТД Університетська книга. Суми, 2008. 428 с. 2. Комісарик М. Роль загартування в оздоровленні дітей дошкільного віку. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2004. № 3. С. 16 –24.

Карпук А. І., здобувач вищої освіти першого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПРОБЛЕМА КОМУНІКАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У сучасному світі молоді люди не лише втратили бажання до саморозвитку, а й вміння комунікувати одне з одним у повсякденному житті. Зазначимо, що суржик, використання ненормативної лексики, сленг, скорочення та перефраз, невміння представити себе та страх виступу перед публікою, на нашу думку, це все є наслідком недостатнього спілкування в реальному житті. Через стрімкий розвиток технологій сучасна молодь має можливість користуватися інтернетом, що дозволяє практично весь час перебувати online та обмежує бажання спілкуватись віч-на-віч.

Наукові роботи з проблем формування і розвитку мережевого суспільства розглянуто у працях таких вчених, як М. Кастельс, Д. Белл, А. Турен, А. Тоффлер, Дж. Гэлбрейт, Р. Інгельгарт та ін. Питання інтернет-комунікацій, впливу соціальних мереж на особистість користувачів описано в наукових доробках Ю. Бабаєвої, О. Белінської, В. Бондаровської, А. Войскунського, Н. Гущиної, Ю. Данько, А. Жичкиної, Д. Іванова, Д. Кутюгіна, В. Сілаєвої, О. Філатової, О. Щербакова, Г. Щербіної та ін. Незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених висвітленню позитивного та негативного впливу соціальних мереж на комунікативні

здібності сучасної молоді, тема нашого дослідження зберігає свою особливість і актуальність.

Мета роботи – дослідити вплив сучасних технологій на комунікацію сучасної молоді.

Ми живемо у час стрімкого розвитку інноваційних технологій, коли майже все замість людей виконують спеціально розроблені машини, особливий відбиток їх використання ми можемо прослідкувати саме під час комунікації молодих людей. У мовленні сучасної молоді переважають суржики, сленги, ненормативна лексика тощо. На жаль, рідко можна почути від молодого покоління українську літературну мову.

У словнику української мови зазначено, що суржик – це елементи двох або кількох мов, об'єднані штучно, без дотримання норм літературної мови [5].

На думку В. Жайворонок, суржик – це мішанина різного збіжжя або борошна з нього, наприклад пшениці з житом, жита з ячменем, ячменю з вівсом (звідси різновид змішаної мови, мішанина слів кількох мов, зокрема української та російської) [2]. На жаль, сьогодні суржик використовують у всіх сферах життя, особливою проблемою використання мови без дотримання її норм, характерне для сучасної молоді, вони вважають, що слова «нармально», «слідуюча астановка», «пад'їхать», «вилка», «мусорнік», «бутилка», «канешно» і ще безліч різного є нормою української мови.

Цікавою для нашого дослідження є стаття І. В. Ковалинська, в якій науковець виокремлює характерні особливості суржика: 1. Вживання русизмів замість нормативних українських відповідників: *даже (навіть), да (так), не (ні), када (коли)*. 2. «Українізовані» форми російських дієслів – *уїхав (поїхав), уволився (звільнився)*,

дівся (подівся), поняв (зрозумів). 3. Слова і вирази, кальковані з російської – *міроприємство, прийняти міри, прийняти участь* [3]

Зазначимо, що нерідко у мовленні молоді можна почути і сленги. На думку В. О. Хом'якова, сленг – це особливий периферійний лексичний пласт, що знаходиться як за межами розмовної літературної мови, так і за межами діалектів загальнонаціональної мови, яка, з одного боку, містить у собі прошарок специфічної лексики та фразеології, мову професійних говорів, соціальних жаргонів та арго злочинного світу, а з іншого – пласт загальнозрозумілої емоційно-експресивної широко розповсюдженої фразеології нелітературної мови [6]. На нашу думку, використання такої лексичної одиниці – це один із способів привернути до себе увагу, бажання «бути своїм» у певному колі осіб та для економії часу. Прикладом сленгу є: ботан (заучка), впadlo (не мати бажання щось робити), галі мий (поганий, низької якості), на ізі (дуже легко) тощо.

Не можна не згадати і про ненормативну лексику, яка, на жаль, часто присутня під час комунікації молоді, зокрема і підлітків. Ненормативна лексика (це також матюки, нецензурна, обценна лексика, лихослів'я) – це табуйована лексика, яку мовці сприймають як відразливу, неприпустиму. Ланько Н. [4] до поняття «ненормативна лексика» відносить і блюзнірство, і прокльони, і лайки, адже така мова, без сумніву, перебуває поза нормальним стилем спілкування. На нашу думку, нецензурну лексику використовують для виявлення своєї агресії, або щоб підсилити своє негативне емоційне ставлення до тієї чи іншої ситуації. Зауважимо, що сучасна молодь замінила слова ненормативною лексикою, щоб виділитись, показати

себе не такими як всі, хоча прояв своєї індивідуальності таким чином, не викликає поваги.

Зауважимо, що часто в мовленні сучасної молоді можна почути і запозичення. Прикладом використання таких запозичень є інтернет-спілкування, тобто онлайн, а мережа Instagram зумовила виникнення таких слів, як тренд, блог та багато інших, що також вплинули на комунікацію сучасної молоді.

М. Білошкурський вважає, що тренд, у широкому сенсі, напрямок розвитку в якій-небудь області життя (наприклад, в одязі, фінансах, технологіях або дизайні), або певне явище, продукт або предмет, що задає тон у цій галузі [1]. Слово trend зазвичай перекладається з англійської як «тенденція», що само по собі досить комічно. Бути в тренді означає «йти в ногу з часом» і залишатися в курсі останніх новинок в даній області.

Беззаперечним є той факт, що використання соціальних мереж має лише позитивний вплив на комунікацію, оскільки молодь має можливість спілкуватись з людьми з інших міст (країн), розвивати свої уміння і навички у володінні іноземними мовами, дізнаватися нове про зарубіжні культури, знаходити споріднені душі, які живуть за тисячі кілометрів тощо.

На нашу думку, поява соціальних мереж значно полегшила спілкування, але одночасно з цим має і негативний наслідок для молоді: залежність від телефону, брак живого спілкування, невпевненість в собі, «розгубленість» у реальному житті тощо. Також це вплинуло і на спілкування в реаліях сьогодення: не вміння представити себе, знайти спільну мову із новими людьми, страх виступу перед аудиторією та інше. Забуваючи просто нормально жити, люди намагаються створити видимість

ідеального життя на сторінках у Instagram, Facebook, Twitter. Проведене дослідження не вичерпує повною мірою всіх аспектів, пов'язаних із проблемами комунікації сучасної молоді. Подальші наукові пошуки можуть бути спрямовані на вплив рекламного красномовства на формування комунікації сучасної молоді.

1. Білошкурський М. В. Тренди як механізм соціальної взаємодії. *Менеджмент XXI століття: проблеми і перспективи* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції м. Умань 18–19 жовтня 2018 р. С. 45–51. 2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. К. : Довіра, 2006. С. 587. 3. Ковалинська І. В. Мультикультурні тенденції формування мовленнєвої культури молоді. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія*. Вип. 38, 2012. С. 68–72. 4. Ланько Н. Явище ненормативної лексики: як виникло і що з цим робити? URL: <https://vifbs.in.ua/news/publikatsiyi/yavyshche-nenormatyvnoyi-leksyky-yak-vynyklo-i-shcho-z-tsym-robyty/> (дата звернення: 27.04.2020). 5. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. К. : Наукова думка, 1970-1980. Т. 9. С. 854 6. Хомяков В. А. Введение в изучение слэнга – основного компонента английского языка : монография. Вологда : Областная типография, 1971. 103 с.

УДК 378.047.22

Коломієць Т. В., викладач (Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ)

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ КЕЙСІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Сучасний соціально-економічний розвиток України, зокрема її орієнтація на європейський освітній простір, актуалізували необхідність теоретичного осмислення та якісного оновлення системи професійної підготовки викладача у закладах вищої освіти. Саме тому, проблема професійно-педагогічної підготовки фахівців, здатних поєднати теоретичну підготовку і практичні вміння, необхідні для творчої діяльності в професійній сфері, постає особливо гостро. У системі професійної підготовки майбутнього викладача існують певні суперечності між: орієнтацією на оволодіння майбутнім викладачем певною системою знань як основи його професійної підготовки та недостатньою сформованістю необхідних практичних умінь; сучасними вимогами до методичної підготовки майбутніх викладачів і наявним рівнем сформованості методичної компетенції випускників закладів вищої педагогічної освіти; наявністю у сфері освіти значної свободи у виборі методів і засобів для педагогічної творчості та відсутністю належної професійної підготовки для впровадження інноваційних технологій у професійно-педагогічну підготовку майбутніх викладачів [1].

Одним з ефективних шляхів розв'язання зазначеної проблеми є впровадження в освітній процес кейс-методу,

використання якого було започатковано у 20-ті роки ХХ ст. в США в Школі бізнесу Гарвардського університету.

Використання кейс-методу у навчанні студентів педагогічних спеціальностей сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних та творчих навичок прийняття рішень. Натомість, використання кейсів в Україні стикається з потенційними проблемами, які пов'язані з не прогнозованістю, непередбачуваністю, багатоваріантністю учнівського середовища; співтворчістю у процесі взаємообміну знаннями, розумінням психології колег з інших країн, для яких цей метод складає основу їх педагогічної освіти [2, С. 21].

Кейс-метод – це детальний і глибокий опис реальної ситуації, який передбачає пошук відповіді на проблемні питання і базується на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань ситуацій (вирішення кейсів). Використання кейс-методу у навчанні студентів педагогічних спеціальностей сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних та творчих навичок прийняття рішень. Кейс-метод дозволяє моделювати реальні педагогічні явища та ситуації, аналізувати дійсні дані, знайти вірний ефективний спосіб вирішення існуючих проблем [3].

У статті Долгорукова О. «Метод case-study як сучасна технологія професійно-зорієнтованого навчання» (2013 р.) автор наводить такий приклад визначення кейс-методу: «кейс-метод – це детальний і глибокий опис реальної ситуації, який передбачає пошук відповіді на проблемні питання і базується на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань ситуацій (вирішення кейсів)» [4].

Використання кейс-методу у навчанні студентів педагогічних спеціальностей сприяє розвитку дослідницьких, комунікативних та творчих навичок прийняття рішень. Кейс-метод дозволяє моделювати реальні педагогічні явища та ситуації, аналізувати фактичні дані, знайти вірний ефективний спосіб вирішення існуючих проблем [4].

Аналіз науково-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми дозволив узагальнено окреслити сутність поняття «кейс-метод у підготовці майбутнього викладача», яке можна розглядати як технологію навчання, що використовує опис (демонстрацію) та аналіз реальних педагогічних ситуацій з метою формування у майбутнього викладача певного досвіду вирішення проблем у професійно-педагогічній діяльності. Відтак під час роботи з педагогічним кейсом студенти мають аналізувати запропоновану педагогічну ситуацію та відтворену на друкованих чи комп'ютерних носіях, представлену у вигляді драматизації або відео; визначати сутність проблеми, пропонувати можливі рішення й обрати з них найпродуктивніші.

Спираючись на узагальнення різних підходів до трактування поняття «кейс-метод», ми визначаємо його як метод активного навчання студентів різних спеціальностей за допомогою ситуацій, у змісті яких інтегруються професійні й гуманітарні проблеми, й аналіз яких спрямований на актуалізацію та поглиблення гуманітарних і професійно-орієнтованих знань, а також розвиток у студентів умінь здійснювати проблемно-ситуаційний аналіз зазначених проблем.

Кейси мають чітко визначений характер і мету. Як правило, вони пов'язані з ситуаціями, що виникають у

реальному житті і практичне вирішення яких є необхідним. Вибір кращого рішення в контексті поставленої проблеми відбувається через аналіз ситуації та оцінку вироблених альтернатив.

Метою кейс-методу як навчального інструменту є активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів, оволодіння навичками аналізу і знаходження оптимального рішення ситуації. Кейс активізує діяльність студентів, розвиває їх аналітичні та комунікативні здібності.

Окрім того, педагогічні кейси можуть бути представлені як:

- ілюстровані навчальні ситуації-кейси, мета яких – на конкретному практичному прикладі навчити студентів алгоритму прийняття правильного рішення в певній ситуації;

- навчальні ситуації-кейси із формуванням проблеми, в яких описана ситуація в конкретний період часу, виявляються і чітко формулюються проблеми; мета такого кейса – діагностика ситуації і самостійне прийняття рішення по даній проблемі;

- навчальні ситуації-кейси без формування проблеми, в яких описана більш складна, ніж у попередньому варіанті ситуація, де проблема чітко не виявлена, а представлена в статистичних даних, оцінках суспільної думки, дій органів влади і т.п.; мета такого кейса – самостійно виявити проблему, вказати альтернативні шляхи її вирішення з аналізом наявних ресурсів;

- прикладні вправи, в яких описана конкретна ситуація, пропонується знайти шлях виходу із неї; ціль такого кейса – пошук шляхів рішення проблеми [3].

Таким чином, кейс-технологія передбачає можливість індивідуальної і колективної роботи студентів, що сукупно сприяє розвиткові умінь формулювати власну думку, сприймати думку інших людей, працювати в команді. Навчання з допомогою кейс-методів допомагає майбутньому фахівцеві накопичити досвід вирішення виробничих ситуацій.

Основна функція кейс-методу – навчати студентів креативно мислити, вирішувати складні неструктуровані проблеми, які неможливо вирішити аналітичним шляхом.

Джерелом створення кейсу для майбутніх викладачів мають бути учасники педагогічного процесу, які знаходяться у певній ситуації, що потребує негайного вирішення. При цьому важливим є процес відбору інформації для опису цієї ситуації. Вона має бути не лише реальна для означених педагогічних умов, а й відображати дидактичні цілі. Обсяг інформації залежить від виду кейсу, однак, з одного боку, її має бути достатньо для його вирішення, з іншого – кейс не повинен бути перенавантаженим зайвими відомостями.

В освітньому процесі кейси використовують з різною метою. Залежно від поставленої мети і завдань, які покликаний реалізувати кейс, може бути обраний один з вищеописаних його типів.

Питання щодо того, на якому етапі вивчення навчальної дисципліни та для реалізації яких дидактичних цілей і завдань використовувати кейс, визначає викладач відповідно до загальних цілей та завдань дисципліни.

Типовим алгоритмом організації роботи за кейс-методом, Сурмін Ю. називає послідовну зміну низки етапів: організаційного, підготовчого, аналітичного та підсумкового [5].

Використання кейс-методу повинно бути методично, інформаційно, організаційно і педагогічно зумовленим і забезпеченим як на рівні організації освітнього процесу у закладу освіти, так і на рівні планування його кожним викладачем [6, С. 33].

Таким чином, використання кейсів у процесі підготовки майбутніх викладачів дозволяє формувати такі уміння й навички: аналітичні (вміння відрізнити дані від інформації, класифікувати, виділяти суттєву та несуттєву інформацію, аналізувати, представляти та добувати її, знаходити пропуски інформації і вміння відновлювати їх); творчі (знаходити кілька рішень та вибирати оптимальні для відповідної ситуації); комунікативні (уміння вести дискусію, переконувати оточуючих, захищати власну точку зору, переконувати опонентів, складати короткий, переконливий звіт); соціальні (оцінювати поведінку людей, удосконалювати вміння слухати, підтримувати в дискусії чи аргументувати протилежну думку). Але ефективність цього процесу залежить перш за все від змістового наповнення кейсу та рівня підготовки викладача до його реалізації.

Питання щодо того, на якому етапі вивчення навчальної дисципліни та для реалізації яких дидактичних цілей і завдань використовувати педагогічний кейс, визначає викладач відповідно до загальних цілей та завдань вивчення дисципліни.

Відтак, проведення заняття для майбутніх фахівців з використанням кейс-завдань потребує ретельної підготовки викладача, який має:

- 1) пояснити студентам зміст завдання, контролювати його виконання;

2) розподілити студентів на підгрупи та поставити перед ними спільне завдання, яке вони мають виконати з опорою на набутий теоретичний досвід;

3) модерувати роботу учасників кожної підгрупи експериментувати, пропонувати різні шляхи його виконання, дискутувати;

4) контролювати виконання завдання кожною підгрупою. Розв'язання кейс-завдань сприяє професійному становленню майбутніх викладачів, розвиває вміння працювати в команді, активізує навчальну діяльність.

Таким чином, не зважаючи на тип кейсу, обраного викладачем для реалізації дидактичних завдань в процесі підготовки майбутніх фахівців, кількості елементів з яких він складається, рівня підготовленості студентів, необхідно щоб навчальна проблема була обов'язково пов'язана з матеріалом, що вивчається, представляла високу пізнавальну цінність; урахувала колишній досвід і знання студентів; стимулювала пізнавальну активність майбутніх викладачів та формувала готовність до вирішення різноманітних завдань професійної педагогічної діяльності. Це дозволить не лише уникнути суперечностей і непорозумінь у майбутній професійній діяльності, а й позитивно налаштувати студента, психологічно підготувати його до проходження психолого-педагогічної та педагогічної практик.

1. Ягоднікова В. В. Кейс-метод (Casestudy) як форма інтерактивного навчання майбутніх фахівців. URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2008/Pedagogica/25496.doc.htm (дата звернення: 25.04.2020). 2. Ковальова К., Ковальов В. Методологічні аспекти методу casestudy при викладанні економічних дисциплін. *Вища школа: проблеми екон. освіти*. 2010. № 2. С. 68–75. 3. Ковальова С. М. Кейс-метод у системі

професійної підготовки майбутніх учителів у Великій Британії : дис. ... канд. пед. Наук : 13.00.04. К., 2012. 262 с. 4. Долгоруков А. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения. URL: <http://www.vshu.ru> (дата звернення: 25.04.2020). 5. Сурмін Ю. П. Метод аналізу ситуацій (Case study) та його навчальні можливості. Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології : колективна монографія. К. : МАУП, 2005. 6. Смолянинова О. Г. Развитие методической системы формирования информационной и коммуникативной компетентности будущего учителя на основе мультимедиа-технологий : дис. ... д-ра пед. наук. С-Пб., 2002. 504 с.

УДК 316.7

Коротенко А. Є., здобувач вищої освіти першого рівня (Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, м. Запоріжжя), **науковий керівник: Мосаєв Ю. В., к.соц.н., доцент** (Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, м. Запоріжжя)

НОВІ ОБРІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ В МЕЖАХ СОЦІОЛОГІЇ МИСТЕЦТВА

Сучасна соціологія мистецтв має статус розвинутої галузевої соціології. Дискурс досліджень в сфері соціології мистецтв простягається від досліджень соціальних особливостей впливу на суспільні практики театру і класичної музики до кіно та авангардного мистецтва.

Початок третьої декади ХХІ століття в сфері соціології мистецтва характеризується суттєвим розривом між дослідженням традиційних мистецьких практик та майже відсутністю досліджень нових форм мистецтва, що поширюються в основному серед молоді. Зазначений дисбаланс є характерним для соціологічної науки через те, що більшість сучасних соціологів є людьми середнього та старшого віку. Сьогодні у всьому світі інтерес до науки в цілому та соціології зокрема має стійку тенденцію до падіння і це призводить до того, що нівелюється думка молоді через недостатність молодих вчених, які прагнуть досліджувати соціологічні проблеми, що є важливими саме для представників їх генерації. З іншого боку існує і проблема недовіри молоді до емпіричних соціологічних досліджень. Це в свою чергу призводить до актуалізації проблеми відмови молоді приймати участь в соціологічних дослідженнях навіть за тематикою, яка є актуальною для представників молоді. Зазначена тенденція є актуальною як для України, так і для інших країн світу.

Для того, щоб краще розуміти представників молоді соціологам треба прийняти нові умови досліджень сфери мистецтва і головним чином зосередитися на дослідженні нових напрямків мистецтва, що є актуальними для різних верств суспільства та молоді зокрема.

Першим напрямом, на якому слід зосередитися соціологам, що спеціалізуються на соціології мистецтва на дослідження візуального контенту мистецького спрямування в соціальних мережах та на інших спеціалізованих платформах поширення, оскільки вже минули часи, коли будь-яке поширення через соціальні мережі вже сприймалося як акт інноваційності. Сьогодні соціальні мережі диференційовані за багатьма

параметрами, одним з яких є вік. Соціальні мережі мають свою аудиторію: так, Facebook віддають перевагу люди вікової категорії, що є старшими за 30 років і є представниками чоловічої статі, в той час як жінки та дівчата віддають перевагу соціальній мережі Instagram. Водночас переважна частина школярів та молоді віддають перевагу мережі Tik tok. В більшості випадків соціологи мають схильність проводити дослідження з приводу поширення мистецького контенту в мережі інтернет спираючись на мережі Facebook та Youtube, що суттєво обмежує дослідження та його репрезентативність.

Другий напрям полягає в розширенні практик, які можна розглядати в дискурсі мистецтва. Наприклад за останні роки у колективній свідомості молоді до мистецтва стали відносити комп'ютерні ігри. З іншого боку слід визнати і збільшення ролі окремих видів мистецтва, наприклад мистецтво танцю. Велика кількість американських тематичних молодіжних фільмів, талант-шоу та соціальна мережа Tik tok суттєво збільшили роль танцю серед мистецтв.

Третій напрям полягає у можливості досліджень та інтерпретації актів мистецтва на рівні повсякденності. В даному випадку ми повинні сприяти консорціуму між соціологією мистецтва та соціологією повсякденності задля кращого розуміння проявів мистецьких феноменів в суспільних практиках.

Зважаючи на все вищеперераховане можна зробити висновок, що соціологія мистецтва в майбутньому повинна орієнтуватися на дослідженні різноманітних практик сучасного мистецтва, що продукується молоддю.

УДК 658.152:65.011:621(043.3).

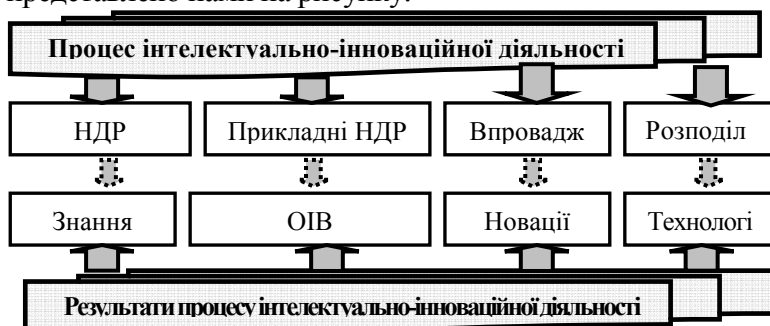
**Косенко О. П., д.е.н., професор, Косенко А. В., к.е.н,
професор, Зозуля М. О., здобувач вищої освіти**
(Національний технічний університет «Харківський
політехнічний інститут», м. Харків)

МЕТОДОЛОГІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО- ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У ході проведення ринкових реформ в Україні проблема ефективного використання науково-технічних досягнень у виробництві не зникає, а, навпаки, для багатьох підприємств, що зіткнулися з новими для них проблемами конкуренції, виживання в жорстких умовах ринку, саме інтелектуально-інноваційна діяльність та її результати можуть стати умовою успіху [1; 6]. Технологічні проекти, які виступають основною формою організації бізнесу в наукоємних і технологічно орієнтованих фірмах, поряд із загальними характеристиками, які характерні для всіх інвестиційних проектів, мають цілий ряд специфічних властивостей, характерних саме для процесів формування і використання інтелектуально-інноваційних технологій на промислових, зокрема на машинобудівних підприємствах.

В таких умовах виникає нагальна необхідність в науковому обґрунтуванні організаційних механізмів, які б створювали відповідні умови для ефективного управління та проведення процесів розробки, трансферу (комерціалізації) та споживання інтелектуально-інноваційних технологій [2–5]. Проведений нами ретроспективний аналіз існуючих підходів до вирішення цієї задачі свідчить про те, що теорія і практика

інноваційної діяльності в світі накопичила певний досвід організаційного забезпечення інтелектуально-інноваційної діяльності на підприємствах і в організаціях. Її задача – отримання інноваційного продукту на протязі всього періоду її створення – від зародження ідеї до її комерційної реалізації. Наглядне співвідношення етапів і результатів проведення інтелектуально-інноваційної діяльності представлено нами на рисунку.

Рисунок. Співвідношення етапів і результатів проведення інтелектуально-інноваційної діяльності

На рисунку ми навели тільки загальну схему інтелектуально-інноваційного процесу, яка відтворює принципіальні положення, але не розкриває їх суті і організаційного механізму, що передбачає необхідність подальшого дослідження еволюції підходів до розуміння сутності інтелектуально-інноваційних процесів.

В наявних дослідженнях зустрічаються різні підходи до еволюції моделей інноваційного процесу [7–9], згідно якого обґрунтовується п'ять поколінь. За останні часи пройшли певні зміни в науковому осмисленні підходів до організації інноваційного процесу, збільшилась кількість поколінь моделей, що передбачає проведення додаткового

методичного аналізу цих процесів. Проведене нами дослідження дозволило виявити і обґрунтувати сім поколінь організаційного оформлення діяльності зі створення, дистрибуції та споживання інтелектуально-інноваційні технології та розробити пропозиції щодо їх розвитку в сучасних умовах господарювання.

1. Гончарова Н. П., Перерва П. Г., Яковлев А. И. Новые технологические системы: качество, потребность, эффективность. К. : Наукова думка, 1989. 176 с.
2. Товажнянский В. Л. Антикризисный менеджмент производственно-коммерческой деятельности предприятий машиностроения. *Государство и рынок: механизмы и методы регулирования в условиях преодоления кризиса* : монография. СПб. : Астерион, 2010. Т. 2. С. 254–264.
3. Перерва П. Г., Коциски Д., Верес Шомоши М., Кобелева Т. А. Комплаенс программа промышленного предприятия. Харьков–Мишкольц : ООО «Планета-принт», 2019. 689 с.
4. Кобелева Т. О. Визначення ризику оцінки стану кон'юнктури вітчизняного ринку асинхронних двигунів. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 1. С. 79–88.
5. Pererva P. G. Kocziszky György, Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer. Kharkiv–Miskolc : NTU «KhPI», 2012. 668 p.
6. Гончарова Н. П., Перерва П. Г., Яковлев А. И. Маркетинг инновационного процесса : учебное пособие. К. : ВИРА-Р, 1998. 267 с.
7. Перерва П. Г. Самомаркетинг менеджера и бизнесмена. Ростов н/Д : Феникс, 2003. 592 с.
8. Товажнянський В. Л., Перерва П. Г., Кобелева Т. О. Банкротство, санація та реструктуризація підприємства як економічні категорії антикризового управління. *Вісник НТУ «ХПІ»*. Харків : НТУ «ХПІ», 2015. № 59 (1168). С. 148–152.
9. Ткачова Н. П., Перерва П. Г. Розвиток методів аналізу фактичного стану конкурентних переваг підприємства. *Економіка розвитку*. 2011. № 4. С. 116–120.
10. Перерва П. Г. Трудоустройство без проблем (искусство самомаркетинга). Харьков : Фактор, 2009. 480 с.

11. Перерва П. Г. Управление маркетингом на машиностроительном предприятии. Харьков : «Основа», 1993. 288 с.

УДК 316.7

Кошкіна А. П., здобувач вищої освіти першого рівня (Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, м. Запоріжжя), **науковий керівник: Мосасєв Ю. В., к.соц.н., доцент** (Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, м. Запоріжжя)

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СОЦІОЛОГІЇ СПОРТУ В МЕЖАХ СУЧАСНОЇ СОЦІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Розвиток соціології спорту в сучасній соціологічній науці відбувається повільно та подекуди цьому процесові бракує комплексності. На нашу думку, це пов'язано з тим, що на самому початку зародження цієї галузевої соціологічної теорії не було залучено великої кількості відповідних фахівців, які спеціалізуються як на теорії, так і на практиці. Відповідно соціологія спорту не потрапила в авангард галузевих соціологій за кількістю проведених емпіричних досліджень. Ще однією з вагомих причин відставання соціології спорту за темпами розвитку порівняно з іншими галузевими теоріями є те, що спорт як соціальний інститут не розглядався в багатьох суспільствах його здебільшого сприймали як частину індустрії розваг та інших сфер соціального буття, де необхідно мати гарну фізичну форму. Серед таких сфер

суспільного буття можна виділити військову сферу, тілесних практик, фізичного виховання тощо.

На сьогодні соціологія спорту зосередилась на наступних пріоритетах: дослідження спорту як індустрії, соціальних особливостей спортивних дербі та дослідження розподілу вболівальницьких вподобань серед широких верств населення.

Напрямок спортивних дербі майже повністю заповнений тематикою футбольних дербі. Цей дискурс є частиною і українського спорту, що сформувався ще за часів СРСР [1, С. 151–154]. Українські футбольні клуби були вмонтовані в систему дербі радянського та пострадянського спортивного світу. І тільки в середині 90-х років ХХ століття почала формуватися національна система футбольних дербі, яка не досліджена та мало інтерпретована соціологами. Одна з головних причин цього процесу полягає у відсутності фінансування подібних проектів як з боку держави, так і недержавних установ. Одним з варіантів вирішення цієї проблеми є фінансування досліджень за рахунок футбольних клубів та букмекерських організацій, проте нині великої зацікавленості у цих організацій поки немає.

Інший перспективний напрям розвитку досліджень в сфері соціології спорту – це дослідження спорту як індустрії. На думку Ю. Мосаєва, подібним маркером є континентальні та світові спортивні форуми [2]. Зазначені спортивні турніри є концентрованим вираженням всіх тенденцій розвитку спортивної індустрії в межах того чи іншого виду спорту.

Останнім часом набули перспективи дослідження в сфері індивідуальних видів спорту і фітнес індустрії. Ці

дослідження є дуже важливими для перспективи розвитку зазначених сфер.

1. Мосаєв Ю. В. Соціальні особливості футбольних дербі на радянському та пострадянському просторі. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2015. Вип. 67-68. С. 151–157. 2. Мосаєв Ю. В. Соціальні особливості розвитку світової футбольної індустрії у розрізі світової першості з футболу 2010 року. *Освіта та соціалізація особистості* : матеріали V Всеукр. інтернет-конф. (Одеса, Запоріжжя, 12–13 травня 2017 р.). Одеса ; Запоріжжя, 2017. С. 60–61.

УДК 343.1

Краснов С. О., аспірант (Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, м. Київ), **науковий керівник: Бусол О. Ю., д.ю.н., с.н.с.** (Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

В останні роки можна спостерігати тенденцію до частішого проведення психофізіологічних перевірок з застосуванням поліграфа в кримінальному процесі України. Це обумовлюється розвитком поліграфологічної школи в Україні, перейманням досвіду інших країн, впровадженням нових наукових методів в процес розслідування злочинів.

Однією з головних нормативних підстав проведення поліграфологічних перевірок правоохоронними органами

України є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», де в статті 8 закріплено право органів, що здійснюють ОРД, опитувати осіб за їх згодою (п. 1 ч. 1 ст. 8) [1]. Так, мається на увазі, що під час проведення досудового розслідування працівники оперативних підрозділів з метою отримання оперативно важливої інформації, можуть проводити опитування із застосуванням технічних засобів, при чому поліграф трактується одним з таких засобів.

Якщо розглядати поліграфологічну перевірку саме як експертизу, з подальшим набуттям результатами такої експертизи сили доказів, проведення цієї експертизи забезпечується затвердженою в 2015 році інструкцією Міністерства юстиції України, а саме наказом «Про внесення змін в наказ Міністерства юстиції України» [2], яким були внесені відповідні зміни в частину науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз і експертних досліджень. Цим наказом Міністерство юстиції України доповнило Розділ VI «Психологічна експертиза» новим п. 6.8 наступного змісту: «З метою отримання орієнтуючої інформації можуть проводитися опитування із застосуванням спеціального технічного засобу – комп'ютерного поліграфа». Слід зазначити, що психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа не є самостійною експертизою, а проводиться в межах психологічної експертизи. Також ця експертиза є факультативною, а відповідно, проводиться на розсуд суду.

Варто також зазначити, що на даний момент під час проведення поліграфологічних перевірок в межах кримінального провадження необхідно керуватись

Конституцією України, а саме ст. 28, другий абзац якої зазначає, що жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідям [3]. Відповідно з метою захисту конституційних прав особи, що проходить перевірку, поліграфологічне дослідження можливе тільки з вільної згоди цієї особи.

Втім, спеціального законодавства щодо застосування поліграфа в кримінальному процесі України досі не запроваджено, хоча такі спроби періодично робляться Верховною Радою України. Залишаються нерегламентованими багато питань щодо поліграфологічних перевірок – щодо методик, технічного забезпечення.

Таким чином, можна резюмувати, що психофізіологічні перевірки з застосуванням поліграфу все частіше проводяться в кримінальному процесі України, хоча законодавство все ще недосконале в цьому напрямку, в зв'язку з чим результати таких перевірок можуть підлягати сумніву при подальшому розгляді справи в суді.

1. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України. Редакція від 28.11.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 09.05.2020).
2. Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5» від 27.07.2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0915-15> (дата звернення: 09.05.2020).
3. Конституція України. Редакція від 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 09.05.2020).

УДК 343.1

Краснова О. К., аспірантка (Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, м. Київ), **науковий керівник: Бусол О. Ю., д.ю.н., с.н.с.** (Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, м. Київ)

ПІДСТАВИ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ БЕЗ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ, СУДУ

Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду може реалізовуватися у відповідності до положень ст. 207 та ст. 208 КПК України. Ст. 207 КПК передбачає право кожного затримати будь-яку особу, крім судді та народного депутата, водочас ст. 208 регулює затримання, що здійснюється уповноваженими службовими особами [1].

Так, в обох випадках підставою затримання є вчинення або замах на вчинення кримінального правопорушення, тобто передбачається право здійснити затримання особи, яка вчиняє або намагається вчинити злочин на очах у особи, що здійснює затримання.

Також, спільною для обох видів затримання є можливість здійснити затримання особи безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення. Варто зауважити, що поняття «безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення» як підстава для затримання, хоча законодавчо не врегульоване, проте об'єктивно передбачає невеликий проміжок часу, який минув після скоєного злочину. Звісно поява у КПК такої норми не мала на меті встановлення будь-яких обмежень у часі уповноваженій на затримання особі, оскільки кожна

подія злочину та кожний випадок є різними та унікальними за обставинами. У будь-якому випадку мова йде лише про кілька годин після вчинення кримінального правопорушення, а не про місяці та роки [2].

Слід зазначити, що ст. 207 КПК передбачена також можливість здійснення затримання під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у вчиненні злочину.

Крім цього, ст. 208 КПК визначає як підставу затримання, вказування очевидцем, в тому числі потерпілим, або сукупністю очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин. Тобто, очевидці чи потерпілі повинні особисто сказати особі, що здійснює затримання про факт вчинення злочину конкретною особою, чи вказати на особу, що вчинила даний злочин, або ж на місці події повинні бути знаряддя чи сліди злочину, На тілі чи одязі потерпілої особи повинно бути візуально видно наслідки нанесеної злочином шкоди, наприклад, сліди крові, чи побоїв. Також Ст. 208 передбачає можливість затримання, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину. Під обґрунтованими підставами слід вважати отримані процесуальним шляхом оперативні матеріали, які можуть свідчити про наміри особи здійснити втечу.

Вимога щодо «безпосередності» у світовій практиці затримань не нова. Її можна тлумачити за аналогією з правилом «присутності» (in the presence requirement) в американській моделі затримання без дозволу суду. Так, відповідно до сталої судової практики США вважається,

що підставою затримання без дозволу суду є випадки, коли кримінальне правопорушення вчинене у присутності особи, яка проводить затримання. Так, Верховний Суд федерального округу Міннесота роз'яснив: вимогу про те, що злочин має бути скоєно в присутності особи (правило «присутності»), яка здійснює арешт, щоб про злочин громадянину стало відомо через його сенсорне сприйняття, в той же час Верховний Суд Айови категорично вказав, що особа, котра проводить затримання без дозволу суду, повинна особисто спостерігати за поведінкою затримуваного, яка свідчить про те, що ця особа скоює злочин [2].

Таким чином, можна резюмувати, що підстави затримання особи без ухвали слідчого судді, суду передбачені ст. 207, 208 КПК є подібними, крім цього, положення викладені в них підкріплюються світовою практикою. В будь-якому випадку основною складовою здійснення затримання в кримінальному провадженні є забезпечення дотримання прав людини при їх реалізації.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Редакція від 13.02.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-172> (дата звернення: 25.04.2020). 2. Татаров О. Ю. Кайданки на камеру: тенденція до проведення затримань без ухвали слідчого судді становить загрозу правам особи. *Закон і бізнес*. 2016. № 18 URL: http://zib.com.ua/ua/print/123397tendenciya_do_provedennya_zatriman_bez_uhvali_slidchogo_sudd.html (дата звернення: 25.04.2020).

УДК 355.233.006

**Кузьмич І. І., к.ю.н., старший викладач кафедри
правового забезпечення (Військовий інститут Київського
національного університету імені Тараса Шевченка,
м. Київ)**

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Аналіз сучасної воєнно-політичної обстановки довкола України вказує на те, що вона стає більш напруженою. Це пов'язано з агресією Російської Федерації проти України, тимчасовою окупацією Автономної Республіки Крим, проведенням операції Об'єднаних сил на Сході України, нарощуванням військових угруповань біля кордонів України та іншими факторами.

Бойові дії на Сході України надали реальну оцінку якості підготовки військових фахівців, їх спроможності виконувати завдання щодо керування військовими частинами та підрозділами у бойових умовах.

При цьому виявлено недоліки, причиною яких у багатьох випадках був низький рівень підготовки військовослужбовців у навчальних закладах та системі професійної підготовки.

Серед основних вмінь, якими має володіти сучасний військовий керівник слід виокремити такі: – гнучко адаптуватися до змін форм, способів та засобів збройної боротьби, самостійно набувати необхідних знань і застосовувати їх на практиці; – критично мислити, вміти побачити проблеми, що виникають у службовій діяльності,

та шукати шляхи вирішення їх розв'язання, використовуючи сучасні технології; – грамотно працювати з інформацією; – бути комунікабельним, контактним у різноманітних соціальних групах, уміти працювати у колективі; – самостійно працювати над розвитком власного інтелекту, професійних знань та навичок.

Однак, на жаль, практика свідчить про те, що наявна на сьогодні система військової освіти неспроможна вчасно реагувати на зміни предметної галузі, що відбуваються. Тому, зовсім не випадково, одним із вирішальних факторів успішної трансформації та модернізації Збройних Сил України на сучасному етапі їх розвитку визнано саме широкомасштабну реформу цієї системи, наближення її до реальних потреб військ.

Одним із напрямів реформи має стати створення дієвої системи безперервного навчання військових фахівців. Досвід бойових дій на Сході нашої країни свідчить про те, що дієвим інструментом вирішення зазначеного завдання може стати дистанційне навчання [1].

Як ми бачимо, у житті нашого суспільства відбуваються великі зміни в різних його сферах, а оскільки освіта носить випереджальний характер розвитку по відношенню до соціально-економічному розвитку суспільства, наріла необхідність законодавчого визначення і закріплення стратегії держави в розвитку системи освіти. Таким документом стала Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України у 2015 році [2], де йдеться й про «запровадження інтегрованої системи освіти, бойової і спеціальної підготовки персоналу для органів сектору безпеки і оборони із залученням викладачів, інструкторів із

держав-членів НАТО, ЄС, формування нової культури безпеки». На основі Стратегії національної безпеки України був введений План дій щодо впровадження оборонної реформи у 2016–2020 роках (Дорожня карта оборонної реформи), де поставлено завдання удосконалення системи військової освіти та підготовки кадрів та впровадження дистанційного навчання у ВВНЗ.

Тому одним з суттєвих завдань системи військової освіти є формування спеціального середовища і умов, що забезпечать і дозволять максимально використовувати всі потенційні можливості військової освіти з використанням дистанційних технологій навчання. Відповідно до концепції реформи військової освіти ведеться активна робота з пошуку нових, більш ефективних інформаційних технологій освіти, які дозволили б вивести підготовку військових фахівців на якісно новий рівень, де розглядається можливість впровадження дистанційного навчання у військових ЗВО на базі комп'ютерних технологій і супутникових телекомунікацій .

Створення в військових навчальних закладах системи єдиного освітнього простору на основі дистанційного навчання, сприятиме розвитку інформаційно-освітньої мережі для підготовки військових фахівців для Збройних Сил України. Воно стане центром безперервної освіти на основі мережевих технологій і суттєво активізує процес підготовки військових фахівців, при цьому використання інформаційно-освітньої мережі буде потужним засобом підвищення рівня знань і основою безперервної освіти.

Саме ця система, на мою думку, може найбільш адекватно і гнучко реагувати на потреби Збройних Сил України у підготовці військових фахівців в умовах сьогодення.

1. Радецкий В. Г. Впровадження технологій дистанційного навчання в системі військової освіти. *Наука і оборона*. 2007. № 3. С. 132–135. 2. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 26.05.2015 р. №287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення: 11.04.2020).

УДК 343.13

Лесько А. М., здобувач вищої освіти першого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СТРАТЕГІЯ І ТАКТИКА ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХИСТУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

*Хороший адвокат виграє у процесі,
дуже хороший – до процесу*

Участь адвоката у кримінальному провадженні є гарантією захисту прав і законних інтересів осіб, яких він уповноважений захищати і котрим надає юридичну допомогу. Проте, щоб виграти справу, необхідна ретельна підготовка, яка вимагає визначення тактики і стратегії захисту.

Під захистом у кримінальному судочинстві розуміють систему передбачених і не заборонених законом дій суб'єктів захисту та відносин, що виникають при цьому, спрямованих на повне чи часткове спростування фактичного та юридичного боку підозри або обвинувачення, з'ясування обставин, які спростовують підозру або обвинувачення, виключають кримінальну відповідальність та покарання, забезпечують права,

свободи та законні інтереси підзахисних [3, С. 103]. Система способів і методів, спрямованих на досягнення найближчих цілей, складає *юридичну тактику*, а скерованих на досягнення головних, фундаментальних цілей – *юридичну стратегію* [5, С. 622].

Окреслену проблему досліджували такі науковці, як Т. Варфоломеева, І. Гловацький, В. Гончаренко, С. Гончаренко, Я. Зейкан, В. Попелюшко, В. Савицький, О. Святоцький, Д. Фіолевський, Н. Хмелевська, М. Шумило, О. Яновська та інші.

Слід зазначити, що в юридичній літературі відсутні безпосередні визначення стратегій щодо окремих напрямів права. У найбільш узагальненому вигляді, під *стратегією захисту* розуміють мету, яку адвокат хоче досягти, виходячи з цілей клієнта, а під *тактикою захисту* – «технічні прийоми, засоби, методи, які використовує адвокат для досягнення стратегічного результату, тобто здійснення захисту інтересів свого клієнта» [4].

Так, Н. Хмелевська під стратегією захисту розуміє встановлення довготривалої мети, широкої програми дій, завдань, загальної довготривалої лінії поведінки адвоката, основних напрямів його діяльності, науково обгрунтованого розвитку реальних подій і явищ щодо надання чітко окресленої правової допомоги клієнту [6].

Тактику захисту В. Попелюшко визначає як систему наукових, інтегрованих із криміналістики обвинувачення, розроблених адвокатологією та напрацьованих адвокатською практикою прийомів та способів діяльності адвоката-захисника у справі, з метою найбільш вмілого їх використання для ефективного захисту прав та законних інтересів підсудного [2].

Під час захисту у кримінальних справах адвокати використовують різну стратегію і тактику. Це зумовлено тим, що законодавець неспроможний передбачити і врахувати усі особливості конкретних кримінальних справ. Зокрема, за межами законодавчої регламентації залишаються такі питання, як порядок дослідження доказів, послідовність допитів підсудних, потерпілих, свідків, криміналістичний аналіз доказів тощо. Прийоми вирішення цих питань, переважно, формуються протягом професійного досвіду і часто носять суб'єктивний характер.

Я. Зейкан, на основі досвіду адвокатської діяльності, здійснив своєрідну систематизацію схем захисту:

- захист за принципом «від закону – до справи», щодо якого захисник здійснює глибокий аналіз правової норми, з'ясовує особливості складу злочину й виявляє відповідність кваліфікації вчиненого правовій нормі, з'ясовує причинно-наслідкові зв'язки, форму вини, мотиви;
- захист «від критики обвинувачення до виправдання», за якого захисник, на основі виявлення, оцінки та систематизації, критикує припущені слідством принципові помилки, що може привести до позитивного результату захисту;
- захист «на показаннях і критичній оцінці», схема якого передбачає пошук захисних можливостей шляхом критичної, але об'єктивної оцінки обставин справи, за якою питання факту події вже не оспорюється, а громадська думка про підсудних є вже сформованою як негативна і більшість учасників судового засідання вважають вину таких осіб очевидною [1].

Виділяють наступні типи стратегій захисту:

- «стратегії повного виправдання»: вся діяльність адвоката направлена на повне виправдання клієнта, який не визнає себе винним у повному обсязі пред'явленого звинувачення;
- «стратегії часткового виправдання»: вся діяльність адвоката направлена на виправдання підзахисного за окремими епізодами діяльності, що викликала необхідність захисту та пошук пом'якшуючих обставин за цими епізодами;
- «стратегії пом'якшення вини»: діяльність адвоката направлена на пошук обставин, що пом'якшують вину за епізодами діяльності, що викликала необхідність захисту, які повністю визнаються клієнтом;
- «стратегія замовчування», яка використовується, коли підзахисний відмовляється відповідати на питання щодо справи, за якою виникла потреба у захисті, відмовляється брати участь в інших діях. У цьому випадку діяльність адвоката направлена на пошук даних для обґрунтованого сприйняття та переходу до однієї з трьох описаних типів стратегій, або дотримуватися вказаної стратегії (за виключенням випадків самообмови).

Н. Хмелевська описує умови, за яких доцільне використання тієї чи іншої стратегії [6].

Так, перший тип стратегій захисту може бути ефективно використаний адвокатом у наступних випадках: 1) адвокат бачить реальні підстави для закриття кримінального провадження; 2) має місце введення підзахисного в оману, коли здійснене ним визнання своєї вини містить юридичну помилку.

Другий тип стратегій захисту може бути обраний за наявності наступних обставин: 1) клієнт визнає не весь

обсяг пред'явленої підозри. Це може стосуватися його участі в окремих епізодах діяльності, що викликала потребу в захисті; він не визнає наявності в його діях кваліфікаційних обставин (наприклад, здійснення злочину групою); він заперечує причинний зв'язок між здійсненим діянням та наслідками, що наступили (смерті потерпілого з необережності чи інших тяжких наслідків); 2) клієнт не визнає розміру шкоди, заподіяної злочином. Особливо це стосується розміру матеріального відшкодування моральної шкоди, причиненої злочином, коли поведінка потерпілого мала віктимний характер; 3) клієнт вимагає відповідної оцінки віктимної поведінки потерпілого, розглядаючи її як додаткову підставу для звільнення його від відповідальності; 4) клієнт вимагає правильної юридичної оцінки його дій, виражає свою незгоду із кваліфікацією; 5) клієнт оспорює наявність в його діях обтяжуючих обставин, вказує на виключні та пом'якшуючі обставини.

Третій тип стратегій захисту може бути використаний за обставин, коли клієнт повністю визнає свою вину. В такій ситуації стратегія захисту має бути спрямована на пошук та закріплення виключних і пом'якшуючих вину обставин; на позитивну мотивацію здійсненого діяння.

Наявність та використання четвертого типу стратегій у сфері захисту викликане умовами, коли клієнт відмовляється відповідати на питання щодо справи, у якій виникла потреба у захисті, відмовляється брати участь в інших діях.

Варто зазначити, що клієнт (через відсутність спеціальних знань) може не погодитися з тією стратегією

захисту, яку адвокат обирає для нього. Часто це стає причиною зміни адвоката та інших проблем.

Я. Зейкан визначає такі елементи стратегії захисту:

- з'ясувати з клієнтом мету, яку він хоче досягти відносно себе; визначитися з правовою позицією захисту (визнання вини повністю; визнання вини частково; повне невизнання вини; позиція мовчання);

- представляти інтереси клієнта і завжди боротися за нього, працюючи на його виправдання (навіть у тому випадку, якщо клієнт винний, а вважає себе невинним, бо адвокат захищає як невинних, так і винних людей; і доки немає рішення та вироку суду, підзахисний є невинним);

- з'ясувати з клієнтом якомога більше деталей. Для цього необхідно постійно з ним спілкуватися та узгоджувати всі дії [4].

Щодо тактик захисту, то їх можна поділити на 2 групи: під час досудового слідства та тактики захисту в суді.

Так, з досвіду роботи Я. Зейкан, під час досудового слідства:

- не можна недооцінювати слідчих, оскільки він може вдати, що нічого не помічає, але лише для того, щоб увійти в довіру;

- користуватися помилками, які допускає слідство. Приділяти увагу другорядним деталям, бо вони можуть відіграти вирішальну роль;

- використовувати компроміси під час слідства;

- необхідно готуватися до судового процесу і готувати свідків до нього (свідки мають знати, як поводитися в суді, які в них права, обов'язки тощо);

- робота на випередження, яка полягає в тому, що необхідно випередити слідчого і зробити так, щоб у нього

не було можливості довести вину;

- таймінг – здійснення певної дії в найбільш вигідний для цього час (наприклад, своєчасне подання клопотання або його притримання);

- користуватися правами адвоката на адвокатський запит, клопотання, питання про визнання доказів недопустимими.

Тактика захисту у суді передбачає:

- використання «вступної» промови після прокурора (згідно зі статтею 20, 22, 227 КПК України), шляхом подання усних та письмових пояснень на обвинувальний акт. Цей виступ дуже важливий і адвокату потрібно відстоювати право на це, посилаючись на вказані вище статті. «Вступна» промова надає суду повну картину ситуації і, таким чином, створює базу для захисту в майбутньому;

- подвійна апеляція. Коли продовжується строк тримання під вартою, або запобіжний захід, то апеляційний суд повинен розглянути подану скаргу в межах трьох днів після одержання заяви адвоката. А заяву можна подати в межах п'яти днів;

- необхідно враховувати, що суд більше не піддається різним прийомам емоційного та психологічного впливу, які іноді застосовують підозрювані;

- максимально толерантно відноситися до суддів, оскільки ставлення адвоката може вплинути на хід справи.

Отже, на основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що чим раніше буде обрана оптимальна стратегія і тактика захисту, тим більша ймовірність того, що адвокат досягне цілей, які він ставить перед собою. Звичайно, корекція позиції захисту в деяких випадках

неминуча, однак, чим вона менш масштабна, тим краще для підзахисного.

1. Зейкан Я. П. Захист у кримінальній справі. К. : КНТ, 2006. 600 с. 2. Попелюшко В. О. Стратегія і тактика захисту в судовому розгляді справи. *Вісник Академії адвокатури України*. 2008. Вип. 12. С. 96–97. 3. Попелюшко В. О. Функція захисту в кримінальному судочинстві України. Острог : Національний університет «Острозька академія», 2009. 4. Стратегія і тактика захисту в кримінальних справах за правилами КПК 2012 року. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/strategiya-i-taktyka-zahystu-v-kruminalnyh-spravah-za-pravylamy-kpk-2012-roku/> (дата звернення: 11.04.2020). 5. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К. : Юрінком Інтер, 2006. 688 с. 6. Хмелевська Н. В. Стратегія забезпечення правової допомоги адвокатом в кримінальному провадженні. *Вісник Академії адвокатури України*. Том 12. 2(33). 2015. С.194–201.

УДК 347.965

Лівчук С. Ю., здобувач вищої освіти першого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИНЦИПІВ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Адвокатура України – це добровільне професійне громадське об'єднання, покликане сприяти захисту прав і свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземців, осіб без громадянства, юридичних осіб, надавати їм юридичну допомогу [6].

Завданням адвокатури є сприяти згідно Конституції та законів України захисту прав і свобод та представляти законні інтереси фізичних та юридичних осіб і не має права використовувати свої повноваження на шкоду особі, в інтересах якої прийняв доручення. Адвокатура є важливим правовим інститутом розвинених держав, що стоїть на варті прав і свобод громадян та їх об'єднань. Адвокатура є правозахисним інститутом, діяльність якого регулюється Конституцією, законами та міжнародними актами. Тому необхідно дослідити основоположні принципи, на яких ґрунтується діяльність адвоката [1].

Принципи адвокатури – це керівні ідеї, засади, що визначені у ч. 1 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

До принципів адвокатури належать:

- верховенство права;
- законність;
- незалежність;
- конфіденційність;
- уникнення конфлікту інтересів [6].

Принцип верховенства права. Згідно зі ст. 8 Конституції України визнається і діє принцип верховенства права. Оскільки закони повинні відповідати Конституції, а її норми є нормами прямої дії, то принципом діяльності адвокатури слід вважати принцип верховенства права [7]. Відповідно до ст. 3 Статуту Ради Європи вимога про визнання принципу верховенства права є складовою частиною національної правової системи. Для адвокатів принцип верховенства права набуває особливого значення, оскільки вони мають спрямовувати свою діяльність на захист загально визнаних принципів і норм міжнародного права, основним пріоритетом якого є права і

свободи людини і громадянина. Визнання і дотримання принципу верховенства права є однією з основних і невід'ємних ознак правової держави, у побудові якої бере активну участь адвокатура, керуючись своїм конституційним призначенням.

Цей принцип гарантується не тільки Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а й Конституцією. Адже наша держава є соціальною та правовою, а це відповідно до статті 3 Конституції означає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [7].

Поняття «верховенства права» охоплює такі складові:

- правова визначеність;
- доступ до правосуддя – це право людини, що передбачає можливість безперешкодного звернення до суду за захистом своїх прав або відновлення порушених свобод чи інтересів;
- дотримання прав людини;
- не дискримінації та рівності. Дане положення регулюється ст. 24 Конституції України. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [7].

Усі люди, які проживають на території України, є рівними перед законом та судом. Не зважаючи на вік, стать, віросповідання чи інші ознаки, усі люди володіють однаковою правосуб'єктністю (окрім недієздатних та

обмежено дієздатних, адже вони в силу свого стану не можуть повною мірою реалізовувати свої права без опікуна чи піклувальника).

Принцип законності. Полягає в тому, що у своїй професійній діяльності адвокат зобов'язаний використовувати всі свої знання та професійну майстерність для належного захисту й представництва прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, дотримуючись чинного законодавства України, сприяти утвердженню та практичній реалізації принципів верховенства права та законності. Адвокат не може давати клієнту поради, свідомо спрямовані на полегшення скоєння правопорушень, або іншим чином умисно сприяти їх скоєнню. Адвокат не має права у своїй професійній діяльності вдаватися до засобів та методів, які суперечать чинному законодавству. Так само і у своєму приватному житті адвокат зобов'язаний дотримуватися закону, не вчиняти правопорушень і не сприяти зумисно їх скоєнню іншими особами.

Адвокат зобов'язаний здійснювати свою діяльність на законних підставах, а також:

- дотримуватися чинного законодавства, правил адвокатської етики та присяги;

- на вимогу клієнта подавати звіт про виконання договору. Із цього положення виникає ще один важливий принцип домінантності інтересів клієнта полягає в тому, що адвокат зобов'язаний у своїй професійній діяльності виходити з переваги інтересів клієнтів перед своїми власними інтересами, інтересами колег, партнерів, співробітників, законних представників клієнтів або їх опікунів, піклувальників та інших осіб, а також перед будь-якими іншими міркуваннями. Адвокат має поважати

свободу вибору клієнтом захисника, представника чи особи, яка надає йому правову допомогу, і ні до прийняття доручення, ні в процесі його виконання не вчиняти перешкод у реалізації цієї свободи;

- невідкладно повідомити клієнта про виникнення конфлікту інтересів [2].

Уникнення конфлікту інтересів. Особа, що має статус адвоката, не завжди взаємодіє з оточуючими людьми саме як адвокат, але продовжує мати цей статус, продовжує володіти відомостями, що складають адвокатську таємницю тощо. Тому іноді виникають ситуації, коли адвокат має можливість використати такі відомості всупереч інтересам клієнта у власних інтересах або в інтересах третіх осіб. Тому неприпустимість конфлікту інтересів є одним із основних принципів адвокатської діяльності, дотримання якого кожним адвокатом впливає на престиж професії загалом.

Під конфліктом інтересів слід розуміти суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками перед клієнтом, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи не вчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності.

Правила адвокатської етики визначають три безумовні випадки, коли конфлікт інтересів може мати місце:

1) захист одночасно двох або більше клієнтів, інтереси яких є взаємно суперечливими;

2) здійснення захисту клієнта або надання йому правової допомоги, якщо до цього адвокат надавав правову

допомогу, здійснював захист або представництво іншого клієнта, від якого він отримав конфіденційну інформацію, дотичну до інтересів нового клієнта;

3) здійснення захисту клієнта або надання йому правової допомоги, якщо інтереси клієнта суперечать власним інтересам адвоката [3].

Принцип незалежності. По-перше, незалежність адвоката є суто професійною категорією, тобто незалежність у межах конкретних функцій - захист, представництво, надання інших видів правової допомоги клієнту. Адвокат також є повністю незалежним у виборі клієнта та умов угоди на надання правової допомоги. Адвокат є вільним у виборі засобів захисту та власної позиції, яку він узгоджує з клієнтом. Клієнт – це єдина процесуальна фігура, з якою адвокат зобов'язаний узгоджувати кожен свій крок, пов'язаний із захистом інтересів останнього.

По-друге, недопустимість втручання сторонніх, посадових осіб, органів державної влади чи органів місцевого самоврядування в адвокатську діяльність. Іншими словами, ми можемо назвати це принципом самостійності ч недопустимості втручання в адвокатську діяльність [4].

Принцип конфіденційності. Є необхідною і найважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, без яких неможливе належне надання правової допомоги. Тому збереження конфіденційності будь-якої інформації, яка визначена як предмет адвокатської таємниці Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» або становить персональні дані про фізичну особу, які охороняються законодавством з питань захисту персональних даних, є

правом адвоката у відносинах з усіма суб'єктами права, які можуть вимагати розголошення такої інформації, та обов'язком щодо клієнта і тих осіб, кого ця інформація стосується. Дія принципу конфіденційності не обмежена в часі [5].

Розголошення відомостей, що становлять адвокатську таємницю, заборонено за будь-яких обставин, включаючи незаконні спроби органів дізнання, слідства і суду допитати адвоката про обставини, що становлять адвокатську таємницю.

Адвокат зобов'язаний забезпечити такі умови зберігання документів, переданих йому клієнтом, адвокатських дос'є та інших матеріалів, що знаходяться в його розпорядженні і містять конфіденційну інформацію, які розумно виключають доступ до них сторонніх осіб. Оскільки вимоги щодо збереження адвокатської таємниці розповсюджуються не лише на адвоката, а й на його помічника, стажиста, інших осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом (адвокатським бюро, об'єднанням), то саме адвокат зобов'язаний забезпечити розуміння і дотримання принципу конфіденційності всіма вказаними особами.

Отже, під час здійснення своїх повноважень адвокат зобов'язаний дотримуватися основних принципів адвокатської діяльності, а саме: незалежності, уникнення конфлікту інтересів, дотримання правил конфіденційності, верховенства права та законності. Дотримання цих засад свідчить не лише про високий професійний рівень адвоката, а й допоможе йому вибудувати довірливі відносини зі своїми клієнтами.

1. Антошкіна В. К. Адвокатура України : навч. посіб. Бердянський ун-т менеджменту і бізнесу. Донецьк : Юго-Восток, 2012. 155 с.
2. Молдован А. В. Адвокатура України : навч. посіб. К. : Алерта, 2013. 254 с.
3. Фіолевський Д. П. Адвокатура : підручник. 3-тє вид., випр. і допов. К. : Прав. єдність, 2014. 622 с. Бібліогр. С. 488–496. С. 71.
4. *Адвокатура: минуле та сучасність* : матеріали IV Міжнар. наук. конф. адвокатів, молодих вчених, аспірантів та студентів, 22 листопада 2014 року, Одеса, 2014. 414 с.
5. Україні слід закріпити європейські принципи юрпрофесії. *Закон і Бізнес*. 2015. № 24 (1218).
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 11.04.2020).
7. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 11.04.2020).

УДК 159.9

Ляшко Л. М., здобувач вищої освіти першого рівня (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк), **науковий керівник: Коструба Н. С., к.психол.н.** (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

ВПЛИВ КАРАНТИНУ НА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ОСОБИСТОСТІ

Карантин, спричинений спалахом COVID-19, вніс значні зміни у повсякденне життя та деструктивно вплинув на психоемоційний стан. Ситуація, що склалася у світі є емоційно складною, адже являє собою комплексне явище. Карантин, що виступає суспільно-важливим заходом безпеки, обмежив соціальні зв'язки до мінімуму, ізолював

людей від звичних для них речей та змінив щоденну людську активність.

Перебуваючи в такій ізоляції від звичної діяльності, людина знаходиться під постійним тиском невідомого. Як наслідок, може виникнути апатія, агресія, панічні атаки чи навіть депресія. Такі стани є деструктивними і небезпечними для людської психіки, оскільки, вони мають негативні наслідки, особливо для емоційної сфери.

В даний час більшість людей перебуває у постійній або періодичній психічній напрузі, яка виникла під впливом загрозової ситуації, пов'язаної зі спалахом COVID-19. Таку психічну напругу прийнято називати – психологічним стресом. Р. Лазарус і Р. Ланьєр у своїх роботах визначали психологічний стрес, як реакцію людини на особливості взаємодії між особистістю й навколишнім світом. Пізніше це визначення було уточнено: психологічний стрес став інтерпретуватися не тільки як реакція, але як процес, у якому вимоги середовища розглядаються особистістю, виходячи з її ресурсів і ймовірності вирішення проблемної ситуації, що виникла, яка визначає індивідуальні розходження в реакції на стресову ситуацію [3, С. 234–247].

Емоційні прояви стресу стосуються характеристик загального емоційного фону, що набуває негативного, похмурого, песимістичного відтінку. При тривалому стресі людина стає більш тривожною у порівнянні з її нормальним станом, зневірюється в успіху і у випадку особливо затяжного стресу може впасти в депресію [2, С. 284]. Забезпечення емоційної стабільності людини передбачає формування певних якостей суб'єкта, а саме: активності, відповідальності, рефлексивності,

цілеспрямованості, здатності до саморегуляції та самоуправління [1].

Враховуючи актуальність проблеми, а також необхідності розробки психологічних механізмів подолання психологічних наслідків карантину важливим, є дослідити, як саме тривала карантинна ізоляція впливає на емоційний стан особистості.

Для реалізації мети дослідження, ми провели онлайн-опитування «Як карантин впливає на наші емоції?». Вибірку дослідження склало 320 осіб, серед них 257 жінок та 63 чоловіки, віком від 17 до 63 років.

Результати опитування показують, що повсякденне життя, з початком карантину для 46,3% – дуже змінилось, 51,9%, вважають, що дещо змінилось та лише 1,9% відповіли, що зовсім не змінилося.

На карантині, досліджувані найчастіше переважають такі емоції, як радість, зацікавленість та спокій, а найменше – сором, неприязнь та байдужість. При цьому досліджувані віком від 56 років найменше відчувають байдужість і спокій. Водночас жінки частіше за чоловіків відчувають радість, зацікавленість та здивування. Чоловіки ж є більш байдужими.

Більша половина опитуваних, а саме 59,7%, відчувають стан нудьги, рутину, самотність та нестачу спілкування. У 34,4% часто виникає раптове почуття паніки, а у 22,8% виникала потреба у психологічній допомозі.

Аналізуючи отримані результати дослідження, ми бачимо, що тривала карантинна ізоляція впливає на загальний емоційний стан людей. Це пов'язано з тим, що людина перебуває в соціальній ізоляції, в некомфортних та незвичних для неї умовах, обмежена в міжособистісній

взаємодії, що відображається на її психоемоційному стані. Дослідження показало, що ситуація не є критичною, проте серед опитуваних все ж є такі, на котрих карантин впливає деструктивно, що може мати, в майбутньому, негативні наслідки. Саме тому потрібно більше уваги приділяти своєму емоційному стану, уникати та боротися зі стресом, займатися справами, які приносять задоволення та позитивні емоції.

1. Лукашевич О. Емоційна стабільність особистості: теоретичне конструювання та методологічна рефлексія проблеми. *Психологічні перспективи*. 2015. № 25. С. 142–151.
2. Солдатов С. В. Аналіз сучасних теоретичних поглядів на психологічний стрес та прояви його наслідків. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. Вип. 3. С. 281–285.
3. Lazarus R. S. Coping theory and research: Past, present and future. *Psychosomatic Medicine*. 1993. Vol. 55. P. 234–247.

УДК 004.9.021:378

Мар'єнко М. В., к.пед.н. (Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, м. Київ)

СЕРВІСИ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ МАТЕРІАЛІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДКРИТОЇ НАУКИ

Відкрита наука, відкритий доступ, відкриті дані та відкритий код стають все більш популярними та необхідними. Однак широкого впровадження цих практик в Україні ще не досягнуто. Однією з причин є те, що дослідники не впевнені в тому, як спільне використання матеріалів вплине на їх кар'єру. Відкриті матеріали, як

свідчать дослідження [1], призводять до збільшення цитувань, уваги ЗМІ та колег, можливостей спільної роботи над однією науковою проблемою та додаткового фінансування. Подібні висновки [1] є свідченням того, що відкриті наукові дослідження привносять значну користь науковцям порівняно з традиційними закритими практиками.

Деякі дослідники не сприймають серйозно публікацію в журналах відкритого доступу як варіант оприлюднення наукових здобутків, а замість цього публікують матеріали в окремих журналах із закритим (чи обмеженим) доступом, які вважаються престижними у своїй галузі. Науковці можуть забезпечити відкритий доступ до своїх матеріалів, розмістивши їх як «подані до розгляду» перед офіційним експертним оглядом та публікацією в журналі. Сервіси для подібних матеріалів є безкоштовними та відкритими як для публікацій авторів так і для читачів. Такі сервіси відкритого доступу існують для різних галузей науки [1]: arXiv (переважно фізико-математичні науки), bioRxiv (лише для біологічних наук), CERN document server (фізико-математичні-науки, зокрема фізика), EconStor (економічні науки). В якості прикладу, більш детально розглянемо архів відкритого доступу arXiv (<https://arxiv.org/>). arXiv є яскравим прикладом сервісу відкритого доступу до наукових матеріалів з: фізики, математики, комп'ютерних наук, біології, економіки, статистики та електротехніки. Проте, окремі групи мають дуже обмежені підкатегорії, тому переважають ресурси з фізико-математичних наук. В описі сервісу підкреслюється, що дана служба не претендує на статус журналу, а є лише архівом з відкритим доступом та подальшим розповсюдженням матеріалів. Зрозуміло, що

матеріал, який завантажено на зберігання не рецензується. Проте проходить процес модерації, який полягає лише в перевірці належності матеріалу вказаній предметній області та наявності наукової цінності. Оскільки сервіс англomовний, то насамперед перевіряють та приймають матеріали на англійській мові. При цьому, матеріал не обов'язково має бути вже опублікований. Він може бути лише поданим до друку (про це слід вказати в процесі подачі матеріалу). Матеріали написані українською теж приймаються, але з певними запізненнями та окремими уточненнями. Так, під час подачі реквізити україномовного матеріалу слід зазначати англійською (перекласти). Сервіс arXiv містить і пошукові інструменти: за назвою, анотацією, автором, словом в тексті матеріалу. Практично за кожним реквізитом поданого матеріалу передбачено пошук. Користувач зможе під час перегляду окремого ресурсу обрати формат для подальшого завантаження (переважно формат pdf).

Окремої уваги заслуговує сам процес подання матеріалу до архіву, оскільки тут є декілька важливих моментів. Коли користувач вперше зареєструвався, він не одразу зможе завантажувати свої наукові нароби і не в усі категорії. Слід отримати підтвердження від свого колеги, що даний користувач дійсно є фахівцем з певної галузі та має право завантажувати в дану категорію власні наукові матеріали. Колега має бути не лише зареєстрованим користувачем, але й власником не менш як чотирьох ресурсів, що вже пройшли модерацію та опубліковані. При цьому, для кожної окремої категорії потрібно надсилати подібний запит. А для того, щоб завантажувати ресурси одразу в декілька категорій, слід при реєстрації вказати офіційну електронну адресу (поштову скриньку

організації). Друге важливе питання, це яку саме ліцензію обрати при поданні ресурсу до arXiv: жодної ліцензії з наявних, CC BY 4.0, CC BY-SA 4.0, CC BY-NC-SA 4.0, CC0 1.0 чи специфічна ліцензія arXiv.org. Як правило, найбільш розповсюдженим варіантом є BY-NC-SA 4.0. (некомерційна). Дана ліцензія передбачає копіювання матеріалу на будь-якому носії та у будь-якому форматі та подальше його адаптування для використання в наукових дослідженнях. Також сервіс arXiv має інструмент для створення публічного ідентифікатора автора та можливість пов'язати обліковий запис з ORCID iD.

Отже, сервіси відкритого доступу, такі як наприклад arXiv, забезпечують декілька принципів відкритої науки, зокрема, відкритий доступ до електронних ресурсів та наукових джерел, їх подальше розповсюдження та використання. Впровадження парадигми відкритої науки призведе до більш ретельного рецензування матеріалів, оскільки завдяки відкритим даним стають доступні проміжні дослідницькі звіти.

1. McKiernan E. C. et al. Point of View: How open science helps researchers succeed. eLife, 2016. 5:e16800. DOI : 10.7554/eLife.16800.

УДК 364.658-056.2:004](06)

Молоченко І. А., аспірант кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи (Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань), науковий керівник: Кравченко О. О., д.пед.н., доцент (Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань)

МОЖЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДОСТУПНОСТІ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Люди з інвалідністю є особливою групою, яка вимагає додаткової уваги та участі для створення можливостей, які дозволяють їм сформулювати і реалізувати свої соціальні потреби, в тому числі – в сфері культури і мистецтва. Ратифікація Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю посилила необхідність цих процесів. У Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю зазначається особлива важливість доступності в сфері інформації та комунікації для людей з інвалідністю. Інформаційна доступність включає право шукати, отримувати і поширювати інформацію та ідеї, що стосуються прав людини, громадянських, соціальних, політичних та економічних питань. Інформаційна доступність для людей з інвалідністю має враховувати ступінь і вид функціональних порушень [2].

Допоміжні технології надають особам з інвалідністю стандартний інтерфейс із такими способами взаємодії та форматами виводу даних, які відповідають їх потребам. Продукти з технологіями спеціальних можливостей (або допоміжні технології) – це спеціальне обладнання та

програмне забезпечення, які істотно підвищують доступність комп'ютерів для людей з особливими потребами, а саме:

- альтернативні клавіатури різних розмірів з різними розкладками клавіатури і кутами розташування;

- електронні вказівні пристрої, які дозволяють управляти рухом вказівника на екрані за допомогою ультразвуку, інфрачервоних променів, рухів очей, сигналів нервових закінчень і мозкових хвиль;

- пристрої управління за допомогою дихання і ковтання використовують один з типів доступу із застосуванням перемикачів. У стандартній конфігурації до перемикача кріпиться пристрій для видобування слини. Користувач активує перемикач за допомогою свого подиху;

- джойстики підключаються до порту для «миші» і використовуються для управління покажчиком на екрані;

- екранна лупа працює як скло, що збільшує зображення і підвищує його чіткість.

Окремо варто відзначити наявність альтернативної версії сайту для інвалідів по зору. Для всіх офіційних сайтів будь-яких установ, чи організацій слід наголошувати на необхідності наявності можливості відключати зображення, 200% збільшення розміру шрифту і контрастності. Колірних схем рекомендується зробити мінімум три: чорно-білу, біло-чорну і будь-яку іншу (стандартно – темно-синя по блакитному).

Ключовим моментом у просуванні недискримінаційної політики в сфері технологій є те, що люди з інвалідністю не повинні користуватися застарілими технологіями і технікою, які можуть створювати нові

бар'єри. Дослідження та розробки повинні проводитись урахуванням принципів універсального дизайну.

Універсальний дизайн поступово знаходить підтримку суспільства і займає політичне місце в системі практичного проектування товарів, послуг та середовища. Міжнародні конференції демонструють зростаючий інтерес до питань універсального дизайну та застосування його принципів.

З метою стимулювання творчих процесів у сфері універсального дизайну в багатьох країнах, на рівні держави, проводяться конкурси проектів, завдяки чому розробка продуктів, які були б доступні широкому колу споживачів, стає пріоритетом все більшої кількості компаній. Врахування потреб споживачів стає не тільки соціальною, але й економічною метою, адже застосування принципів універсального дизайну не завжди вимагає додаткових вкладень. Іноді навпаки при розумному використанні їх досягнень дає певні економічні вигоди.

У рамках діяльності спільної програми «Сприяння інтеграційній політиці та послугам для людей з інвалідністю в Україні», що впроваджується Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) у співпраці з Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародною організацією праці (МОП) за підтримки Партнерства ООН з питань реалізації прав людей з інвалідністю в партнерстві з Міністерством соціальної політики України, Міністерством охорони здоров'я України та Національною Асамблеєю людей з інвалідністю України і були розроблені принципи універсального дизайну. Також ця Програма має на меті сприяння застосуванню стандартів доступності та універсального дизайну. Програма зосереджена на

подоланні існуючих бар'єрів, що перешкоджають чи обмежують рівні можливості для людей з інвалідністю до послуг та об'єктів, а також гарантуванні того, що права людей з інвалідністю у сфері охорони здоров'я, навчання, зайнятості, надання публічних та соціальних послуг реалізуються повною мірою щоденно [3].

У світі нині все менше видань, які дубльовані шрифтом Брайля, бо зменшилась кількість незрячих людей, які ним користуються. Проте до всіх видань (художніх, періодичних, навчальних і ін.) обов'язково повинна додаватись його електронна версія, яку людина з порушенням зору може відтворювати на будь-якому пристрої в озвученому форматі. До того ж, електронні версії користуються всезростаючим попитом у всього населення. Таким чином, ситуацією, створеною для певної групи людей, задоволені всі: споживачі – зручним товаром, виробники – зростаючим попитом.

Ухвалення Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю призвело до зміни розуміння того, хто такі люди з інвалідністю та як необхідно називати представників цієї соціальної групи. Відповідно до Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», особою з інвалідністю є особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист [1]. Цей соціальний статус надає людині право на заходи соціального захисту, в тому числі реабілітацію. Якщо людина отримує безперешкодний доступ до будь-якої потрібної інформації, то значить отримує можливість

використовувати нові напрями реабілітації. Та успішно поєднувати їх в собі, що в комплексі дає значно кращий ефект.

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України № 875-ХІІ від 21.03.1991 зі змінами від 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12> (дата звернення: 15.04.2020). 2. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 06.03.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 (дата звернення: 15.04.2020). 3. Універсальний дизайн. URL: <https://ud.org.ua> (дата звернення: 15.04.2020).

УДК 340

Молчанова В. П., судовий експерт (Одеський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України)

ПІДРОБКА ГРОШОВИХ КУПЮР: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Підробка грошових купюр становить реальну загрозу економічній безпеці країни, тому захист грошових знаків від підробки була і залишається важливим завданням держави.

З кожним днем кількість фальшивих грошових купюр, що є на українському споживчому ринку, збільшується. Порушується дуже багато кримінальних справ. Аналіз статистики дозволяє зробити висновок про те, що даний злочин не знижує темпів свого зросту, а продовжує прогресувати, що негативно позначається на економіці не тільки України, але і всього світового

співтовариства. Підробка грошових знаків відноситься до категорії тяжких злочинів і набуває підвищену суспільну небезпеку в умовах становлення ринкової економіки, підриваючи стійкість вітчизняної валюти і ускладнюючи регулювання грошового обігу [1]. Незважаючи на постійні зусилля правоохоронних органів, спрямовані на боротьбу з підроблювачами грошових купюр, останнім часом відзначається зростання подібних злочинів, причому зростає число підроблених грошових знаків України та іноземних держав. Підпільні цехи з виробництва фальшивих грошей розширюють свою географію, причому усе менше залишається дрібних цехів, в основному це великі підпільні цехи, що випускають фальшиві гроші у великих кількостях.

У зв'язку з поширенням сучасної копіювально-розмножувальної техніки з'явилася можливість її використання для виготовлення підроблених грошових знаків. Велика суспільна небезпека при цьому складається в тому, що майже миттєво можна отримати величезну кількість фальшивок, на перший погляд, нічим не відрізняються від оригіналу. Однак при уважному дослідженні можна встановити ознаки підробки: банкнота виконана на звичайному папері, не має відповідного захисту (водяних знаків, захисних волокон тощо); багато крапок-марашок на пробільних ділянках банкнот.

Справжні паперові банкноти виробляються на державних поліграфічних підприємствах, обладнаних спеціальними машинами, що забезпечують застосування різних способів друку і отримання друкованої продукції високої якості. Технологія друку грошових знаків уніфікована, оскільки вимоги, які застосовуються до банкнот, скрізь однакові. Вона повинна забезпечити їх

практичність, неможливість підробки, а також видання ідентичних мільярдних тиражів протягом багатьох років. Ефективність розслідування злочинів з підробки грошових купюр значною мірою залежить від своєчасного розпізнання підроблених грошових знаків і цінних паперів. Необхідно відзначити, що нерідко розпізнати ознаки підробленості грошових знаків і цінних паперів без використання спеціальних знань, пізнань, науково-технічних засобів і методів вельми скрутно, а в деяких випадках є неможливим [2].

Підробка грошових купюр практично ніколи не виробляється в одиничних примірниках, і найчастіше носить масовий характер, з використанням поліграфічного, електрографічного та іншого устаткування. Зловмисники застосовують настільки сучасні технічні засоби при виготовленні підроблених грошових купюр та бланків цінних паперів, що підробки неможливо визначити не тільки громадянами, а й навіть такими, що мають спеціальну підготовку (банківськими працівниками та іншими фахівцями). Як показує практика, паперові грошові знаки підробляються злочинцями різними способами. Способи підробки можна розділити на наступні: друкарські способи друку (поліграфічний, електрографічний тощо), малювання та комбінування декількох способів [3]. Якість фальшивих грошових купюр можна оцінити точністю відтворення оригіналу, під якою слід розуміти: графічну точність (це відповідність геометричних розмірів і площі елементів зображення); точність передачі кольору (відповідність кольорів зображення); точність ступенів захисту (відповідність видимих і прихованих ступенів захисту) [3].

Незважаючи на всі існуючі та постійне удосконалення способи захисту грошових знаків, фальшивомонетники продовжують підробляти купюри і збувають їх у місцях роздрібної торгівлі, де відсутні прилади і устаткування, що дозволяють розпізнати підробку, а також під час здійснення протиправних дій з реалізації предметів, заборонених у оберті (зброя, наркотики тощо.). Суворість покарання за підробку та збут фальшивих купюр ніколи не зупиняла злочинців, оскільки приносить їм значний прибуток.

1. Каламова З.А. Денежное обращение и его влияние на экономическую безопасность страны. Актуальные проблемы науки. Нефтекамск. 2014 г. 2. Черногор И.А. Коррупция как угроза эконом. безопасности. *Экономика и социум.* № 4–5 (13). 2014. 3. Петряев С.Ю. Осторожно, фальшивка! Пособие для экспертов валютно-кассовых операций банков. К.: ООО «Аналитические системы НПФ». 2005.

УДК 001.891.2(477)

Накашидзе І. С., к.ф.н. (Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, м. Дніпро)

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТА ІСТОРІЯ: ТОЧКИ ДОТИКУ

Як відомо, кожна наука має міждисциплінарні зв'язки. Дедалі більше спостерігається зв'язок історичної науки із природничими, технічними, математичними та іншими. Досить тісні зв'язки між історією та математикою, насамперед у методиці дослідження.

Одним із найбільш поширених методів наукових досліджень є метод математичного моделювання. На перший погляд цей метод використовується тільки у технічних і природничих науках, проте він допомагає у дослідженнях гуманітарних (у тому числі й історичної) наук. Математичне моделювання – побудова і вивчення спрощеної моделі реальності (математичної моделі) за допомогою математичних понять. Основними цілями моделювання є: пізнання навколишнього світу; створення об'єктів з заданими властивостями; прийняття правильного рішення та визначення його наслідків; ефективність управління об'єктом (або процесом) [1].

В історичних дослідженнях застосування методу математичного моделювання затягнулося через низку об'єктивних причин, серед яких: складність історичного процесу як об'єкта вивчення, слабкість математичної підготовки у професійних істориків, вплив державної ідеології на історичні концепції і спрямованість досліджень [3, С. 39]. Проте в останні роки спостерігаються значні успіхи у напрямку математичного моделювання історичних процесів. Передусім, можна відмітити низку праць, присвячених вивченню макроісторичних процесів наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. за допомогою математичних моделей, що описують нелінійну динаміку аграрних та індустріальних суспільств, процеси соціальної самоорганізації, соціальної нерівності та ін. (С. Капіца, А. Коротаєв, Л. Бородкін та ін.). Ці дослідження базуються на методах нелінійного моделювання з використанням теорії детермінованого хаосу та методів синергетики тощо [2, С. 219].

Моделювання історичних подій часто відбувається поза межами науки, зокрема в історичній художній

літературі. Так, письменники в історичних творах моделюють ключові моменти історії, інколи досить детально. Часто історія постає тлом життя головних героїв. Наприклад, романи А. Кокотюхи «Червоний» про радянську боротьбу проти загонів УПА на Волині у 1950-х рр., В. Лиса «Соло для Соломії» про життя жінки у радянську добу. «В історичній прозі письменники намагаються максимально реалістично передати історичні події. Часто у центрі зображення ставиться психологія головного героя, таким чином автор разом із читачем намагаються розібратися, що саме спричинило ті чи інші вчинки» [3, С. 42]. Наприклад, ця тенденція простежується у романах І. Нечуй-Левицького «Князь Єремія Вишневецький» і «Гетьман Іван Виговський».

У художній прозі існує тенденція до змалювання різних варіантів історичного розвитку окремих країн чи всього людства загалом. Поширеною темою є моделювання альтернативного варіанту Другої світової війни. Наприклад, у романі Ф. Діка «Людина у високому замку» у війні перемогли німецькі та японські війська, поділивши між собою весь світ. Події твору зображують, які наслідки таке альтернативне завершення війни мало б через 20 років. В альтернативній історії В. Кожелянка є «Дефіляда в Москві» змодельовано таке припущення: Гітлер погодився на створення союзної Рейху Української держави. Це історія про перемогу військ вермахту і Української повстанської армії (як найбоєздатнішого союзника Рейху) під час Другої світової війни. Червону армію відкинули за Урал, Гітлер і Бандера приймають парад на Червоній площі в Москві.

Математичне моделювання не єдиний метод, який використовується в історичних дослідженнях. «Кількісні

методи виступають дієвим інструментом для виявлення певних історичних процесів та завдяки цьому мають велику силу доказовості, а описові – сприяють ідіографічному відображенню в історичних дослідженнях окремих конкретно-історичних явищ» [4, С. 137]. Серед математичних методів аналізу в історичній науці широко використовуються ймовірно-статистичні методи та методи системного аналізу. Дослідження їх функціонування в історичній науці залишається перспективним.

1. Бобилев В. П., Іванов І. І., Пройдак Ю. С. *Методологія та організація наукових досліджень* : підручник. Д. : ІМА-прес, 2014. 644 с. **2.** Куліков В. О. *Нові інформаційні технології в історичних дослідженнях. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Сер. Історія.* 2007. Вип. 39 (№ 72). С. 217–228. **3.** *Уведення в науково-педагогічну діяльність* : навч. посіб. / уклад. В. В. Іваненко, Г. Г. Кривчик, І. С. Накашидзе. Дніпро : ЛІРА, 2018. 120 с. **4.** Чубіна Т. Д. *Тульчинська лінія магнатського роду Потоцьких: методологія та методи дослідження. Чорноморський літопис.* 2014. Вип. 9. С. 133–146.

Недойнов К. В., здобувач вищої освіти першого рівня (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро), **науковий керівник: Стояцька Г. М., к.філос.н., доцент** (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро)

ВИТОКИ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК ЧЕСНОТИ: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД

На сьогодні у світі наукової аналітики та рефлексії найбільш поширеним є розуміння толерантності як стійкої атмосфери та умови для процвітання ліберальних ідей та загалом як системи суспільних та культурних поглядів. Таке бачення толерантності як суми незмінних умов світовідношення, системи взаємовідносин та сталої шкали цінностей послаблює можливості для вдосконалення самої ідеї та перешкоджає її трансформаціям у бік від суто системи поглядів до сукупності соціальних та політичних практик.

Продемонструвати соціально-філософські витоки толерантності як базисної основи існування сучасного суспільства.

У 1997 році блискучий політичний та соціальний філософ, професор Ратгерського університету Ендрю Мерфі узагальнив класичні уявлення про природу толерантності у трьох основних напрямках, що беруть свій початок у тектонічних світоглядних трансформаціях Нового часу. Він виділив системи поглядів Джона Лока (толерантна толерація [1]), Томаса Гобса (толерантна антитолерація [2]) та Роджера Вільямса (нетерпима

толерантність [3]). З огляду на цю систему думок, Мерфі зазначає, що універсальне визначення толерантності зробити практично неможливо, як, власне, неможливим та непотрібним є саме явище універсальної толерантності. Крім того, «...оскільки універсальна суспільна угода є вкрай малоймовірною, політичне завдання ліберальних суспільств передбачає створення стандартів поведінки, які дозволять співгромадянам мирно домовлятися про їх неминучі відмінності» [4].

Незважаючи на слабкість претензій на всеохопне і універсальне розуміння толерантності у соціумі, це питання є досить важливим при аналізі проблеми становлення та формуванні особистості, а саме визначення її рис характеру та якостей. І тут однією з таких якостей постає толерантність як сума поглядів на прийняття, розуміння та гуманізм.

Варто зазначити, що проблема прийняття іншого – не лише проблема епохи Нового часу та великих географічних відкриттів, коли Європа відкривала для себе світ в усьому його різноманітті культур, мов, традицій, біологічних та соціальних відмінностей. Дана проблема простежується ще у працях таких видатних античних філософів, як Платон, Аристотель, Демокрит. Ще за часів грецької античної філософської традиції толерантність, почасти, розглядалась як головна умова розвитку суспільства, його співіснування з іншими (чому сприяв полісний тип культури).

В сучасному світі нелегко даються соціальні практики лібералізму та терпимого ставлення до людей. Сама відмова від використання публічного або державного примусу для нав'язування однорідності (у віросповіданнях, культурних традиціях, соціальних

практиках) та єдиних стандартів поведінки вимагає від всіх величезного ступеня самоконтролю та надзвичайно високого рівня освіченості суспільства. Вважаю, що ліберальна політика та ліберальна соціальна практика повинна представляти собою прихильність до певного набору стандартів поведінки (стриманість, повага до права, конфіденційність тощо), а не переконання чи ставлення (будь то терпимість, рівноправність тощо). Таким чином, суспільство не нав'язує універсальні цінності але, водночас, формує універсальні правила реагування на «інакшість». Людина діє таким чином (чи то представник влади чи громадянин), щоб мінімізувати можливість стати жорстоким та руйнівним. Запропоновані Гобсом та Локом ідеали «розсудливості» – корисні способи наближення до цієї ідеї самообмеження. Гоббс, зокрема, постулює неможливість досягти згоди щодо об'єктів упередженості як прямого емпіричного твердження про природу людини. Оскільки універсальні цінності все одно неможливі, то необхідно зосереджуватись на формуванні універсальних правил реакції на щось, що є відмінним від очікувань.

Отже, виховання та розвиток толерантності повинні бути на першому місці у діяльності усіх соціальних інститутів, та безпосередньо тих, хто формує людську особистість, адже толерантність – це одна з основних людських якостей, чеснота, здатність поважати права та свободи інших людей, не порушувати їх, з повагою ставитися до інтересів та культури інших.

1. Locke on toleration. Cambridge texts in the history of philosophy. Cambridge; New York : Cambridge University Press, 2010. Cambridge texts in the history of philosophy. XL, 179 p.
2. Leviathan. The Clarendon edition of the works of Thomas Hobbes. Oxford : Clarendon Press, 2012.
3. The Correspondence of

Roger Williams (Hanover and London : Brown University Press / University Press of New England, 1988), I: p. 106. 4. Murphy A. Tolerance, Toleration, and the Liberal Tradition. *Polity*. 29(4), P. 593–623. doi:10.2307/3235269.

УДК 37.02:351.746.1

Одарченко В. І., к.пед.н., доцент (КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків)

ВПРОВАДЖЕННЯ ВЕБКВЕСТІВ У РОБОТУ ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сьогодні, в умовах 21 століття, людина повинна впевнено та раціонально застосувати інформаційно-комунікаційні технології в професійній діяльності, в публічному просторі та приватному спілкуванні. До такого провідного маршруту мають бути готові вчителі Нової української школи, які вже повинні використовувати у своїй роботі інновації часу [1].

Для сучасної дитини використання інформаційних технологій є частиною її повсякденного життя. В цьому контексті завдання педагога, підтримуючи ентузіазм молодого покоління в прагненні роботи з комп'ютером вдома, граючись, займаючись творчістю, листуючись з друзями, сформувати цілісну систему універсальних знань, умінь та навичок, досвіду самостійної діяльності, що є ключовими компетентностями, які визначають сучасну якість змісту освіти.

Здатність до практичної дії з'являється у школярів в ситуаціях, де вони набувають досвіду шляхом розв'язання проблем, які одразу неможливо вирішити.

Найбільш результативною формою організації подібної діяльності, на наш погляд, є вебквест. Саме використання в роботі вчителя НУШ даної сучасної інформаційної технології значно сприятиме ефективному підвищенню якості навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку.

Вебквест поєднує в собі ідеї проектного методу та ігрових технологій у середовищі WWW засобами вебтехнологій. Концепцію вебквеста було розроблено в США в університеті СанДієго в середині 90-х років професорами Б. Доджем [Dodge, 1997] і Т. Марчем [March, 1998] [4].

Вебквест в педагогіці – це проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси інтернету [2, С. 34].

Особливість вебквесту полягає в тому, щоб замість примусового блукання учнями просторами інтернету в пошуках необхідної інформації, вчитель дає школярам список вебсайтів, які відповідають тематиці проекту та рівню їх знань.

Вебквест направлений на розвиток у підростаючого покоління навичок аналітичного та творчого мислення; викладач, що створює вебквест, повинен мати високий рівень предметної, методичної та інформаційно-комунікаційної компетентності.

Тематика вебквестів може бути різноплановою, проблемні завдання можуть відрізнятися ступеню складності. Результати виконання вебквесту, залежно від

матеріалу, можуть бути представлені у вигляді усного виступу, комп'ютерної презентації, есе, вебсторінок тощо.

Створення та проведення вебквестів є нескладним процесом, бо не потребує завантаження додаткових програм або одержання специфічних технічних знань та навичок – необхідним є лише комп'ютер, з доступом до мережі інтернет та творче мислення [3, С. 137].

Отже, робота з вебквестами підвищує ІТ-компетентність вчителя початкової школи та молодшого школяра, знайомить з новими видами сучасних інтернет-сервісів, розвиває інформаційну культуру, сприяє розвитку критичного мислення, формує вміння знаходження шляхів розв'язку проблеми та завдання в цілому.

1. Быховский Я. С. Образовательные веб-квесты : веб-сайт. URL: <http://ito.edu.ru/1999/III/1/30015.html>. (дата звернення: 06.05.2020).
2. Гапеева О. Л. WebQuest технологія у навчанні студентів за програмою підготовки офіцерів запасу. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.1. С. 335–340.
3. Хоменко Л. Г. Технологія «web-квест» як форма інтерактивного навчання молодших школярів в умовах НУШ. С. 134–141. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12241/1/17.pdf> (дата звернення: 06.05.2020).
4. March T. Criteria for Assessing Best WebQuests. URL : <http://www.bestwebquests.com/bwq/matrix.asp>. (last accessed: 06.05.2020).

Олексієнко Л. А., к.пед.н., старший викладач
(Кременчуцький інститут ВНЗ «Університет імені
Альфреда Нобеля», м. Кременчук)

SOFT SKILLS ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ АВСТРІЇ

Політичні, економічні, культурні та інші суспільні контакти між країнами, реалізація мовної політики Євросоюзу щодо збереження мовної багатоманітності Європи вимагають знання іноземних мов і такої підготовки перекладачів, яка б відповідала вимогам сучасного ринку праці та допомогла адаптуватися до сучасних соціально-економічних умов життя. У сучасних ринкових умовах перекладач, який має лише теоретичні знання, але не вміє використовувати їх для розв'язання професійно зорієнтованих завдань, є неконкурентоздатним. Від перекладача, який є мовним посередником, очікують наявності соціальних умінь і якостей (soft skills) [1; 2].

Досліджуючи професійну підготовку перекладачів освітньо-кваліфікаційних рівнів «Бакалавр» і «Магістр» в Австрійській республіці, з'ясовано, що вона здійснюється в трьох класичних університетах міст Відня (Центр перекладознавства (Zentrum für Translationswissenschaft) у Віденському університеті), Граца (Інститут теоретичного та практичного перекладознавства імені Карла і Франца (Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft), Інсбрука (Інститут

перекладознавства (Institut für Translationswissenschaft) Інсбрукського університету імені Леопольда і Франца).

У Віденському університеті та Університеті міста Грац ведуть підготовку перекладачів кваліфікації «Бакалавр» зі спеціальності «Транскультурні комунікації». Студенти отримують хороші базові знання з германістики, перекладознавства, міжкультурної комунікації, які можна використовувати в різних сферах діяльності: у міжнародних організаціях культурного й освітнього обміну, у туризмі, у міграційних службах тощо.

Віденський університет та Університет міста Грац, окрім навчальних дисциплін професійного спрямування, пропонують навчальні дисципліни, що сприяють формуванню таких організаційно-управлінських компетенцій: «Meta-Skills», «Методи, процеси і технології», (м. Відень), «Комунікаційний менеджмент та інформаційні технології» (м. Грац) [3; 4].

Університет міста Інсбрук, готуючи бакалаврів за фахом «Перекладознавство», пропонує в програмі підготовки перекладачів обов'язковий модуль «Мовні технології і термінологічний менеджмент», метою якого є навчання грамотного використання сучасних інформаційних технологій, методів пошуку, зберігання й організації інформації [5].

Магістерські програми класичних університетів Австрії мають профільну спеціалізацію, готують фахівців усного та письмового перекладу в галузях права, економіки, технічних, природознавчих, гуманітарних наук, медіа-досліджень тощо, які мають, окрім спеціальних, широкий спектр фонових знань.

Отже, на сьогодні очевидним є факт, що важливим показником усебічно розвиненої особистості є не лише

теоретичні знання, але їх сукупність із практичними й соціальними вміннями та навичками.

1. Шамне Н. Л. Подготовка переводчиков в Германии: приоритеты, содержание, стратегии обучения. *Вестник Волгоградского государственного университета. Сер. 6 Университетское образование*. 2007. Вып. 10. С. 54–70. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/podgotovka-perevodchikov-v-germanii-prioritety-soderzhanie-strategii-obucheniya> (дата звернення: 12.04.2020).
2. Сосницкая О. Soft Skills: «Мягкие навыки» твердого характера. URL: www.dw.com/ru/soft-skills-мягкие-навыки-твердого-характера/a-483792 (дата звернення: 12.04.2020).
3. Universität Wien. Zentrum für Translationswissenschaft. URL: <https://transvienna.univie.ac.at> (last acces date: 15.04.20).
4. Universität Graz. Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft. URL: <http://www.translationswissenschaft.uni-graz.at> (last acces date: 15.04.20).
5. Universität Innsbruck. Institut für Translationswissenschaft. URL: <https://www.uibk.ac.at/translation> (last accessed: 15.04.20).

УДК 378.147.032

Ордіна Л. Л., к.пед.н., доцент (Білоцерківський національний аграрний університет. м. Біла Церква)

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Становлення соціальної активності майбутніх фахівців, їх моральних якостей, набуття організаторських навичок невідривно пов'язане з розвитком їх творчих здібностей. Тому актуальною стає проблема розвитку

творчих здібностей особистості, її творчої уяви, інтуїтивного мислення, оригінальних способів дії, відходу від шаблонів, особистості, здатної до самостійного нетривіального вирішення проблем, до вибору, серед чисельних і альтернативних, – найкращого напрямку діяльності.

Метою нашого дослідження є вивчення і аналіз творчих здібностей особистості в психолого-педагогічній літературі; форм і методів їх впровадження у процес організації самостійної роботи; визначення основних психолого-педагогічних умов, які забезпечують формування творчих здібностей здобувачів вищої освіти у процесі організації самостійної роботи.

У формуванні здібностей особистості важливу роль відіграють психологічні фактори. Як наголошував С. Л. Рубінштейн, «здібності – це закріплена в індивідові система узагальнених психічних діяльностей. На відміну від навичок, здібності – результати закріплення не способів дій, а психічних процесів («діяльностей»), засобами яких дії і діяльності регулюються» [1, С. 125]. Г. С. Костюк наголошує на залежності здібностей від мотивації: «Спроможність особистості успішно виконувати всяку діяльність не існує поза зв'язком із тим, що спонукає її до цього» [2, С. 311].

У процесі розв'язання творчої задачі індивід використовує широку гаму своїх творчих здібностей, для чого потрібен стійкий і сильний рівень внутрішньої мотивації, яка є об'єктивною якістю творчої особистості.

Мотивація посідає одне із центральних місць у навчанні, наслідки її дослідження стають основою для планування процесу формування можливих перспектив, розвитку, появи рис особистості, які відповідають

соціальним вимогам. Одним із способів пояснення мотивів поведінки та їх класифікації полягає в тому, що передбачається існування певних внутрішніх мотиваційних станів, які характеризують нахили і потреби особистості. Це означає, що для успішної мотивації здобувача вищої освіти щодо творчої діяльності потрібно визначити такі його потреби, які формують і контролюють його поведінку. Саме творча діяльність сприяє розвитку нестандартного мислення, пошуку нових способів діяльності, вмінню висувати гіпотези, формувати проблеми та узагальнювати їх тощо. В цьому процесі відбувається відкриття, яке приносить радість пізнання, а разом з тим і усвідомлення свого саморозвитку. Новизна виступає стимулом його активності, в тому числі пізнавальної. Творча діяльність дає можливість розширити спілкування з оточуючим середовищем, адже для розв'язання творчої задачі потрібна інформація, яка може бути отримана і від безпосередніх новаторів. Це дає можливість співставити себе з іншими, отримати від інших оцінку своєї діяльності.

Отже, мотивація має вести до змін зусиль здобувача вищої освіти. Успішність цієї діяльності можлива за умови врахування факторів, які впливають і визначають інтенсивність цих зусиль. Серед них провідне місце посідають здібності – сила і ресурс творчої діяльності. Зусилля послаблюються, якщо людина має недостатній рівень реалізації своїх творчих здібностей.

Здатність до творчості як найвищого дару людини не може розвиватись в тому випадку, коли відсутня диференціація навчання залежно від здібностей особистості. Готуючи майбутніх фахівців до творчої діяльності, ми враховуємо думку А. В. Антонова, що

творчі здібності здобувача вищої освіти – це синтез властивостей і особливостей особистості, які характеризують ступінь його відповідальності вимогам певного виду учбово-творчої діяльності і обумовлюють рівень її результативності [3].

Аналіз визначень дозволяє виділити таку основну ознаку творчих здібностей як психологічного поняття – це індивідуальна якість творчої особистості.

З педагогічної точки зору розвивати творчі здібності майбутнього фахівця у закладі вищої освіти можна тоді, коли:

1. Творча діяльність має освітній характер.

2. Творча діяльність має суб'єктивні результати, тобто перші напрацювання здобувачів вищої освіти є оригінальними для них самих, але не значущі для суспільства.

3. Творча діяльність здобувачів вищої освіти постає як керований процес, тому що проходить під керівництвом викладача.

На сьогодні вища школа виступає як один із етапів безперервної освіти майбутнього фахівця, який готується до самостійного вдосконалення професійного та інтелектуального рівня. Цілі та завдання розвитку творчих здібностей здобувачів вищої освіти залежать від майбутніх завдань, які визначаються, як:

- * набуття знань, умінь, навичок, необхідних для самостійного творчого рішення поставлених задач, що виступають на перший план за своєю значущістю згідно з сучасними вимогами;

- * потреба та уміння напрацьовувати нові знання та уміння для вдосконалення професійно-творчої діяльності;

* прагнення до самореалізації, до втілення у виробничій практиці своїх намірів та способу життя.

Організацію самостійної роботи у вищому закладі освіти можна розглядати як одну із сутнісних характеристик умов освітнього процесу, «процес створення системи усіх елементів організаційно-психологічної структури навчальної діяльності, що забезпечує необхідні зовнішні умови самостійної роботи відповідно до індивідуальних особливостей студента для досягнення головної мети – формування його самостійності» [4, С. 131].

Для реалізації творчих здібностей у процесі самостійної роботи майбутнього фахівця сьогодні є значні можливості, що пов'язані із змінами, які відбуваються в житті і відображаються у мисленні людини. Зменшення упереджених і нав'язаних думок і суджень, збільшення потоку інформації забезпечують необхідну свободу дій. Як наслідок цього здобувач вищої освіти набуває дуже важливих педагогічних умінь: готовність до реагування на непередбачуване; прийняття самостійних рішень та здатність нести за них відповідальність; критичний підхід до оцінювання своїх і чужих дій.

Завдання самостійної роботи у закладі вищої освіти забезпечують формування навичок щодо вирішення комплексу питань трансформації будь-якого інформаційного масиву, його засвоєння та адаптації.

Висновки:

1. У процесі проведеного теоретичного аналізу доведено, що творчі здібності виявляються у творчій діяльності, творчому розв'язанні складних практичних, теоретичних, художніх завдань.

2. Визначено основні психолого-педагогічні умови формування творчих здібностей здобувачів вищої освіти у процесі організації самостійної роботи.

3. Запропоновано форми і методи, що дозволяють досліджувати рівень сформованості творчих здібностей здобувачів вищої освіти у процесі організації самостійної роботи.

1. Рубинштейн С. Л. Принципы и пути развития психологии. М. : Изд-во АН СССР, 1959. С. 125–134.
2. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К. : Рад. шк., 1989. С. 307–373.
3. Антонов А. В. Психология изобретательного творчества. К. : Вища шк., 1978. 175 с.
4. Мухаметзянова Г. В. Самостоятельная работа студентов в вузе. *Педагогика высшей школы*. Казань, 1985. С. 120–131.

УДК 378.477

Орлова О. В., к.культурології, доцент (Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв, м. Миколаїв)

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ЗВО

Сучасні політичні, соціально-економічні та культурні зміни в Україні в істотно розширили функції іноземної мови. Включення України в світовий ринок, розширення співпраці із закордонними країнами значно збільшили можливість контактів для представників різних соціальних і вікових груп. З'явилися реальні умови для отримання

освіти і роботи за кордоном, для просування українських товарів і послуг на світовий ринок, для обміну інформації студентами, школярами, фахівцями.

Слід відмітити позитивні процеси, які відбуваються в Україні щодо зміни ролі іноземної мови, яка з навчального предмета перетворюється в базовий елемент сучасної системи як формальної, так і неформальної освіти в засіб досягнення професійної реалізації особистості.

Нові підходи до освіти передбачають, що будь яка іноземна мова більш не повинна замикатися виключно на школі або ЗВО. Навпаки, вона повинна включати дозвілля, сім'ю, роботу, суспільство, міжнародні відносини, навколишнє середовища і т. д. Все це вимагає того, щоб люди стали самі собі вчителями і усвідомили свій інтелектуальний, емоційний і творчий потенціал.

Для успішного функціонування системи безперервної мовної освіти, важливим моментом є збір моніторинг освітніх послуг, в даному випадку – моніторинг викладання іноземних мов.

Також важливим елементом є те, що велика кількість існуючих різноманітних навчальних курсів в межах неформальної освіти не завжди викладаються професійним викладачами, які мають досвід роботи з різними категоріями людей. Це висвітлює проблему пошуків фахових спеціалістів – викладачів.

Слід зазначити, що моделювання спонтанної комунікації під час використання різних методик під час навчання іноземній мові допомагає створити ситуацію спілкування іноземною мовою, яка наближена до реальних життєвих ситуацій та спонукає суб'єктів навчання до розв'язання проблем, що виникають в ході цієї ситуації. Крім того, використання автентичного матеріалу певним

чином ґрунтується на заздалегідь сприйнятому та обробленому мовленнєвому (літературному) матеріалі, що дозволяє імпровізувати в межах цього матеріалу. Але в той же час можливість імпровізації допомагає тим, хто навчається звільнити свої навички негайного реагування на комунікативне завдання, яке щойно виникло.

Серед основних цілей навчання англійській мові окремо стоїть навчання вмінню вчитися, спрямоване на розвиток здатності ефективно користуватися навчальними можливостями, створеними навчальними ситуаціями та покликане розвивати самостійність у навчальній та професійній сферах.

Соціокультурна компетенція також зазначається як невід’ємний компонент змісту програми навчання іноземних мов. Ця компетенція спрямована на “розвиток розуміння й тлумачення різних аспектів культури і мовної поведінки у різному середовищі, сприяє розвитку вмінь, характерних для поведінки в різних культурних і професійних ситуаціях та реагування на них” [3]. Тобто перед викладачем іноземної мови, стоїть завдання більш глобальне, ніж просто навчити говорити, писати, читати іноземною мовою та сприймати її на слух, але й навчити стратегіям пошуку необхідної інформації та прогнозування, обробки інформації та її презентації у потрібній формі, а також навчити розуміти різницю у ключових цінностях, переконаннях та поведінці в українському культурному середовищі та європейському або американському культурному середовищі.

Оскільки культура тісно пов’язана з літературою, ми вважаємо доцільним введення вивчення автентичної художньої літератури країн, мова яких вивчається. Цей процес починається з критичного читання – сприйняття

інформації та її аналізу на основі попереднього досвіду. В свою чергу, аналіз тексту передбачає процес “вчитування”, розкладання на частини (власне аналіз) та обов’язкове сприйняття тексту як єдиного цілого (синтез), тобто розуміння того, що текст як єдина сутність – це щось набагато більше, ніж проста сума його частин. Більш того, деякими дослідниками висловлюється думка, що навіть навчати граматиці слід через текстовий рівень, рівень вищий за рівень речення, який зазвичай обирають для цієї мети. Тобто через граматику досягається набуття навичок комунікації в межах певного стилю. Таким чином, у процесі попереднього обрання автентичної художньої літератури набуваються три ключові компоненти: проблемність, усвідомленість і цілеспрямованість [1, С. 34].

Навчання мові через літературу донедавна було несправедливо забуте, але в останні роки воно знову набуває широкого розповсюдження. Дослідники називають ряд причин, серед яких найважливішими є такі: автентичні художні тексти містять велику кількість соціокультурної інформації, вони надають приклад мовної творчості, а також ставлять цікаві проблемні ситуації, що є невід’ємним компонентом розвитку критичного мислення.

Використання методики “читання по ролях”, тобто використання методу театралізації під час навчання іноземної мови ставить перед собою такі цілі:

- формування у дітей навичок спілкування іноземною мовою;
- вміння користуватися іноземною мовою для досягнення своїх цілей, вираження думок і почуттів, у реально виникаючих ситуаціях спілкування;

• виховання активного творчого і емоційно-естетичного ставлення до слова.

У процесі навчання іноземної мови за допомогою театралізації реалізуються наступні принципи, а саме: принцип колективної взаємодії; принцип доступності та посиленості; принцип активності; принцип максимального зближення, координації в оволодінні різними видами мовленнєвої діяльності; принцип наочності; принцип міцності засвоєння лексичного матеріалу.

Слід відзначити також, що драматизація допомагає подолати пасивність тих, для яких вивчення мови саме по собі є важким і незбагненим (на їхню думку) завданням. Під час підготовки та проведення театралізованих постановок відбувається занурення в атмосферу невимушеного спілкування і дружньої обстановки, тим самим підсвідомо формується установка на внесення свого вкладу у спільну справу, що, неможливо без застосування знань і вмінь, отриманих під час вивчення іноземної мови.

Розмовляти, спілкуватися – це певною мірою грати роль, що залежить від різних обставин та осіб, які зустрічаються. Ми знаємо, як звертатися до інших рідною мовою згідно з суспільними нормами, закладеними в дитинстві. Але в іноземній мові ми знаходимося на невідомій сцені. Ми вивчаємо, випробовуємо не тільки «текст», а й жести та міміку, що його супроводжують. Працювати над лексикою, синтаксисом і фонетикою, використовуючи дошку або комп'ютер, недостатньо, щоб грати цю нову роль, оскільки мова – це сукупність не тільки ритму і звучання, але й поглядів, жестів, емоцій, гри і творчості. Починаючи з цього моменту, спілкування проходить на рівних – за допомогою поглядів, жестів та слів.

Театралізація будь-яких художніх творів з культурної спадщини інших народів, сприяє розвитку кросс-культурної грамотності, тобто здатності бачити загальне і різне в культурах мови, що вивчається, і своєї країни [3, С. 127].

Сучасне суспільство характеризується налагоджуванням зв'язків між державами, що вимагає більшої активізації знань про культурні реалії інших країн. Таким чином, використання театралізованої діяльності у процесі викладання іноземної мови безпосередньо залежить від набутих соціокультурних знань, які забезпечують входження людини в соціокультурне середовище.

1. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ, 2002. 98 с.
2. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти. Іноземні мови в навчальних закладах. *Педагогічна преса*. 2003. С. 4–10.
3. Wilkins D. A. *Linguistics in language teaching*. London : Arnold, 1972. 243 p.
4. Nation, I. S. P. *Learning vocabulary in another language*. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 477 p.

УДК 81'276.6:34

Остапович А. О., здобувач вищої освіти першого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА СТУДЕНТА-ПРАВНИКА

На сучасному етапі становлення України як правової держави вплив правничої діяльності на розвиток життя

громадян значно зростає. Сучасне суспільство потребує висококваліфікованих лінгвістично обдарованих юристів. На нашу думку, сучасний правник має володіти як писемним, так і усним діловим мовленням, мати високу мовленнєву культуру, знати мовні норми, лексичне багатство та стилістичну різноманітність сучасної української літературної мови.

Метою роботи є проаналізувати поняття «мовленнєвої культури» та обґрунтувати основні ознаки культури мовлення студента-правника.

Проблемі розвитку культури мовлення юристів присвячено наукові праці Л. Барановської, Т. Гороховської, Р. Кацавця, Ю. Коротковата, Н. Руколянської, А. Скорофатової, С. Циганій та інших. Аспекти формування комунікативної компетентності майбутніх юристів досліджували Г. Ахмеянова, О. Калита, О. Косянова, Л. Насіленко, В. Ніколашкіна, С. Омельчук, Н. Потлачук, І. Саражинська, О. Семенов, О. Усманова, М. Цинко, М. Якимчук та інші.

На думку Т. Гороховської, культура мовлення правознавців – це складова професійної культури, інтегративна якість особистості, що проявляється в досконалому володінні нормами літературної мови та вміннях їх правильного, точного, виразного, комунікативного, доцільного застосування в процесі передавання своєї думки у фаховому писемному та усному спілкуванні, позитивному особистісному ставленні фахівця до мовленнєвої діяльності як складової успішної професійної самореалізації [2]. Ми погоджуємося з думкою науковця, адже кожний студент-правник у своєму житті має підготувати і виголосити публічну промову,

наприклад у судових процесах, будучи суддею, адвокатом чи прокурором, що вимагає мати культуру мовлення.

На думку Л. Барановської та С. Циганія, мовленнєва культура є найвищим рівнем володіння людиною писемними та усними засобами мови. Вона виявляється в дотриманні мовних норм: в усній формі – орфоепічної, граматичної, стилістичної, лексичної; у писемній формі – орфографічної, пунктуаційної, граматичної, лексичної, стилістичної. Засвоєння культури мови дозволяє кожному з нас оволодіти літературною мовою, що сприятиме досягненню взаєморозуміння в процесі спілкування [1].

Аналіз поняття «мовленнєва культура» засвідчив, що є різні підходи до його розуміння. Узагальнення цих підходів дало змогу уточнити визначення поняття «мовленнєва культура правознавців», яке ми розумітимемо як *багаторівневу професійну особистісну якість, яка виявляється в досконалому володінні мовою, її нормами як в усній, так і в писемній формах, уміннями правильно, точно, виразно передавати свої думки, впливати на почуття й емоції слухачів за допомогою мовних і позамовних засобів, добираючи їх відповідно до мети та ситуації спілкування.*

Цікавим для нашого дослідження є стаття «Поняття і структура культури мовлення юриста» Короткової Ю. М., де чітко виокремлено головні ознаки культури мовлення юриста: 1. Правильність, або нормативність, тобто відповідність прийнятим орфоепічним, орфографічним, граматичним, лексичним нормам. 2. Різноманітність: володіння мовним багатством художньої та публіцистичної літератури, лексичним арсеналом літературної мови, юридичною термінологією. 3. Ясність, тобто доступність мовлення для розуміння тих, хто слухає.

4. Точність, або відповідність висловлювань того, хто говорить, його думкам; адекватна співвіднесеність висловлення, вжитих слів або синтаксичних конструкцій з дійсністю, умовами комунікації. 5. Чистота, тобто бездоганність усіх елементів мовлення, уникнення недоречних, невластивих українській мові іншомовних запозичень. 6. Стислість (раціональний вибір мовних засобів для вираження головної думки, тези). Ця ознака формує уміння говорити по суті. 7. Доцільність, тобто відповідність мовлення меті, умовам спілкування, стану того, хто висловлюється. 8. Логічність (точність вживання слів і словосполучень, правильність побудови речень, смислова завершеність тексту). Важливими умовами логічності є: уникнення невиправданого повторення спільнокоренових слів (тавтології), зайвих слів (плеоназм); чіткість у побудові ускладнених речень. 9. Простота (природність, відсутність пишномовності). Часто надмірно ускладненою, неприродною фразою прикривають відсутність змісту в словах. 10. Естетичність (вираження естетичних уподобань мовця засобами мови, уміння викликати мовленням естетичне задоволення). Досягається вона завдяки вправам з риторики. Важливо, щоб у слухачів красиві фрази поєднувалися з глибоким і конкретним змістом. 11. Актуальність: вибір і використання юристом життєво важливих фактів, прикладів, образів. 12. Конкретність: насиченість мовлення прикладами, статистичними даними, конкретизація фактів. 13. Належний теоретичний рівень: оснащення мовлення актуальними відомостями із філософії, соціології, психології, економіки тощо. 14. Практична спрямованість: зв'язок змісту мовлення з практикою, прикладна значущість теоретичного викладу [3].

Проаналізувавши всі вищесказані ознаки мовленнєвої культури, ми вважаємо, що потрібно розвивати і удосконалювати їх, і не лише на етапі професійного становлення, в період навчання в юридичних закладах вищої освіти, а й у подальшій його професійній діяльності. Щоб удосконалити свою мовленнєву культуру студент-правник повинен щодня збагачувати свій лексичний запас, уникати слів-паразитів та іншомовних слів у своєму мовленні. Також намагатися щоразу говорити просто, чітко, логічно і аргументовано, щоб мова була зрозумілою для слухача.

Отже, в нашій роботі ми намагалися проаналізувати поняття мовленнєвої культури та основні ознаки культури мовлення студента-правника. Ми визначили, що мовленнєва культура виявляється в досконалому володінні мовою, в дотриманні мовних норм, уміннями правильно, точно, виразно передавати свої думки, а також є найвищим рівнем володіння людиною писемними та усними засобами мови. Правильність, різноманітність, ясність, точність, стислість, доцільність, актуальність та естетичність мови – все це необхідні елементи культури мовлення юриста. Перспективою подальших досліджень може бути спрямована на розроблення методики розвитку культури мовлення майбутніх юристів.

1. Барановська Л. В., Циганій С. О. Культура мови як складова культури професійно-правового спілкування працівників юридичної галузі. *Вісник Національного авіаційного університету*. 2015. № 6. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/10182/13385> (дата звернення: 15.04.2020). 2. Гороховська Т. В. Формування культури професійного мовлення майбутніх працівників органів внутрішніх справ : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Х., 2007. 20 с.

3. Короткова Ю. М. Поняття і структура культури мовлення юриста. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 2: ст. С. 142–149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2019_2_22 (дата звернення: 15.04.2020).

УДК 327.5

Павелко О. М., здобувач вищої освіти першого рівня (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро), **науковий керівник: Стояцька Г. М., к.філос.н., доцент** (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро)

НА МЕЖІ МІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ: БЕЗПЕКОВА АРХІТЕКТУРА ЄВРОПИ І ДОЛЯ УКРАЇНИ

У листопаді 2019 року відзначалось тридцятиріччя з часу падіння Берлінської стіни, яке символічно розпочало кінець холодної війни. 30 років тому вимоги до радикальних змін призвели до мирної революції на більшій території Центральної та Східної Європи (за винятком Румунії), що швидко закінчилися як ліквідацією блоку Варшавського договору, так і розпадом Радянським Союзом впродовж трьох років.

Поза фактом падіння Берлінської стіни, 9 листопада 1989 р. увійшов в історію як день початку трансформації безпеки в Європі. Цей перерозподіл між великими полюсами, що були встановлені після Другої світової війни, спричинив спочатку сильний соціальний хаос, який згодом викристалізувалась у нову реальність: в ній більше не існувало СРСР і Варшавського договору і значна частина країн Європи були інтегровані в євроатлантичні структури безпеки, тобто залишали «коротке

20 століття» [1] цілковито власним шляхом. Через масштаби трансформації, що відбулися в Європі наприкінці минулого століття, рефлексія подій відбувалась поспіхом та хаотично, але ми повинні пригадувати події тих років та переосмислювати ці уроки минулого.

Коли ми сьогодні, через 30 років потому аналізуємо і згадуємо ті події, ми, переважно зосереджуємось на рефлексіях загального характеру, які стосуються глобальних трансформацій безпеки в Європі, приділяючи особливу увагу включенню колишніх членів Варшавського договору до європейських архітектурних систем безпеки. Але одним зі значних явищ, які перманентно супроводжували ці процеси та змінили поняття безпеки в Європі, було повернення на континент війни як страшного соціального явища, що його Європа не знала від закінчення Другої світової.

Конфлікти, що виникли на Балканах та пострадянському просторі – це нові реалії, до яких європейцям довелося звикати. В цьому сенсі історію тридцяти останніх років у Європі варто розглядати з точки зору трьох історичних домінант, і обов'язково включати фактор повернення війни на континент:

1) перехід колишніх членів Варшавського договору до європейських систем безпеки для досягнення загальних безпекових цілей;

2) сприйняття архітектури безпеки після перерозподілу потужностей, спричинених падінням Берлінської стіни;

3) позиція суб'єктів європейської політики в умовах незгаслих або заморожених конфліктів у Європі: Косово, Грузія та Україна.

Для свідомості європейців великим та важким моральним та політичним потрясінням були жахливі події в Сребрениці чи Сараєво. Можливо, саме з цієї причини (після ситуації з етнічними чистками) у 1999 році більшість крупних безпекових гравців погодились на спецоперацію НАТО на Балканах. Вперше Атлантичний альянс проводив військову операцію, яка знаходилась поза зоною статті 5 Статуту НАТО, згідно з якою «Сторони погоджуються, що збройний напад на одну або кількох із них у Європі чи у Північній Америці вважатиметься нападом на них усіх» [2], адже територія колишньої Югославії не була територією НАТО.

Вважається, що саме включення Угорщини, Польщі та Чехії до НАТО, а також військова інтервенція країн альянсу в Косові поклали початок новому етапу західно-російських відносин – етапу нового витка напруги і ворожнечі. Відтоді всі дії Російської Федерації на міжнародній арені і у взаєминах із сусідами та країнами Заходу позначені ворожістю на політичній арені та відвертими військовими діями відносно великої кількості країн, з якими вона межує.

Таким чином просування НАТО на схід для укріплення зони безпеки є фактором, який використовується РФ для того, аби штучно підживлювати збройні конфлікти на територіях країн-сусідів, самою ж нею і спровоковані. Ця нова реальність лежить в основі реконструкції російської політики безпеки, яка має на меті відновити свою гегемонію не лише в Європі, але і в світі. Саме тому РФ розробляє нові військові доктрини, незаконно окупує території, модернізує свої збройні сили та відмовляється від деяких стратегічних договорів про роззброєння.

Основний висновок для нашої країни можна окреслити двома положеннями: 1. Північноатлантичний альянс завжди намагатиметься конструювати європейську безпеку, створюючи нові механізми боротьби на основі захисту простору НАТО від можливого вторгнення з боку Росії; 2. Отже, основний шлях для України – це шлях всебічної співпраці з альянсом з метою подальшого набуття повноправного членства.

1. Hobsbawm Eric. The Age of Extremes: The Short Twentieth Century, 1914–1991. London : Abacus. 640 p. 2. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008 (дата звернення: 15.04.2020).

УДК 351.82:330.341.1

Палюх В. В., ад'юнкт навчально-науково-виробничого центру (Національний університет цивільного захисту України, м. Харків), науковий керівник: Шведун В. О. доктор наук з державного управління, професор (Національний університет цивільного захисту України, м. Харків)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

Управління будь-якими соціально-економічними системами, в тому числі закладами вищої освіти, неможливо без аналізу їх діяльності. Аналіз діяльності закладу вищої освіти є механізмом зворотного зв'язку для прийняття управлінських рішень при розробці ефективної стратегії його розвитку.

Згідно зі стандартами ІСО (ISO) серії 9001–2011 під якістю слід розуміти ступінь відповідності властивостей будь-якого об'єкта (продукту, послуги, процесу) деяким вимогам (нормам, стандартам). Якість вищої освіти – це врівноважена відповідність основних елементів вищої освіти таким критеріям, як мета, завдання, вимоги, норми і стандарти. Необхідно відзначити, що при визначенні якості вищої освіти застосовується багатосторонній підхід, оскільки перед ним ставляться як зовнішні, так і внутрішні цілі [1].

Вища освіта повинна відповідати встановленим стандартам і нормам. Для отримання якісної освіти має бути забезпечено якість самих вимог, до яких відносяться цілі, стандарти, норми і необхідні якісні ресурси, а саме освітні програми, кадровий потенціал, контингент абітурієнтів, матеріально-технічне забезпечення, фінанси [2]. при дотриманні перерахованих аспектів якості, важливу роль відіграє якість освітніх процесів, яку представлено науковою і навчальною діяльністю, управлінням, освітніми технологіями, що безпосередньо реалізують підготовку фахівців. Важливим елементом якості освіти можна назвати і якість результатів діяльності ЗВО, що виражається в результатах навчання студентів, працевлаштування випускників. Якість освіти розглядається як сукупність вимог, виражених у вимірюваних і порівняльних показниках, відображають необхідний і поточний стан певних напрямків діяльності ЗВО, що впливають на якість освіти, та дозволяють шляхом прийняття управлінських рішень визначити поточний і забезпечити необхідний стан системи управління.

В даний час в українській практиці застосовуються чотири основних інструменти оцінки діяльності закладів вищої освіти:

- експертиза діяльності ЗВО при проходженні процедур ліцензування та акредитації;
- планові та позапланові перевірки дотримання законодавства в сфері освіти;
- моніторинг ефективності освітніх установ вищої освіти;
- побудова рейтингів закладів вищої освіти.

Переважає більшість параметрів, що застосовуються в ході перерахованих оцінок діяльності ЗВО, носить кількісний характер, надається самими закладами і відображає стан ресурсів, процесів що відбуваються в них і ступеня активності освітнього закладу (обсяг НДР в розрахунку на одного науково-педагогічного працівника, загальна площа навчально-наукових приміщень, середній бал при зарахуванні, питома вага чисельності іноземних студентів) [3, С. 9–19]. Такий кількісний підхід здатний привести до формалізації і спотворення результатів будь-яких інструментів оцінювання, якщо вони не спираються на думку інших зацікавлених сторін. Завдання оцінки діяльності організації, яка стала очевидною для всіх комерційних структур, активно вивчають і використовують у своїй діяльності особливості поведінки і потреб споживачів та інших груп зацікавлених сторін, поки не знайшла застосування в українській практиці оцінювання діяльності закладів вищої освіти на національному рівні.

Таким чином, цільова аудиторія абітурієнтів, студентів, академічної спільноти, зовнішніх партнерів закладу вищої освіти, роботодавців, для задоволення

потреб яких створена і функціонує система освіти і окремі заклади вищої освіти, не приймає систематичної участі в оцінці їх діяльності на національному рівні.

1. Ковалева Е. Н. Рейтинг образовательной организации как инструмент оценки ее эффективности (опыт Германии). *Человеческий капитал и профессиональное образование*. 2014.
2. Цехмістрова Г. С. Управління в освіті та педагогічна діагностика : навч. посіб. К. : Слово, 2005. 280 с.
3. Чикало В. Г. Аналітична діяльність суб'єкта управління навчальним процесом. *Управління освітою в регіоні: пошуки оптимальних шляхів* : матер. наук.-практ. конф., 22 квітня 2003 р. Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми, 2003. С. 75–78.

УДК 808.51

Пась А. А., здобувач вищої освіти першого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ОРАТОРА ДО ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ

У повсякденному житті доволі часто маємо справу з публічними промовами різних видів. І цілком можливо, що вже завтра саме вам доведеться готувати промову та презентувати її перед іншими. Вміння правильно підготуватись до виступу – справді важлива навичка для кожного з нас.

Мета дослідження полягає в з'ясуванні впливу підготовки публічного виступу на кінцевий результат і характеристики загальних, найбільш дієвих правил підготовки.

Над темою юридичною етики та риторики, особливостей підготовки до виступу та ефективних засобів отримання бажаного результату раніше працювали такі вчені, як В. В. Молдован, М. Ю. Чикарькова, П. Л. Сопер, З. І. Кличнікова, С. Д. Абрамович та інші.

На думку С. Абрамовича, В. Молдована, М. Чикарьової, будь-яка промова чимось подібна до наукового дослідження, якщо вона навіть не містить нових ідей чи відкриттів (як, наприклад, наукова лекція), то принаймні будується, як «пошук істини». Отже, промову слід будувати як певну проблему [3]. Зауважимо, що до підготовки публічного виступу необхідно віднестись з максимальною серйозністю та відповідальністю, адже чим більше орієнтується оратор у своїй темі, тим переконливо та впевнено він виглядатиме перед аудиторією.

Цікавими для нашого дослідження є думки О. Пазяк про те, що підготовка промови є важливим і відповідальним етапом у діяльності будь-якого оратора, особливо початківця, яка вимагає натхнення, вдумливості, цілеспрямованості, наполегливості, допитливості, терпіння, а також ґрунтовних професійних знань, широкої ерудиції, мовної майстерності, комунікативної компетенції [2]. Одним це дається легше, іншим потрібно більше часу для опрацювання всього матеріалу. Але погодьтесь, з часом, коли оратор отримує певний досвід, процес підготовки буде набагато простішим.

Беззаперечним є той факт, що підготовка розпочинається з вибору теми. Оратор повинен чітко розуміти, яка мета промови, якого результату потрібно досягнути. Як зазначають науковці (Стец В., Стец І., Костючик М.), оратор не досягне успіху в підготовці виступу, якщо обмежиться лише вибором теми і не

подумає про призначення промови. Напевно кожному доводилось спостерігати, як промовці деколи встають і починають говорити, не маючи чіткого уявлення про те, заради чого вони говорять і що, власне, хочуть сказати; в результаті збиваються, перевищують регламент і лише викликають невдоволення аудиторії. Чим менше часу відводиться на виступ, тим менше в ньому повинно бути проблем [4]. Відповідно, до цього етапу підготовки необхідно віднестись з максимальною серйозністю. Не варто братись за тему, в якій абсолютно не розбираєтесь, або ж варто відвести достатньо часу на дослідження теми, тому що ви маєте самі «загорітись» ідеєю. Чим ближче тема вам, тим легше буде донести інформацію до своїх слухачів.

На другому етапі підготовки оратор komponує промову, структурує зібраний матеріал. Необхідно правильно дібрати моделі викладу, методи викладу, відповідну процедуру аргументації. У професійній публічній промові не можна допускати неточні визначення і логічні помилки, змішувати чи підмінювати поняття, порушувати причинно-наслідкову відповідність [1]. Саме від цих факторів і залежить успішність виступу. Важливо продумати кожен момент, врахувати всі можливі нюанси. Звісно, імпровізація також ефективно вплине на публіку, але якщо готуватись завчасно, то й відчуття будуть інші. Оратор буде відчувати себе набагато впевненіше.

Професійні публічні виступи є необхідними у багатьох сферах. Зазначимо, щоб досягнути успіху під час виголошення публічного виступу, оратору потрібно ретельно підготуватися, а саме:

- визначити тему і мету виступу;
- оцінити аудиторію та обстановку;

- зібрати та опрацювати матеріал;
- створити текст промови;
- провести репетиції.

Проаналізувавши найважливіші етапи підготовки до публічного виступу: визначення теми, мети, збирання матеріалу, систематизація матеріалу і складання плану, добір мовних засобів для реалізації задуму, психологічна підготовка до виступу, ми дійшли висновку, що кожен з етапів є важливим і при правильному підході до виконання цих пунктів оратор без проблем зможе організувати успішний виступ.

Перспектива подальшого дослідження може бути спрямована на дослідження особливостей вербальних засобів під час публічного виступу.

1. Мацько Л. І. Культура української фахової мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 360 с. **2.** Пазяк О. М. Українська мова і культура мовлення : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1995. 239 с. **3.** Абрамович С. Д., Молдован В. В., Чикарькова М. Ю. Риторика загальна та судова : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 416 с. **4.** Стец В. А., Стец І. І., Костючик М. Ю. Основи ораторського мистецтва : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 1998. 60 с.

УДК 343.1

Пелешок І. І., здобувач вищої освіти першого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), м. Рівне

РОЛЬ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА

Актуальність досліджуваної теми полягає в тому, що велика кількість студентів-правників у майбутньому бачать себе саме прокурорами. Перспективи, хороша заробітна плата, суспільний статус – це все привертає увагу до цієї професії, але не потрібно забувати і за відповідальність, яку несе прокурор. На нашу думку, щоб досягнути бажаного результату у цій професії мало знати та орієнтуватися в законодавстві, логічно мислити, потрібно розвивати свою культуру мовлення і навички комунікації.

Мета нашої роботи – дослідити роль комунікативних здібностей в діяльності прокурора.

Теоретичні аспекти розуміння риторики в мовленнєвій комунікації прокурора представлено в працях українських та іноземних науковців-правників: Банчук О., Гузенко І., Ковтун І., Котюк В., Михайленко О., Молдован В., Поліщук М., Смокович Ю. та багатьма іншими. Комунікацію як мистецтво досліджували П. Гончарук, Ю. Трофімов, В. Рибалка та інші; важливість комунікативних навичок в діяльності прокурора досліджували І. Бевзюк, І. Козьяков, О. Синеокий, Н. Загребельна та інші.

Зауважимо, що у своїй праці «Комунікативна компетентність у професійній діяльності працівників органів прокуратури» І. М. Бевзюк зазначила, що «комунікативна компетентність прокурора зумовлена широким діапазоном застосування права як інструменту передачі адресатові соціально керуючої інформації і нормативною урегульованістю» [2].

На думку П. Гончарука, Ю. Трофімова, В. Рибалка, мистецтво висловлюватися залежить від уміння використовувати лексичну точність юридичних термінів, правильність слів і наголосів. Освоєння професійної діяльності – це й освоєння професійної мови та професіоналізація індивідуального досвіду [6].

На думку Н. Загребельної, правильне та обґрунтоване формулювання прокурором обвинувачення в кримінальному процесі, підстав і предмета позову – у цивільних справах, а також відповідне представлення фактичних обставин справи, в тому числі представлення та тлумачення доказів є основою для формування відповідної позиції суду по справі, а разом із доводами інших учасників процесу – окреслення та остаточного виголошення суддею юридичної істини в справі [3].

І. Бевзюк, І. Козьяков вважають, що професійна комунікативна компетентність прокурора є більш вузьким поняттям порівняно із загальною комунікативною компетентністю, оскільки критерії професійної діяльності працівника прокуратури зумовлюють наявність у суб'єкта спілкування низки комунікативних умінь, що можуть бути характерні та обов'язкові тільки для певного виду діяльності [1].

На основі узагальнення різних підходів до розуміння понять «професійна комунікативність прокурора»,

«комунікативна компетентність прокурора» визначено їх взаємодоповнюваність, що дало змогу уточнити визначення поняття «комунікативні здібності прокурора» як мовні якості працівника прокуратури, що визначають успішність виконання ним професійної діяльності; здатність швидко думати, досконало володіти мовними засобами для висловлення ставлення до предмета обговорення, генерувати ідеї, сміливо приймати рішення й відповідати за них, усвідомлюючи свій досвід.

Цікавим для нашого дослідження є ст. 15 Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів [4], де зазначено, що прокурор повинен здійснювати службові повноваження сумлінно, компетентно, вчасно і відповідально; а також усвідомлювати, що його діяльність оцінюється з урахуванням рівня підготовки, знання законодавства, компетентності, ініціативності, комунікативних здібностей, здатності вчасно і якісно виконувати службові обов'язки та завдання.

Зазначимо, що О. Синєокий у своїй праці «Про акмеологію професійного мовлення прокурора криміналіста» зазначає, що серед вимог до усного чи писемного прокурорського мовлення слід виокремити вимогу зрозумілості. Чистота мовлення прокурора – це відсутність у ньому зайвих слів. Недоречне вживання ним у процесі контрольно-наглядової діяльності слів-паразитів справляє дуже неприємне враження від мовлення такого прокурора, додає ще більший психологічний відтінок формалізму наглядової роботи [5].

Узагальнивши все вищезазначене, ми можемо зауважити, що важливим у діяльності прокурора є культура спілкування та комунікативні здібності, адже характер судових засідань є полемічний, тобто проходить у

вигляді дискусії. Саме завдяки комунікативним здібностям: чіткості мови, доцільності вживання тих чи інших термінів, культури спілкування, прокурор має можливість привернути увагу суду до своєї точки зору на винесення вироку щодо ситуації, з метою вирішення якої і виникло судове засідання. Зазначимо, що досить важливим аспектом у діяльності прокурора є довіра серед населення, яку можна здобути завдяки чітко сформованим цілям, завдяки лаконічній структурі промови, тобто і тут важливу роль відіграють комунікативні здібності.

Отже, комунікація відіграє важливу роль у професійній діяльності прокурора. Наявність комунікативних здібностей і культури спілкування свідчить про високий професійний рівень працівника прокуратури. Перспектива подальшого дослідження може бути спрямована на визначення методів розвитку комунікативних здібностей прокурора.

1. Бевзюк І., Козьяков І. Сутність комунікативної компетентності прокурора. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. К., 2015. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/6-2015/bevzruk.pdf> (дата звернення: 28.04.2020).
2. Бевзюк І. М., Ширяєва Л. М. Професійна комунікативна компетентність майбутнього прокурора : навч. посіб. Київ : Правова єдність : Алерта, 2014. 223 с.
3. Загребельна Н. Теоретичні аспекти професійної риторики прокурора. *Національний юридичний журнал: Теорія і практика*. 2017. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Teoretichn%D1%96%20aspekti%20profes%D1%96jno%D1%97%20ritoriki%20prokuroga.pdf (дата звернення: 05.05.2020).
4. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів від 27.04.2017, ст. 15, 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#n33> (дата

звернення: 28.04.2020). 5. Синєокий О. В. Про акмеологію професійного мовлення прокурора-криміналіста. *Форум Права*. 2009. № 2. С. 384–388. 6. Трофімов Ю., Рибалка В., Гончарук П. *Психологія : підручник*. К. : Либідь, 2001. 560 с.

УДК 378.633.018.43:004.78

Петренко О. В., к.філол.н., старший викладач кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 3 (Донецький національний медичний університет, м. Маріуполь)

ПРОБЛЕМИ У СФЕРІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Дистанційне навчання – середовище навчання, яке значно відрізняється від типових аудиторій, де студенти займаються на основі віч-на-віч зі своїми викладачами та однолітками. У зв'язку із запровадженням та перенесенням карантинних заходів в Україні та усьому світі такі можливості навчання зовсім відсутні. Це дослідження фокусується на вплив нових технологій на викладацьку практику викладачів та студентів в умовах карантину. Актуальність теми дослідження зумовлюється зміною системи освіти в сучасних реаліях навчання.

Метою дослідження є визначення основних проблем дистанційного навчання в ВНЗ та шляхів їх вирішення.

Існує багато підходів до визначення поняття «дистанційне навчання». Це поняття було розглянуто як вітчизняними, так і закордонними вченими (С. Вітвицька, Д. Кіган, А. Кларк, В. Кухаренко, М. Мур, Е. Полат, А. Петров, О. Тищенко, М. Томпсон, В. Ясулайтіста ін).

Прийняття чи неприйняття інновацій, наявність або відсутність мотивації викликає у викладача величезну кількість психологічних реакцій – від триумфу і захоплення до обурення і обтяжливого мовчання. Цей настрій миттєво передається студентам, які швидко переймають манеру відносин викладача до свого предмета. Питання підготовки до дистанційного навчання як викладача, так і студента – найважливіші для сьогодення, оскільки дистанційне навчання масово впроваджується в навчальний процес вищих навчальних закладів. Організація дистанційного викладання викликає у викладача безліч питань, в тому числі і психологічного плану.

Під час дистанційного навчання відбувається зміна ведучого сенсорного каналу на візуальний, що породжує нові ситуації та відносини. Всі навчальні матеріали дистанційний студент отримує через екран монітора, читаючи текст або переглядаючи відеофайли. Якщо при очному спілкуванні люди сприймають один одного на тілесному, емоційному рівні, які доповнюють зміст спілкування, то при дистанційному спілкуванні на перший план виходить рівень інтелекту, що виражається в текстах, малюнках, схемах, створених учасниками спілкування, тобто в усьому, що позбавлене сенсорності, але висловлює зміст, предмет спілкування.

Таким чином, в процесі проведення дистанційних курсів викладач може зіткнутися з низкою психолого-педагогічних проблем, обумовлених спілкуванням в інтернеті [1, С. 373]:

- як встановити контакт між студентами;
- як створити робочу обстановку в групі при проведенні навчання;
- як організувати роботу малих груп співпраці;

- як визначити індивідуальні особливості сприйняття інформації студентами;

- як визначити ефективність методів навчання з урахуванням індивідуалізації для організації навчального процесу;

- як підвищити мотивацію студентів до навчання.

При вирішенні даних проблем у викладача необхідно: 1) навчитись йти назустріч побажанням студента, що істотно полегшить його адаптацію в новому навчальному середовищі; 2) створювати студенту чіткі терміни відправки завдань по модулях; 3) чітко формулювати завдання, інструкції для студента, листи про хід роботи та обговорення завдань; 4) оперативно відповідати на питання студента; 5) позитивно (толерантно) реагувати на пропозиції від студентів з приводу ведення дистанційного навчання, різновиди завдань, порад по збільшенню термінів курсу і т.д.; 6) організовувати початок і завершення дистанційного курсу (інструкції, комунікації, помічники, доопрацювання і т.д.) [1, С. 374]; 7) стимулювати активність студента та підвищувати його мотивації до навчання (цікаві теми, нові платформи, різний вид діяльності і т.д.).

У Донецькому національному медичному університеті студенти навчаються дистанційно за допомогою навчальної платформи Googleclassroom. Для покращення навчання та вирішенню зазначених вище проблем було вжито такі заходи:

- організовано особисте спілкування деканату та викладачів всередині груп в Telegram та інших соціальних мережах;

- створено закриті групи та форуми з фотографіями, відеороликами, постами, де відбувається обговорення хобі,

музичних та спортивних вподобань;

- утворено Telegram чат-боти для обговорення деканатів зі студентами правил, що діють на певному курсі з різних дисциплін (для конкретної навчальної групи), що відображають найбільш важливі аспекти або проблеми навчання і особливості саме цієї групи;

- включено студентським активом в навчальний план неформальні заходи («Віртуальні вечірки», спільний перегляд трансляції в мережі інтернет медичного вебінару або конгресу, анатомічні вистави, обговорення складних тем з дисциплін і т.д.);

- використано на заняттях професорсько-викладацьким складом рольові ділові ігри на згуртування колективу, формування почуття взаємодопомоги, відповідальності за спільну справу, організовуючи процес навчання таким чином, щоб всі учасники побували у всіляких ролях по відношенню один до одного і керівникам проекту [2].

На основі аналізу досвіду різних курсів і програм дистанційного навчання встановлено, що найбільш ефективно можна організувати навчальний процес в тому випадку, якщо кількість учнів у групі не буде перевищувати 15-20 чоловік. Таке число пов'язане з необхідністю забезпечити постійне спілкування викладача з кожним окремим студентом і групою в цілому, використовувати індивідуальний підхід. Окрім психолого-педагогічних проблем, під час дистанційного навчання виникає ще й технічна проблема, у зв'язку з недостатністю технічних комунікаційних можливостей користувачів (відсутність навчальних гаджетів, інтернет-доступу та багато інших). Для вирішення цієї проблеми необхідно покращити матеріально-технічну базу навчального

процесу, що обмежує можливості дистанційного навчання у деяких вищих навчальних закладах.

Отже, спільна робота викладачів зі студентами дозволить зробити дистанційне навчання безпечним та ефективним. Успішне вирішення проблеми впровадження дистанційної освіти в Україні сприятиме підвищенню якості і рівня доступності вищої освіти.

1. Никуличева Н. В. Психологическая готовность педагога и обучающегося к взаимодействию в условиях дистанционного обучения. *Ученые записки Института социальных и гуманитарных знаний*. Вып. № 1(17). Казань : Юниверсум, 2019. С. 373–381. 2. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / под ред. Полат Е. С. М. : Академия, 2009. 272 с.

УДК 347.9

Подвірна О. В., старший викладач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПІДВІДОМЧОСТІ ГОСПОДАРСЬКИМ СУДАМ

За загальним уявленням інститут підвідомчості означає розмежування кола справ між судами, судами і адміністративними органами. Сукупність правових норм, які утворюють інститут підвідомчості, визначає властивості справ (характер правовідносин), за якими їх вирішення віднесене до компетенції того чи іншого органу.

У юридичній літературі існують різні погляди щодо розуміння підвідомчості господарських справ. Одні автори підвідомчість справ господарським судам розуміють як коло справ, віднесених до ведення цих органів на підставі прямої вказівки закону. Інші вважають, що юридичні норми, сукупність яких утворює інститут підвідомчості, визначають не компетенцію певних юрисдикційних органів, а властивості (характер спірних правовідносин) справ, за якими їх вирішення віднесене до компетенції того чи іншого органу.

На думку Р. Е. Гукасяна, В. Ф. Тараненко, критеріями, що визначають підвідомчість справ господарському суду, є суб'єктивний склад і характер діяльності суб'єкта (підприємницька діяльність) [2]. Цей підхід поширений і у вітчизняній юридичній літературі. В основу визначення підвідомчості входить два критерії – суб'єктивний (склад учасників) і об'єктивний (певний характер спірних матеріальних правовідносин).

Відповідно до першого критерію господарський суд вирішує всі господарські спори, що виникають між юридичними особами, а також громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності і ним, а у випадках, передбачених чинним законодавством, може вирішувати спори і розглядати справи за участі державних та інших органів, а також громадян, які не є суб'єктами підприємницької діяльності.

За об'єктивним критерієм – це коло справ, визначених ст. 12 ГПК України:

1) справи у спорах, що виникають при укладенні, зміні, розірванні і виконанні господарських договорів та з інших підстав, а також у спорах про визнання недійсними актів із підстав, зазначених у законодавстві, крім:

- спорів, що виникають при погодженні стандартів і технічних умов;

- спорів про встановлення цін на продукцію, а також тарифів на послуги, якщо ці ціни й тарифи відповідно до законодавства не можуть бути встановлені за угодою сторін;

- інших спорів, вирішення яких відповідно до законодавства України, міждержавних договорів та угод віднесене до відання інших органів;

2) справи про банкрутство;

3) справи за заявами органів Антимонопольного комітету України, Рахункової палати з питань, віднесених законодавчими актами до їх компетенції.

Стаття 12 ГПК містить невичерпний перелік спорів, не підвідомчих господарським судами, а саме:

- спори що виникають при погодженні стандартів і технічних умов;

- спори про встановлення цін на продукцію (товари), а також тарифів на послуги (виконання робіт), якщо ці ціни й тарифи відповідно до законодавства не можуть бути встановлені за угодою сторін;

- інші спори, вирішення яких відповідно до законів України, міждержавних договорів та угод віднесено до відання інших органів [1].

Питання про підвідомчість справи вирішує суддя господарського суду одноособово, спираючись на дані, які містяться в поданій позовній заяві. При цьому суддя не повинен керуватися думкою позивача, а перевіряє її правильність сам. Якщо справа не підвідомча господарському суду, суддя виносить ухвалу про відмову у прийнятті позовної заяви. Коли вказані в позові дані не дозволяють вирішити питання про підвідомчість, суддя

приймає позовну заяву, порушує провадження і, залежно від обставин, які виявились у судовому засіданні, або вирішує справу по суті, або ухвалою припиняє провадження по справі. Ухвала про відмову у прийнятті позовної заяви і про припинення провадження у справі можуть бути оскаржені. Ухвала про порушення провадження у справі не може бути оскарженою, але сторони мають право клопотати в судовому засіданні про розгляд питання про підвідомчі справи господарському суду (ст. 62 ГПУ) [1].

Підвідомчий господарським судам спір може бути передано сторонами (за письмовою угодою) на вирішення третейського суду (арбітражу), крім спорів про визнання недійсними актів, а також спорів, що виникають при укладанні, зміні, розірванні та виконанні господарських договорів, пов'язаних із задоволенням державних потреб. Слід мати на увазі, що справи про банкрутство підвідомчі лише господарським судам і не можуть розглядатися третейськими судами. До того ж сторони не можуть передавати на вирішення третейського суду спори, які виникають у сфері державного управління господарською (підприємницькою) діяльністю. Зокрема, справи за заявами органів Антимонопольного комітету не можуть розглядатися третейським судом. Сторони можуть укласти угоду про передачу спорів до третейського суду, які виникнуть у майбутньому, а також можуть звернутися до третейського суду з конкретної справи – як до початку судового провадження, так і в будь-якій стадії господарського процесу, але до прийняття рішення у цій справі. В останньому випадку господарський суд припиняє провадження у справі.

Справи зі спорів про відшкодування моральної шкоди, завданої поширенням відомостей, що не відповідають дійсності або викладені неправдиво, підлягають розгляду господарськими судами лише за умови попереднього спростування цих відомостей за рішенням суду загальної юрисдикції або добровільно особою, яка їх поширила.

Підвідомчість – це визначена законом сукупність повноважень господарських судів щодо розгляду справ, віднесених до їх компетенції. Таке розуміння підвідомчості дозволяє враховувати характер спірних правовідносин і відносити вирішення однохарактерних (однотипових) спорів до ведення того чи іншого органу. Це надає змогу не виходити тільки з того, що вже встановлено в законодавстві, а вдосконалювати норми інституту підвідомчості. Таким чином, інститут підвідомчості використовується для визначення кола справ, віднесених саме до ведення господарського суду, і дозволяє відмежувати їх від справ, віднесених до ведення інших органів.

Отже, підвідомчість господарських спорів господарським судам і відмежування їх від підвідомчості іншим юрисдикційним органам проводиться на підставі правових ознак, а саме: характеру спірних правовідносин, суб'єктивного складу учасників спору.

1. Господарський процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (дата звернення: 10.05.2020).
2. Господарське процесуальне право : підручник / за ред. О. П. Подцерковного, М. Ю. Картузова. Х. : Одиссей, 2012. 400 с.
3. Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010600-11> (дата звернення: 10.05.2020).

УДК 159.923

Поклад І. М., к.психол.н., старший науковий співробітник (Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ)

УЯВЛЕННЯ ПРО ОСОБИСТІТЬ У ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ПОГЛЯДАХ ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ

Свідомість, розум, почуття, воля, здібності, риси характеру – все це «сутнісні сили» людини, від змісту, багатства і ступеня розвитку яких залежить напрям і успіх її практичної діяльності. Пізнання цих явищ, наукове пояснення їх – важлива складова пізнання людьми самих себе.
Г. С. Костюк

Сьогодні з впевненістю можна сказати, що розвиток української психології неможливий без осмислення та узагальнення великого історичного спадку вітчизняної психологічної науки, основним завданням якої є відтворення об'єктивної картини становлення і розвитку поняття «особистість» у дослідженнях українських мислителів.

У становленні та розбудові вітчизняної психологічної думки особливу заслугу має видатний філософ, психолог і педагог С. Л. Рубінштейн. Його життєвий та творчий шлях

починався в Україні, де він прожив понад 40 років. В цей період діяльності, поряд з іншими проблемами як суспільного (формування людини нового, соціального суспільства), так і наукового життя (розробка проблем логіки як теорії знання, вікових особливостей мислення та його загальною філософсько-психологічною структурою), що турбували вченого, предметом його великої уваги була і творча особистість в її певній історичній ситуації.

Розробляючи питання особистості на першому етапі своєї наукової роботи С. Л. Рубінштейн проголосив так званий «принцип особистості», який через відомі обставини у суспільному житті країни та у психологічній науці того часу, не був використаний сповна. Головним для даного принципу були: по-перше, розуміння всіх психічних процесів як таких, що належать особистості, завдяки чому долалося функціональне (розроблене, парціональне) і безособове їх вивчення; по-друге, певне трактування особистості в єдності з її свідомістю і діяльністю, розкриття різноманітних аспектів цієї єдності; по-третє, розкриття перспективи вивчення особистості через її життєвий шлях.

Дані положення розкриваються С. Л. Рубінштейном у статтях «М. М. Ланге» (1922) і «Принципи творчої самодіяльності», яка має другу назву «До філософських основ сучасної педагогіки» (1922). Так, у статті-некрологу, присвяченій пам'яті М. М. Ланге, виразно проходить думка про типи особистостей вчених-творців. Один з них, за класифікацією С. Л. Рубінштейна, не реалізує всі свої можливості через невичерпність власного творчого потенціалу. У вчених такого типу «всегда чувствуется какая-то, не сполна еще реализовавшаяся возможность, какая-то сила, которая не исчерпала себя в действии и

которой не измеришь произведенной ей работой» [3, С. 70]. Життєвий шлях такого вченого сповнений трагічних мотивів. Інший тип розкриває свої творчі здібності ще за життя і кардинальних зрушень у наукову теорію не вносить.

У роботі «Принципи творчої самодіяльності (До філософських питань сучасної педагогіки)» С. Л. Рубінштейн як теоретик психології виклав свої основні положення та піддав критичному аналізу конфлікт між об'єктивністю та конструктивністю знання, який походить з ідеалістичних концепцій; розгорнув низку ідей, що стосуються питань єдності свідомості та діяльності, діалектики об'єктивності знання і творчої самодіяльності суб'єкта. На його думку, «объективное бытие необходимо включает в себя элемент творческой конструктивности» [4, С. 152]. Далі автор доводить, що вимога об'єктивності передбачає творчу самодіяльність суб'єкта, і об'єктивні знання ніяк не є продуктом пасивного відображення світу, а містять в собі оригінальну позицію бачення автора. І тому «... не исключена уже возможность строить педагогику на ее основе» [4, С. 153].

У заключній частині статті С. Л. Рубінштейн формулює принцип єдності свідомості та діяльності: «Итак, субъект в своих деяниях, в актах своей творческой самостоятельности не только обнаруживается и проявляется; он в них создается и определяется. Поэтому тем, что он делает, можно определять то, что он есть» (там само). Дана позиція дає підстави вченому описати процес розвитку особистості: «...Направлением его (субъекта) деятельности можно определять и формирование его самого. На этом только зиждется возможность педагогики, по крайней мере, педагогики в большом стиле» (там же).

Стосовно визначення принципу творчої самодіяльності С. Л. Рубінштейн підкреслює, що «у творчості створюється і сам творець. Лише у створенні (...) етичного, соціального цілого створюється моральна особистість. Лише в організації світу думок формується мислитель; у духовній творчості виростає духовна особистість. Є тільки один шлях – якщо це шлях – для створення великої особистості: велика праця над великим творінням. Особистість тим більше значуща, чим більша її сфера дії, той світ, в якому вона живе, і чим завершенишим є цей останній, тим завершенишою є вона сама. Одним і тим же актом творчої самодіяльності створюючи і його і себе, особистість створюється і визначається, лише включаючись у її об'ємисте ціле» [4, С. 106]. Таким чином, у діяльності створюється і сама особистість.

Розуміючи, що діяльність формує особистість, С. Л. Рубінштейн наголошував, що змістовна сторона діяльності є визначальною, тому треба усвідомлювати, що змінюючи зовнішній світ, людина також змінює і саму себе – і через процес, і через результат, який стає новою умовою її існування та розвитку. Отже, як висновок, можна погодитись з думкою учнів та послідовників вченого [1, С. 66] про те, що «особистість та її психічні властивості водночас є і передумовою, і результатом її діяльності. (...) Психічне обличчя особистості визначається реальним буттям людини і формується в її конкретній діяльності. А сама діяльність людини формується у міру того, як людина у процесі виховання і навчання оволодіває історично складним змістом матеріальної і духовної культури».

Заслуговують на увагу у розв'язанні означених питань також погляди Г. С. Костюка, який вважав

проблеми вивчення особистості одними з найактуальніших у науці, а їх вирішення вчений визнавав можливим тільки на основі моністичного діалектико-матеріалістичного розуміння буття і людини, за яким людина визначається як природна й водночас суспільна істота, як свідомий учасник і діяч суспільно-історичного розвитку [2, С. 76]. Слід зазначити, що хоча ця позиція вченого і складалася під взаємовпливом з іншими вченими цієї історичної доби, однак він рішуче відхиляв односторонні, спрощені тлумачення поняття «особистість» та наполягав на необхідності врахування багатогранності, різнобічності, суперечливості даного феномену, його складної діалектики «розуміння буття і людини, за яким людини визначається як природа і водночас суспільна істота, як свідомий учасник і діяч суспільно-історичного розвитку» [там само].

Так, за Г.С. Костюком, процес розвитку особистості включений у цілісний процес онтогенезу, тобто індивідуального розвитку людини, який виражається у пов'язаних між собою формах – морфологічній, фізіологічній, психічній та соціальній. Вчений стверджує, що розвиток людської особистості – це безперервний процес, що виявляється у кількісних та якісних змінах людської істоти, які відбуваються на всіх етапах онтогенезу особистості і є наслідком її взаємодії із зовнішнім світом.

Розглядаючи психологічні механізми розвитку особистості, Г. С. Костюк зазначав, що «становлення особистості – обумовлений і разом з тим саморозвивальний процес, ... внутрішньо необхідний її рух від нижчих рівнів розвитку, в якому зовнішні причини завжди діють через внутрішні умови» [2, С. 115]. При цьому до рушійних сил розвитку особистості вітчизняний

науковець відносив такі характерні для суб'єкта внутрішні суперечності:

– по-перше, розбіжності між новими потребами, прагненнями суб'єкта і наявним рівнем оволодіння засобами для їх задоволення;

– по-друге, невідповідність досягнутого суб'єктом рівня розвитку місцю, яке він посідає в системі суспільних відносин, тим функціям, котрі він виконує;

– по-третє, протиріччя між тенденціями до інертності й сталості, стереотипізації, з одного боку, і до рухливості, змін – з іншого.

Г. С. Костюк особливо підкреслював, що форми прояву саморуку особистості виявляються (відбиваються) і її «властивій активності ..., виникненні нових спонукань до неї і засобів її здійснення» [2, С. 123]. Зумовлено це тим, що «більш віддалені цілі, перспективні плани, ідеали», що формуються, «певним чином впливають на діяльність особистості, а через неї – на її розвиток» [там само]. Саме завдяки прагненню до самовдосконалення, через власну діяльність, навчання, гру і працю особистість виступає «як суб'єкт власного розвитку, що свідомо обирає свій подальший життєвий шлях, готуючись до тієї діяльності, за допомогою якої він збирається знайти своє місце у суспільному трудовому житті та активно змінювати умови, обставини свого життя» [2, С. 126].

З точки зору Г. С. Костюка, до основних складників структури особистості «як системи систем» відносяться такі якості:

1) підсистема спрямованості – це ставлення особистості до навколишнього світу за яким стоять його потреби та інтереси, ціннісні орієнтації, цілі та установки, моральні та інші почуття;

2) підсистема освіченості – придбані особистісні знання, що визначають також форму існування свідомості;

3) свідомість і самосвідомість, завдяки яким людина стає особистістю, яка усвідомлює навколишнє буття та самого себе, свої функції та обов'язки;

4) розумові якості, тобто внутрішні можливості особистості здійснювати виділення цілей і завдань життєдіяльності;

5) динамічні особливості поведінки (темперамент), які є спадковими за своїм походженням, але тією чи іншою мірою підпорядковані певним соціальним рисам особистості;

6) характер як індивідуальна своєрідність психічного складу особистості, яка проявляється в її ставлення до суспільства, інших людей, праці, своїх обов'язків, до самої себе.

Все вищесказане дає змогу констатувати, що на противагу спрощеному механістичному підходу до розуміння внутрішнього духовного життя людини, активність якої та розвиток (відповідно до такого підходу) жорстко регламентується суспільством (людина лише «зліпок» соціального середовища), Г. С. Костюком була запропонована ідея розуміння психічного розвитку як саморуку та трактування ним своєрідності, специфічності внутрішнього світу особистості як такого, що має джерелом свого розвитку внутрішні суперечності і чинить опір зовнішнім впливам.

1. Альбуханова-Славская К. А., Брушлинский А. В. Философско-психологическая концепция С. Л. Рубинштейна: к 100-летию со дня рождения. Москва : Наука, 1989. 248 с.
2. Костюк Г. С. Избранные психологические труды. Москва : Педагогика, 1988. 304 с.
3. Рубинштейн С. Л. Ланге Н. Н. :

некролог. *Народное Просвещение*. Орган общественно-педагогический и политический. Издание Одесского Губернского Отдела Народного Образования. 1922. № 6–10. С. 69–70; *Вопросы психологии*. 1979. № 5. С. 140–150.

4. Рубинштейн С. Л. Принцип творческой самодеятельности. К философским основам современной педагогики. *Ученые записки Высшей школы г. Одессы*. Издание Одесского губернского комитета специально-научного и профессионально-технического образования. 1922. Т. 2. С. 148–154.

УДК 351.82: 330.341.1

Поліванов О. Г., ад'юнкт (Національний університет цивільного захисту України, м. Харків), **науковий керівник: Калиновський А. Я., к.т.н., доцент** (Національний університет цивільного захисту України, м. Харків)

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Удосконалення державної системи оцінки якості діяльності закладів вищої освіти відбувається в межах державних програм і проєктів. Так, в даний час створено Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, та реалізується стратегія, що спланована до 2022 року. Реалізація проєкту спрямована на розвиток кадрової складової реалізації моделі державної акредитації освітньої діяльності. Крім того, результати проєкту забезпечить якісний розвиток і вдосконалення процедур незалежної акредитації освітніх програм за допомогою залучення до їх

реалізації акредитованих експертів щодо державної акредитації.

Реформаторські перетворення, модернізація вищої освіти в Україні, розвиток системи недержавних і муніципальних освітніх організацій загострили проблему об'єктивної оцінки і контролю якості освіти. Розвиток системи оцінки та контролю якості вищої освіти неможливо без підготовки й професійного розвитку експертів, які залучаються до процедур державної акредитації освітньої діяльності. Сучасний експерт з питань акредитації освітньої діяльності повинен володіти здатністю ефективно працювати в постійно мінливих правових і соціально-педагогічних умовах. На сьогоднішній день питання залучення і навчання експертів по державної акредитації освітньої діяльності придбали особливої значущості у зв'язку зі зростанням інтересу професійного спільноти до експертної діяльності. Експерти (експертні організації), які беруть участь у проведенні акредитаційної експертизи, повинні мати необхідну кваліфікацією в галузі заявлених для державної акредитації основних освітніх [1, С. 2–14].

Удосконалення напрямків до процедур оцінки якості освіти, в тому числі й державної акредитації, вимагає відповідного оновлення зміни в підході до якості підготовки експертів, які залучаються до процедури державної акредитації освітньої діяльності. Крім того, необхідною умовою об'єктивності проведення державної акредитації є безперервність процесу оновлення штату експертів, які залучаються до проведення акредитаційної експертизи. Результати орієнтовані на якісне оновлення, та реформування освіти в цілому з метою підвищення якості вищої освіти, також у процедурах державної акредитації

будуть мати практичну значимість для органів управління освітою, які здійснюють державне управління у сфері освіти. Якість освітніх послуг є актуальною проблемою всієї системи освіти, зокрема вищої школи. Увага до цього питання виявляють представники державних органів управління, громадськість, різні суб'єкти освітнього процесу: навчаються, їхні батьки, роботодавці, працівники освітніх установ. Все це обумовлює актуальність питань, пов'язаних з розробкою ефективних механізмів управління якістю вищої освіти, з урахуванням вимог, що пред'являються міжнародними стандартами і системою загального управління якістю.

Основні проблеми в сфері вищої освіти, що перешкоджають підвищенню якості [2, С. 31–37]:

- системне недофінансування вітчизняної вищої школи;
- підвищення рівня невизначеності стану і динаміки розвитку соціального та економічного середовища суспільства, економічні та ринкові кризи;
- відставання вітчизняної системи вищої освіти від світових та загальноєвропейських тенденцій розвитку й підвищення якості вищої освіти;
- невідповідність наявних механізмів розвитку та оновлення вищої школи вимогам нових соціально-економічних умов;
- зниження обсягів НДР і потенціалу наукових колективів закладів вищої освіти.

Необхідно цілісне переосмислення всієї системи управління освітніми установами з точки зору позицій менеджменту якості, в основу якого має бути покладена єдина система критеріїв, що дозволяє дану систему

сформувати і забезпечити її ефективне функціонування, спрямоване на досягнення місії освітньої установи.

1. Про вищу освіту : Закон України № 1556-VII від 1 липня 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 10.05.2020). 2. Соловьев И. В., Филатов С. В. Интегральные оценки качества образования. *Интеграция образования*. 2014. № 2 (75). Т. 18. С. 14–18.

УДК 342.924

Полішук М. Г., к.ю.н., доцент (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро)

РОЗВИТОК ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ, ПОЧИНАЮЧИ З РИМСЬКОГО ПРАВА ДО СУЧАСНОГО СТАНУ

Вивчення розвитку правової системи має велике значення для підготовки майбутніх юристів, та формування його особистих якостей як запоруки успіху у професії. Розглядаючи доктринальне вчення римського права, встановлено, що вплив римського права на процес формування системи правових джерел країн романо-германської правової сім'ї та України здійснювався в тій мірі, в якій суспільство було здатне його сприйняти, останнє значною мірою опосередковувалося рівнем економічного, культурного, політичного та іншого розвитку європейських держав.

Вплив римського права на формування правової системи європейських держав здійснювався багатовимірно: у теоретичному аспекті, у площині практичного застосування, на рівні формування

світоглядних поглядів та переконань про право як загальне мірило свободи і справедливості в суспільстві, державі;

Досліджено, що представники історичної школи ввели в науковий обіг новий методологічний прийом – метод пандектного права, використання якого дозволило якісно систематизувати інститути римського права. Поряд з цим, дієве використання формально-логічного методу забезпечило формування низки правових понять і положень німецької системи права, формування яких здійснювалося під впливом римського права.

Розглядаючи наукові дослідження, які проводились протягом певного часу, слід зазначити що римське право – це система загальнообов'язкових, формально визначених правил поведінки, виражених у нормах, принципах та інститутах, встановлених державою для регулювання суспільних відносин. На формування принципів системи права країн романо-германської правової сім'ї суттєвий вплив мало римське право. Із практичним використанням римських норм та інститутів у право континентальної Європи впроваджуються і відповідні принципи права римської юриспруденції, формування яких безпосередньо пов'язано з дослідженням римських джерел права, переважно Кодифікації Юстиніана. Доведено, що такі загальнотеоретичні принципи як принцип верховенства права та верховенства закону, принцип юридичної рівності перед законом та судом, принцип справедливості правосуддя, принцип неприпустимості повторного покарання за одне і те саме правопорушення та інші принципи беруть свій початок з класичного римського права

Сучасна юриспруденція має керуватися висловом відомого німецького мислителя XIX ст. Р. Ієрінга: «Через

римське право – далі, випереджуючи його». Засвоївши те, що було створено попер дотиками, сучасні юристи повинні систематично працювати над правовими проблемами, які не можуть бути вирішені раз і назавжди. Нові умови постійно висувають нові завдання, які має вирішувати юриспруденція. Її найвищим покликанням, обов'язком перед народом є висвітлення змін історичних умов і тих проблем, які виникають у зв'язку з цими змінами. Бути попереду народу, вказувати йому шлях, скеровувати правосвідомість у напрямі гуманізму і справедливості в людських відносинах – найважливіший обов'язок юриспруденції.

Хочемо приділити увагу римському праву, яке є унікальним витвором людського генія та належить до найвеличніших здобутків людської культури та цивілізації. Безсумнівним є те, що римське право як явище римо-античної культури зберігає свою значущість і сьогодні, попри те, що не існує Римської держави, а в повсякденному житті вже не використовується латина як засіб комунікації. Впродовж усього періоду функціонування, а в подальшому, в процесі реціпіювання, римське право доводить свою життєвість такими специфічними рисами, як практичність, високий рівень узагальнення, світськість тощо. Римське право є відправним пунктом для підготовки справжнього юриста.

Вивчаючи історичне підґрунтя римського права, слід зазначити, що саме римське право стало основою всіх сучасних правових систем Західної Європи, а також багатьох неєвропейських держав. Римське право сьогодні є джерелом мислення, з якого черпають знання всі юристи. Слід зазначити, що не вивчаючи інститутів юридичної науки, які були створені ще в Древньому Римі,

неможливо сформувати юридичну думку починаючого юриста. Початок розвитку римської юрисдикція дало розвиток багатьох інститутів сучасного приватного права.

Сучасна правова система України належить до романо-германських правових систем. Вивчення римського права майбутніми юристами дає їм знання про історію становлення і розвиток багатьох інститутів сучасного приватного права, закладає основи європейської культури загалом. Викладання римського права в вищих навчальних закладах сприяє вихованню у студентів «римського способу» юридичного мислення, що проявляється у чіткому, послідовному й лаконічному способі вираженні думок, а також сприяє. Перед майбутніми юристами стоять завдання в утвердженні принципу верховенства права, удосконалення законодавства, посилення рівня правосвідомості громадян, і саме римське право формує у студента необхідні професійні якості, завдяки яким юрист стає висококласним спеціалістом у правовій галузі [8, С. 12].

1. Проблеми правосвідомості особи : навч. посіб. / С. С. Сливка, О. В. Гришук, Т. З. Гарасимів та ін. ; за ред. О. М. Балинської. Львів : ЛьвДУВС, 2010. 508 с.
2. Нерсесянц В. С. Философия права : учебник для вузов. М. : Издательская группа ИНФРА-М НОРМА, 1997. 652 с.
3. Аксенова О. В. Aequitas как важнейший принцип римского права. *Вестник ТИСБИ*. 2005. № 3. С. 17–23.
4. Новицкий И. Б. Римское право. Изд. 6-е, стереотипное. М. : Издательское товарищество «ТЕИС», 1997. 245 с.
5. Омельченко О. А. Римское право : учебник. М. : ТОН-Остожье, 2000. 208 с.
6. Зайтай І. Рецепція зарубіжного права і порівняльного права. *Порівняльне правознавство*. 2013. № 1–2. С. 13–36
7. Иеринг Р. Дух римского права на различных ступенях его развития. СПб : Тип. В. Безобразова и Ко, 1875.

309 с. **8.** Підпригора О. А., Харитонов Є. О. Римське право : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2006. 512 с. **9.** Давид Р. Основные правовые системы современности (сравнительное право) / пер. с фр. М. : Прогресс, 1967. 496 с. **10.** Дембінські А., Йоньца М. Римське право та правова культура Європи. Люблін, 2008. 150 с

УДК 378:001.89:332.142.4

Попова Л. М., д. ю.н., к.е.н., доцент, професор кафедри фінансів та кредиту (Харківський національний університет будівництва та архітектури, м. Харків)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ТА ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Харківщина стала єдиним з індустріальних регіонів України, якому після системної кризи 90-х років вдалося змінити свій тип економіки згідно з європейськими тенденціями. Харківська область посідає провідні позиції в національних рейтингах, що відображають інтегральні оцінки базових параметрів соціально-економічного розвитку регіонів України [1]. Разом із тим, на Харківщині зосереджено вагомий науково-технічний та інноваційний потенціал країни. На сьогодні в даному регіоні діють 64 наукові установи (у т. ч. 17 наукових установ Національної академії наук України, 4 національні наукові центри). Закладів вищої освіти на Харківщині нараховується 32, а наукових об'єктів, що становлять національне надбання – 27. Найдинамічніше в даному регіоні розвиваються фізико-математична та юридична галузі науки, ядерні технології, радіофізика та радіоастрономія, функціональне

матеріалознавство, IT-технології, системне управління, енергомашинобудування, фармація, ґрунтознавство, ветеринарна медицина тощо [2].

Однак, і в Харківському регіоні, і у всій країні існує чимало перешкод та проблем, що стоять на заваді розвитку науково-технічного та інноваційного потенціалу та вимагають нагального вирішення. Нині в Україні існує величезний розрив між освітою і науково-технічною сферою. Для вирішення вказаного питання існує необхідність у забезпеченні синергії середньої та вищої освіти; взаємодії закладів вищої освіти та бізнес-середовища; створенні умов задля зацікавленості молодих кадрів залишатися працювати на Батьківщині, де важливою умовою залишається забезпечення фінансування наукових досліджень наших співвітчизників на достатньому рівні відповідно до світових стандартів з метою уникнення масової міграції науковців за кордон тощо [3].

На сьогоднішній день актуальним та важливим питанням щодо розвитку науково-технічного та інноваційного потенціалу не тільки Харківщини, а й всієї країни є сприяння розвитку науково-технічних кластерів. Так, учасники аерокосмічного кластеру, до якого входять НТК Інститут монокристалів», ННЦ «Харківський фізико-технологічний інститут», ХНУ ім. В. Н. Каразіна, ХАУ «ХАІ», ХТУ «ХПІ» та інші учасники почали реалізацію проекту сучасного авіаційного двигуна, який вже приніс Україні близько 500 млн. дол. Ще одним важливим кластером для розвитку науково-технічного та інноваційного потенціалу всієї країни є фармацевтичний кластер Харківщини. Тому нагальним завданням на

державному рівні є законодавча підтримка таких науково-технічних кластерів.

В умовах пандемії коронавірусу особливо гостро постало питання щодо пошуку шляхів боротьби з COVID-19 у кожній країні світу. Мова йде не тільки про вирішення тимчасових тактичних завдань щодо забезпечення медиків необхідними засобами, а й тих завдань, що слід вирішувати на перспективу. Науковці та медики Харківщини об'єдналися заради розроблення протоколів лікування COVID-19. Окрему увагу приділено формуванню реєстру пацієнтів, які видужали від коронавірусу та можуть стати донорами крові й плазми [4]. Нині існує потреба в забезпеченні нашої країни власними ресурсами: діагностичним обладнанням, вакцинами, ліками тощо. Для цього потрібно розвивати вітчизняну науку, особливо такий потужний науково-медичний центр, яким є Харків.

Нагальним питанням сьогодення є закладення наукоємного результату майбутнього, адже сьогodнішній успіх будь-яких наукових розробок бере свій початок десять, двадцять і навіть тридцять років тому. У зв'язку з цим існує необхідність у системній взаємодії науки, освіти, влади і бізнесу, що допоможе продукувати творчу синергію. При цьому доцільно відзначити важливість проведення виваженої регіональної політики, яка б відповідала пріоритетним завданням стратегії розвитку науково-технічного та інноваційного потенціалу регіону.

1. Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року URL: https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/431/43045/files/new-563_SRR2020.pdf (дата звернення: 10.05.2020). 2. Харьков держит ключи от высоких технологий. *Время*. URL: <http://timeua.info/post/kharkov/har-kov-derzhit-klyuchi-ot-vysokih->

tehnologij-18396.html (дата звернення: 10.05.2020).
3. Попова Л. М. Перспективи та напрями розвитку системи вищої освіти в Україні. *Проблеми та перспективи розвитку системи вищої освіти в Україні* : матеріали всеукраїнської науково-методичної інтернет-конференції 17 жовтня 2019 р. Харків : ХНУБА, 2019. С. 31–33. 4. Повідомлення Прес-служби НАН України. Національна академія наук України. URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=6359> (дата звернення: 10.05.2020).

УДК 159.920

Потапюк Л. М., к.пед.н., доцент (Луцький національний технічний університет, м. Луцьк)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Сучасні економічні й соціально-політичні перетворення, що відбуваються у суспільстві, збільшують кількість стресогенних факторів, які впливають на професійну діяльність людини, іноді повністю дезорганізуючи її. При тривалому впливі комплексу негативних чинників з'являються яскраво виражені функціональні й психічні відхилення, що вказує на появу у людини професійного стресу.

Професійний стрес – феномен, що виражається в психічних і фізичних реакціях на напружені ситуації трудової діяльності людини, чия робота тісно пов'язана з управлінням, високим рівнем відповідальності, прийняттям складних рішень, інтенсивною і емоційно взаємодією із іншими людьми.

Стрес є реакцією не тільки на фізичні властивості ситуації, скільки на особливості взаємодії між особистістю і оточуючим світом. Він значною мірою похідний від наших інтелектуальних процесів, способу думок та оцінки ситуації, ступеня володіння способами управління поведінки [2].

А отже, на виникнення професійного стресу впливають як особистісні, так і поведінкові характеристики людини. До них відносимо: наполегливе прагнення досягнути намічених, але нечітко визначених цілей; бажання і готовність змагатися; постійне прагнення бути визнаним і просунутися в кар'єрі; систематичне виконання різноманітних функцій в умовах обмеженого часу; збільшення темпу виконання своїх функцій; висока швидкість розумових і фізичних реакцій та багато інших.

Психологи зазначають, що у стресовому стані людина частіше припускається помилок, їй важко здійснювати цілеспрямовану діяльність, переключення і розподілення уваги; порушується перебіг пізнавальних процесів; спостерігається розлад координації рухів, неадекватність емоційних реакцій; виникає загальне гальмування чи повна дезорганізація діяльності. Крім негативних фізіологічних наслідків для організму людини стреси можуть негативно впливати на якість виробничого процесу [1].

До найпоширеніших причин виникнення професійного стресу належать: конфлікти з колегами або керівником, «складний характер» керівника; невизначеність, висока ймовірність скорочень, повної або часткової втрати роботи; нечіткий розподіл професійних обов'язків, недостатня поінформованість співробітників про обсяги, якість і строки виконання роботи, необхідність

виконати завдання «на вчора»; «плаваючий», невизначений графік роботи, складності в плануванні особистого часу; низька заробітна плата, необхідність тимчасово або постійно виконувати понаднормові обов'язки без додаткової оплати праці; нездоровий «психологічний клімат» у колективі, несформованість корпоративної культури підприємства або її формальність, несправедливість і непрозорість розподілу премій, соціальних пакетів, бонусів; незадовільні умови праці.

З метою запобігання професійному стресу постає питання про організацію психологічної готовності майбутніх фахівців як первинної умови успішного виконання будь-якої діяльності. Доцільним буде також застосування превентивних заходів. Ефективним способом захисту від професійного стресу є формування стресостійкості під час навчання у закладах вищої освіти, підвищення її рівня у процесі професійної самореалізації; формування навичок конструктивного вирішення конфліктів, подолання професійних труднощів; формування стратегій захисту; створення сприятливого психологічного клімату в колективі; участь у тренінгах професійного росту з використанням інтерактивних технік; підвищення психологічної та управлінської культури; оптимальне робоче навантаження; розробка і впровадження спеціальних антистресових програм.

Отже, професійний стрес є невід'ємною частиною людського існування. Він може як активізувати можливості нашого організму, так і стримувати, гальмувати їх. Однак, це фактор, який повністю усунути неможливо, тому що він викликаний як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. А тому явище стресу вимагає

мінімізації негативних наслідків і скерування у конструктивне русло.

1. Абабков В., Перре М. Адаптация к стрессу: основы теории, диагностики, терапии. СПб. : Речь, 2004. 166 с. 2. Зайчикова Т. В. Психологічні передумови розвитку синдрому «професійного вигорання» у майбутніх працівників технічного профілю. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Філософія. Психологія. Педагогіка : зб. наук. праць. Київ : ІВЦ «Політехніка», 2001. № 3. Кн. 1. С. 73–75. 3. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: гендерні аспекти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки, Т. В. Зайчикової. К. : Міленіум, 2004. С. 155–184.

УДК 349.24

Пузанова В. В., аспірант (Навчально-науковий інститут права ім. князя Володимира Великого МАУП, м. Київ)

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР У КОНТЕКСТІ ІДЕЇ СТАБІЛЬНОСТІ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

У приватному праві поняття договору є одним з базових. Ще римськими юристами зазначалось, що договори (*contractus*) є найбільш розповсюдженим джерелом виникнення цивільних зобов'язань [1, С. 4]. Сьогодні ж, як і будь-який юридичний акт, договір у приватному праві має очевидне регулятивне значення для відповідних суб'єктів приватних правовідносин, а також володіє певними функціями, однією з яких є «регулятивна функція», котра, на думку М. І. Брагінського та

В. В. Вітрянського, наближає договір до нормативно-правових актів [2, С. 9]. Отже, договір безпосередньо впливає й на стабільність правовідносин (у частині зміни форми та змісту договору). Цей ефект договору має надзвичайне значення для сфери праці і трудового права.

З огляду на те, що принцип стабільності трудових правовідносин вимагає того, щоби на статистику й динаміку об'єктивації цих правовідносин учасники відносин впливали в однаковій мірі, то можемо дійти висновку, що це стосується й питання збалансованого впливу на зміну договору, що ускладнено специфікою трудових правовідносин. Справа у тому, що на відміну від цивільно-правових відносин, які побудовані на засадах рівності сторін й втручання замовника роботи обмежена законом, трудові правовідносини є відносинами «влади-підпорядкування» (далі – «В-П»). Звісно, підпорядкування волі однієї сторони договору волі іншої сторони договору цілком укладається в рамки будь-якого цивільно-правового зобов'язання, однак, як справедливо зазначають вчені, в трудовому договорі це підпорядкування носить найбільш широкий характер [2, С. 318], з чим не можна не погодитись, враховуючи сучасний стан правового регулювання трудових правовідносин – держава втручається у ці відносини «В-П» лише з метою збереження допустимого балансу інтересів сторін.

Однак у дійсності під час законодавчого врегулювання прав та обов'язків сторін трудового договору не завжди враховується той факт, що працівник є економічно незахищеним суб'єктом правовідносин, тобто не завжди враховуються те, що ці відносини побудовані на моделі «В-П» (хоча не викликає сумнівів той факт, що дедалі більше розвиток сучасних відносин та

цивілізованості суспільства сприяє вирівнюванню статусу працівника). Саме тому вважаємо справедливою позицію в цьому питанні Ф.А. Цесарського, котрий наголошує на тому, що гарантії прав працівника мають бути більш чітко урегульовані [3, С. 563], а відносини «В-П» – гармонізовані. Це має особливе значення у сенсі юридичної відповідальності. У цьому аспекті досить цікавою є пропозиція поширення дисциплінарної відповідальності і на роботодавця (дисципліна виконання умов трудового договору), на доцільності врегулювання чого наголошує український вчений В. В. Гладкий [4, С. 89].

Що ж безпосередньо стосується сутності сучасного трудового договору, то вона, зокрема, проявляється в його змісті, під яким розуміється сукупність визначених законодавством про працю та сторонами цього ж договору умов, якими встановлюються взаємні права й обов'язки сторін трудових правовідносин. Отже, ведучи мову про сутнісну роль трудового договору в суспільних відносинах на сьогоднішньому етапі, по-перше, слід погодитися з тим, що даний договір по праву займає особливе місце в правовому регулюванні трудових відносин, яке визначається розширенням диспозитивного способу їх регулювання. Вступ у трудові відносини, що в повній мірі ґрунтується на добровільному обопільному волевиявленні сторін, є визначальною характеристикою ринку праці в умовах ринкової економіки. По-друге, саме за рахунок укладання трудового договору будь-яка працездатна особа, що володіє трудовою правоздатністю, здатна не лише перетворюватися на працівника, але й реалізувати своє конституційне право на працю, що відповідним чином захищається законом. При цьому, реалізація права на працю шляхом реалізації трудового договору має бути

визначеною та незміною, як це передбачено самим трудовим договором. Саме тому, усе те, що встановлено трудовим договором при його укладанні (інакше – умови, про які домовились сторони), має виконуватись в межах трудових правовідносин і працівником, і роботодавцем, оскільки, конституційна гарантія права на працю поширюється не лише на трудові правовідносини щодо реалізації особою свого права на працю шляхом укладення трудового договору, а й на сам процес реалізації цього права.

1. Договірне право в умовах ринкової економіки : консп. лекц. / за заг. ред. І. В. Жилінкової, В. І. Борисової. Х. : НЮАУ, 2008. 116 с. **2.** Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право: общие положения. М. : Статут, 1997. 682 с. **3.** Цесарський Ф. А. Трудовий договір як інститут трудового права України та об'єктивні передумови його вдосконалення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. Вип. 69. С. 560–566. **4.** Гладкий В. В. К вопросу о теории трудово-правовой ответственности. *Стратегічні пріоритети в XXI ст.* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14–15 лютого 2017 р.). К. : Пшонківський, 2017. С. 86–90.

Радіо М. В., аспірант кафедри соціально-гуманітарних дисциплін (Європейський університет, м. Київ), **науковий керівник: Оніщенко І. Г.,** д.пол.н., професор, академік Академії політичних наук України (Європейський університет, м. Київ)

ПЕРЕВАГИ ТА ЗАГРОЗИ ВИКОРИСТАННЯ БОТІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА (ПРИКЛАД ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ КАМПАНІЇ 2019 Р.)

Практики вдалого застосування соціальних медіа для агітації сприяли зростанню посиленого інтересу в багатьох країнах світу. Не стала виключенням і наша країна. Паралельно триває робота над збільшенням ефективності, мінімізації залучення людських ресурсів, задіяних політичними силами у напрямку соціальних медіа. Звісно це стосується не лише політики.

Визначення терміну ботів можна зустріти чимало, ми ж зосередимось на двох. В першому випадку йдеться про автоматизовану програму, яка імітує поведінку людини в соціальних медіа. У другому – фальшивий профіль/аккаунт у соціальних медіа (серед характерних ознак: недостовірні фото на профілі, часті поширення чужих «постів», неправдиві імена та інші персональні дані).

Типології ботів зустрічаються різні. Наприклад, одна з них включає такі типи: 1. «Веб-роботи» (збір і архівування сторінок в Інтернеті (включно з соціальними медіа) до бази даних пошуковиків); 2. Чат-боти (автоматизована взаємодія з користувачем за принципом діалогу); 3. Спам-боти (публікують масово коментарі

та/або поширюють рекламу чи зловмисне програмне забезпечення); 4. Соціальні боти (повністю автоматизовані аккаунти); 5. Сокпапети та «тролі» (фальшиві облікові записи); 6. Кіборги і гібридні профілі (напівавтоматизовані профілі, що належать реальним особам) [1, pp. 4-11].

Під час кампанії до українського парламенту 2019 року була нагода спостерігати застосування ботів у наступних напрямках:

- для спрощеного доступу до інформації про політичну силу (партія «Слуга народу» [2], проект «Semantrum» [3]);

- перешкоджання зловживанням або порушенням в ході передвиборної кампанії та у день голосування (політичні партії «Голос» [4] та «Слуга народу» [5; 6]);

- використання можливостей соцмедіа для спотворення сприйняття реального стану справ, намагання спрямувати дискусії в соціальному медіа на підтримку чи критику визначеної політичної сили, поширення дезінформації стосовно кандидатів-опонентів [7].

Тож у підсумку зазначимо наступні загрози застосування ботів: поширення недостовірної інформації з метою введення в оману користувачів, злам профілів у соціальних медіа, розсилка спаму. Серед переваг варто виокремити такі: автоматизація деяких складових роботи в соціальних медіа (спрощення доступу до програми політичної сили та інформації про кандидатів від партії; пришвидшення надання зворотного зв'язку користувачам; систематизація інформаційних даних, надісланих користувачами та ін.); цілодобова доступність надання відповіді.

1. Gorwa R., Guilbeault D. Unpacking the Social Media Bot: A Typology to Guide Research and Policy. Policy and Internet. August 10. 2018. Pp. 1–30. URL: <https://arxiv.org/pdf/1801.06863.pdf> (дата звернення: 29.03.2020).
2. Слуга Народу! Бот. URL: <https://t.me/SlugaNaroduHelpBot> (дата звернення: 29.03.2020).
3. Обирайте та не помиляйтеся з вибором – три нових безкоштовних Telegram-бота у Semantrum від ЛІГА:ЗАКОН. Інформаційне агентство «ЛІГА:ЗАКОН». URL: https://biz.ligazakon.net/ua/news/187427_obirayte-ta-ne-pomilyaytesya-z-viborom--tri-novikh-bezkoshtovnikh-telegram-bota-u-semantrum-vd-lgazakon (дата звернення: 29.03.2020).
4. Golos_OK. URL: https://t.me/golos_OK_bot (дата звернення: 29.03.2020).
5. ZeOpark. URL: <https://zeopark.com/> (дата звернення: 29.03.2020).
6. Zeopark — Бот. URL: <https://t.me/ZeoparkBot> (дата звернення: 29.03.2020).
7. «Я-бот». Ботоіндустрія зсередини: хто користується та скільки коштує. *Громадське Телебачення*. URL: <https://hromadske.ua/posts/ya-bot-film-rozsliduvannya-pro-te-yak-pracyuyut-ukrayinski-botofermi-ta-hto-z-politikiv-koristuyetsya-yihnimi-poslugami> (дата звернення: 29.03.2020).

УДК 347.965(477)

Редько М. В., здобувач вищої освіти першого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ВИКОРИСТАННЯ ТА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ

Адвокатура в Україні почала формуватися ще з часів Київської Русі. Існувало так зване «судове представництво». Інститут захисту та писемне право розвиваються в Київській Русі в особливих історичних

умовах общинного співжиття, тобто захист, обвинувачення, покарання ставали функціями общини. Суд як соціальний інститут з'явився пізніше. Функції представників визначались звичаєвим правом. Роль захисників, наприклад, виконували рідні та приятелі сторін, «послухи» та «видоки».

Сутяжні справи вирішувалися громадою загалом, тому, власне, всі ставали свідками безпосередньої події, чи свідками порядного життя обвинуваченого. Перших називали «видоками» (свідки вчиненого стороною або не вчиненого факту), а других – «послухами» (свідки порядного життя обвинуваченого). Праця захисника у судах мала характер громадського, товариського, а не професійного заняття. Його роль полягала у моральній підтримці своєї сторони. Водночас поступово формуються процесуальні вимоги, тобто закладаються основи сучасного права.

Професійна адвокатура в Україні сформувалася в польсько-литовський період (XIV–XVI ст. ст.). Вперше організація професійної адвокатури з'являється в міських судах, а потім – у загальних публічних. Назва «адвокат» у значенні захисника прав сторін уперше вживається в «Правах, за якими судиться малоросійський народ» – пам'ятці козацького права 1743 р. До цього Перший Литовський статут 1529 р. вживає термін «прокуратор», а слова, що зустрічаються, «адвокат» і «адвокатує», стосуються адміністративних службовців. Перші спроби упорядкувати справи судового захисту і чітко виділити адвокатську діяльність як професійну була зроблена нормами Литовського статуту і Магдебурзького права (1648 р. – кінець XVIII ст.). [1]

В Україні інститут адвокатури, як самостійний правовий інститут, починає свій розвиток з 1864 р. після проведення судової реформи. Саме вона сприяла відділенню адвокатури від адміністрації, закріпленню права громадян на захист у суді тощо. Адвокатів у ті часи називали повіреними. Їх розподіляли на дві категорії – присяжних повірених (особи з вищою юридичною освітою та стажем роботи в суді не менше п'яти років) і приватних повірених (особи, які досягли 18-річного віку та склали іспити в окружному суді або судовій палаті і отримали свідоцтво на право ведення судових справ). На відміну від присяжних повірених, приватні повірені могли виступати в тих судах, до яких вони були приписані і які здійснювали нагляд за їхньою діяльністю. [2]

Через певний час в адвокатурі виникають перші організаційні форми, закладаються перші принципи адвокатської діяльності. Але оскільки Україна ще не мала своєї державності, інститут адвокатури як такий ще не міг розвиватися належним чином.

У кінці 20-х років ХХ століття почали надавати перші юридичні консультації. Народний комісаріат юстиції створив при президії колегії захисників інститут стажистів (випускники юридичних факультетів) і практикантів (особи, які мали два роки трудового стажу).

Шлях реформ та пошуки ефективних форм і методів надання юридичних послуг пройшла адвокатура до середини 70-х років ХХ століття. Проте, через недооцінку принципів демократії, порушення прав людини, відсутність змагального судочинства ефективність діяльності адвокатури перебувала все ще на низькому рівні. Позитивним аспектом виступило утвердження

незалежності професії адвоката, зокрема було встановлено порядок їх діяльності [3].

З моменту проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. місце адвокатури в українському суспільстві помітно визначилося. Незалежність адвокатури стала однією з необхідних умов захисту прав людини. Важливим підтвердженням цього є прийнятий 19 грудня 1992 р. Закон України «Про адвокатуру», згідно з яким адвокатура є не тільки добровільним професійним громадським об'єднанням, а й покликана сприяти захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства, юридичних осіб, подавати їм іншу юридичну допомогу [4]. Отже, головний суб'єкт надання правової допомоги – адвокат – повинен бути захищений від держави.

5 липня 2012 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [5].

1. Про польсько-литовський період. URL: radnuk.info/pidrychnuku/sydovi-orgonu/502-tuxui/10618.html (дата звернення: 10.05.2020).
2. Святоцький О. Д. Адвокатура України. К. : Видавничий дім «Ін Юре», 1997. 224 с.
3. Козьмініх А. В. Адвокатура як інститут громадянського суспільства в сучасній науці. *Актуальні проблеми політики*. 2009. Вип. 36.
4. Про адвокатуру : Закон України від 19 грудня 1992 р. № 2887-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 9. Ст. 1.
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України. URL: [://zakon.rada.gov.ua/laws/show/про%20адвокатуру%20та%20адвокатську%20діяльність](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/про%20адвокатуру%20та%20адвокатську%20діяльність) (дата звернення: 10.05.2020).

УДК 347+341.645

Романенко П. П., здобувач вищої освіти першого рівня (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро), **науковий керівник: Стояцька Г. М., к.філос.н., доцент** (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро)

«НАМІБІЙСЬКІ ВИНЯТКИ»: ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Впродовж шести років частина українських територій є окупованою та анексованою, в окремих районах тривають бойові дії, триває соціальна напруга, ускладнено, а подекуди і унеможливлено сполучення між територіями, значно погіршено повсякденне життя людей, що мешкають в районах лінії розмежування. Особливо багато проблем виникає в українських громадян-жителів окупованих територій в сфері офіційного документообігу. Більшість з них отримують документи й посвідки в незаконних організаціях, які не мають юридичного статусу в Україні. Проте українські суди в окремих випадках можуть визнавати факти, викладені в подібних паперах, без легалізації тих, хто їх видав [1].

Нелегальні документи, які були видані представниками окупаційної влади, створили великі проблеми для українських судів, які в процесі судочинства не могли розглядати справи жителів окупованих територій, оскільки не мають можливості знайти підтвердження цим документам. Перед тим, як брати чи не брати до уваги матеріали, необхідно оцінити та навести певні відомості

щодо особи, яка отримала документи, посвідчення, довідки на окупованих територіях України.

Подібна практика щодо оцінки достовірності паперів – зовсім не винахід, її застосовують у всьому світі вже давно, оскільки окупованих територій багато і проблеми у їхніх мешканців дуже схожі. У практиці Міжнародного суду ООН вони отримали назву «Намібійські винятки». Згідно ними, документи, видані окупаційною владою, повинні визнаватися, якщо їх невизнання веде за собою серйозні порушення або обмеження прав громадян. Історія цього терміну така. У 1971 році Міжнародний суд ООН у документі «Юридичні наслідки для держав щодо триваючої присутності Південної Африки у Намібії» зазначив, що держави-члени ООН зобов'язані визнавати незаконність і недійсність триваючої присутності Південної Африки в Намібії, але «у той час як офіційні дії, вчинені урядом Південної Африки від імені або щодо Намібії після припинення дії мандата є незаконними і недійсними, ця недійсність не може бути застосовна до таких дій як, наприклад, реєстрація народжень, смертей і шлюбів» [1].

Отже, можемо сформувати визначення, що намібійський виняток – врахування окремих документів, виданих окупаційною владою. Проте це абсолютно не означає визнання окупаційної влади [2].

Проблема української документації торкнулася не тільки дорослих, але й підлітків, які вчасно не отримують паспорти, які б мали отримати у визначений строк, або в незаконний спосіб отримують документи держави-окупанта. Це, подекуди ускладнює або унеможливорює для молодих людей вступати до закладів освіти на території, підконтрольній українській владі, навіть незважаючи на те,

що для таких категорій населення діє спрощена процедура (без складання зовнішнього незалежного оцінювання).

Існує успішний кейс, коли виникала проблема щодо встановлення факту смерті на окупованій території, але рішення було знайдено: 24.02.2016 Попаснянський районний суд Луганської області згідно нової процедури, передбаченої ст. 257-1 ЦПК України (чинна з 24.02.2016), встановив факт смерті особи на окупованій території [3]. При оцінці як доказ медичного свідоцтва про смерть, виданого медичною установою, що знаходиться на окупованій території, суд виходив із загальних принципів, сформульованих у висновку Міжнародного суду ООН («Намібійські винятки») та розвинутих у рішеннях ЄСПЛ, останнє з яких було прийнято 23.02.2016 («*Mozer v. the Republic of Moldova and Russia*») [4].

Тому перспективи застосування т.зв. «намібійських винятків» на території України можна вважати цілком успішними, особливо з огляду на те, що, наразі, вже існують судові прецеденти як джерело права. Можливість застосування такого роду успішних кейсів сприятиме подібного роду застосуванню та визнанню документів національними органами і судами і в подальшому.

1. Українська Намібія: чи визнавати окупаційні папери? URL: <https://precedent.in.ua/2016/05/15/ukrayinska-namibiya-chy-vuznavaty-okup/> (дата звернення: 10.05.2020). **2.** Українцям з окупованих територій стане легше отримати свідоцтво про народження або смерть. URL: <https://freeradio.com.ua/ukraincjam-z-okupovanih-teritorij-stane-legshe-otrimati-svidoctvo-pro-narodzhennja-abo-smert/> (дата звернення: 10.05.2020). **3.** Рішення від 24.02.2016 р. про встановлення факту смерті на окупованій території із застосуванням «Намібійських винятків». URL: <http://mv-mazur.at.ua/publ/3-1-0-18> (дата звернення: 10.05.2020).

4. Mozer v. the Republic of Moldova and Russia [GC], no. 11138/10, §..., 23 February 2016. URL : <https://cutt.ly/3yvCfGD> (дата звернення: 10.05.2020).

УДК 347.672

Романюк Н. І., здобувач вищої освіти першого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОВІТУ ПОДРУЖЖЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Як відомо із статті 1233 ЦК України, заповіт є особистим розпорядженням особи на випадок своєї смерті [1, С. 298]. Отже з цього можна вирішити, що заповіт не може скласти декілька осіб, але є виняток – заповіт подружжя щодо майна, яке належить йому на праві спільної сумісної власності.

Скласти такий заповіт може лише подружжя, тобто чоловік і дружина, шлюб яких офіційно зареєстрований. Відповідно, при розірванні шлюбу дія заповіту припиняється.

В Україні є досить поширеним таке поняття як «цивільний» шлюб, чи є правомірним укладення заповіту подружжя в такому шлюбі? Згідно ч. 1 статті 21 СК України «шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільно стану». Оскільки «цивільний» шлюб не є юридично оформленим, проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя [4, С. 54]. Відповідно, у

такому випадку, складення спільного заповіту є неможливим.

Згідно статті 60 СК України, майно, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності, – це майно набуте за час шлюбу, незалежно від того, що один із подружжя через певні обставини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) не мав самостійного заробітку (доходу). Це досить проблемне питання можна зустріти у дослідженнях І. В. Жилінкова [2, С. 128]. Проте імперативний характер ч.1 статті 1243 ЦК України зумовлений не наявністю прямої заборони, а чітким обмеженням меж заповідальних розпоряджень. І зазначена обставина зовсім не свідчить про обмеження заповідальної свободи, адже кожен з подружжя має право розпоряджатися свої майном шляхом складення окремого заповіту.

Згідно цивільного законодавства, майно спільної власності після смерті одного із подружжя переходить, відповідно, тому, хто його пережив. При цьому законодавець не врахував права інших осіб, наприклад батьків або дітей. В такому випадку, права таких осіб є обмеженими, свої права на частку спадщини вони матимуть лише після смерті іншого члена подружжя. Проте це питання є досить спірним і вирішується в юридичній літературі неоднозначно. Так, окремі правники доходять висновку у тому, що частка майна померлого переходить іншому із подружжя, що його пережив, лише у випадку, коли у першого відсутні обов'язкові спадкоємці, оскільки, згідно ч.1 ст. 1241 ЦК України, їхні права на майно виникають незалежно від заповіту [5, С. 830]. Інші дослідники вважають, що дана стаття не відноситься до питань заповіту подружжя.

Питання переходу спадщини від одного з подружжя до іншого, досить доступно окреслили С.Я. Фурса та Є.І. Фурса. Коментуючи ч. 2 ст. 1243 ЦК України, вони коментують, що дієслово «переходить» не означає, що майно померлого з подружжя переходить у власність до другого, оскільки після смерті другого, майно перейде до спадкоємців, на користь яких складено заповіт. Тому, після смерті одного з подружжя майно переходить не у власність, а у володіння та користування [7, С. 312]. Таке ж положення підтверджується ч. 4 ст. 1243 ЦК України, відповідно до якої, нотаріусом накладається заборона на відчуження майна.

За своєю правовою природою заповіт подружжя є одностороннім правочином, незважаючи на його вчинення спільною волею двох осіб. Дане твердження стоїть на межі протиріч, оскільки з однієї сторони заповіт – односторонній правочин, а з іншої ж – він вимагає подальшої згоди спадкоємців на прийняття спадщини [6, С. 593]. При цьому Л. В. Козловська, взагалі заперечує те що заповіт є одностороннім правочином, за її словами, заповіт подружжя є договором. Водночас він порушує фундаментальні засади цивільного права, а саме свободу власності, свободу договору, свободу заповіту [3, С. 65]. Дослідивши ч. 1 ст. 626 ЦК України, ми можемо заперечити думку Л. В. Козловської, про те що заповіт подружжя є договором, оскільки договір – це насамперед домовленість двох або більше осіб.

Заповіт подружжя є одностороннім правочином, оскільки згідно ч. 3 ст. 202 ЦК України одностороннім правочином є дія однієї сторони, представлена двома або кількома особами. Відповідно, в спільному заповіті

результат волевиявлення однієї сторони представлений двома особами – подружжям.

Відповідно ч. 3 ст. 1243 ЦК України, кожен із подружжя має право відмовитися від спільного заповіти, лише за період життя обох. В такому випадку заповіт підлягає скасуванню в цілому, адже, як вже зазначалося, у спільному заповіті результат волевиявлення представлений подружжям, тому воля одного з подружжя невід’ємна від волі іншого.

Заповіт подружжя є досить актуальним проблемним питанням серед дослідників, оскільки його особливості потребують перегляду щодо відповідності законодавству.

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
2. Жилінкова І. В. Актуальні питання спадкового права України : матеріали до семінару. Х. : Ксилон, 2009. 340 с.
3. Козловська Л. В. Теоретичні засади здійснення і захисту спадкових прав : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2015. 448 с.
4. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України, 2003. 254 с.
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. К. : Істина. 928 с.
6. Синайский В. И. Русское гражданское право. М. : Статут, 2002. 638 с.
7. Спадкове право: Нотаріат. Адвокатура. Суд : наук.-практ. посіб. / С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, О. М. Клименко та ін. ; за заг. ред. С. Я. Фурси. К. : Видавець Фурса С.Я., КНТ, 2007. 1216 с.

Савицька А. Ю., аспірант кафедри педагогіки
(Житомирський державний університет імені І. Франка,
м. Житомир), **науковий керівник: Сейко Н. А., д.пед.н.,**
професор (Житомирський державний університет імені
І. Франка, м. Житомир)

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З СОЦІАЛЬНО ВИКЛЮЧЕНОЮ МОЛОДДЮ

Заклади вищої освіти здійснюють підготовку майбутніх соціальних працівників – висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців, які відповідають вимогам сьогодення. Готовність майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності ми розглядаємо, як складний процес, який включає в себе позитивну настанову та набір знань для ефективного виконання своїх професійних функцій. Вивчення змісту професійної готовності майбутніх соціальних працівників до роботи з соціально виключеною молоддю, зумовило визначення структури, що складається з чотирьох компонентів – мотиваційно-емоційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивно-оцінного. Відповідно до визначених компонентів структури ми виокремлюємо критерії, які характеризують наступні показники та їхні ознаки:

1. Особистісно-мотиваційний критерій (мотиваційно-емоційний компонент) відображає позитивний інтерес здійснення професійної діяльності майбутніх соціальних працівників і сукупність мотивів у

професійному становленні до здійснення роботи з соціально виключеною молоддю; демонструє специфіку готовності та позитивну мотивацію фахівців;

2. Пізнавальний критерій (когнітивний компонент) відображає знання про сутність і специфіку спеціальності «Соціальна робота», професії соціального працівника, явище соціального виключення, категорії осіб, що відносяться до соціально виключеної молоді; форми, методи та технології у роботі з даною категорією; демонструє причини виникнення та аналізує зростання соціально виключеної молоді;

3. Діяльнісно-практичний критерій (діяльнісний компонент) відображає здатність у майбутніх соціальних працівників застосовувати набуті знання і вміння у роботі з соціально виключеною молоддю; демонструє рівень розвитку вмінь здійснювати професійну діяльність;

4. Орієнтаційно-оцінний критерій (рефлексивно-оцінний компонент) відображає здатність у майбутніх соціальних працівників до самовизначення та прагнення до професійної самореалізації; демонструє рівень налаштованості на якісну професійну діяльність з соціально виключеною молоддю.

У сучасних дослідженнях готовності фахівців до професійної діяльності найчастіше виокремлюють три, рідше до п'яти відповідних рівнів готовності. Охарактеризуємо рівні готовності майбутніх соціальних працівників до роботи з соціально виключеною молоддю.

I. Низький (номінальний) рівень:

1) мотиваційно-емоційний блок – майбутній фахівець не вмотивований та не виявляє інтерес до обраної спеціальності;

- 2) когнітивний блок – здобувач вищої освіти володіє базовими поняттями на тактичному рівні;
- 3) діяльнісний блок – основні вміння та навички сформовані недостатньо та їх характер носить репродуктивний характер;
- 4) рефлексивно-оцінний блок – професійна мобільність відбувається на рівні обов'язку, без особливого самоусвідомлення; не сформована здатність до самореалізації та аналізу власних професійних дій.

II. Середній (задовільний) рівень:

- 1) мотиваційно-емоційний блок – майбутній фахівець вмотивований в неповній мірі та слабо виявляє інтерес до обраної професії, хоча розуміє своє практичне значення в соціальній сфері;
- 2) когнітивний блок – здобувач вищої освіти володіє базовими та прикладними поняттями на середньому рівні, активно поповнює понятійний апарат, оновлює знання, засвоює навчальний матеріал;
- 3) діяльнісний блок – основні вміння та навички достатньо сформовані та їх характер носить продуктивний характер, вміє обробляти та передавати інформацію;
- 4) рефлексивно-оцінний блок – намагається самореалізуватися в обраній спеціальності, аналізує власні професійні дії та робить відповідні висновки.

III. Високий (оптимальний) рівень:

- 1) мотиваційно-емоційний блок – чітко сформований позитивний інтерес до професійної діяльності, що виявляється у свідомому розумінні свого місця у системі роботи;
- 2) когнітивний блок – стійкий інтерес до проблеми проявляється у постійному виявленні фундаментальних

знань; високий рівень знань та вмінь; виникає потреба в прагненні до якісного засвоєнню навчального матеріалу;

3) діяльнісний блок – здобувач вищої освіти розв’язує ситуативні задачі; демонструє вміння аналізу, узагальнення та систематизування навчального матеріалу, застосування яких носить творчий характер;

4) рефлексивно-оцінний блок – високий ступінь мобільності сприйняття та обробки інформації; прояв наполегливості у розв’язанні професійних завдань; стійкий прояв до самореалізації та самовдосконалення.

Таким чином, визначено основні критерії (особистісно-мотиваційний, пізнавальний, діялісно-практичний, орієнтаційно-оцінний), їх показники та рівні (номінальний, задовільний, оптимальний) готовності майбутніх соціальних працівників до роботи з соціально виключеною молоддю.

УДК 159.922.6

Сасовська О. В., аспірант (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк),
науковий керівник: Гошовський Я. О., д.пед.н., професор (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

ВПЛИВ ІНТЕРНЕТ-АДИКЦІЇ НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Розвиток сучасних інформаційних технологій змінює соціальне життя людей, що впливає на правові закони країни та на правила поведінки людей, тобто ті складові культури, без яких неможлива повноцінна

життєдіяльність будь-якого суспільства. Аналіз науково-психологічної літератури та педагогічної практики дає змогу стверджувати, що проблема виникнення залежності від Інтернету сьогодні виявилася найбільш актуальною та важко вирішуваною з усіх, які поставали перед сучасним суспільством. Інтернет-мережа є важливими та невід'ємними атрибутами повсякденного сучасного життя людини. Сьогодні практично кожна людина зареєстрована в тій чи іншій соціальній мережі (Instagram, Viber, Facebook тощо), та не уявляє без неї життя. Проте, значна доступність і зручність соціальних мереж несе ризики для їх користувачів, серед яких частіше за все називають можливість надмірного «занурення» у віртуальне спілкування, розриву реальних соціальних зв'язків та формування залежності (адикції). Особливо великий ризик потрапити до залежності від соціальних мереж мають підлітки, адже сучасний стиль навчання у школі безпосередньо пов'язаний із тривалим перебуванням в мережі, а насиченість навчальної діяльності обмежує можливості школяра в підтримці широких соціальних контактів в реальності. Саме проблема інтернет-адикції у підлітковому віці знаходиться на першому місці, з чіткою та окресленою тенденцією до стрімкого зростання. А. Голдберг – автор терміну «інтернет-залежність» (1996 р.), характеризує інтернет-залежність як те, що «чинить згубну дію на побутову, учбову, соціальну, робочу, сімейну, фінансову або психологічну сфери діяльності» [2]. К. Янг вказує, що термін «Інтернет-залежність» позначає велику кількість проблем поведінки та контролю над потягами, одною з яких є пристрась до нереальних знайомств – надмірність знайомих та друзів в мережі [1].

Однією з найбільш вразливих категорій, що підпадають під вплив інтернет-адикції, є підлітки. У процесі становлення особистості підліток сприймає інтернет-мережу як основний засіб отримання інформації та комунікації. Оскільки особистість у підлітковому віці є ще не сформованою, вона залишається чутливою до впливу соціальних чинників, що можуть призвести до її деформації. Слід зазначити, що у підлітковому віці на перший план виходить потреба в спілкуванні з однолітками, причому в сучасних підлітків з'явилися та стрімко набирають популярності нові форми соціальної комунікації один із одним – через інтернет-мережу, що є ще однією передумовою розвитку даного досліджуваного феномена. Неконтрольоване використання Інтернету несе в собі загрозу фізичному та психічному здоров'ю підлітка.

Розкриваючи особливості виникнення підліткової інтернет-залежності, варто згадати і про підліткові комплекси (наприклад, з незадоволенням своєю зовнішністю, комплекс неповноцінності, комплекс «білої ворони» тощо), типологічні властивості й риси характеру також можуть стати причиною відходу від реального до віртуального світу. Інтернет-адикція формується переважно у осіб, які мають схильність до певних психологічних особливостей особистості, серед них: слабкість вольового контролю, високий рівень нейротизму, підвищена емотивність, екстернальність, неадекватне самосприйняття, неадекватна занижена або завищена самооцінка, незадоволеність собою, сором'язливість, прагнення до незалежності, наявність соціальних фобій, почуття самотності та відсутність взаєморозуміння, неусвідомлення соціального статусу, схильність до азартних ігор тощо. Саме ці психологічні особливості

притаманні особистості у підлітковому віці. Підлітки значно частіше себе самотніми і незрозумілими. Почуття самотності пов'язане з віковими труднощами становлення особистості, породжує у підлітків невтомну спрагу спілкування і групування з однолітками. Саме у інтернет-мережі вони знаходять, чи сподіваються знайти те, у чому їм відмовляють дорослі: спонтанність, емоційне тепло, порятунком від нудьги і визнання власної значущості.

Отже, інтернет-залежність, інтернет-адикція супроводжується порушенням структури особистості, відірваністю від реального світу, порушенням зв'язків із соціумом, загострення проявів акцентуйованих рис, що призводить до дезадаптації особистості підлітка. Перспективи подальших наших досліджень вбачаємо у вивченні психологічних особливостей інтернет-адикції особистості, які є характерними для підлітків з різними формами деривацій, а також розробку програм корекції інтернет-залежності в підлітковому віці.

1. Янг К. С. Диагноз – интернет-зависимость. URL: <http://www.narcom.ru/ideas/common/15.html> (дата звернення: 10.05.2020).
2. Goldberg I. Internet Addictive Disorder. URL: <http://www.psycom.net/iadcriteria.html> (дата звернення: 10.05.2020).

УДК 342.951

Сахнюк В. В., здобувач вищої освіти третього рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **науковий керівник:**
Міщук І. В., к.ю.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Одним з першочергових завдань на шляху становлення та розвитку України як правової держави є забезпечення рівного доступу громадян до правосуддя, правової інформації та консультацій. Саме це завдання покликана виконувати система надання правової допомоги.

Інституційна складова реалізації права на безоплатну правову допомогу (далі – БПД) включає уповноважених суб'єктів, до яких входять: Координаційний центр з надання правової допомоги, суб'єкти надання безоплатної первинної правової допомоги та суб'єкти надання безоплатної вторинної правової допомоги. До цієї системи можемо включити також Кабінет Міністрів України та Міністерство юстиції України.

Проаналізуємо детальніше їх повноваження. Так, Кабінет Міністрів України відповідальний за створення умов для розвитку і функціонування системи надання безоплатної правової допомоги. Для реалізації цієї мети Кабінет Міністрів України наділений відповідними повноваженнями, зокрема затверджує порядок і умови проведення конкурсного відбору адвокатів та вимоги до

професійного рівня адвокатів, яких залучають до надання безоплатної вторинної правової допомоги; встановлює порядок і умови укладення контрактів з адвокатами, які надають безоплатну вторинну правову допомогу; встановлює порядок інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги про випадки затримання осіб; встановлює розмір і порядок оплати діяльності суб'єктів надання безоплатної вторинної правової допомоги [1]. Міністерство юстиції України в свою чергу здійснює загальне управління системою як первинної, так і вторинної правової допомоги.

В інституційній системі безоплатної правової допомоги особливе місце належить координаційному центру з надання правової допомоги. Саме координаційний центр було утворено Кабінетом Міністрів України як державну установу, віднесenu до сфери управління Міністерства юстиції для здійснення повноважень Мін'юсту у сфері надання безоплатної правової допомоги, зокрема формування і впровадження ефективної системи надання безоплатної (первинної та вторинної) правової допомоги в Україні, забезпечення її доступності та якості. Координаційний центр є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням, самостійний баланс, рахунки в органах Казначейства [2].

Суб'єктами надання безоплатної первинної правової допомоги є органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні особи та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи. Суб'єктами надання безоплатної вторинної правової допомоги є центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги та адвокати, включені до Реєстру адвокатів, які

надають безоплатну вторинну правову допомогу. Згідно з Основними завданнями центрів є: підвищення правової свідомості, культури та освіченості населення; забезпечення надання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги; забезпечення доступу до електронних сервісів Міністерства юстиції України [1].

Таким чином, інституційна структура системи надання БПД створена з метою забезпечення належного доступу до всіх послуг БПД на всій території України. Суб'єкти, що беруть участь в організації діяльності системи надання безоплатної правової допомоги можна розділити на ті, що володіють загальною компетенцією (Кабінет Міністрів України, Міністерство юстиції України) та ті, що володіють спеціальною компетенцією (Координаційний центр з надання правової допомоги, суб'єкти надання безоплатної первинної правової допомоги та суб'єкти надання безоплатної вторинної правової допомоги).

Загалом під інституційною системою безоплатної правової допомоги пропонуємо розглядати сукупність уповноважених суб'єктів, що володіють загальною або спеціальною компетенцією у сфері надання безоплатної правової допомоги та мають на меті ефективно забезпечення належного практичного втілення в життя основ захисту прав людини, забезпечення доступу до правосуддя, установлених нормами права, через спеціально створені організації та інших уповноважених суб'єктів з метою надання правових послуг.

1. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 2 черв. 2011 р. № 3460-VI. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17> (дата

звернення: 10.05.2020). 2.Огляд системи надання безоплатної правової допомоги. URL: http://qala.org.ua/wpcontent/uploads/2016/04/BAR_FINAL_23_10.pdf (дата звернення: 10.05.2020).

УДК 32.001

Сергієнко Т. І., к.політ.н., доцент (Національний університет «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя)

МІСЦЕ Й РОЛЬ ПОЛІТИКИ ТА ПОЛІТОЛОГІЇ ЯК НАУКИ У ЖИТТІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність даного питання обумовлена тим, що в сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства відбуваються постійні зміни як в середині держави так і поза її межами. Змінюється політична свідомість суспільства під маніпуляційним впливом інформаційно-комунікаційних потоків. Для того, щоб розуміти всі ті зміни, що відбуваються сьогодні, необхідно усвідомити своє ставлення один до одного, до себе, до оточуючого середовища та світу. До сфери духовного життя суспільства безпосередньо належить політика, яка вивчає сутність і зміст політичного життя суспільства.

Політика є окремою сферою суспільної діяльності та виражає докорінні інтереси різних спільнот, партій, держав і цілі, якими вони керуються. В усіх сферах, де здійснюється політика, вона набуває різноманітних форм вияву [1, С. 32].

Політичне життя суспільства в його різноманітних виявах вивчає політологія. Виникнення політології як науки і як професійного виду діяльності належить до кінця

XIX ст., що було викликано рядом факторів. Французький політолог П. Фавр відносить до них як загальні умови появи соціальних наук (економіки, психології, антропології тощо), так і особливі умови виникнення політичної науки – однієї з соціальних наук [4, С. 138]. Предметом політології як раціонального відображення політики є закономірності політичного життя в усіх його виявах (зміст, структура і функції, місце і роль політичної системи в його розвитку та функціонуванні, у здійсненні політичної влади). Процес формування і виділення політології з загальної системи соціальних і гуманітарних наук зайняв кілька десятиліть, які припадають на кінець XIX – початок XX ст. Головна особливість політичної науки, як і багатьох інших суспільствознавчих дисциплін, полягає в тому, що, розвиваючись, вона не може опиратися на дані експериментальних досліджень [3, С. 58] та експериментально перевіряти отримані висновки, як це роблять у природничих науках [2, С. 52].

Також, зазначимо, що у кожній розвиненій країні існує певна система політичних дисциплін теоретичного, практичного і емпіричного характеру; сформувалися національні школи і напрями в політології. Сьогодні політологія виступає як самостійна, системна та міждисциплінарна наука, яка сприяє виробленню світоглядних і ціннісних настанов, вмінно пов'язувати політичні знання із суспільно-політичною практикою.

1. Брегеда А. Ю. Політологія : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. К. : КНЕУ, 1999. 108 с.
2. Кобильник В. В. Порівняльний метод як основа політологічного дослідження. *Політологічні студії* : зб. наук. праць. 2011. Вип. 2. С. 52–65.
3. Сергиенко Т. И. Концептуальные основы методологии научного познания. *Философские категориальные структуры в*

науком познаним : материалы Международной научной конференции к 90-летию академика НАН Беларуси, доктора философских наук, профессора Дмитрия Ивановича Широканова / сб. тезисов и программа. Республика Беларусь, г. Минск. 20 мая 2019. 66 с. 4. Черниш Т. Формування та інституціоналізація політичної науки. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2016. Вип. 10. С. 138–144.

УДК 343

Сімакова С. І., к.ю.н., доцент (Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква)

СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

У тезах конференції проаналізовано сучасний стан правового забезпечення розслідування контрабанди наркотичних засобів, та деякі аспекти міжнародного співробітництва між Україною та іншими державами щодо розслідування контрабанди наркотичних засобів.

Проблема наркоманії постала перед суспільством досить давно. Важко було передбачити, що ця соціальна хвороба призведе до великих втрат, а найголовніше - до втрати молодих, енергійних, талановитих особистостей у руках яких знаходиться майбутнє нашої держави. На жаль, на сьогоднішній день суспільство не винайшло ліків від цієї страшної хвороби. Наркоманія – це «ахіллесова п'ята» не лише нашої держави, але й усього світу. Стрімке зростання кількості наркоманів у світі призводить до активного формування наркобізнесу, як однієї з основних ланок організованої злочинності. Удосконалюються

професіоналізм і організованість злочинців у сфері незаконного обігу наркотиків. Цьому значною мірою сприяють тісні зв'язки вітчизняних та зарубіжних злочинних угруповань, близькість України до азіатських країн-виробників і європейського ринку збуту. Враховуючи геополітичне розташування України, ситуація ускладнюється загрозою розширення сфер впливу міжнародної наркоманії, яка вже використовує територію нашої держави не лише як транспортну артерію для перевезення наркотиків, але і як новий ринок їх збуту.

Сучасна контрабанда наркотичних засобів нині стає «проблемою без кордонів», кидає виклик усьому сучасному людству, посягає на одну з його основних соціальних цінностей здоров'я населення, ламаючи долі мільйонів людей, цинічно експлуатуючи людські страждання заради наживи.

Через глобалізацію контрабанди наркотичних засобів постає необхідність у співробітництві різних країн світу та в боротьбі з цим асоціальним явищем.

У зв'язку з тим, що поширення наркотиків носить організований і міжнародний характер [1, С. 48], проблема боротьби з наркоманією та пов'язаними з нею правопорушеннями не може бути вирішена за допомогою простих засобів або односторонніх дій на національному рівні. Тому, важливим напрямком стратегії протидії наркозлочинності є участь України у міжнародній співпраці. При цьому виняткового значення набуває збереження і розвиток ділових зв'язків і багатостороннього співробітництва між правоохоронними органами та відповідними службами іноземних держав, так само як і між іншими відомствами, що мають відношення до виробництва, зберігання, транспортування і збуту

наркотичних засобів медичного і наукового призначення [2, С. 193–197].

Актуальними залишаються проблеми міжнародного контролю, пов'язані з національним суверенітетом держав, оскільки останні часто обмежують можливості обміну інформацією, співробітництва в розробленні та реалізації положень законодавства щодо незаконного наркообігу, здійсненні різних міжнародних ініціатив. Це одна з основних проблем міжнародного співробітництва у зазначеній сфері, і через інтернаціональний характер наркобізнесу вона стає дедалі гострішою. На мою думку акцент у міжнародній стратегії боротьби з незаконним наркообігом має бути спрямований на заходи, які охоплюють насамперед сферу протидії відмиванню коштів, здобутих злочинним шляхом, що стимулює існування та розвиток контрабанди наркотичних засобів.

Міжнародна система контролю за наркотиками, психотропами і прекурсорами задовільно функціонує в деяких традиційних аспектах і не зовсім успішно – в інших, пов'язаних насамперед із новітніми методами і тенденціями незаконного обігу зазначених засобів та речовин. Причиною цього є більша динамічність і гнучкість наркобізнесу порівняно зі складними й громіздкими міждержавними договірними структурами.

Для того щоб проаналізувати дії нашої держави у процесі міжнародного співробітництва, треба зрозуміти природу та необхідність співпраці з названими вище організаціями, усвідомлюючи, що у планах європейських ділків наркобізнесу Україні вже давно відведене особливе місце. Нині реальну загрозу для нашої держави становлять опій та героїн, які виробляються в країнах Південно-Східної Азії і через територію України переправляються до

Європи. Темпи наркотизації населення дають підстави наркоділкам розглядати нашу країну не тільки як транспортну артерію, а й як перспективний ринок збуту наркотиків.

Україна – перша з країн світу, яка узгодила своє національне законодавство у сфері контролю за обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів з вимогами відповідних конвенцій ООН. Чинна законодавча база в цій сфері ґрунтується на законах України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» [3], «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» [4].

Розпорядженням КМУ від 6 лютого 2019 р. № 56-р «Про затвердження плану заходів на 2019-2020 роки з реалізації Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року» затверджено план заходів з реалізації Стратегії державної політики щодо наркотиків [5].

Вищевказаним розпорядженням вказано виконання наступних заходів:

- забезпечить підвищення ефективності профілактичних, лікувальних, медичних і соціальних, реабілітаційних заходів;

- зменшення шкоди та наслідків від вживання психоактивних речовин;

- гармонізація єдиної державної системи моніторингу наркоситуації в державі відповідно до критеріїв Європейського моніторингового центру з наркотиків та наркотичної залежності;

- упорядкування застосування наркотичних лікарських засобів, здійснення адекватних правоохоронних

заходів, спрямованих на боротьбу з наркозлочинністю.

Таке рішення дозволить вирішити питання щодо активізації діяльності суб'єктів наркополітики в частині здійснення відповідних заходів та прийняття нормативно-правових актів щодо удосконалення системи контролю за обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, недопущення їх витоку у незаконний обіг і, водночас, забезпечення доступності наркотичних лікарських засобів для хворих, актуалізації боротьби з організованою наркозлочинністю, корупцією та наркобізнесом, подальшого удосконалення законодавства у цій сфері; сприятиме зменшенню шкоди від наслідків зловживання психоактивними речовинами, вирішенню питань медико-соціального спрямування, посилення взаємодії з Європейським моніторинговим центром з наркотиків та наркозалежності та іншими закордонними структурами [5].

Одним із пріоритетних напрямів міжнародного співробітництва у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків є укладення двосторонніх і багатосторонніх угод про правову допомогу між Україною та іншими державами. На сьогодні укладено понад 60 таких угод. Цільові угоди і протоколи підписані з усіма країнами СНД, Австрією, Польщею, Угорщиною, ФРН, Румунією, Словаччиною [6, С. 184].

Чи не найістотнішою проблемою у застосуванні міжнародно-правових норм у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів є відсутність чіткого механізму імплементації норм міжнародного права національними законодавствами. Важливим це питання є у сфері боротьби з наркобізнесом, де необхідні оперативність і чіткість прийнятих правових актів, спільні

дії правоохоронних органів різних держав та взаємодії з Інтерполом, що спонукає до укладення міжнародних угод про співробітництво правоохоронних структур різних держав на міжвідомчому й відомчих рівнях.

Таким чином, міжнародне співробітництво буде ефективним лише тоді, коли зусилля в межах такого співробітництва даватимуть усьому співтовариству більше переваг, ніж окрема держава може отримати від своїх індивідуальних дій. Процес узгодження дій та правових норм буде спрощено, якщо ефективність міжнародного співробітництва та індивідуальна зацікавленість, інтереси країни будуть взаємними. Чим більше країн дійдуть висновку, що їхні труднощі пов'язані із суто індивідуальними діями у сфері боротьби з організованою транснаціональною наркозлочинністю, тим вірогідніше, що вони з належною увагою ставитимуться до міжнародних ініціатив, розширятимуть та удосконалюватимуть міжнародне співтовариство, що сприятиме швидкому та ефективному розкриттю та розслідуванню контрабанди наркотичних засобів.

1. Карпец И. И. Преступления международного характера. М. : Юрид. лит., 1979. 264 с. **2.** Аргунова Ю. Н. Незаконный оборот наркотиков и некоторые вопросы стратегии борьбы с ним. *Преступность: стратегия борьбы*. Москва : Крим. асоц., 1998. С. 193–197. **3.** Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1995, № 10, ст.60. **4.** Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1995. № 10. Ст. 62. **5.** Про затвердження плану заходів на 2019-2020 роки з реалізації Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року :

Розпорядження КМУ від 6 лютого 2019 р. № 56-р. **6.** Боротьба з незаконним наркобізнесом в Україні : зб. нормат. док. : у 3 ч. / відп. ред. В. Д. Сущенко. К., 2001. Ч. 3. 184 с.

УДК 343.627:347 (477)

Сукмановська Л. М. (Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів)

СУДИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Суди України утворюють єдину систему. Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та відповідно до визначених законом процедур судочинства [1].

Про значення суду в механізмі протидії домашньому насильству в Україні свідчить величезна кількість розглянутих судами проваджень, пов'язаних із таким насильством.

Суди розглядають:

- провадження щодо осіб, які вчинили домашнє насильство (кримінальні та адміністративні правопорушення);

- провадження щодо винесення обмежувального припису особам, які вчиняють домашнє насильство;

- справи про поміщення дітей віком від 11 років у приймальники-розподільники для дітей;

- справи про адміністративну відповідальність батьків (усиновителів) або опікунів (піклувальників) неповнолітніх за невиконання ними своїх обов'язків щодо виховання і навчання дітей;

- справи про обмеження батьків у дієздатності, відібрання дітей та позбавлення батьківських прав, виселення осіб, позбавлених батьківських прав, якщо їх спільне проживання з дітьми, щодо яких вони позбавлені батьківських прав, неможливе;

- справи про поновлення батьківських прав і розв'язання спорів між батьками щодо місця проживання дітей;

- провадження щодо інших питань, пов'язаних з особистими, житловими і майновими правами осіб та ін.

Обмежувальний припис стосовно кривдника – встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи.

Обмежувальним приписом визначаються один чи декілька таких заходів тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків: заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою; усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи; обмеження спілкування з постраждалою дитиною; заборона наблизитися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою; заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею; заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або

контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб [2].

Міжнародними стандартами у сфері запобігання та протидії домашньому насиллю продиктовані вимоги до суддів стосовно належного усвідомлення причин та умов скоєння такого насилля, у тому числі урахування в судовому провадженні таких факторів, як не можна розглядати випадки домашнього насилля як питання приватного характеру; домашнє насилля ніколи не можна розглядати як малозначуще діяння, оскільки воно наносить істотну шкоду охоронюваним правом суспільним відносинам; при визначенні міри покарання для кривдника судом повинна враховуватись повторюваність і систематичність скоєння сімейного насилля; суд на рівні із іншими органами, задіяними у запобіганні домашнього насилля, повинен уживати усіх можливих і доступних заходів у межах своєї компетенції, задля запобігання скоєння такого насилля у майбутньому; беручи до уваги особливе психологічне та часто фізичне становище жертви домашнього насилля, міжнародними стандартами закріплена можливість порушення провадження у справі про скоєння сімейного насильства не тільки за заявою постраждалої особи, але і за зверненнями її родичів, сусідів, очевидців або громадських організацій; процес доказування у справі із вчинення домашнього насилля не повинен бути справою постраждалої особи – міжнародними стандартами закріплюється презумпція винуватості кривдника; домашнє насилля у кожному випадку зачіпає інтереси дитини, навіть коли воно відбулося виключно поміж дорослими членами сім'ї, а тому діти наділені правом на особливий захист зі сторони держави та суспільства [3].

1. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 р. (в редакції від 05.08.2018). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 10.05.2020). 2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 10.05.2020). 3. Христова Г. Освітній курс «Розгляд судами справ, пов'язаних з насильством в сім'ї» : методичний посібник. К. : ТОВ «Компанія «ВАІТЕ», 2011. 86 с.

УДК 342.7

Тихоплав В. І., здобувач вищої освіти першого рівня (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро), **науковий керівник: Хаджи А. Ю., викладач** (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро)

ELECTRONIC TECHNOLOGIES FOR DRIVERS IN ADMINISTRATIVE LAW

Nowadays there is a tendency in our country of the introduction of transparent e-democracy, the involvement of young specialists for improvement of information and communication technologies, for our society to feel the improvement of living conditions that people face daily.

Electronic democracy (e-democracy) is widely regarded as a tool to strengthen the democratic political regime, democratic institutions and processes through information and communication technologies; in fact, it is a form of direct democracy. Its main task is electronic support for democratic principles, and structural elements are electronic legislation, electronic elections, e-parliament, e-court, e-referendum, e-

polls, e-voting, etc. [2, P. 309].

In December 2018, an electronic driver's office was launched on the website of the Main Ministry of Internal Affairs of Ukraine. There are several administrative offences available on this online service. The most important thing is to promptly receive complete information about administrative violations and pay a fine for them.

Besides, the Cabinet of Ministers of Ukraine has launched the project «State in a smartphone», where there is a mobile application «ACTION». According to the Deputy Minister of Internal Affairs of Ukraine Serhiy Honcharov, it will be possible to form an electronic image of each of these documents, download them to your phone, and at a stop the vehicle shall not be presented by the police with a plastic ID, which continues to be valid, but by its electronic counterpart [3].

According to innovation in the form of a mobile application «ACTION», drivers will not be able to carry their driving licenses and technical passports with them every time. Moreover, in the future for violation of the norm of the person under Part 1 of Art. 126 (control of a vehicle by a person who does not carry a driver's license of the relevant category and vehicle registration document) and other norms, he will not be responsible for it, since the license and the passport will always be available on the phone.

In the future, this rule will require changes in the interpretation of the hypothesis of this article and other norms. Because in today's world, where technology is evolving very fast, every person has a smartphone and always has it with him. That way, you will always have the documents you need to drive the vehicle.

All these mobile applications will eliminate the corruption component in Ukraine. There will be a large number of services that can be implemented independently through a smartphone without any bribes to government officials and without acquaintances in the relevant field. This will be a significant impetus for the functioning of the system of preventing corruption in Ukraine with the help of additional rules in the Law of Ukraine On Prevention of Corruption No. 1700-VII of October 14, 2014 [1]. Nevertheless, in these cases, there will be obstacles. First, mobile communication is not fully developed in our country, and in some places, you may not have access to the Internet and you will not be able to show your driver's license on a police officer's smartphone. Secondly, these electronic certificates will be valid only in Ukraine and in other countries, it is undoubtedly necessary to carry these documents, as there may be problems with the authorities of other countries.

So, our country is developing and representatives of the Ukrainian authorities are doing everything possible to make life easier for citizens.

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 28.01.2019). **2.** Турчин Я. Світовий досвід у реалізації концептуальних засад електронного голосування. *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 73. С. 308–310. **3.** Українцям роз'яснили, як «закачати» у смартфон водійські права і техпаспорт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2805303-ukraincam-rozasnili-ak-zakacati-u-smartfon-vodijski-prava-i-tehpasport.html> (дата звернення: 28.01.2019).

**Триус М. С., курсант 2 курсу військового факультету
фінансів і права (Військовий інститут Київського
національного університету імені Тараса Шевченка)**

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВЕДЕННЯ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

На сьогоднішній день питання дотримання норм і принципів міжнародного гуманітарного права (далі – МГП) є надзвичайно важливим для нашої держави. Збройний конфлікт, який розпочала Російська Федерація (далі – РФ) набуває все нових і нових форм, ознак та особливостей. Зброя та способи її застосування також постійно вдосконалюються. Агресор робить усе можливе для максимальної дестабілізації ситуації в Україні і поширення свого впливу на всю її територію.

З розвитком інформаційних технологій та нових різновидів ведення воєнних дій набирає поширення гібридна війна, механізми якої держава-агресор використовує повною мірою. На нашу думку, найважливішою та найбільш небезпечною складовою гібридної війни є інформаційна складова. У наш час інформаційно-комунікаційні технології стрімко розвиваються та спричиняють надзвичайно великий вплив на життя суспільства. Такі технології є дуже важливими для сторін конфлікту, адже вони є чи не найефективнішим способом отримання воєнної та політичної переваги. Слід зазначити, що інформаційно-комунікаційні технології спричиняють величезний ефект на свідомість населення, у

тому числі і негативний. Так, за даними звіту «Digital in 2018» міжнародного агентства «We are social», що спеціалізується на дослідженнях у сфері медіа, в Україні проживає 44,12 млн людей, з яких 25,59 млн користуються інтернетом, що сягає 58% населення [1]. Дана статистика відображає тенденції 2018 року, проте на даний час вони продовжуються і набувають усе більшого розмаху.

Отже, як бачимо, населення активно користується інтернетом, що здійснює надзвичайно суттєвий вплив на ідеологію та погляди людей. Важливим елементом ведення РФ інформаційної війни є використання телебачення і друкованих засобів масової інформації. Доросле населення України, зокрема люди похилого віку, активно користуються такими медіаресурсами та схильні довіряти будь-яким наративам ЗМІ. Такий вплив на вказані вікові категорії населення може спричинити подальше розповсюдження неправдивої та навмисно спотвореної інформації серед більшості населення, а в майбутньому зміну дій та вчинків людей.

Ми вважаємо, що з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій норми міжнародного гуманітарного права не повною мірою регулюють поточні безпекові ситуації та набувають нових форм саме в сучасних збройних конфліктах. Конвенції двадцятого століття з об'єктивних причин не можуть повністю охопити ті специфічні та кардинально нові відносини, що складаються в теперішніх умовах ведення воєнних дій.

Проаналізувавши викладену вище проблему, можемо стверджувати, що існує необхідність внесення до норм міжнародного гуманітарного права певних змін та доповнень, які б унормували вплив на цивільне

населення за допомогою сучасних інформаційних технологій, та запобігало можливості його дезінформації.

Наступною важливою умовою застосування та функціонування права збройних конфліктів є усвідомлення керівництвом держав усієї важливості даної галузі у забезпеченні безпеки некомбатантів. Під час ведення бойових дій на Сході нашої держави РФ часто порушує норми і принципи МГП, від чого в подальшому страждає цивільне населення. Виникає питання, які категорії осіб будуть притягатися до відповідальності та чи взагалі будуть? Підтвердженням намагання уникнення Російської Федерації відповідальності за порушення цих норм є нещодавно прийнятий Федеральний Закон «Об отзыве заявления, сделанного при ратификации Дополнительного протокола к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года, касающегося защиты жертв международных вооруженных конфликтов (Протокол I)» від 12 жовтня 2019 р. № 368-ФЗ [2]. У п. 1 Постанови Верховної ради Союзу Радянських Соціалістичних Республік проголошено, що «Союз Советских Социалистических Республик... признает *ipso facto* и без специального соглашения в отношении любой другой Высокой Договаривающейся Стороны, принимающей на себя такое же обязательство, компетенцию Международной комиссии по установлению фактов» [3]. Така позиція свідчить про намагання РФ уникнути юридичної відповідальності, бажання набути певного «імунітету» у питаннях додержання основних гарантій щодо суб'єктів міжнародного гуманітарного права. Такими гарантіями є: дотримання прав та свобод цивільного населення, а також їх захист в зоні бойових дій; додержання гуманітарних норм поведіння із військовополоненими; дотримання

прав медиків, збереження життєво важливої інфраструктури на окупованих територіях, а також зобов'язання про безумовне співробітництво щодо кримінального переслідування і видачі військових злочинців.

Вельми цікавим, на нашу думку, є інтерв'ю регіональної голови для Євразії міжнародної гуманітарної організації Geneva Call Марі Лекен, яка адмініструє її діяльність в Афганістані, М'янмі, Філіппінах та Україні. На питання про відповідальність за порушення МГП на Сході України Марі Лекен відповіла, що: «Багато організацій моніторить ситуацію й робить це достатньо якісно. Geneva Call не має мети визначати, хто саме тут злочинець. Це війна, а в таких умовах завжди є порушення закону. Замість того, щоб визнавати когось злочинцем, зробімо акцент на пошуку можливостей уникнути порушень у майбутньому. Ми не займаємося обвинуваченнями, лише зустрічаємося з представниками збройних формувань, пояснюємо та нагадуємо їм, які вони мають обов'язки за законом і як можуть дотримуватися правил без відчуття, що це їх ослаблює або вони щось втрачають. Ми розповідаємо їм, чому дотримання МГП важливе для цивільного населення, для військових, для полонених і поранених. Ефект від цього в тому, що вони певним чином підлаштовують свою діяльність і дотримуються законів. Їм треба зрозуміти, що виконання правил не робить їх слабшими чи поганими, а навпаки, допомагає їм продемонструвати свою честь і професіоналізм» [4].

На наше глибоке переконання, просте інформування сторони агресора до позитивного результату не призведе, Росія як порушувала норми та принципи МГП, так і буде

порушувати їх надалі. Проте повноваження гуманітарних організацій не передбачають виокремлення «винних» у збройному конфлікті. На нашу думку результати такого інформування мають бути більш ефективними, а за ігнорування та систематичне недотримання норм і принципів МГП міжнародна спільнота повинна максимально посилювати санкції.

Важливою проблемою застосування МГП в умовах ведення сучасних збройних конфліктів є також можливість уникнення відповідальності за недотримання його норм і принципів. У якості прикладу можна навести свободу держав щодо підписання та ратифікації певних конвенцій. Так, наприклад, Україна є учасницею «Конвенції про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення», ратифікувавши її, а РФ навіть не є її підписантом. Дана ситуація змушує замислитись над питанням притягнення до відповідальності за масове використання протипіхотних мін та встановлення їх в місцевостях проживання населення поблизу районів ведення бойових дій країнами, які не є членами даної Конвенції.

Цікавим є ще одне питання з інтерв'ю Марі Лекен. На запитання чи мають члени незаконних формувань, створених та підтримуваних РФ, дотримуватися міжнародного гуманітарного права, адже офіційно вони не відносяться до збройних сил жодної з держав, вона дала відповідь, що: «У воєнному конфлікті кожен має дотримуватися міжнародного гуманітарного права незалежно від статусу. Воно застосовується до всіх учасників. Те, легітимні вони чи ні, не може бути аргументом. Кожен має зобов'язання відповідно до міжнародного гуманітарного права» [4].

Наостанок можемо додати, що лише об'єднавши спільні зусилля представників влади, міжнародних організацій та науковців є надія на подолання проблем у питанні створення дієвого механізму дотримання норм і принципів МГП в сучасних збройних конфліктах.

1. Digital in 2018: World's internet users pass the 4 billion mark. We Are Social. URL: <https://wearesocial.com/blog/2018/01/global-digital-report-2018> (дата звернення: 10.05.2020). **2.** Об отзыве заявления, сделанного при ратификации Дополнительного протокола к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года, касающегося защиты жертв международных вооруженных конфликтов (Протокол I) : Федеральный закон Российской Федерации от 12.11.2019 г. № 368-ФЗ. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201911120051> (дата звернення: 10.05.2020). **3.** О ратификации Дополнительного протокола к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года, касающегося защиты жертв международных вооруженных конфликтов (Протокол I), и Дополнительного протокола к Женевским конвенциям от 12 августа 1949 года, касающегося защиты жертв вооруженных конфликтов немеждународного характера (Протокол II) : Постановление Верховной рады Союзу Радянських Соціалістичних Республік від 4 серпня 1989 року № 330-I. URL: <http://docs.cntd.ru/document/765704292> (дата звернення: 10.05.2020). **4.** Марі Лекен: «В умовах війни завжди є порушення закону». Тиждень.ua. URL: <https://m.tyzhden.ua/Society/225265> (дата звернення: 10.05.2020).

Хищенко А. М., здобувач вищої освіти (Одеський національний економічний університет, м. Одеса),
науковий керівник: викладач Кулікова Є. О. (Одеський національний економічний університет, м. Одеса)

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ НА ВИПАДОК ІНФІКУВАННЯ ВІРУСОМ ІМУНОДЕФЦИТУ

Нині однією з найвагоміших складових ринкової інфраструктури є ринок страхових послуг, адже він тісно пов'язаний з ринком споживчих товарів, засобів виробництва, праці і робочої сили, ринком капіталу й цінних паперів тощо. На жаль, нерівномірність розвитку страхової справи та страхування в Україні зумовлена деякими факторами, а саме: низький рівень платоспроможності громадян, невизначена та складна ситуація в економічному секторі держави, недосконалість законодавства. Слід зазначити, що страхування у сфері медицини є необхідною складовою системи охорони здоров'я, яка виключає або пом'якшує вплив певних непередбачуваних ситуацій та обставин, які інколи виникають в житті людини і мають негативний вплив на його здоров'я.

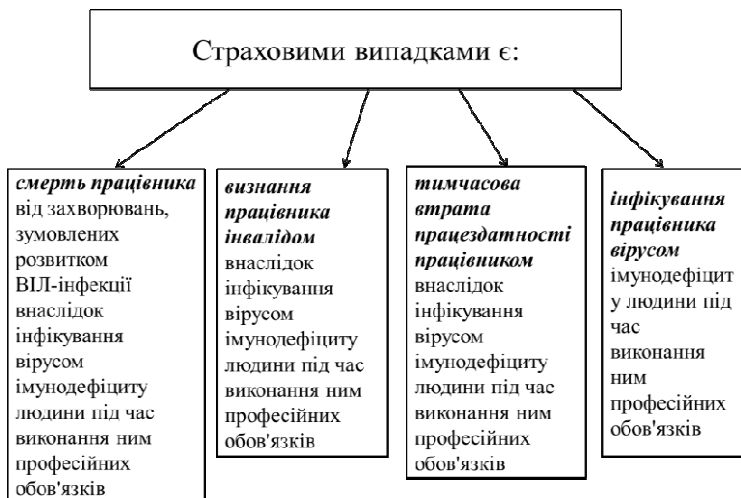
Згідно із Законом України «Про страхування» медичне страхування має дві форми: обов'язкове та добровільне. Варто звернути увагу на те, що обов'язкове медичне страхування сприяє покращенню та підвищенню фінансової стійкості охорони здоров'я, зокрема забезпечує

додатковий потенціал для розвитку медичної інфраструктури [5].

З огляду на це питання вважаємо, що важливим та нагальним є страхування медичних працівників, які зайняті поданням медичної допомоги ВІЛ-інфікованому населенню. Відповідно до статті 7 Закону України «Про страхування» такого роду страхування обов'язковим на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини під час виконання ними професійних обов'язків, а також на випадок настання у зв'язку з цим інвалідності або смерті від захворювань, зумовлених розвитком ВІЛ-інфекції. Страхувальниками працівників є МОЗ України, МОЗ Автономної Республіки Крим, управління охорони здоров'я обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, до сфери управління яких належать установи та заклади охорони здоров'я, науково-дослідні установи та підприємства, які уклали із страховиками договори обов'язкового страхування [1].

Розглянемо, які випадки є страховими (рисунок).

Згідно із діючим законодавством страхові платежі вносяться страхувальниками один раз на рік у термін, передбачений договором страхування в розмірі 0,01 неоподаткованого мінімуму доходів громадян за кожного застрахованого працівника.

Рисунок. Страхові випадки у разі зараження ВІЛ-інфекцією медичних працівників під час виконання ними професійних обов'язків

Джерело: розроблено автором на основі [1]

Таблиця

Розмір виплати страхової суми у разі настання страхового випадку

Розмір виплати страхової суми	За яких обставин
у розмірі десятирічної заробітної плати померлого за останньою займаною ним посадою	у разі смерті працівника від захворювань, зумовлених розвитком ВІЛ-інфекції внаслідок інфікування вірусом імунodefіциту людини під час виконання ним професійних обов'язків

продовження таблиці

I групи	у розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	у разі визнання працівника інвалідом внаслідок інфікування вірусом
II групи	у розмірі 75 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	імунодефіциту людини під час виконання ним професійних обов'язків
III групи	у розмірі 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян	
за кожен день 0,3 неоподаткованого мінімуму доходів громадян, але не більш як 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за весь час тимчасової втрати працездатності протягом дії договору обов'язкового страхування		у разі тимчасової втрати працездатності працівником внаслідок інфікування вірусом імунодефіциту людини під час виконання ним службових обов'язків
у розмірі 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян		у разі інфікування працівника вірусом імунодефіциту людини під час виконання ним професійних обов'язків

Джерело: розроблено автором на основі [1]

За даними статистики Центру громадського здоров'я МОЗ України, за січень 2020 року в Україні зафіксували

1 268 нових випадків ВІЛ-інфекції [2]. 5 червня 2019 року Міністерство охорони здоров'я України Наказом № 1292 затвердило новий клінічний протокол із застосування антиретровірусних препаратів для лікування та профілактики ВІЛ-інфекції. Це найновіші рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я, які також включають аспект громадського здоров'я. Відтепер кожен, хто живе з ВІЛ, в незалежності від кількості вірусу в крові, має право отримувати безоплатне лікування пожиттєво [3].

В Україні існують страхові компанії, які можуть застрахувати медичних працівників від ВІЛ. Одною з таких страхових компаній є страхова компанія «UPSK» у місті Київ. Компанія «UPSK» пропонує застрахувати медичний персонал на випадок зараження вірусом імунодефіциту людини або на випадок зараження вірусом гепатитом (В, С) [4].

Отже, роблячи висновок, можемо зауважити, що в Україні є багато можливостей та перспектив у сфері медичного страхування. Але варто акцентувати увагу на тому, що обов'язкове медичне страхування повинно відповідати українським реаліям сьогодення.

1. Про затвердження Порядку та умов обов'язкового страхування медичних працівників та інших осіб на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини під час виконання ними професійних обов'язків, а також на випадок настання у зв'язку з цим інвалідності або смерті від захворювань, зумовлених розвитком ВІЛ-інфекції, і переліку категорій медичних працівників та інших осіб, які підлягають обов'язковому страхуванню на випадок інфікування вірусом імунодефіциту людини під час виконання ними професійних обов'язків, а також на випадок настання у зв'язку з цим інвалідності або смерті від захворювань, зумовлених розвитком

ВІЛ-інфекції : Постанова від від 16 жовтня 1998 р. N 1642. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1642-98-%D0%BF> (дата звернення: 01.05.2020). 2. Центр громадського здоров'я МОЗ України. URL: <https://phc.org.ua/> (дата звернення: 01.05.2020). 3. Україна офіційно переходить на нові стандарти лікування ВІЛ. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/ukraina--oficijno-perehodit-na-novi-standarti-likuvannja-vil> (дата звернення: 01.05.2020). 4. Медицина и здоровье. URL: <https://upsk.com.ua/ru/service/corporate/meditsyna/> (дата звернення: 01.05.2020). 5. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.05.2020).

УДК 396.1

Черкас К. Ш., здобувач вищої освіти першого рівня (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро), **науковий керівник: Стояцька Г. М., к.філос.н., доцент** (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро)

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Гендерні права є важливою складовою системи прав людини. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [1] вказує на неприпустимість дискримінації особи за певними ознаками, одна з яких – стать. В статуті Організації Об'єднаних Націй окремо серед фундаментальних принципів діяльності та ідей, які просуюються, йдеться про рівні права чоловіків і жінок [2], а у 2003 році

тодішній Генеральний секретар ООН Кофі Аннан окремо зазначав, що гендерна рівність є не лише метою самою по собі, а передумовою подолання бідності, сприяння сталому розвитку та впровадженню ефективного управління.

Гендерна рівність є п'ятою з 17 цілей сталого розвитку ООН – ключових напрямків розвитку країни до 2030 року. Гендерна тематична група ООН також «...підтримує підсилення міжвідомчої координації навколо питань, пов'язаних з гендерною рівністю. Вона являє собою майданчик для всіх агенцій, фондів та програм ООН, інформацією та досвідом щодо вирішення гендерних проблем. Група працює для встановлення ефективного партнерства та діалогу між ООН, Урядом, Парламентом та громадянським суспільством в усіх сферах гендерної рівності та прав жінок в Україні» [3].

Серед сучасних українських проблем, що мають гендерне забарвлення можна виділити наступні [4]:

- жінки значно частіше стають жертвами домашнього насильства;
- при оплаті праці очевидний чіткий гендерний дисбаланс (особливо у приватному секторі) і загалом існує проблема гендерно-орієнтованого бюджетування;
- представництво жінок у владі штучно стримується недосконалим виборчим законодавством (можливістю зосереджувати жінок у непрохідних частинах виборчих списків);
- наразі і надалі існує чіткий розподіл професій на умовно «жіночі» та «чоловічі»;
- стереотипи та упередження щодо соціальної ролі жінки у суспільній свідомості.

Донедавна правоохоронна сфера була в Україні однією з тих, що найбільше зазнавали гендерної

упередженості та стереотипізування. Професія правоохоронця вважалась однією з найбільш гендерно залежних. Для розв'язання цієї проблеми останніми роками застосовуються досить дієві міри. За словами заступниці міністра внутрішніх справ Тетяни Ковальчук: «Реалізація програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року сприятиме утвердженню принципу рівності жінок і чоловіків у пріоритетних сферах соціального та економічного розвитку в Україні, ефективному розв'язанню проблем та усуненню диспропорцій гендерного розвитку з чіткою орієнтацією на права людини» [5]. Згідно з «Global Gender Gap Report 2020» Україна піднялась на декілька пунктів у загальному рейтингу гендерної рівності і займає 59 позицію серед 153 країн світу, втім все ще перебуває позаду провідних європейських та інших розвинених держав [6].

Отже, ще залишається ряд суспільних сфер, де питання гендерної рівності є доволі болючим. Це стосується, в тому числі, і закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Для подолання негативних проявів гендерної дискримінації в українському соціумі пропонуємо ряд заходів, виконання яких за підтримки державної влади мусить змінити упередженість та сприяти дотриманню людських прав:

– у закладах вищої освіти і особливо у закладах зі специфічними умовами навчання проводити тренінги щодо гендерної рівності, залучати дівчат різноманітні професійні заходи на рівні з хлопцями, зменшуючи приводи для висловлювань стосовно того, що служба в поліції або у війську – не жіноча справа;

- сприяти більш масовій і широкій медійній політиці
- соціальна зовнішня реклама, відеоролики на каналах та в соціальних мережах щодо прав жінок, презентація жінки не лише як «берегині домашнього вогнища», але й як ту, хто рятує життя;
- поступово запроваджувати справедливі норми оплати праці;
- активніше пропагувати права жінок з метою зменшення гендерного насильства.

Ці заходи мають сприяти зменшенню гендерних стереотипів та просуванню України на шляху захисту прав людини та гендерної рівності.

1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (дата звернення: 01.05.2020).
2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010 (дата звернення: 01.05.2020).
3. URL: <http://www.un.org.ua/ua/nasha-robota/gender> (дата звернення: 01.05.2020).
4. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29085513.html> (дата звернення: 01.05.2020).
5. URL: <https://cutt.ly/Byv8e6s> (дата звернення: 01.05.2020).
6. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf (дата звернення: 01.05.2020).

Чоботько М. А., викладач кафедри СФП

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро)

РУКОПАШНИЙ БІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МВС

Професійна діяльність співробітників силових відомств при виконанні оперативно-службових завдань часто пов'язана із застосуванням фізичної сили, тому роль фізичної підготовки, заняття і вивчення різних видів єдиноборств в професійному житті співробітників силових відомств має велике значення. В ході підготовки майбутніх співробітників МВС заняттям з спеціальної фізичної підготовки приділяють велике значення. Курсантам необхідно привити професійні вміння та навички, необхідні їм при виконанні службових обов'язків, які постійно пов'язані з екстремальними ситуаціями. Для того щоб стати кращими фахівцями необхідно володіти такими якостями, як сміливість, рішучість, ініціативність, винахідливість, і т.д., які необхідні для миттєвого прийняття правильних дій і рішень. Одним із засобів виховання цих якостей є рукопашний бій.

Даний вид єдиноборства практикується в силових відомствах багатьох країн: України, США, Франції, Німеччині, Ізраїлі, Китаї, Південній Кореї та ін. [1, С. 58].

Рукопашний бій є одним з видів єдиноборств, який активно і з успіхом використовується в програмі дисципліни «Спеціальна фізична підготовка» при формуванні у курсантів і слухачів освітніх організацій

силових відомств умінь і навичок рухових дій, виконання бойових прийомів боротьби. В ході навчання даний вид єдиноборства допомагає не тільки придбати вміння і навички ведення рукопашного бою з супротивником, а також удосконалювати фізичні та морально-вольові якості, технічну, тактичну і психологічну стійкість до впливів несприятливих факторів [2, С. 20]. Основу рукопашного бою складають прийоми, запозичені з багатьох єдиноборств самбо, дзюдо, бокс, кікбоксинг, фехтування, (ММА) і ін. Тому рукопашний бій має у своєму розпорядженні великий арсенал різноманітних прийомів, рухових дій, технік і тактик їх застосування. Ця універсальність дає можливість в процесі проведення занять формувати й удосконалювати всі основні системи і функції організму курсантів, які допомагають успішно виконувати оперативно-службові завдання в процесі професійної діяльності. Арсенал, технічна і тактична підготовка рукопашного бою, що становлять комплекси прийомів, відповідають меті, специфіці, службової та бойової діяльності співробітників силових відомств, які об'єднуються і класифікуються в три великі групи: прийоми забезпечення, прийоми зі зброєю та підручними засобами, прийоми без зброї. Навчально-тренувальний процес в рукопашному бою у курсантів слід завжди планувати виходячи з того, які оперативно-службові завдання у своїй професійній діяльності вони повинні виконувати, а також враховувати їх рівень підготовленості. Формування рухових умінь і навичок з огляду на різні принципи навчання і фізичного виховання, ділиться на чотири етапи підготовки, в процесі яких вирішуються наступні цілі та завдання:

- перший (базовий) етап – формуються базові вміння основних рухових дій;

- другий (навчальний) етап – ознайомлення, придбання первинних умінь, навчання прийомам і руховим діями в стандартних умовах на противнику(партнері) який не чинить опір;

- третій (навчальний) етап – навчання, формування і закріплення умінь і придбання певного досвіду (автоматизації дій), який дозволяє виконувати рухові дії, не акцентуючи увагу на окремих елементах прийому, а також виконувати і використовувати його при факторах які заважають або з невеликим опором противника (партнера);

- четвертий (вдосконалення) етап – узагальнення набутих знань і умінь і застосування їх з тактичною підготовкою у виборі тактики бою з противником і тактичних тонкощів ведення поєдинку, а також формуванні морально-вольових якостей і психологічної стійкості, яка реалізується при виконанні рухових дій при повному контакті і опорі противника (партнера).

На заняттях з рукопашного бою закладено в основу техніки прийомів два критерії:

1) простота (прийоми містять не більше трьох рухових дій);

2) природність (що виражається в природності рухів і поз, які мимоволі приймає людина в момент небезпеки) [1.]

Виходячи з вищезазначеного, пропонуємо кілька рекомендацій для навчання курсантів рукопашним боєм:

1) приймати бойову стійку (розташування ніг вперед і назад на довільну відстань і в сторони на ширину плечей), яка дозволяє вибрати оптимальну відстань до «уявного» супротивника попереду;

2) навчання комплексів прийомів проводити на рахунок, що сприяє меншій розчленованості досліджуваного прийому;

3) вивчення комплексу прийомів необхідно виконувати «разом», а не «по частинах», тому що при даному способі закріплюються «негативні» вміння і навички виконання прийомів боротьби з зупинками;

4) при виконанні комплексу необхідне чітке виконання окремих прийомів (відбиви, удари руками та ногами, удари ножем), а не порожні дії руками, ногами або зброєю;

5) команди для початку виконання прийомів подавати звуковим сигналом (свистком), це наближає навчання до бойової обстановки і скорочує час навчання;

6) місце для проведення занять необхідно міняти, що в свою чергу сприяє ліпшому зосереджуванню курсантів;

7) під час навчально-тренувального процесу використовувати змагальний метод, проводити «спаринг» і т.д., що дозволяє наблизити обстановку до реальних умов бою [3, С. 45].

Прийоми рукопашного бою використовують у навчанні морських піхотинців США. Навчання проходить в екстремальних умовах. За даними професора Іллінойського університету А. Сейдлер, саме в цьому стані, перед лицем смертельної небезпеки свідомість людини блокується, дії його визначаються вродженими інстинктами агресивності і самозбереження. Тому, за його міркувань, техніка і тактика рухових дій рукопашного бою повинні формуватися саме в цьому стані. Нині як в українських, так і в зарубіжних країнах триває постійний пошук нових, ефективних та інноваційних методів і методик підвищення фізичної підготовки співробітників

силових відомств. Тому, ми вважаємо, що розвиток і популяризація рукопашного бою може стати «хорошою цеглинкою» в цьому напрямку.

1. Ашкинази С. М. Эволюция содержания и методики подготовки к рукопашному бою в армии США в уставах рукопашного боя. *Материалы Международной научной конференции, посвящённой 105-й годовщине со дня образования Военного института физической культуры*. СПб. : ВИФК, 2014. С. 262. 2. Блажко Ю. И. Рукопашный бой : учебник для курсантов и слушателей Военного института физической культуры. Ленинград : ВДКИФК, 1990. 332 с. 3. Рукопашный бой и спортивные единоборства : учебник / под общ. ред. А. В. Зюкина. СПб. : МО РФ, 2005. 410 с.

УДК 811.111'276.6:004.738.5

Шандра Н. А., к.пед.н., асистент (Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів)

ЗНАЧЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІТ-ФАХІВЦІВ

Виконання професійних обов'язків та вирішення професійних задач за допомогою іншомовного професійного спілкування передбачає високий рівень сформованості іншомовної комунікативної компетентності у фахівців ІТ-сфери. В свою чергу, високий рівень сформованості англомовної лексичної компетентності у діловому писемному спілкуванні забезпечує фахівцям ІТ-сфери можливість належного виконання професійних

обов'язків та ролей у процесі іншомовного професійно орієнтованого писемного спілкування.

Внутрішня готовність та спроможність до використання іноземної мови в реальних умовах продуктивної діяльності (говорінні, письмі) іноземною мовою забезпечуються одним із компонентів іншомовної комунікативної компетентності – лексичною компетентністю.

На думку В. Терещук, лексика виступає «ведучим компонентом» іншомовного мовленнєвого спілкування [11, С. 17]. Саме лексика приймає на себе основне комунікативне навантаження при висловлюванні і сприйнятті смислу висловлювання [7, С. 87]. О. Биконя вважає лексику найінформативнішим пластом професійно орієнтованого спілкування [1, С. 67].

У методиці навчання іноземних мов поняття лексичної компетентності трактують як:

- когнітивно-практичну готовність до оволодіння лексикою (Є. Ятаєва, Г. Волкотруб) [4; 12];
- здатність до коректного оформлення своїх висловлювань і розуміння мовлення інших, яка базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок, знань і лексичної усвідомленості (С. Смоліна) [10];
- здатність викликати лексичну одиницю з тривалої пам'яті й включати цю лексичну одиницю у мовленнєвий ланцюг (Н. Горбунова) [5];
- як наявність словникового запасу, а також здатність до адекватного вживання лексичних одиниць (І. Макарєнко) [8];
- знання, а також здатність використовувати словниковий запас (Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти) [6, С. 7].

Проаналізовані визначення дають підстави стверджувати, що лексична компетентність передбачає засвоєння лексичних одиниць.

Лексичні одиниці є складними утвореннями, які мають форму і значення. Під формою слова науковці, перш за все, розуміють його звукову оболонку, яка сприймається на слух [9]. Значення слова є його семантичним складом, безпосередньо пов'язаним з мовним обігом та граматичною формою. Семантика аналізує відношення мовних одиниць і явищ, процесів і предметів, які ними позначаються. Лексичні одиниці є одиницями різних мовних рівнів [13]. У контексті професійно орієнтованого писемного спілкування ІТ-фахівців лексичні одиниці об'єднуються у систему мовних засобів, які мають спільні семантичні ознаки, взаємодіють між собою, формуючи функціонально-семантичні поля [3].

Найбільш вагомими аспектами, які необхідно враховувати у процесі оволодіння лексичними одиницями, є [9]:

- особливості звукової і графічної форми слова;
- значення слова, що представляє його змістову сторону;
- взаємозв'язок вживання слова з його граматичним оформленням, завдяки якому утворюються словоформи;
- притаманність слову власних «внутрішніх» та «зовнішніх» властивостей, які дозволяють реалізувати таку ключову характеристику як сполучуваність з іншими словами, у результаті чого утворюються словосполучення.

Ефективність формування лексичної компетентності залежить від рівня сформованості її компонентів: лексичних навичок, обсягу засвоєних лексичних знань та динамічного інтерактивного функціонування цих

компонентів з урахуванням лексичної усвідомленості [2, С. 215].

Таким чином, англомовна лексична компетентність майбутніх ІТ-фахівців є їх інтегрованою якістю, що передбачає сформованість у них комплексу знань, навичок і здатності використовувати словниковий запас англійської мови у процесі професійно орієнтованого англомовного спілкування в ІТ-сфері.

1. Биконя О. Організація самостійної позааудиторної роботи з англійської мови студентів економічних спеціальностей : монографія. Чернігів : ЧНТУ, 2015. 432 с. **2.** Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. ; за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2013. 590 с. **3.** Будна М. Лексичні одиниці із семантикою завершеності та критерії їх класифікації. *Вісник Львівського університету. Сер. Іноземні мови.* 2014. Вип. 22. С. 66–72. **4.** Волкотруб Г. Й. Стилїстика ділової мови : навч. посіб. К. : МАУП, 2002. 208 с. **5.** Горбунова Н. В. Лексична компетенція дітей дошкільного віку в сучасних дослідженнях. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі.* 2010. Вип. 8. С. 85–91. **6.** Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання С. Ю. Ніколаєва. К. : Ленвіт, 2003. 261 с. **7.** Задорожна І. П. Теоретико-методичні засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англомовною комунікативною компетенцією : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Київ. нац. лінгв. ун-т. К., 2012. 770 с. **8.** Макаренко И. П. Формирование у студентов рецептивных лексичних навчків на основе системы текстов для чтения : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Минск, 2010. 26 с. **9.** Основы методики преподавания иностранных языков / под ред. В. А. Бухбиндера, В. Штраусса.

К. : Вища школа, 1986. 336 с. **10.** Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції. *Іноземні мови.* 2010. № 4. С. 16–23. **11.** Терещук В. Г. Формування англomовної лексичної компетенції студентів немовних спеціальностей в умовах віртуального навчального середовища : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Терноп. пед. ун-т. Тернопіль, 2014. 320 с. **12.** Ятаева Е. В. Учебный глоссарий как средство развития учебной иноязычной-лексической компетенции в профессиональном языковом образовании : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Тамбов, 2005. 520 с. **13.** Lewis M. Implementing the Lexical Approach. Hove : Language Teaching Publications, 1997. 223 p.

УДК 51:159.955-057.874

Швай О. Л., к.пед.н, доцент (СНУ ім. Лесі Українки, м. Луцьк), Ємчик І. А., здобувач вищої освіти першого рівня (СНУ ім. Лесі Українки, м. Луцьк)

ДО ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Вміння спілкуватися правильною математичною мовою (читати, писати, говорити) вкрай необхідне кожній сучасній людині для успішного розв'язання різноманітних проблем, які потребують застосування математики. У роботі вивчається задача підвищення математичної грамотності школярів.

Процес формування математичної грамотності школярів багатоаспектний і вимагає застосування різних ефективних технологій та методів [1; 2].

У доповіді буде розглянуто деякі підходи щодо формування складових математичної грамотності учнів 5-11 класів, зокрема їх математичної мови.

За роки навчання у школі учні повинні засвоїти не лише певний об'єм фундаментальних математичних знань, але й навчитися грамотно спілкуватися мовою математики. Запропоновано використання історико-генетичного аналізу математичних термінів та символів.

Виділено деякі типи вправ, які допомагають цілеспрямовано формувати математичну мову. Вважаємо за доцільне пропонувати завдання такого типу:

- поставити наголос у слові, яке є математичним терміном;
- переформулювати теорему, виділяючи її умову та висновок;
- сформулювати твердження, використовуючи терміни «необхідно», «достатньо»;
- заперечити дане твердження;
- записати твердження, сформульоване українською мовою на мові математики;
- сформулювати реченням української мови твердження, записане на мові математики;
- скласти опорну схему з використанням математичних символів;
- на основі графіків, таблиць, діаграм дати відповідь на запитання у письмовій формі;
- здійснити різні види представлення інформації.

Увагу акцентовано на виробленні у школярів культури роботи з інформацією у мережі інтернет. Загально відомо, що значна частка інформаційних ресурсів мережі інтернет містить наукові матеріали неналежної якості, авторів деяких текстів навіть неможливо встановити. Викликає

занепокоєння відсутність у більшості школярів критичного ставлення до знайдених у інтернеті матеріалів. Важливо вміти критично оцінювати інформацію, її достовірність, значущість. Вважаємо, що старшокласників потрібно привчати користуватися якісними електронними освітніми ресурсами. Крім того, виникає нагальна потреба розвивати у школярів розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).

1. Зіненко І. М. Визначення структури математичної компетентності учнів старшого шкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2009. № 2. С. 165–174. 2. Чашечникова О. С. Деякі аспекти формування математичної грамотності учнів. *Розвиток інтелектуальних умінь і творчих здібностей учнів та студентів у процесі навчання математики*. Суми : Вид-во Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2009. С. 103–105.

УДК 002.2: 655.41: 304

**Шмига О. Д., магістрантка 2 курсу спеціальності
медіакомунікації** (Інститут журналістики, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ),
**науковий керівник: Крайнікова Т. С., д. н. із соц. ком.,
професор** (Інститут журналістики, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ)

ЧИТАЦЬКИЙ КОНЦЕПТ СУЧАСНОГО КНИЖКОВОГО ПРОДУКТУ

Поняття концепту і концептуалізації активно ввійшли до понятійно-категоріального апарату теорії видавничої справи та редагування, книгознавства. Ними оперують у

своїх працях С. Антонова, В. Іванов, І. Жарков, Н. Зелінська, Т. Крайнікова, Д. Миронюк та інші.

Ознайомившись із науковою літературою, ми вважаємо: *читацький концепт книжки – це детерміноване медіакультурою уявлення читачів про книжковий продукт як видавниче явище, що постає внаслідок осягнення комплексу змістових, дизайнерських та інших параметрів різножанрових книжкових видань, що інтегрується в певний образ книжки та детермінує споживчий інтерес до неї.*

Читацький концепт сучасної української книги багатовимірний. На основі проведеного дискурс-аналізу відгуків, коментарів, реклаमाцій читачів, а також вторинного аналізу статистичних і соціологічних даних ми визначили чотири основні смислові аспекти цього концепту. Отже, читацький концепт книжки генерується з таких смислових аспектів:

1. Книжка – репрезентатор знання, «інструмент насадження мудрості». Книжкова культура робить людину суб'єктом пізнання і розуміння: вона пропонує їй знання та активізує допитливість. Гносеологічне значення книжкової культури постає в двох площинах: по-перше, в накопиченні засвоєної інформації з різних питань, а по-друге, в стимулюванні інформаційних потреб, що виникають на підставі засвоєної інформації.

У книжковій культурі залежно від суті та поширення її явищ ми виділяємо: 1) масову культуру медіаспоживання (культуру соціальної більшості); 2) елітарну культуру медіаспоживання (культуру соціальної меншості).

Як зазначає Х. Ортега-і-Гассет, *вкрай важливою обставиною в суспільному житті є те, що, добре це чи погано, влада в суспільстві перейшла до мас [1].*

Твердження відсилає до висновку П. Бурдье про те, що панівна культура виробляє певний ідеологічний ефект – вона маскує функцію розподілу під функцію комунікації: «Культура об'єднуюча (медіум комунікації) є культура розділяюча (інструмент розрізнення), яка легітимізує відмінності, змушуючи всі інші культури (позначені як субкультури) визначатися залежно від їх дистанції від панівної культури» [2, С. 91].

У межах нашого дослідження все це означає, що в суспільстві панує масова читацька культура, яка акумулює і ретранслює відповідні інформаційні запити, інтереси та медіауподобання, «узаконює» моделі медіаповедінки, в яких цінність пізнання не основна.

2. Книжка – джерело емоцій і настроїв

Г. Почепцов слушно стверджує: «Реально в багатьох сферах сьогодні перед нами розгортається боротьба за освоєння нового простору – простору почуттів і емоцій. Якщо раніше вдалося освоїти полюс рацію, то сьогодні всі зусилля в багатьох сферах спрямовані на освоєння сфери емоцій, оскільки вона є більш впливовою з точки зору прийняття рішень людиною» [3, С. 114].

Афективність сучасної медіакультури викликана умовами інформаційного перенасичення та розсіяної уваги медіаспоживача: тексти змушені бути емоційно насиченими, інакше їхні шанси бути поміченими різко зменшуються. Таким чином, емоційна функція культури медіаспоживання полягає в маніпулятивному впливі на увагу медіаспоживача: розхитуючи його психічний стан, культура медіаспоживання, як особлива реальність, залучає його до себе – і утримує в своєму силовому полі.

3. Книжка — інструмент боротьби за владу

Книжка – інструмент соціальної інженерії, засіб

боротьби за владу. Книжка є стратегічним продуктом, який, з одного боку, використовується як інструмент примусу (через неї вживлюють «потрібні» стереотипи, переконання), з іншого боку, вона мислиться як носій інакомислення, тому й стає об'єктом агресії.

4. Книжка – чинник формування ціннісних орієнтирів

Книжкова справа – індикатор і рушій розвитку українського соціуму, його мови, науки, літератури. Сутність книжкової культури полягає не так у матеріальних артефактах (які саме медіапродукти, коли і як споживає аудиторія), а в тому, як медіаспоживачі сприймають, інтерпретують та використовують їх. Йдеться про вилучення із спожитої медійної інформації цінностей, тлумачень, ментальну розробку «картини світу» в її особистісному та громадському вимірах. І саме так – через осягнення цінностей, культурних кодів і норм – людина інкультурується, себто вростає в книжкову культуру і загалом у культуру.

Висновки. Функціональне значення читацького концепту книжки полягає в тому, що він репрезентує, як читачі сприймають, інтерпретують та використовують книжку. Адже підсумковим результатом книгочитання є те, що читач вилучає із спожитої інформації знання, цінності, світорозуміння, на підставі чого розроблює власну «картину світу», набуває ідентичностей та інтегрується в різні соціальні групи.

Читацький концепт як ментальне утворення, підсумкове уявлення про книжку, її суть, значення, місію синтезує її раціональні, емотивні, аксіологічні, маніпулятивні та інші виміри.

1. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс / URL : http://royallib.ru/read/ortegaigasset_hose/vosstanie_mass.html#0 (дата звернення: 30.04.2020).
2. Бурдые П. Социология социального пространства. М. : Институт экспериментальной социологии ; СПб. : Алетейя, 2007. 288 с.
3. Почепцов Г. Г. Від Facebook'у і гламуру до WikiLeaks : медіакомунікації. К. : Спадщина, 2012. 464 с.

УДК 378

Шульга Т. В., асистент (ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Донецька обл.)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У нових соціально-економічних умовах розвитку держави тривають інноваційні процеси реформування всіх рівнів системи освіти України. У нормативних документах: Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», «Про охорону дитинства», Базовий компонент дошкільної освіти, окреслено основні стратегічні напрями розвитку системи освіти від дошкільної до вищої.

Загальновідомо, що дошкільна освіта займає основне місце у розвитку та соціальному становленні особистості, оскільки саме в дошкільному віці формуються всі основні психічні процеси, відбувається становлення базових якостей особистості, зокрема, формується підґрунтя для емоційної стійкої та чуттєвості, здатності до саморегуляції та впевненості у собі. Слід зауважити, що в останні роки

зросла зацікавленість до особливостей формування емоційних станів, емоційної сфери та емоційної культури дітей (Л. Груша, Р. Калініна, Л. Кондрашова, Л. Сбітнева, Л. Соколова, Л. Стрелкова, О. Турська, Н. Ульянова). Саме від рівня підготовки майбутніх вихователів залежить виконання основних освітніх цілей та завдань, реалізація гармонійного виховання та навчання дітей дошкільників.

Сучасні заклади дошкільної освіти потребують вихователя нового типу, фахівця з високим рівнем емоційної культури, спроможного швидко та адекватно реагувати на стрімкі зміни в суспільстві, корегувати власну професійну діяльність відповідно до соціальних вимог, здатного вирішувати соціально-психологічні суперечності. Тож, професійна підготовка висококваліфікованих, творчих, компетентних, які мають сформовану професійну культуру, вмінють керувати власними емоціями та настроєм, впевнених у собі фахівцях дошкільної освіти залишається дуже актуальною проблемою вищої освіти.

Теоретико-методичні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів розкрито у працях Л. Артемової, Є. Белкіної, І. Беха, О. Богініч, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Кічук, Л. Коваль, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лисенко, Т. Науменко, Т. Поніманської, Т. Танько та інших. Проблеми емоційної культури особистості та шляхам її формування приділено увагу у наукових працях І. Анненкової, Ф. Алексєєвої, Л. Коваль, С. Колот, І. Могілей, Н. Рачковської, Л. Сбітневої, І. Сілютіної, Л. Страхової, О. Турської, Г. Ястребової та ін.

Звертаючись до класиків, поняттям «емоційна культура» оперує В. Сухомлинський у праці «Народження громадянина». Він виокремив такі ознаки емоційної культури, як: культура відчуттів і сприймань; культура

слова та емоційних станів; емоційна сприйнятливість світоглядних та моральних ідей, принципів, істин. Визначаючи значущість проблеми, учений зауважує, що культура почуттів стає особливою сферою духовного життя людини. За словами педагога, без широкого й повного діапазону почуттів не буде повноцінної людини [3]. Визначаючи важливість емоційно-почуттєвої складової людської особистості, К. Ушинський писав: «Ніщо – ні слова, ні думки, ні навіть учинки наші не виражають так ясно й точно нас самих і наше ставлення до світу, як наші відчуття: в них чутний характер не окремої думки, не окремого рішення, а всього змісту душі нашої і її ладу» [4, С. 79]. У своїх працях педагог вказує на те, що особистість може впливати на свій емоційний стан через відповідний добір вражень, пам'ять, уяву та інтелект у цілому.

Вища педагогічна школа виступає невід'ємним інститутом суспільства, зміст роботи якого зорієнтований на формування професіоналізму та становлення духовності майбутніх педагогів. Професійна педагогічна освіта це не лише оволодіння системою знань, логікою розмірковувань та способами діяльності, а це занурення в культуру, напрацювання людиною системи цінностей та смислів, розвиток почуттів та відносин. Це становлення внутрішнього світу особистості на основі знань, емоцій, віри та любові [1, 2]. Сучасний педагог-вихователю не лише транслятор інформації, а духовний наставник, має бути здатним до емпатії, до тривалої та продуктивної діяльності в умовах емоційної напруги, виразно та експресивно проявляти себе у професійній діяльності, здатний до співпереживання, адекватно усвідомлювати власні переживання і переживання вихованців, до вміння

керувати власними емоціями й емоційними станами тих, хто поряд, адекватно реагувати на навколишню дійсність та вирішувати професійні ситуації та виховні завдання [2].

Тож, вбачаємо необхідність впровадження відповідних педагогічних умов у процес професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти з метою формування емоційної культури майбутнього вихователя.

1. Булатова О. С. Педагогический артистизм : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2001. 240 с.
2. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р. Педагогіка українського дошкілля : у 3-х частинах. Ч. 2 : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Слово», 2010. 360 с.
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. *Вибрані твори* : в 5-ти т. Київ : Рад. школа, 1977. Т. 3. 670 с.
4. Ушинський К. Д. Твори : у 6 т. Т. 4. *Людина як предмет виховання*. Київ : Рад. школа, 1954. 228 с.

УДК 808.51:347.965

Яскола В. А., здобувач вищої освіти першого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА

Ораторське мистецтво завжди вважалось дієвим засобом впливу на вирішення державних справ і контролю людей, адже хто володіє мистецтвом говорити, той може переконати та відстояти свою думку. Для юриста

надзвичайно важливо володіти цією наукою. Адже саме ця професія потребує мати взаємозв'язок з аудиторією, володіти словом, щоб керувати умами.

В юридичній сфері ораторське мистецтво є важливим критерієм у становленні юриста, бо неможливо виконати свою роботу без розуміння та знань особливостей спілкування. Оратор повинен знати теорію красномовства, щоб знати тактику ораторського мистецтва, проводити практику, яка допомагає вести дискусію і опанувати техніку риторики, щоб бути майстерним ритором.

Метою нашого дослідження є з'ясувати роль ораторського мистецтва у професійній діяльності юриста.

Проблеми розвитку ораторського мистецтва розглядали українські й зарубіжні дослідники: А. Міхалская, Р. Кацавець, Г. Ващенко, Г. Сагач, З. Куньч, І. Огієнко, Л. Мацько, Л. Спанатій, Л. Якунін, О. Баєва, С. Іванов, Т. Кобзева, Є. Ножина, Ю. Рождественський та інші.

Для юриста слово – це інструмент і потрібно відмінно ним керувати. У публічному виступі в суді важливо впевнено і професійно висловлювати свою позицію.

Виступ складається з оцінки представлених доказів, позиції сторін у справі, аналізу фактів, характеристики свідків, пояснення закону, повторення позиції сторони. Важливо застосовувати риторичні прийоми для залучення уваги аудиторії, вживати лексичні прийоми для публічної промови, володіти технікою мови, використовувати мову рухів та мовні засоби впливу.

Виступ повинен зацікавити слухачів, привернути їхню увагу. «... Панове присяжні засідателі! Чим складніша справа, тим більше уваги повинні ви вжити на те, щоб з

маси дрібних подробиць і частковостей виділити ті, корінні дані, за якими складається чітке уявлення про суть самої справи ... » [1] (А. Ф. Коні).

Для виступу також важлива щирість. Слухачі шанують цю рису, адже ритор повинен сам бути впевненим в тому, що говорить.

У заключній частині потрібно коротко підвести підсумок всьому сказаному. Слухачі запам'ятовують початок і кінець промови, тому потрібно спочатку захопити слухачів, а потім витончено закінчити свою промову. Важливо продумувати кожне своє слово. Кожна справа юриста повинна бути як остання.

Знання риторики розширює світогляд, формує культуру та правильне мислення і опановує слово, тому юрист повинен володіти цими знаннями, щоб чітко формулювати свої думки і бути найкращим оратором для слухачів.

Отже, ораторське мистецтво у професійній діяльності юриста досить актуальна тема. Володіння навичками ораторського мистецтва на сьогоднішній день є необхідною умовою сучасного фахівця в будь-якій сфері, а особливо для юриста, оскільки саме ці фахівці комунікують з людьми і повинні вміти себе представити і допомогти.

Перспектива подальшого дослідження може бути спрямована на аналіз психологічних аспектів комунікації у професійній діяльності юриста.

1. Коні А. Ф. На жизненном пути. СПб. ; Л. : Тип. т-ва печ. и изд. дела Труд, 1912-1929. 5 т. 2. Якунін Л. Я. Гармонія емоціонального і раціонального у формуванні особистості. К., 1984. 3. Міхалская А. К. Основи риторики: Думка і слова : навч. допомога. М., 1996. 79 с. 4. Ораторське мистецтво : навч.-метод.

посіб. / авт.-уклад. : І. М. Плотницька, О. П. Левченко, З. Ф. Кудрявцева та ін. ; за ред. І. М. Плотницької, О. П. Левченко. 2-ге вид., стер. К. : НАДУ, 2011. 128 с.
5. Кацавець Р. С. Культура мови у професійному спілкуванні юристів : навч. посіб. К., 2007.

UDC 342.2

Klova V. O., Higher Education Applicant (Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro), **Scientific Adviser: Kozubai I. V., Senior Lecturer** (Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro)

HISTORICAL ASPECT OF THE TYPOLOGY OF STATES

Various types of governments existed following in quick succession. Nowadays, the issue of their scientific classification is extremely crucial. This classification should reflect the historical changes of the state and help unite them into groups, based on certain criteria that are called typologies of political systems.

The relevance of scientific work consists of the study of historical types of state, to evaluate different types of states, based on the modern point of view. The study of this topic makes it possible to conclude the positive and negative sides of each type of state.

The historical type of state is defined as the unity of the most meaningful features which are connected with the same social and economic community.

Having considered the historical aspects of this problem, we can conclude that the definition of the term “type of state” is different. Somebody believes that this is a combination of

important features, characteristic of all countries, the economic basis of which is a certain type of industrial relations, expressing the social and content (class) essence and social purpose of the state [1]. Also, the historical type of state is defined as a combination of the most modern features that are inherent in the states that existed at certain stages of the history of mankind. Definition of a term might be based on different scientific principles that allow distinguishing the most common characteristics for different historical types of states.

There are the following classifications of state types:

1. According to the method of realization of power – **democratic** – a form of states, based on the constitutional determination of the people of the source of power and real-life at the national level through equal participation of citizens in the management of statesmen and **totalitarian** – the form of authoritarian bourgeois states, characterized by the general control of the state overall spheres of social life.
2. According to the attitude to religion – **theocratic** – a form of government in which the political and spiritual power is concentrated in the hands of the church, **secular** is a state with an institution where the church is separated from it and guided by civil, not religious norms; and **atheist** is a state in which atheism is the main doctrine; atheistic propaganda comes from the authorities.

The historical typology of the state is a method of scientific research based on the division of objects and their further grouping by description and comparison. The above classification was created due to the formation and civilized approaches.

The historical type of state is a social and economic formation characterized by common features such as economic

and cultural basis, social purpose, and general principles of organization and activity of a state.

Not so long ago, the formation of an approach was considered in our country as one of the true variants of division. They were considered only based on analysis of social life, political and legal aspects, only as an integral part of the class social and economic formation.

The historical type of state is a state of social and economic education characterized by common features, namely the unity of the economic and class base, social purpose, general principles of organization and activity of the state.

One of the general criteria for classifying the types of classes is «civilization».

Considering a formative approach, the main criteria for classification are social and economic features. Thus, the type of industrial relations forms the type of state. In this approach, the stage-by-stage and historical character of the state's development is manifested, although it underestimates the spiritual factors.

The civilized approach contains many different theories. There are theories of economic development, as well as the theory of challenge and the theory of rapprochement of capitalist and socialist systems. The study of this approach, by contrast, relies heavily on the peculiarities of culture, religion, ethnic consciousness and economics.

The most universal scientific criterion of the state typology is, at this stage, a civilized approach that allows taking into account a set of factors, creating a type of state, but the formative one also does not lag behind it.

1. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права : академічний курс. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 686 с.

2. Историчні типи держав: сутність, характеристика рабовласницької, феодальної, буржуазної, соціалістичної держав, держави соціальної демократії: URL: <https://lawbook.online/page/tgp1/ist/ist-16--idz-ax238--nf-14.html> (дата звернення: 01.05.2020). 3. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави і права : підручник. Київ : Кондор, 2008. 446 с.

АКАДЕМІЧНА ПЛАТФОРМА 4 ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

УДК 54/2.6+.44+.6.018.4:691.175.5/8

Андрєєв Д. А., здобувач вищої освіти другого рівня (Український державний хіміко-технологічний університет, м. Дніпро), **Земелько М. Л., викладач** (Український державний хіміко-технологічний університет, м. Дніпро), **Черваков О. В., д.т.н., проф., завідувач кафедри** (Український державний хіміко-технологічний університет, м. Дніпро)

ІОННІ РІДИНИ ЯК МОДИФІКАТОРИ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПОЛІМЕРНИХ МАТЕРІАЛІВ

Іонні рідини (ІР) все більше захоплюють увагу дослідників. Цей клас речовин має дуже специфічні фізико-хімічні характеристики, які є дуже привабливими для відкриття нових та перегляду існуючих технологічних рішень. Вони характеризуються рядом цінних властивостей, таких як:

- висока іонна провідність;
- електрохімічна стабільність в широкому діапазоні потенціалів;
- широкий діапазон робочих температур;
- висока здатність розчинятися у воді та багатьох органічних розчинниках;
- безпечні для довкілля та ін.

IP також можуть проявляти бактерицидну дію, а також каталітичну активність в реакціях органічного синтезу.

Але найбільш повно корисні властивості IP розкриваються у тандемі з загально визнаними перевагами полімерів. Матеріали на основі полімерів, які знайшли безліч сфер використання і, завдяки широкому спектру корисних експлуатаційних характеристик, стали незамінними у багатьох галузях промисловості, можуть здобути нові унікальні властивості надані іонними рідинами [1].

Іонні рідини це клас речовин, що поєднує властивості органічних речовин та неорганічних солей. Як пластифікатори, вони мають високу термічну стійкість, на рівні неорганічних солей, і в той же час IP добре суміщаються з органічними речовинами; як компонент полімерних електролітів вони мають високу іонну провідність та не потребують використання низько киплячих та токсичних розчинників.

Використання класичних рідких електролітів для літєвих джерел струму базується на просоченні інертного полімерного сепаратору переважно розчином солей літію у органічних розчинниках. Така технологія має багато недоліків, серед яких слід відмітити використання небезпечних (токсичних, пожежонебезпечних та ін.) апротонних органічних розчинників, недостатня провідність електроліту при низьких температурах. Використання IP дозволяє створити зовсім новий тип гелевих електролітів, які можуть змінити уявлення про акумулятори взагалі [1].

Посилюються вимоги до безпеки та екологічності пластифікаторів для полімерних матеріалів загального

використання. Зростає потреба у нетоксичних пластифікаторах з високими експлуатаційними характеристиками. Використання ІР дозволяє вирішити ці труднощі та покращити рівень експлуатаційних властивостей пластифікованих ними полімерних матеріалів [2].

Поступово для всіх типів каталізаторів з'являються аналоги серед іонних рідин. Вони поступово замінюють малоефективні неорганічні каталізатори. Є також і такі каталізатори, які підсилюють дію деяких ферментів, і не мають аналогів серед інших [3].

Можна зробити висновок, що є багато перспективних напрямків, пов'язаних з можливим використанням іонних рідин. Але на наш погляд, найбільш ефективно їх переваги можна реалізувати при модифікації властивостей полімерних матеріалів.

1. Bodong Zhang, David A., Hoagland Zhaohui Su. Ionic Liquids as Plasticizers for Polyelectrolyte Complexes. *J. Phys. Chem.* 2015. № 119. P. 3603–3607. **2.** Mustafizur Rahman Ionic liquids: New generation stable plasticizers for poly(vinyl chloride). *Polymer Degradation and Stability.* 2015. № 12. P. 3371–3382. **3.** Shu-Mei Xia. Ionic Liquids Catalysis for Carbon Dioxide Conversion With Nucleophiles. *Front. Chem.* 2018. № 8. P. 157–189.

Артем'єв С. Р., к.т.н., доцент (Національний університет цивільного захисту України, м. Харків)

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ІЗ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Розвиток науки неможливий без навчання. Нині в умовах військових дій на сході України у багатьох викладачів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання (МОУ, ДСНС) існує думка, що екологічні знання для курсантів є чимось другорядним та не важливим. Що спочатку війна, а потім вже вирішення екологічних питань. Але вплив військових дій напруг пов'язаний з впливом на екосистеми, елементом яких є людина, тому урахування такого впливу є достатньо актуальним завданням, з яким можна зустрічатися щоденно. Вивчення навчальних дисциплін екологічного спрямування у сучасних умовах підготовки фахівців таких закладів вищої освіти повинно бути дещо змінено з наголосом на практичну складову знань, що надаються.

Першими кроками з екологізації навчання у таких закладах вищої освіти мають бути: організація методологічного навчання на основі діяльнісного підходу НПП та здобувачів вищої освіти (курсантів, студентів); включення екології військової діяльності (екології надзвичайних ситуацій) до обов'язкових або вибіркових навчальних дисциплін; екологізація інших навчальних дисциплін (гуманітарних, військово-технічних, професійно-орієнтованих); формування екологічної

свідомості здобувачів вищої освіти через засоби масової інформації, культурно-масові заходи, волонтерство тощо.

Найбільшого ефекту можна досягнути за рахунок створення цілісної системи безперервного військово-екологічного навчання, яка передбачала б досягнення визначеного рівня знань і навичок усіма військовослужбовцями ЗС України.

У загальновійськовій екологічній освіті можна виділити такі рівні:

1. Початковий – досягається під час вивчення предметів шкільної програми у школах, військових ліцеях із посиленою військово-фізичною підготовкою.

2. Базовий – досягається під час навчання у військових факультетах, інститутах (академіях, університетах) [1].

Базова фахова військово-екологічна підготовка здійснюється (на прикладі Національного військового інституту танкових військ) під час підготовки здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «бакалавр» за спеціальністю «Озброєння та засоби військ РХБ захисту та екологічна безпека», де використовуються, зокрема [2-4], які охоплюють у повному обсязі спектр екології військової діяльності на підставі досвіду практичної служби у військах. Окрім відповідних змін у змісті програм та робочих програм навчальних дисциплін, не менш важливими є зміни і у самого викладача. Безумовно, якщо викладач досягне рівень розвитку і культури студента, курсанта, буде прагнути до розуміння глибинної суті тих, хто навчається, джерел їх натхнення, активності й творчості, саморегуляції, то студенти, курсанти по-іншому ставитимуться до себе, глибше усвідомлюватимуть цінності буття. Тому в університетах не можуть працювати

такі викладачі, яким лише б «відчитати свої години». Має розвиватися мотиваційна основа навчання. Екологічні знання студенти та курсанти засвоюють тільки тоді, коли вони стають елементом їхньої свідомості, установкою діяльності [5]. Як зазначено у [6], недоліки екологічної освіти та виховання дорого виходять людству, адже екологічна несвідомість нерідко стає причиною глобальних, передусім соціально-економічних проблем. Аналіз свідчить, що 56 % літературних джерел з екологічних питань, які видавалися за останні 20 років обговорюють проблеми екологічної освіти та виховання. Це дуже суттєво.

1. Артем'єв С. Р., Марущенко В. В., Сакун О. В. Сучасні аспекти підготовки військових фахівців з питань екологічної безпеки військ. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Харків : НТУ «ХПІ», 2010. № 22. 188 с.
2. Екологічна безпека військ : підручник / С. Р. Артем'єв, О. М. Блекот, В. В. Марущенко та ін. ; за ред. С. Р. Артем'єва. Харків : Підручник НТУ «ХПІ», 2012. 308 с.
3. Артем'єв С. Р., Блекот О. М., Марущенко В. В., Чумаченко С. М., Блажеєвський М. Є. Основи екологічної безпеки військ : навч. посіб. ХІТВ. 2010. 320 с.
4. Артем'єв С. Р. Основи екологічного забезпечення військ. Навчальний посібник. 2004. 146 с.
5. Артем'єв С. Р., Коврегін В. В. Шляхи розвитку сучасної екологічної освіти у МНС. *Екологічні аспекти регіонального партнерства в надзвичайних ситуаціях* : збірка матеріалів І Міжвузівської науково-методичної конференції. Х. : НУЦЗУ, 2012. 256 с.
6. Артем'єв С. Р., Андронов В. А., Коврегін В. В. Щодо активізації екологічного навчання та виховання. *Проблеми техногенно-екологічної безпеки: освіта, наука, практика* : зб. матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції / редкол.: О. В. Метельов та ін. Х. : ФОП Бровін О. В., 2016. 284 с.

УДК 911.3: 379.85:332.1:615.825

Белоусова Н. В., к.геогр.н., доцент (Національний авіаційний університет, м. Київ)

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ

Зі здобуттям Україною незалежності, держава, час від часу, робить спроби розглядати туризм як важливу складову частину економіки та соціально-культурної сфери і надавати певного значення розвитку туризму.

За даними ООН, щорічно понад один мільярд людей здійснюють подорожі в інші країни. Завдяки цьому туризм став провідним сектором економіки, на частку якого припадає 10% глобального ВВП і 7% (\$1,5 трлн) обсягу світового експорту [1].

Отримання Україною у 2017р. безвізового режиму до країн Євросоюзу надало можливість українцям подорожувати 85 країнами світу, в тому числі до європейських країн, за спрощеною процедурою, що позитивно вплинуло на розвиток співпраці бізнесу та поглиблення соціальних, культурних, політичних зв'язків з європейською сім'єю країн у межах реалізації «Стратегії розвитку туризму до 2026 року», що сприятиме як зростанню чисельності туристів, так і збільшенню внеску туризму в економіку України [2; 3].

Суспільно-політичні зміни в Україні показали необхідність законодавчих змін у багатьох сферах життя, у тому числі й у туристичній галузі.

Україна, з економічного погляду, дуже доступна країна, а відпочинок у ній сягає рівня європейського, до того ж ціновий показник залишає приємне враження.

Сучасний український туристичний продукт представляє собою комплекс різноманітних послуг з організації комфортного відпочинку та дозвілля. Невід'ємною складовою туристичного продукту є підприємства супутньої сфери, такі як підприємства та інституції з надання послуг торговельного, розважального, культурного, анімаційного, спортивного характеру, а також музеї, театри, галереї, церкви, монастирі, різноманітні визначні місця, атракції, парки, сади, спортивні споруди, виставкові павільйони тощо, які дають змогу якнайповніше використовувати туристичні об'єкти, а нерідко додають певні ресурси, що підвищує туристичну привабливість міста.

Багато років поспіль лідером за прибуттями серед іноземних туристів була Росія, але вже з 2016 по 2018 рр. ця країна втратила домінуючий вплив на формування туристичних потоків іноземних туристів до України. Реальна картина туристичних потоків має наступний вигляд: Росія – 17,3%, Ізраїль – 10,8%, Білорусь – 7,7%, США – 7,15%, Німеччина – 6,1%, Велика Британія – 3,8%, Польща – 2,3%, Грузія – 2,3%, інші держави – 10,4%. А з березня 2017 року в'їзд громадян України до Туреччини можливий не тільки без візи, а й без закордонного паспорту за наявності ID-картки [4].

Динаміка кількості в'їзду іноземних туристів показує істотне зростання у 2019 р. кількості в'їзду іноземних громадян (близько +26,5 % приросту) [4].

За офіційними даними Департаменту економіки та інвестицій, до українських топ-дестинацій такі міста як:

Київ, Харків, Одеса, Львів та Дніпро увійшли до укладеного британським авторитетним виданням «Independent» рейтингу міст, у яких можна добре жити з витратами до 600 фунтів на місяць [3].

Завдяки своєму географічному положенню Україна може претендувати на звання східноєвропейської країни ділового туризму (конференції, конгреси -65 % серед усіх різновидів туризму – діловий туризм). Вигоду від конференцій та конгресів, що проводяться в місті, отримують, не тільки готелі, ресторани та гастрономічний сектор, але й підприємства інших сфер, як, наприклад, роздрібною торгівлі, міського транспорту, дозвілля та культури.

Щоб досягти успіху та міжнародної конкурентоспроможності на цьому ринку, слід забезпечити більшу потужність з розміщення, більше конференцій та конгресів, а також більше ділових заходів, що мають характер міжнародного тяжіння.

1. Всесвітня Туристична Організація. World Tourism Organization UNWTO. URL: <http://www2.unwto.org/ru/home> (дата звернення: 01.05.2020).
2. Інформаційний ресурс телеканал Hromadske. В Україні створена Національна туристична організація. URL: <https://hromadske.ua/posts/v-ukraini-stvorena-natsionalna-turystychna-orhanizatsiia> (дата звернення: 01.05.2020).
3. Міністерство закордонних справ України. URL: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/56337-uryad-zaprovadiv-novi-pravila-oformlennya-viz-dlya-vjizdu-v-ukrajinu> (дата звернення: 01.05.2020).
4. Офіційний портал Департамент економіки та інвестицій. URL: <http://dei.kievcity.gov.ua/content/miska-cilova-programa-rozvytku-turyzmu-v-misti-kyievi-na-20162018-roky.html> (дата звернення: 01.05.2020).

Біскуп В. М., здобувач вищої освіти другого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **науковий керівник:**
Янчук О. Є., к.т.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

АВТОМАТИЗАЦІЯ ВИБОРУ ОПТИМАЛЬНОЇ СХЕМИ СІВОЗМІНИ ЗА ДОПОМОГОЮ ГІС

Для ефективного та економічного ведення сільського господарства у сучасному виробництві застосовують сівозмінне (почергове) вирощування рослин.

Сівозміною називають науково обгрунтоване чергування сільськогосподарських культур у часі і просторі за задалегідь визначеним планом. Культура, яка займала поле в попередньому році, є попередником для тієї культури, що висівається в цьому році. Перелік культур або їх груп у порядку чергування в сівозміні називається схемою сівозміни. Необхідність чергування культур зумовлюється низкою чинників [1].

На практиці сівозміна забезпечує отримання найбільш високих урожаїв, оскільки складається так, щоб максимально ефективно використовувати ресурси земельної ділянки і не допускати виснаження ґрунту.

Оскільки на урожайність культур впливає дуже багато факторів (основні з яких – тип ґрунту, його стан після культури-попередника, конфігурація ділянки, внесення добрив), то підбір науково обгрунтованої схеми чергування культур потребує значних затрат зусиль.

Мета даної роботи – максимально спростити та

автоматизувати цей процес за допомогою геоінформаційної системи QGIS [2].

В основу даного проекту покладено попередні напрацювання викладачів й студентів кафедр геодезії та картографії й землеустрою, кадастру, моніторингу земель та геоінформатики НУВГП [3]. Робота виконувалась в Model Builder, на основі його стандартних функцій ArcGis.

Один із розроблених інструментів автоматично створює картограму придатності земель на основі цифрової моделі рельєфу та меж агрогруп ґрунтів. Також була реалізована модель, яка дозволяє в автоматизованому режимі розрахувати врожайність заданого переліку сільськогосподарських культур на обраному полі з врахуванням типу ґрунту та кількості внесених добрив. У результаті отримуємо рентабельність вирощування заданого набору культур. Недоліком інструменту є те, що підбирати культури потрібно вручну, методом перебору.

У планах створення інструменту, який автоматично буде розраховувати найбільш успішний варіант схеми сівозміни на основі вихідних даних, а саме:

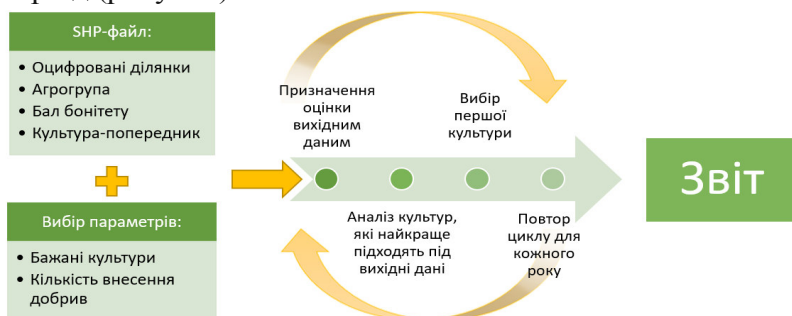
- розташування;
- тип ґрунту;
- стан ґрунту після культури-попередника;
- кількість внесених добрив;
- тип сівозміни (кормова, польова, спеціальна).

Цей інструмент прискорить і спростить вибір сівозміни, оскільки алгоритм самостійно вибере оптимальну схему, на основі проведеного аналізу.

Робота алгоритму починається з введення вихідних даних. Задаємо перелік культур, з яких може формуватися сівозміна, а також можливі норми внесення добрив. Також потрібен shp-файл з внесеними даними про агрогрупи

ґрунтів та їхні бали бонітету. Для кожного показника передбачена ґрадуїрована система оцінок в інтервалі від 0 до 1. Наприклад, якщо попередник не допускає майбутній посів кукурудзи, то оцінка 0, якщо ж умови є оптимальними – оцінка 1. Така оцінка присвоюється по всіх критеріях, а потім по сумі оцінок визначається доцільність посіву певної культури. Цикл повторюється для кожного року. В результаті формується звіт, з найкращим варіантом сівозміни для ділянок на заданий період (рисунок).

Рисунок. Схема послідовності роботи алгоритму

В якості тестового варіанту алгоритму було реалізовано математичну модель у середовищі Excel. На даному етапі вона враховує лише культури-попередники, та на основі стандартизованих показників визначає оптимальну схему сівозміни для полів.

Отже, запропонована модель дозволить значно спростити процес підбору схеми сівозміни, оптимізувати витрати ресурсів та зекономити час.

1. Калетнік Г. М. Науково обґрунтовані сівозміни для ефективного вирощування біомаси. *Агросвіт*. № 23, 2009. С. 2. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/23_2009/2.pdf (дата звернення:

01.05.2020). 2. QGIS Вільна географічна інформаційна система з відкритим кодом. URL: <https://qgis.org/uk/site/> (дата звернення: 01.05.2020). 3. Shulgan R., Yanchuk O., Kibukevich O. Automation of building a cartogram for ecological and economic feasibility of the lands with the agricultural determination. *Geodesy and Cartography*. Vilnius, 2020. Vol. 46(1). P. 17–25. DOI: 10.3846/gac.2020.9811.

УДК 630.3

Бондар О. Б., к.с.-г.н. (Український науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького, м. Харків)

СОСНОВІ ЛІСИ НА ВОДОЗБОРАХ СІВЕРСЬКОГО ДІНЦЯ

Ведення лісового господарства на водозборах річок повинне бути спрямоване на посилення водоохоронно-захисних і еколого-стабілізуючих функцій. Вирішення проблем збереження і підвищення цих функцій лісів можливе за умови врахування типологічних особливостей лісів. Ці особливості є своєрідними і специфічними для різних водозборів притоків, навіть у межах водозбору Сіверський Донець [1; 4; 5].

Для аналізу лісового фонду соснових насаджень використано базу даних ВО «Укрдержліспроект». База даних цих лісів нараховує близько 14,4 тис. таксаційних виділів.

Обробка та переведення бази даних з формату *.vff у формат *.mdb програмного продукту MS Access здійснювали за допомогою програми, розробленої в УкрНДІЛГА за відповідним алгоритмом [2].

Типологічне різноманіття соснових лісів характеризували згідно розробленої класифікації Алексєєва-Погребняка [3].

Загальна площа соснових лісів за даними Держлісагентства України становить 43,1 тис. га. Дослідження проводили на території наступних лісогосподарських підприємств: (ДП «Балаклійське ЛГ», ДП «Близнюківське ЛГ», ДП «Вовчанське ЛГ», ДП «Харківська ЛНДС», ДП «Жовтневе ЛГ», ДП «Зміївське ЛГ», ДП «Красноградське ЛГ», ДП «Куп'янське ЛГ», НПП «Гомільшанські ліси», ДП «Скрипайвське НДЛГ» і ДП «Чугуєво-Бабчанське ЛГ».

Розподіл площ соснових насаджень характеризується певними особливостями. Так, частка соснових насаджень найбільша на водозборах річок Мож, Оскіл, Без назви 3 від загальної площі вкритої лісовою рослинністю земель, а найменша відповідно на водозборах річок Мілова, Щербинка, Бишків, Сухий Бурлук.

Найбільш поширеним типом лісу на водозборі річки Сіверський Донець є свіжий дубово-сосновий суббір, частка якого становить 64,4%, дещо менше займає свіжий сосновий суббір (14,6%), свіжий липово-дубово-сосновий сугруд (8,2%), сухий сосновий бір (3,6%), інші 16 типи лісу займають менше ніж 1,0% від загальної площі соснових лісів.

Соснові насадження на водозборі річки Сіверський Донець ростуть у 20 типах лісу, а на притоках їхня кількість коливається від 1 до 15 типів лісу.

Розподіл кількості типів лісу на водозборах Сіверського Донця наступний:

– на річках Без назви 1, Бабка, Бишків, Щербинка, Мілова, Повна, Сухий Бурлук кількість типів лісу коливається від 1 до 5 типів лісу;

– на річках Гомільшанка, Без назви ЛГВ-14, Хотімля, Великий Бурлук, Гнилиця, Без назви ЛГВ-20 і Без назви ЛГВ-21 кількість типів лісу коливається від 6 до 10 типів лісу;

– на річках Без назви 2, Уда, Мож, Вовча, Волоська Балаклійка і Оскіл, кількість типів лісу коливається від 11 до 15 типів лісу.

Вікова структура соснових лісів є розбалансована. Так, домінують насадження V–VIII класів віку – 68,3%, дещо менше насадження I–IV (15,7%) і IX–XII (14,7%) класів віку, а найменше деревостани XIII і більше класів віку лише 1,2% від загальної площі лісів.

На 18 водозборах Сіверського Дінця домінують насадження V–VIII класів, їхня частка варіює від 51,8% (водозбір Гомільши) до 86,9% (водозбір Бабки).

На водозборах річок Бишків, Щербинка і Мілова переважають (100%) насадження I–IV класів віку.

Соснові деревостани XIII і більше класів віку поширені на 7 водозборах річок, їхня частка незначна, яка коливається від 0,1 до 5,6%. Такі особливості вікової структури лісового фонду водозборів річок певною мірою обумовлені тим, що в повоєнний період на значних площах створювали нові насадження на безлісних у минулому ділянках. Унаслідок цього лісистість водозборів збільшувалася. Проте це призвело до значної диференціації площ насаджень за класами віку.

1. Бондар О. Б. Лісистість і лісівничо-таксаційні особливості насаджень водозборів річок Лівобережного Лісостепу.

Лісівництво і агролісомеліорація. Харків, 2018. Вип. 132. С. 13–24. **2.** Ведмідь М. М., Мешкова В. Л., Жежкун А. М. Алгоритм для виявлення земель малоцінних молодняків у дібровах за матеріалами лісовпорядкування. *Лісівництво і агролісомеліорація*. Харків, 2006. Вип. 110. С. 54–59. **3.** Остапенко Б. Ф., Ткач В. П. Лісова типологія : навч. посіб. Харків, 2002. 204 с. **4.** Ткач Л. І., Бондар О. Б. Аналіз типів лісорослинних умов та біорізноманіття лісів водозбору річки Сіверський Донець. *Вісник Уманського НУС*. Умань. 2016. Вип. 1. С. 88–94. **5.** Ткач Л. І., Бондар О. Б. Типологічна структура лісів водозборів річки Сіверський Донець. *Лісівництво і агролісомеліорація*. Харків, 2015. Вип. 126. С. 106–113.

УДК 630*52

Василишин Р. Д., д.с.-г.н., професор (Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ), **Ковальська С. С., к.с.-г.н.** (Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ), **Данілова І. О., молодший науковий співробітник** (Український НДІ гірського лісівництва ім. П. С. Пастернака, м. Івано-Франківськ)

ПЕРВИННА ПРОДУКЦІЯ СТОВБУРІВ ДЕРЕВ ЛІСІВ ЗАКАРПАТТЯ

Первинна продукція стовбурів дерев є невід’ємною складовою чистої первинної продукції лісових екосистем та слугує мірилом їхньої вуглецедепонувальної й киснепродукувальної здатності [1; 3], а також енергетичної функції [4]. Щороку у стовбурах дерев лісів України акумулюється близько 23–25% загального обсягу живої

органічної речовини (фітомаси), що продукується лісовими фітоценозами у процесі фотосинтезу [2; 5].

Використовуючи існуючі нині методичні підходи [5] встановлено, що у лісах Закарпаття щорічний приріст стовбурової рослинної біомаси становить понад 1,6 млн т абсолютно сухої речовини або в середньому близько $250 \text{ г} \cdot (\text{м}^2)^{-1} \cdot \text{рік}^{-1}$. Цей показник на понад 10% вище за середній показник для лісів Українських Карпат загалом. У вуглецевому еквіваленті це близько 0,8 млн т.

В регіоні найвищими значеннями первинної продукції стовбурів дерев характеризується твердолистяні насадження – 1,07 млн т, або $235 \text{ г} \cdot (\text{м}^2)^{-1} \cdot \text{рік}^{-1}$ абсолютно сухої речовини. Це становить 65,1 % у загальній структурі стовбурової продукції лісів Закарпаття. На хвойні та м'яколистяні насадження регіону припадає 33,8 та 1,1% відповідно. При цьому, інтенсивність продукування стовбурової рослинної біомаси у хвойних деревостанах вища на 20% порівняно з твердолистяними і становить $285 \text{ г} \cdot (\text{м}^2)^{-1} \cdot \text{рік}^{-1}$. У видовій структурі лісів регіону за обсягом первинно стовбурової продукції домінують букові насадження – понад 900 тис. т, або 55,1%. Частка ялинових насаджень становить 30,8%, або 506 тис. т живої органічної речовини. Водночас найвища інтенсивність біопродукційного процесу притаманна ялицевим насадженням регіону і становить $366 \text{ г} \cdot (\text{м}^2)^{-1} \cdot \text{рік}^{-1}$ стовбурової рослинної біомаси.

Загалом у стовбурах ялицевих та дубових деревостанів регіону щорічно продукується понад 160 тис. т живої органічної речовини.

Кількісні значення стовбурової продукції є науковим базисом для прийняття управлінських рішень з метою

забезпечення сталого використання лісових ресурсів в умовах глобальних кліматичних змін.

1. Василюшин Р. Д. Еколого-енергетичний потенціал лісів Українських Карпат та його стале використання. К. : ТОВ «ЦП «Компринт», 2018. 305 с.
2. Василюшин Р. Д. Ліси Українських Карпат: особливості росту, біологічна та енергетична продуктивність. К. : ТОВ «ЦП «Компринт», 2016. 418 с.
3. Лакида П. І., Бокоч В. В., Василюшин Р. Д., Терентьев А. Ю. Біопродуктивність лісових фітоценозів Карпатського національного природного парку. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко В. М., 2015. 154 с.
4. Лакида П. І., Василюшин Р. Д., Матушевич Л. М., Зібцев С. В. Енергетичне використання біомаси лісів України в умовах глобальних змін клімату. *Наук. вісн. Нац-го лісотехнічного ун-ту України*. 2009. Вип. 19.14. С. 18–22.
5. Швиденко А. З., Лакида П. І., Щепашенко Д. Г., Василюшин Р. Д., Марчук Ю. М. Вуглець, клімат та землеуправління в Україні: лісовий сектор. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко В. М., 2014. 283 с.

УДК 338.48:504

Гринюк В. І., асистент (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу)

ТУРИЗМ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ДОВКІЛЛЯ

Туристична галузь є однією з найбільш перспективних у розвитку Івано-Франківської області, що характеризується значним туристично-рекреаційним потенціалом, а за кількістю та складом історичних і архітектурних пам'яток випереджає багато інших областей. Про популярність цієї території свідчить значний

потік туристів та високий показник доходу суб'єктів туристичної діяльності області від надання туристичних послуг. Проте туристична діяльність має дві сторони, як позитивну, так і негативну. Таким чином, дослідження впливу туризму на навколишнє середовище є актуальним та потребує детального вивчення.

Питання щодо впливу туризму на екологію досліджували такі науковці: Кифяк В. Ф., Арсеньева Є. І., Дроздов А. В., Голод А. Н., Новосад З. П., Дмитрук О. Ю., Куценко В. І. [1; 2].

Метою дослідження є оцінка впливу рекреаційно-туристичної діяльності Івано-Франківської області на екологічний стан довкілля.

На Івано-Франківщині туристи мають змогу відвідати національні парки «Галицький», «Карпатський», «Гуцульщина», «Верховинський», природний заповідник «Горгани», що створені для збереження лісів, захисту рослинного і тваринного світу. Позитивний вплив туризму також включає охорону і реставрацію пам'яток природи (Дівич-гора, Довбушанський праліс та ін.), історії, культури. Також перспективи розвитку туристичного потенціалу є в тих регіонах Івано-Франківської області, де природно-географічні умови дозволяють використовувати їх як основу для розвитку туризму (зокрема це Рожнятівський, Надвірнянський, Долинський, Богородчанський райони та Болехів), а також сільськогосподарським районам, де такою основою можуть стати альтернативні види туризму.

Позитивним моментом є проведення стратегічної екологічної оцінки при плануванні будівництва туркомплексів, що дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої

діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування [3].

Проте негативний вплив туристичної діяльності, на жаль, більший, зокрема, це вплив на якість води в річках, озерах, забруднення повітря викидами шкідливих речовин від транспортних засобів, самовільне розміщення тимчасових баз відпочинку, накопичення твердих побутових відходів, самовільне розпалювання вогнищ. Такі види туристичного відпочинку, як полювання, риболовля, збирання рослин, завдають значної шкоди живій природі і призводять до зменшення чисельності або навіть до повного зникнення фауни та флори певних територій. Зростання населення в туристських регіонах, будівництво нових туристичних потужностей потребує залучення якомога більшої кількості природних ресурсів, що, в свою чергу, збільшує навантаження на навколишнє середовище.

Основна концентрація галузі туризму зосереджена на території Яремчанської, Івано-Франківської, Коломийської міських рад, Верховинського, Коломийського, Косівського районів. Таким чином, випереджаючий характер розвитку туристичної галузі в зазначених районах свідчить про використання суб'єктами господарювання наявного природного потенціалу та інфраструктури, переважаючий характер саме рекреаційного, традиційного гірського та оздоровчого напрямів туризму.

Прямий вплив на природні ресурси внаслідок інтенсивного будівництва закладів розміщення, пов'язаного з туризмом і відпочинком, використання земельних ресурсів як будівельного матеріалу для

створення житлової інфраструктури призводить до їх виснаження і деградації. Це стосується як відновлюваних, так і невідновних ресурсів. Водночас, актуальною екологічною проблемою є руйнування значних лісових масивів під час будівництва туристичної інфраструктури в гірських районах України. До прикладу, туристичний комплекс «Буковель» постійно розширюється, загальна довжина гірськолижних трас становить понад 60 км. Ці землі вилучено із загальної площі земель традиційного природокористування [4].

Готелі споживають дуже велику кількість води. Так, наприклад, турист, який живе в готелі, використовує в середньому на 1/3 води більше, ніж місцевий житель. У багатьох районах інфраструктура не розрахована на споживання ресурсів у таких кількостях [5].

Будівництво готельних і розважальних комплексів часто призводить до перевантаження каналізаційних систем. Очисні споруди в розпал сезону не завжди справляються з великим обсягом стічних вод, що відводять до поверхневих вод, пригнічуючи розвиток водної флори та фауни.

Зростання кількості автотранспорту, вихлопні гази будівельних вантажівок, які використовують під час будівництва закладів розміщення, окрім того, недосконалі системи опалення у багатьох з них є причиною надмірного забруднення шкідливими викидами атмосферного повітря, зумовлює появу кислих дощів, «озонових дір», розвитку «парникового ефекту» на планеті.

Із зростанням впливу всіх цих факторів запобігти забрудненню довкілля та привести цінні природні території до належного стану можна лише шляхом залучення природоохоронних інвестицій. Для стимулювання

раціонального використання природних ресурсів та навколишнього природного середовища є надання пільг при оподаткуванні підприємств, якщо вони переходять на ресурсозберігаючі технології та впроваджують очисне обладнання та устаткування для утилізації забруднюючих речовин і переробки відходів.

Вагоме значення має регулювання, підтримка та належний контроль з боку держави. Крім того, необхідність розвитку туристичної галузі в Івано-Франківській області зумовлена об'єктивною потребою збереження навколишнього середовища, природних ресурсів, культурної спадщини, людського потенціалу та його духовності.

Отже, результати дослідження свідчать як про позитивні, так і негативні сторони впливу туризму на екологічний стан довкілля. Особливу увагу необхідно звернути на мінімізацію негативного антропогенного впливу сфери туризму на навколишнє природне середовище. Вирішення екологічних проблем туризму вимагає комплексного підходу, який повинен включати взаємопов'язані правові, економічні, екологічні, організаційно-технічні та освітньо-виховні заходи для збереження природних ресурсів. Для зменшення негативного впливу розвитку туризму потрібно проводити контроль за дотриманням лімітів використання природних ресурсів, зокрема контроль за вирубкою лісів; обмежити в'їзд транспорту на територію природного об'єкта чи рекреаційної зони; проводити еколого-виховну роботу з туристами, стимулювати туристичні підприємства шляхом надання пільг. Для того, щоб не загальмовувати розвиток туризму та не знищувати природу, повинні бути

обмеження щодо кількості туристичних комплексів на певній території, та вдосконалення вже існуючих.

1. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці : Книги-XXI, 2003. 300 с.
2. Голод А. Н. Безпека регіональних туристичних систем: теорія, методологія та проблеми гарантування : монографія. Львів : ЛДУФК, 2017. 340 с.
3. Про стратегічну екологічну оцінку : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2354-19> (дата звернення: 01.05.2020).
4. Паньків Н. Є., Гунько В. М. Вплив закладів туристичної інфраструктури на навколишнє середовище та розвиток еко-готелів як інноваційної концепції гостинності. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. Т. 27, № 3. С. 108–112.
5. Melnychuk S. P. Landshaftna ekolohiia: navch.-metod. posibn. ; Derzh. vyshchyi navch. zaklad NLTU Ukrainy. Lviv : NLTU Ukrainy, 2013. 227 p.

УДК 379.851

Загуменнова М.-М. С., здобувач вищої освіти другого рівня (ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород), **науковий керівник: Чир Н. В., к.геогр.н., доцент** (ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород), **Мельник А. В., к.геогр.н., доцент** (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ)

ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

У каталозі туристичних об'єктів України поряд з 5285 природними, історико-культурними та іншими пам'ятками виділяють 1916 храмів та церков (27% від загальної кількості). Серед об'єктів сакральної архітектури – 142 собори, 1298 церков, 255 костьолів, 156 монастирів, 57 синагог, 14 мечетей, 26 святих місць, 30 місць паломництва [2].

Організацією переважної більшості турів для прочан традиційно займаються структури, які діють при паломницьких відділах єпархій. Як правило для їх організації необхідно отримати дозвіл (благословення).

Разом з популяризацією внутрішнього релігійного туризму, особливу увагу, на нашу думку, слід приділити організації в'їзного напрямку. Це дозволить залучити додаткові інвестиції в українську економіку. Найважливішим елементом реалізації даного завдання, безумовно, повинно бути його рекламно-інформаційний супровід: популяризація релігійних святинь через ЗМІ,

випуск друкованої та відеопродукції про храми, церкви, монастирі, святі місця України тощо.

На даний момент найбільший паломницький потік до України формують іудеї, що відвідують синагоги та цвинтарі Києва, Львова, Жовкви, Белза та представники однієї з гілок іудейства (хасиди), які прямують до Меджибожа, Умані, Бердичева Житомира, Новоград-Волинського. Дещо меншим є туристичний потік з сусідньої Польщі, під час якого католики відвідують греко-католицькі храми і святині Львова, Жовкви, Зарваниці, Білої Церкви [1, С. 77].

Релігійні традиції українського народу та наявні сакральні ресурси сприяють формуванню в нашій країні стійкого попиту на паломницькі тури та ринку релігійного туризму. У перспективі 75% туристичного потоку з релігійною метою буде спрямовано в Західну і Центральну Україну, близько 14% – у східних областях і менше 10% – на південь країни.

1. Бордун О. Ю. Теоретичні та прикладні засади дослідження релігійних та паломницьких потоків України *Географія та туризм*. 2012. Вип. 23. С. 73–81. 2. Путівник по Україні. URL: www.ua.igotoworld.com (дата звернення: 01.05.2020).

Іванова О. І., ст. викладач (Сумський національний аграрний університет, м. Суми), **Наушко Д. С., здобувач вищої освіти першого рівня** (Сумський національний аграрний університет, м. Суми)

ВИЗНАЧЕННЯ ВМІСТУ НІТРАТІВ ХІМІЧНИМИ МЕТОДАМИ АНАЛІЗУ В ЗЕЛЕНІ

У світі з кожним роком все менше і менше овочів і фруктів, про які можна сказати, що вони екологічно чисті на 100 відсотків. Рослинні продукти є основними джерелами нітратів. До високонітратних рослин відноситься і городня зелень: салат, шпинат, селера, петрушка, ревінь.

Нітрати – одна з найважливіших ланок природного кругообігу азоту, без якого неможливе існування земної біоти. Її основний будівельний матеріал – білок, а він в обов'язковому порядку включає хімічно зв'язаний азот. Тому нітрати добре засвоюються рослинами і під дією ферментів відновлюються до аміаку. Останній з кетокислот утворює амінокислоти, що утворюють потім білки.

Схема перетворення нітратів:

Нітрат-іон → нітрит-іон → гіпонітрит-іон → гідроксиламін → кетокислоти → амінокислоти → білки.

Якщо з якихось причин ланцюжок перетворень порушується, то нітрати накопичуються в рослинах. При малих кількостях нітратів в їжі вони легко виводяться з тваринних організмів, але при їх істотному надлишку виникає небезпека отруєння. Як було встановлено, токсичність нітратів викликана тим, що в організмах

теплокровних тварин нітрати під дією мікрофлори кишечника відновлюються до нітритів і далі переходять в канцерогенні нітрозозаміни. Крім того, нітрити, всмоктуючись з кишечника в кров, перетворюються в неактивний метгемоглобін, що провокує порушення дихальної функції. При цьому виникає кисневе голодування тканин, розвивається анемія і можливе ураження центральної нервової системи [1].

Для визначення вмісту нітратів існує ряд методів кількісного аналізу: фотометричні, хроматографічні, електрохімічні, потенціометричні та спеціальні прилади (нітрат-тестер).

В своїх дослідженнях для якісного визначення вмісту нітратів в овочах використовується індикаторний папірець «Індам», яка приймає різне забарвлення залежно від вмісту нітратів в пробах. Кольори її подібні до тих, які утворюються в реакції з дифеніламіном. За шкалою, яка додається до індикаторної папірці можна встановити приблизне кількісний вміст нітратів в примірниках. Тому індикаторні папірці «Індам» можна використовувати на практиці для експрес-оцінки вмісту нітратів в зразках. Саме ця реакція з дифеніламіном була покладена в основу проведення дослідження, визначення вмісту нітратів в зелені. Для достовірності даних, а також для порівняння було паралельно проведено дослідження на еко-тестері GreenTest ECO 5 [2].

Для проведення дослідження були відібрані зразки зелені: петрушки, кропу, цибулі зеленої, салату, селери, шпинату, які придбали в супермаркеті і на ринку м. Суми. В ході роботи визначено кількісний вміст нітратів в зелені, а також порівняльну характеристику результатів з ГДК.

Відбір проб проводився за методом сегментаційного поділу зразка і перехресним вибором компонентів для аналізу з подальшим подрібненням і вижиманням соку. Подрібнення зразків проводили за допомогою блендера до утворення однорідної маси. Для визначення нітратів використовували реакцію з дифеніламіном. Чутливість реакції становить 0,001 мг / мл. Реагент готували шляхом розчинення 0,05 г реактиву в суміші з 2 см³ дистильованої води і 10 см³ концентрованої сульфатної кислоти.

Дифеніламін в сильно кислому середовищі взаємодіє з нітрат-іонами утворюючи з'єднання синього кольору, які при подальшому окисленні переходять у сполуки білого кольору. Вміст нітратів визначався шляхом порівняння забарвлення досліджуваного розчину екстрактів зі стандартною шкалою.

Дослідження показали, що в зелені, придбаної на ринку та супермаркеті вміст нітратів в межах норми ГДК. Найбільший вміст нітратів в селері і шпинаті 1450 мг/кг при ГДК 2000 мг/кг.

Незважаючи на те, що в досліджуваних зразках зелені не виявлено відхилень від вимог державних стандартів якості сільськогосподарської продукції за вмістом нітратів, не можна бути впевненими в безпеці продукції, що надходить в торгівельну мережу.

1. Гузь О. І., Долбаносова Р. В. Визначення вмісту нітрат-іонів у коренеплодах хімічними методами аналізу. *Актуальні задачі хімії: дослідження та перспективи* : матеріали всеукраїнської конференції, м. Житомир, 16 травня 2018 р. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. С. 20–22. 2. Іванова О. І., Долбаносова Р. В. Визначення вмісту нітратів у мандарині (citrus reticulata) при різному підживленні. URL : <https://elconf.com.ua/wpcontent/uploads/2020/04/7%D1%87%D0%>

B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%BA%D0%B2i%D1%82%D0%B5%D0%BD_-1.pdf (дата звернення: 01.05.2020).

УДК 379.85

Іваночко Б. Р., здобувач вищої освіти першого рівня (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу), **науковий керівник: Качала С. В., к.т.н.** (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу)

РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В МЕЖАХ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД НА ПРИКЛАДІ СПАСЬКОЇ ОТГ

Розвиток туристичної галузі в сучасних умовах набуває дедалі більшого значення. Туризм увійшов у п'ятірку найбільших галузей економіки за вкладом в світовий валовий внутрішній продукт, забезпечуючи мультиплікаційний ефект в суміжних сферах економіки – транспортній, торгівельній, будівництві, сільському господарстві, фінансовій сфері і виступає своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку. Саме тому, метою даної роботи є розробка рекомендацій по розвитку туристичної інфраструктури для зеленого туризму у Спаській ОТГ.

Зелений туризм пов'язаний з проживанням у сільській місцевості, сільськогосподарською роботою, знайомством життя у невеликих селищах, пішими екскурсіями по природним об'єктам, вивченням флори і

фауни. Для розвитку сільського зеленого туризму необхідна туристична інфраструктура:

- туристичні атракції місцевості – природне різноманіття, цікаві об'єкти архітектури, історична спадщина, місцеві традиції та звичаї;
- засоби розміщення та харчування;
- транспортна складова – стан дорожнього покриття, доступність території для відвідування автомобілем, наявність рейсового транспорту;
- імідж території має істотний вплив на бажання туристів відвідувати території для здійснення зеленого туризму.

В сучасних умовах об'єднанні територіальні громади мають всі можливості для утворення та розвитку перелічених вище елементів туристичної інфраструктури. Однією з найпривабливіших об'єднаних громад для розвитку зеленого туризму є Спаська ОТГ.

Територіальна громада розташована у підніжжі Карпат, знаходиться на відстані 68 кілометрів від обласного центру Івано-Франківська. Територія Спаської ОТГ складає 8319,900 гектарів, з яких 414,9512 знаходяться в комунальній власності Спаської сільської ради ОТГ. Найбільше земельних площ громади в межах населених пунктів зайнято землями сільськогосподарського призначення – 75%, лісами – 9% та 12% – під забудовою. По території громади протікає річка Черва. Всі населені пункти забезпечені під'їздами з твердим покриттям [3]. Одним з найважливіших питань об'єднаної громади є стан дорожнього покриття на переважній більшості доріг. Щороку проводиться ямковий ремонт доріг, але ці заходи не можуть в повній мірі вирішити проблему. Автомобільний транспорт займає

одну з провідних ролей у громаді. На території громади проходять транспортні маршрути районного значення.

Для Спаської об'єднаної територіальної громади доцільним буде прийняття Програми розвитку зеленого туризму. Пропонується, щоб програма містила такі заходи:

1. Створення та облаштування туристично-екскурсійних маршрутів по території Спаської ОТГ.
2. Організація та проведення навчальних тренінгів для майбутніх власників садиб зеленого туризму з організації та ведення туристичного бізнесу, якості обслуговування туристів.
3. Виготовлення, розробка рекламно-інформаційної та сувенірної продукції про туристичні можливості Спаської ОТГ.
4. Підтримка народних звичаїв та традицій, організація фестивалів та тематичних ярмарок.
5. Співпраця з туристичними громадськими організаціями, асоціаціями, фондами, які займаються створенням туристичного продукту та популяризацією туристичної діяльності.
6. Проведення інформаційної кампанії з рекламування туристичного потенціалу та можливостей Спаської об'єднаної територіальної громади у ЗМІ, участь у туристичних форумах, виставках та конференціях.
7. Організація та проведення тематичних конкурсів та змагань між власниками садиб зеленого туризму.

Реалізація запропонованих заходів дозволить покращити туристичну діяльність у Спаській ОТГ. Завдяки туристичній галузі, як виду економічної діяльності, здійснюватиметься ефективне та раціональне використання природно-заповідних територій місцевого значення та об'єктів історико-культурної спадщини з одночасним їх збереженням і відновленням.

1. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 31. С. 241. 2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=29503 (дата звернення: 01.05.2020). 3. Стратегічний план розвитку Спаської ОТГ. URL: https://rada.info/upload/users_files/04355303/2632ba1d152df44c2594c92e302ea55a.pdf (дата звернення: 01.05.2020).

УДК 004:528.92:930.2

Кирилюк І. А., здобувач вищої освіти другого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **науковий керівник:**
Янчук О. Є., к.т.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ТРИВИМІРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ В ІСТОРИЧНИХ РЕКОНСТРУКЦІЯХ ТА МУЗЕЙНИХ ЕКСПОЗИЦІЯХ

Зміни, які відбуваються з історичними пам'ятками з плином часу, є невідворотними. Використовуючи ГІС технології, ми маємо можливість не лише відтворити зовнішній вигляд споруди, а й продемонструвати усі зміни, що відбулися за час її існування.

Реконструкція музею у вигляді тривимірної моделі з використанням геоінформаційних технологій надасть можливість більш наочно та детально показати зовнішній вигляд, спонукатиме людей до зацікавленого подальшого вивчення історії та розвитку туризму нашого краю.

Важливою перевагою використання геоінформаційних технологій є можливість поєднання й аналізу даних з різних джерел в єдиному середовищі.

Метою роботи є дослідження ефективності використання геоінформаційних технологій при створенні тривимірної моделі споруди та візуалізація й реконструкція змін її зовнішнього вигляду протягом історичного розвитку на основі архівних та сучасних матеріалів.

Для дослідження й реконструкції обрано пам'ятку архітектури національного значення – будівлю Рівненського краєзнавчого музею, що має багату історію (рис. 1).

Рис. 1. Рівненський краєзнавчий музей [1]

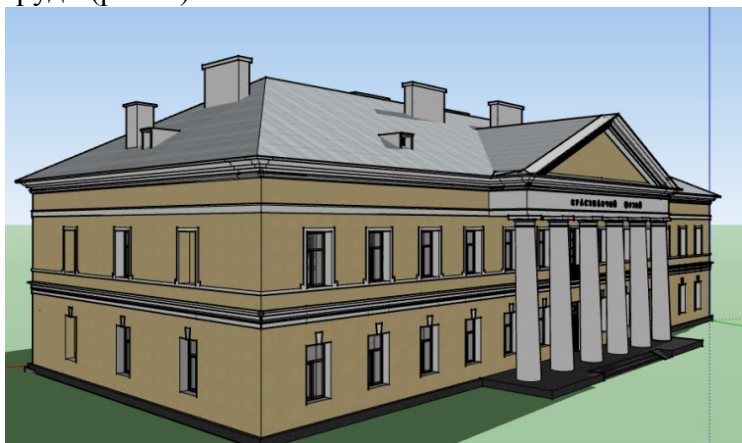
Для створення тривимірної будівлі музею використано програму для моделювання SketchUp. Зупинили свій вибір на даному програмному продукті, тому що він має безліч можливостей, які можуть стати корисними у нашій роботі. Також стали перевагами простота інтерфейсу та швидке освоєння інструментів програми [2].

Створення тривимірної моделі – це детальна, але захоплююча і цікава робота, що складається з різних етапів.

На першому етапі в якості вихідних даних використано креслення планів поверхів музею, експлікації приміщень, схеми фасадів за 2015 рік, надані адміністрацією музею. Окремі деталі споруди мають власні детальні креслення.

Використовуючи згадані вихідні дані виконано візуалізацію існуючої споруди у вигляді тривимірної моделі за реальними розмірами.

Для отримання більш чіткого уявлення про архітектурні особливості, ми використовували текстури. Деякі з них це фотографії існуючого вигляду споруди та її окремих архітектурних елементів, інші завантажені з бібліотек SketchUp та інтернет-джерел. Вони підібрані так, щоб найбільш гармонійно передавати зовнішній вигляд споруди (рис. 2).

Рис. 2. Розроблена тривимірна модель музею

Вважаємо що дана технологія є дуже перспективною, і використання представленого в роботі підходу дозволить зберегти історичну архітектурну спадщину для майбутніх

поколінь. 3D-моделювання дає найкращі можливості для вивчення та реконструкції архітектурних пам'яток. Окрім цього, такий підхід дозволяє побачити вигляд споруди, який був втрачений у ході історії. ПС здатні змінити технологію та практику історичних досліджень. Оскільки засоби тривимірного моделювання надають змогу змоделювати вигляд пам'ятки у різні епохи, ми матимемо змогу в деталях розглянути 3D-моделі окремих будівель і споруд, показаних станом на різні часові зрізи.

1. Рівненський обласний краєзнавчий музей. URL: <https://ua.discover.net.ua/locations/rovenskiy-oblastnoy-kraevedcheskiy-muzej> (дата звернення: 01.05.2020) 2. SketchUp URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/SketchUp> (дата звернення: 01.05.2020).

УДК 549.892.1(477;476)

**Клімчук В. О., здобувач вищої освіти другого рівня,
Комлєва М. О., здобувач вищої освіти другого рівня
(Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка),
науковий керівник: Комлєв О. О., д.г.н., професор
(Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка)**

ВОЛОДИМИРЕЦЬКА ГРУПА РОЗСИПНИХ РОДОВИЩ БУРШТИНУ ТА ОЦІНКА ЇХ ПЕРСПЕКТИВНОСТІ

В останні роки в Україні розвивається «бурштинова» галузь економіки, для якої потрібна сировина. Основна її проблема полягає в обмеженості сировинної бази [1, С. 14].

Наразі промисловий видобуток бурштину ведеться в межах північно-західної частини Українського щита і його західного схилу, де розташований перспективний Прип'ятський бурштиноносний басейн. Нині розглядаються два можливі шляхи його розвитку: 1) інтенсифікація робіт на відомих родовищах; 2) відкриття нових і нових генетичних типів родовищ [1, С. 15–16]. Представлені матеріали виконувалась за першим напрямком, їх метою була оцінка перспективності на 5 ділянках Володимирецької групи родовищ бурштину Дубівка, Володимирець, Володимирець Східний, Жовкіни, Вирка за даними геоморфосистемного аналізу та іншими межигірської світи палеогену.

При виконанні роботи було використано методіку робіт, що враховує відомі теорії генезису бурштину [2], (зокрема бітумно-буровугільна [3]), системну методологію, цілі та завдання прогнозовано-пошукової системи бурштину, яка нині створюється в Україні [4, С. 143–147; 5, С. 246–250]. В ній використані теоретико-методологічні уявлення про *бурштиноносну формацію* (БФ), вироблений методичний алгоритм вивчення її на перспективних ділянках на основі уявлень про системні зв'язки елементів БФ – тектогенезу, морфогенезу, літогенезу, рудогенезу бурштину, кінцева мета якого дозволяє виявляти *бурштиноносні об'єкти* (БО) і «пастки» бурштину.

Методіку геоморфосистемного аналізу визначають наступні критерії: 1) його пошукова направленість в межах концепції наскрізного прогнозування; 2) використання сучасних наукових ідей геоморфології, палеогеоморфології, тектоніки; 4) повнота вихідного фактичного матеріалу; 5) можливість відображення інформації на картографічних моделях.

Системне використання геоморфологічних, структурно-геоморфологічних, структурно-тектонічних, літолого-фаціальних, палеогеоморфологічних даних дозволяє вирішувати наступні завдання: 1) виявляти історичну послідовність, еволюційну закономірність розвитку геоморфосистеми територій в мезозої-кайнозої; 2) виявляти просторові, історичні, генетичні зв'язки процесів морфогенезу, літогенезу; 3) виявляти перспективні ділянки для постановки пошукових робіт на бурштин.

Для цього необхідно було: зібрати і узагальнити матеріали з геології, геоморфології, палеогеоморфології; скласти карти фактичного матеріалу, допоміжні – гіпсометрії підшви, потужностей, літолого-фаціальні, пошукові дані межигірського горизонту; використати карти етапів розвитку історико-динамічної геоморфосистеми в мезозої та кайнозої масштабу 1:200000; скласти схематичну геоморфологічну карту; складати структурно-тектонічну схему; скласти карти геоморфосистеми часу формування межигірського горизонту палеогену (первинних розсипів бурштинусукциніту), скласти прогнозні карти бурштиноносності; зробити висновки та рекомендації по бурштиноносності досліджених ділянок.

У сучасному рельєфі досліджені ділянки приурочені до долин, долиноподібних знижень, заболоченим ділянкам поверхні, що, у значній мірі, пов'язане з особливостями видобувної техніки, що використовується і для якої необхідно багато води.

Палеогеографічні умови формування БФ відрізнялись в окремі етапи: 1) утворення викопних (бурштиноподібних) смол (палеоцен-середній еоцен);

2) утворення первинних розсипів (пізній еоцен-середній олігоцен); 3) розмиву вміщуючих первинні розсипи горизонтів попереднього етапу і утворення вторинних і повторних розсипів (починаючи з пізнього олігоцену).

Усі досліджені ділянки відносяться до категорії перспективних для виявлення тут родовищ бурштину. Цьому сприяє їх структурно-тектонічна позиція: їх розташування в «вузлі» перетину інверсійних структур – Волинської моренної височини і перетинаючої її субмеридіональної структури. Цей вузол за деякими даними діє тут з ордовицького періоду.

Бітумно-буровугільна гіпотеза утворення бурштину з викопних (бурштиноподібних) смол дозволяє запропонувати теоретико-методичний алгоритм: *перший етап* (палеоцен – середній еоцен) – змістом його було виділення живиці дерев, яка попадала в ґрунти «бурштинового лісу», де перетворилась у викопні (бурштиноподібні) смоли і проходив він за умов низької денудаційно-аккумулятивної рівнини; в *другий етап* (пізній еоцен-середній міоцен) відбувалось перетворення викопних смол у бурштин (в їх числі сукцинїт). На початку етапу відбулась тектонічна інверсія, впродовж етапу диференційовані рухи тектонічних блоків - бурштиноподібні смоли, що були у відкладах бучацької світи виводились на рівень денудації. Далі відбувалось загальне опускання території, морська трансгресія та переробка бурштиноподібних смол в бурштин за певних гідродинамічних умов пляжів (бенчі), які оточували сушу (острови) і на підводних «банках». Теригенний матеріал зносився з пляжів у пониження – депресії і підводні палеодолини, де накопичувався. Цим

пояснюється чому бурштин зустрічається як серед грубих відкладах, так і в дрібних (алеврит, глина).

Проведений геоморфосистемний аналіз ділянок та інші дані (пошукового характеру) дозволили виявити в їх межах потенційні пастки бурштину: Дубівка – 18 в межах пляжів-бенчів і 8 великих терміналів у підводних долинах; Володимирець – 23 в межах пляжів-бенчів і 13 великих терміналів в підводних долинах; Володимирець Східний – 27 в межах пляжів-бенчів і 12 великих терміналів в підводних долинах; Жовкіни – 14 в межах пляжів-бенчів і 8 великих терміналів у підводних долинах; Вирка – 29 в межах пляжів-бенчів і 20 великих терміналів в підводних долинах.

1. Комлев О. О. Геоморфологічні засади розширення сировинної бази бурштину в Україні. *Фізична географія та геоморфологія*. 4 (92). 2018. С. 14–22. 2. Богдасаров М. А. Янтарь и другие ископаемые смолы Евразии. Брест : БрГУ им. А. С. Пушкина, 2010. 263 с. 3. Мацуй В. М. Эволюция смолопродуцирующей растительности и формирование залежей ископаемых смол. К. : Наукова думка, 2016. 143 с. 4. Богдасаров М. А., Комлев А. А., Нестеровский В. А., Ремезова Е. А. Янтареносная формация Украины и Беларуси (научно-методические и практические аспекты изучения). *Літасфера*. Мінск : Наукова-вытворчы центр па геалогіі, 1(46), 2017. С.143–149. 5. Комлев О. О., Бортник С. Ю., Ремезова О. О., Жилкін С.В. Геоморфосистемна основа для прогнозно-пошукової системи бурштину. *Надрокористування в Україні. Перспективи інвестування*. Т. 1. К., 2019. С. 246–251.

УДК 332.64

Козак А. Ю., здобувач вищої освіти другого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **науковий керівник:**
Шульган Р. Б., к.т.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ГЕОІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКСПЕРТНОЇ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ МОБІЛЬНИХ КАРТОГРАФІЧНИХ ДОДАТКІВ

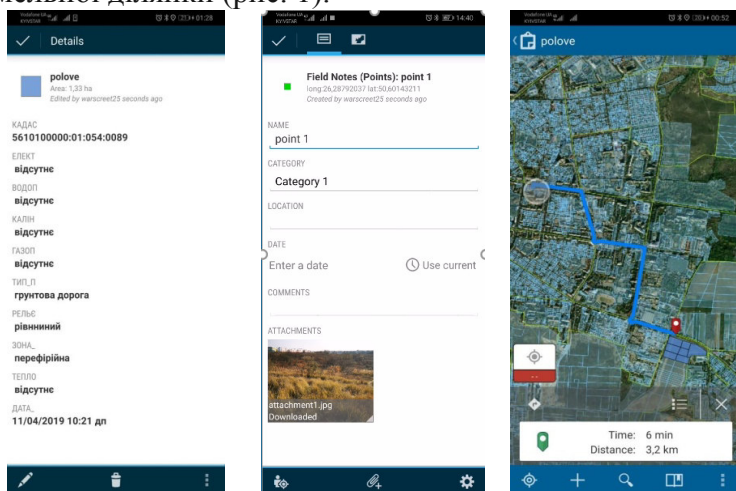
За своїм змістом грошову оцінку земель можна віднести до задач просторового аналізу, оскільки її виконання потребує врахування впливу множини факторів регіонального, зонального та локального місця розташування земельних ділянок [1].

З прийняттям в Україні закону про ринок землі тема даної роботи є актуальною.

Залучення ГІС у поєднанні з мобільними картографічними системами у процес оцінювання земельних ділянок має низку наступних переваг, які істотно підвищують ефективність, зручність та достовірність грошової оцінки земельних ділянок: автоматизація збору даних; аналіз ціноутворюючих чинників; автоматичне обчислення експертної вартості; якісна підготовка звітної документації із грошової оцінки.

Метою роботи є автоматизація процедури експертної грошової оцінки земельної ділянки із застосуванням засобів ГІС та збору польових даних за допомогою мобільних картографічних додатків.

Для наших цілей ми обрали мобільний картографічний додаток Esri Collector for ArcGIS він призначений для збору даних у польових умовах та відправлення їх в режимі реального часу до офісу [2]. Це дозволяє проводити оцінку масивів земельних ділянок безпосередньо під час збору інформації про них. Перевагами цього додатка є також використання онлайн-карт, можливість працювати без підключення до інтернету, завантаження фотографій та прокладання маршруту до земельної ділянки (рис. 1).

Рис. 1. Приклади застосування додатка

Робота охоплює весь технологічний процес від створення бази геоданих до представлення карти в ArcGIS Online та її використання для збору польових даних.

На першому етапі ми визначаємо просторові об'єкти та їх атрибути, які мають бути зібрані до того, як будуть вибрані інструменти збору даних. В залежності від виду оцінки і об'єктів атрибути даних можуть відрізнитись. На

другому етапі ми створюємо базу геоданих з пустими класами просторових об'єктів. Наступним кроком є завантаження моделі збору даних в ArcGIS Online. ArcGIS Online надає простір для зберігання та обміну графічною інформацією користувачам мережі [3].

Після збору даних і внесення їх в модель, ми маємо онлайн-портал з певним набором даних для оцінки і ці дані використовуємо для формування звіту з оцінки земель (рис. 2). Для створення звіту ми складаємо власний шаблон в програмному комплексі ArcGIS.

ЗВІТ про експортну грошову оцінку земельної ділянки	
1. Місце розташування	
Область	Рівненська
Район	Рівненський
Населений пункт	м. Рівне
Зона_в_межах_нас_пункту	Периферія
Відстан_до_центру_нас_пункту	3,6 км
Відстан_до_затягнутого_вокзалу	4,2 км
Відстан_до_автовокзалу	2,4 км
2. Характеристика земельної ділянки	
Кадастровий_номер	56101000001004-0008
цільове_призначення	01.03 для видання ОСГ
площа_в_га	0,83 га
тип_власності	приватна
Конфігурація_земельної_ділянки	прямокутної форми
Рельєф	рівнинний
3. Інфраструктура	
Тип_шляху_заказу	асфальт
Газопостачання	відсутнє
Теплопостачання	відсутнє
4. Висновок про вартість (без ПДВ), грн	
Ставка_напівціль	15,42
Нормативна_грошова_оцінка	299,01
Висновок_про_вартість_без_ПДВ_грн	7735000грн
Висновок_про_вартість_ім_земельної_ділянки	932 грн

Рис. 2. Зразок звіту про експортну грошову оцінку

Отже, використання ГІС-технологій та мобільних картографічних додатків дозволяє одночасно проводити збір даних та виконувати грошову оцінку земельних ділянок, пришвидшує процес роботи та дає можливість підвищити точність оцінки за рахунок зібраних актуальних даних. Такий підхід до оцінки забезпечить можливість створення вебпорталу для оцінювачів із масивом достовірних даних про земельні ділянки.

1. Шипулін В. Д., Палеха Ю. М., Штерндок Е. С. ГІС-технології в оцінці землі та нерухомого майна : навч. посіб. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. 123 с.
2. Esri Collector for ArcGIS URL: <https://www.esri.com/ru-ru/arcgis/products/collector-for-arcgis/resources> (дата звернення: 10.05.2020).
3. ArcGISOnline. URL: <https://www.arcgis.com/home/index.html> (дата звернення: 10.05.2020).

УДК 546.185

Козачук Т. В., здобувач вищої освіти третього рівня (Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ), **Антрапцева Н. М., д.х.н., професор** (Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ), **Біла Г. М., к.х.н., доцент** (Національний університет харчових технологій, м. Київ)

СИНТЕЗ ТВЕРДОГО РОЗЧИНУ ПРОТОНОВАНИХ МАГНІЮ І КОБАЛЬТУ(II) ФОСФАТІВ

Питанням розробки технологій, які дозволяють економічно використовувати запаси сировини, останнім часом приділяється особлива увага. Це стосується й твердих розчинів гідратованих фосфатів двовалентних металів, зокрема гідрогенфосфатів магнію і кобальту(II), які є основою для створення багатьох сучасних неорганічних матеріалів [1; 2]. Однак даних для здійснення їх ресурсозберігаючого синтезу в літературі недостатньо.

Мета даної роботи – визначити умови, що забезпечують одержання твердого розчину магнію і кобальту(II) гідрогенфосфатів з мінімальними витратами фосфатної сировини.

Методикою передбачалося одержання твердого розчину магнію і кобальту(II) гідрогенфосфатів спільним осадженням катіонів Mg^{2+} і Co^{2+} гідрогенфосфат-йоном під час взаємодії суміші гідроксикарбонатів магнію і кобальту(II) з фосфатною кислотою, аналогічно описаному в [3].

В ході експерименту в окремих серіях дослідів встановлювали залежність складу твердої фази, що осаджується, від таких основних параметрів процесу: рН осадження (в межах 2.2-3.2), температура, концентрація H_3PO_4 , співвідношення $K=Mg/Co$ у складі вихідних реагентів.

Суть методики полягала в наступному: в розчин, підкислений фосфатною кислотою до заданого значення рН і термостатований при певній температурі, подавали гомогенізовану механічну суміш магнію і кобальту(II) гідроксикарбонатів та фосфатну кислоту. Значення рН взаємодії контролювали рН-метром ЕВ-74 і підтримували постійним, регулюючи подачу H_3PO_4 (блок автоматичного титрування БАТ-15) і гідроксикарбонатів. Середня тривалість синтезу складала 3–4 год. Закінчення взаємодії встановлювали за відсутністю в осаді CO_2 . Тверду фазу відокремлювали від маточного розчину, промивали водою, висушували при 40–50⁰С. Фільтрат, що містить йони Mg^{2+} , Co^{2+} , HPO_4^{2-} , після визначення в ньому їх концентрації, використовували в якості вихідного розчину. Для цих цілей частково застосовували промивні води.

Хімічним аналізом в складі отриманого осаду визначали вміст P_2O_5 (ваговий хінолінмолібдатний метод), магнію і кобальту(II) – комплексонометричним титруванням. Ідентифікацію фосфатів здійснювали,

використовуючи рентгенофазовий (ДРОН-4М, CuK_α) та ІЧ спектроскопічний методи аналізу.

Аналіз експериментальних даних свідчить про те, що осадження магнію і кобальту(II) гідрогенфосфатів відбувається в області значень рН 2.8–3.0. При рН нижче 2.8 в якості домішкової фази утворюється магнію дигідрогенфосфат. Підвищення рН не раціонально, оскільки призводить до зменшення швидкості взаємодії вихідних реагентів. Температура осадження впливає на склад твердої фази і тривалість процесу. При температурах вищих за 50°C поряд з фосфатами Co(II) утворюються фосфати Co(III) . Концентрація фосфатної кислоти (від 20 до 87%) практично не впливає на склад гідрогенфосфатів.

Узагальнюючи одержані дані спільне осадження магнію і кобальту(II) гідрогенфосфатів здійснювали за таких умов: рН 2.8; температура 45°C ; 55% розчин H_3PO_4 . Вміст магнію і кобальту(II) в суміші гідроксикарбонатів $\text{K}=\text{Mg}/\text{Co}$ варіювали від 0 до 100% мол.

Гідрогенфосфати, що осаджуються за цих умов мають загальну формулу $\text{Mg}_{1-x}\text{Co}_x\text{HPO}_4 \cdot 3\text{H}_2\text{O}$ і за хімічною природою є твердим розчином заміщення, області гомогенності якого змінюються в межах $0 < x < 1.00$. Вміст магнію і кобальту(II) в них можна керовано змінювати від 22.0 до 1.6% мас. MgO та від 1.5 до 34.0% мас. CoO , варіюючи для цього під час синтезу вміст магнію і кобальту(II) у складі вихідних реагентів.

Оптимальними для одержання твердого розчину магнію і кобальту(II) гідрогенфосфатів складу $\text{Mg}_{1-x}\text{Co}_x\text{HPO}_4 \cdot 3\text{H}_2\text{O}$ ($0 < x < 1.00$) визначено такі умови: рН 2.8; температура 45°C ; 55%-ний розчин H_3PO_4 . Вміст магнію і кобальту(II) в суміші вихідних гідроксикарбонатів $\text{K}=\text{Mg}/\text{Co} = 0\text{--}100\%$ мол.

Розроблена технологія твердого розчину гідрогенфосфатів магнію і кобальту(II) практично виключає втрати сировини. Вихід готового продукту досягає 98-99%.

1. Каназава Т. Неорганические фосфатные материалы. К. : Наук. думка, 1998. 297 с. 2. Щегров Л. Н. Фосфаты двухвалентных металлов. К. : Наук. думка, 1987. 216 с. 3. Антрапцева Н. М., Коваль Л. Б., Корольчук Я. О. Синтез твердого розчину гідрогенфосфатів мангану(II) і магнію три гідратів. *International Scientific Journal Acta Universitatis Pontica Euxinus. Varna, Bulgaria*. 2015. V. 1. С. 51–55.

УДК 551.4(477)

Колодежна В. В., здобувач вищої освіти першого рівня (Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка),
науковий керівник: Герасименко Н. П. професор,
доктор географічних наук (Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка)

ПРОБЛЕМАТИКА СТВОРЕННЯ ГЕОЕКОЛОГІЧНИХ СТЕЖОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХНЬОГО РОЗВИТКУ НА КОСТОПІЛЬЩИНІ

Регіональна геоекологічна система Костопільського району нині знаходиться в стані анабіозу. Досліджуючи галузь геотуризму Рівненщини можна зустріти приклади успішно реалізованих проектів на території Надслучанського регіонального ландшафтного парку (5 пішохідних, 2 велосипедні та 2 кінні екологічні стежки) та Дермансько-Острозького національного природного парку (екостежка «Від Волині до Поділля»). Нещодавно

завдяки силам місцевих активістів з'явився перший офіційний приміський туристичний екомаршрут поблизу Рівного. Потенціал створення геоекологічних маршрутів Костопільщини закладений насамперед в геолого-геоморфологічних пам'ятках району.

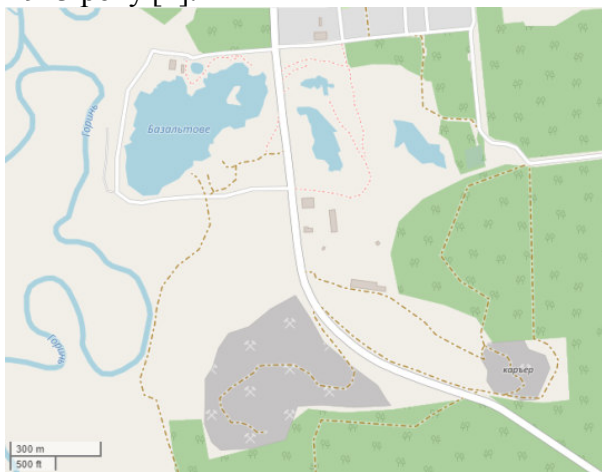
З середини 80-х років минулого століття широкого використання набуває термін «туристська дестинація», який описує географічну територію з точки зору її привабливості для значної кількості рекреантів [1]. Очевидно, що створення належної інфраструктури в цьому питанні набуває достатньої ваги, проте дійсна сутність *геоекологічної стежки* (на відміну від екологічної) полягає у прив'язці її маршруту до репрезентативних геолого-морфологічних пам'яток. Це підтверджує модель взаємодії елементів дестинації («чотири А»: attractions, access, amenities, ancillary services), запропонована вченими з Датської академії туризму [2].

Базальтові стовпи – *відома в Україні геолого-морфологічна пам'ятка Костопільщини місцевого значення* [3]. З наукової точки зору – це місце виходу на поверхню Волинського трапового покриву, який сформувався в ранньому Венді (докембрії) при континентальному розломі між Українським щитом і Львівсько-Волинською западиною. В наслідок вивержень підводних вулканів базальтова лава застигала тут у вигляді стовпів до 30 м заввишки. Базальт – одна з найпоширеніших гірських порід на Землі, адже з неї складається ложе океану (70% земної поверхні). Втім, підводні базальтові трапи сформувалися 200 млн років тому, тоді як волинські – 590–625 млн років тому. Волинський траповий покрив охоплює кілька областей України та сусідніх країн (Північну Молдову, Східну Польщу, Південно-Західну Білорусь), але там базальти лежать під осадовою товщею більш 400 м, і тільки в кар'єрах с. Берестовець Костопільського району

базальти перекриті 3-метровим шаром крейди. Вона відклалася у пізньому крейдяному періоді – таласократичну режимі. Тоді базальтові стовпи опинилися під морем, але не глибоко – на рівні утворення коралових рифів [4].

Базальтові стовпи – північна частина закритого на видобуток та затопленого Івано-Долинського кар'єру. Поблизу останнього розміщені два діючих кар'єри (рисунок), у яких рекреант зможе побачити процес видобування базальту.

Атрактивність геоекологічної стежки, що може пролягати територією кар'єрів полягає не лише в унікальній геологічній історії. У довоєнні часи сучасне село Базальтове (раніше – Янова Долина) було видобувним та культурним центром східної Польщі. Робітниче селище було сплановане австрійським архітектором Адольфом Лоосом за європейськими стандартами, проте було спалене у квітні 1943 року [4].

Рисунок. Мапа кар'єрів с. Базальтового

Незважаючи на те що прилягаючі до базальтових кар'єрів лісові угіддя є об'єктом ПЗФ (заповідне лісове урочище Базальтівська дача), на їх території ще немає прокладених екостежок. Втім, починати розробку геоекологічних піших маршрутів Костопільщини доречно саме звідси, що аргументується як достойною пізнавально-ознайомчою базою геологічної пам'ятки, так і достатньою популярністю її на рівні країни.

1. Leiper N. The framework for tourism: Towards definitions of tourism, tourists and the tourism Industry. *Annals of Tourism Research*. 1979. № 6. P. 390–407.
2. Экономика туризма: теория и практика: учеб. пособ. / К. Купер и др. СПб. : Омега, 1998. 200 с.
3. Геологічні пам'ятки України / ред. Гурський Д. С., Калінін В. І. К. : Держ. геол. служба України, 2006. Т. 1. 320 с.
4. Мельник В. І., Карпюк А. М. Янова Долина : історико-краєзнавчий нарис. Костопіль : ЗАТ «Костопільська друкарня», 2011. 52 с.

УДК 551.4:14+299.512

Комлева М. О., здобувач вищої освіти другого рівня (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), **науковий керівник: Любіцева О. А.**, д.г.н., професор (Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

ГЕОГРАФІЧНИЙ МЕТОД ПОШИРЕННЯ КОНФУЦІЄМ СВОГО ВЧЕННЯ

В творчості багатьох видатних людей часто проявляється вплив чинника природного, географічного середовища, яке було *тлом, надихало* творчих людей -

поетів, художників. Подібних прикладів є чимало, проте є й інший вид зв'язку природи і особистості, який можна називати *прагматичним* або *методичним*. Великі «посвячені» (Рама, Крішна, Мойсей), засновники світових релігій (Христос), творці світоглядних філософських і етичних систем (Будда, Конфуцій) використовували цей метод для популяризації свого світобачення не в *замкнутому* просторі (клас, аудиторія), а у *відкритому* просторі – *природного географічного середовища*. В філософії (теорії пізнання) є чинник взаємного просторового розташування «об'єкта» і «суб'єкта» - вони можуть бути *розділені* або *нерозділені*. Конфуцій поєднав обидві позиції, друга – природного географічного середовища.

В історії не збереглися праці, написані самим Конфуцієм. До нас його вчення дійшло завдяки його учням, сучасникам, в судженнях видатних людей (Вольтер, Л. Толстой). Вони формують у нас уявлення про вчення Конфуція, про теми, які він обговорював з учнями під час їх географічних маршрутів дорогами охопленого війною Китаю.

Китай нині проходить період «реформ і відкритості». За короткий час він досяг значних успіхів у багатьох сферах сучасного життя. Часто це пов'язують з Конфуцієм. Тому, нині в світі існує ширший інтерес до його вчення.

Для китайської філософії характерна традиція не приписувати своїм досягненням статус нового і особливого, а говорити, що вони є продовженням (відродженням) зробленого попередниками. Прийнято вважати, що це започаткував Конфуцій. Конфуцій був частиною свого народу, наслідував його ментальні риси, які розвинув, створивши власну філософську систему. У

Китаї на початку першого тисячоліття до н.е. існувала велика держава Західне (Золоте) Чжоу, імператор якої об'єднав розрізнені дрібні князівства, правил силою *розуму* і *добра*. Після смерті імператора, до середини першого тисячоліття до н.е., держава Чжоу розпалася на багато дрібних, ворожих один до одного, князівств, що і застав Конфуцій. До нього дійшов і видатний культурний пам'ятник – *правила Лі*, в яких відбилася вся попередня історія розвитку китайського суспільства. Правила не були офіційними законами, але вони чітко визначали багато сторін життя китайського суспільства. Лі спиралися на 2 основні поняття – *жень* (любов і гуманне ставлення до всіх членів свого роду) і *сяо* (шанування батьків і предків), завдяки яким склалися такі ментальні риси китайців як *повага до старших, послух, чесність, щирість, ввічливість, жага самовдосконалення*, інші чесноти. Правила лі відображали: гармонію Космосу, соціуму і людини; сімейно-кланову структуру китайського суспільства; нероздільність соціальних і політичних інститутів – суспільства і держави, сім'ї та клану. Правила лі відображали основу гармонійного, соціального суспільства і сильної держави.

Вчення Конфуція виникло не на порожньому місці. Він був свідком розпаду Чжоу, чвар і жорстокої ворожнечі між утвореними дрібними князівствами і мріяв відтворити сильну, єдину державу. Ще молодим він побачив прірву, яка розділяла уявлення предків про порядок і тим хаосом, який існував в країні. Філософську основу вчення Конфуція склало світовідчуття давнього Китаю про 2 протилежно діючі космічні сили, від яких народжуються життя і гармонія на Землі і в Космосі.

Функція людства – зберігати баланс між цими силами. Людина, яка йде «шляхом» (дао), неминуче його змінює. «Шлях» у Конфуція – це матеріальне космічне дійство, де гармонія досягається в процесі суспільного розвитку, підпорядкованого строгому порядку діями людей.

Функція людства – зберігати баланс між цими силами. Людина, яка йде «шляхом» (дао), неминуче його змінює. «Шлях» у Конфуція – це матеріальне космічне дію, де гармонія досягається в процесі суспільного розвитку, підпорядкованого строгому порядку діями людей. Конфуцій вважав, що відтворивши минуле, можна вирішувати і проблеми сучасні. Він бачив три можливих напрями використання свого вчення – це ритуали, сім'я і освіта.

Конфуцій вважав, що *ритуали* відтворюють *історико-генетичний* зв'язок з предками, дух і стандарти створеного ними гармонійного суспільства і повинні виконуватися *буквально*. Конфуцій заснував тип *соціальної етики*, яка охоплювала *все* суспільство і всебічно визначала поведінку людини виконаннями строгих етикету і звичаїв. Основу етики Конфуція склали правила Лі, які використовувались гнучко, виходячи з умов конкретних громад. Конфуцій вніс в стародавні традиції новий зміст. Ритуали встановлюють зв'язок не тільки з померлими родичами, але й формують шанобливі стосунки між живими родичами. Конфуцій вважав, що ритуали змінюють людину всередині, змінюють хід її мислення, розвивають чесноти, а разом, це гармонізує все суспільство.

Реалізації планів Конфуція заважали складне політичне становище і загальний моральний занепад в

країні. Вихід він бачив у *сім'ї*. Китайські родини – це традиційно величезні соціальні утворення з чіткою ієрархією і численними контактами між родичами. У китайських сім'ях виховуються *відданість, чесність, почуття обов'язку, повага, відповідальність дітей перед батьками, любов до близьких*, інші якості. Конфуцій бачив, як в сім'ї вирішуються суспільні проблеми, правильно використовується влада, якій можна коритися чесно і добровільно.

Конфуцій вважав головною чеснотою всякої людини її *жень*. З ним пов'язані майже усі конфуціанські цінності. Людина з роками накопичує досвід, знання, а розкриваючи жень, змінює себе, самовдосконалюється. І шлях до цього – постійні *освіта і самоосвіта*.

Конфуцій був людина практична. Створивши теоретичну модель *«ідеальна людина – гармонійне суспільство – сильна держава»*, він намагався її втілювати, періодично обіймаючи урядові посади в князівствах. Його реформи були спрямовані на створення сильної держави.

Реформам Конфуція заважали зовнішні загрози, незрозуміння правителів, дефіцит підтримки в суспільстві. Однак, Конфуцій був наполегливий, винахідливий, з сильною харизмою, інтелектуально точний, наповнений сміливими інноваційними ідеями. Виявивши помилки, він поміняв тактику і почав готувати нову «управлінську еліту» з числа дітей аристократії, які, за його задумом, могли швидко стати відомими чиновниками і моральними авторитетами для правителів і членів суспільства. Але, з часом, він стає *меритократом*, вибираючи талановитих учнів і з нижчих соціальних верств. Це було повністю нова ідея – китайським суспільством не повинна правити

спадкова еліта. Її мали замінити чесні лідери, незалежно від їх соціального походження.

Конфуцій з учнями пересувався дорогами охопленого війною Китаю. Вони ходили між різними громадами, які відрізнялися успіхами у господарюванні, взаєминами в них людей. Вони приміряли правителів, бідували, гартувалися. В ті часи, філософами використовувався метод, який на сучасній мові можна називати географічним методом польових маршрутів. Порівнюючи громади, Конфуцій розвивав жень своїх учнів – знайомив їх з перевагами свого світосприйняття, методологією аналізу ситуацій. Це часто відбувалось через дискусії, які Конфуцій заохочував, виступав на них як модератор. Теми для обговорення виникали «в процесі», спонтанно. Вони проходили на тлі природних географічних ландшафтів.

Таким чином, Конфуцій для популяризації свого вчення використовував географічний метод, який по формі нагадує сучасний географічний туризм.

1. Конфуций (жизнь, учение; мысли, изречения, афоризмы). Минск : Современное слово, 2006. 384 с. 2. Конфуций (уроки мудрости). М. : Эксмо ; Харьков : Фолио, 2010. 958 с.

Крихівський М. В., к.т.н., доцент (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ)

МЕТОД ОЦІНЮВАННЯ ЗАБРУДНЕННЯ ВІЗУАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА МІСТ

Найбільш напруженими територіями з точки зору екологічної безпеки є міста, тому актуальними є дослідження, що пов'язані з оцінюванням показників екологічної безпеки саме міст. Оскільки екологічні дослідження супроводжуються великим об'ємом різнотипної інформації, доцільним є розроблення чисельних показників рівня екологічної безпеки, комп'ютерних систем оброблення екологічних даних для ефективного контролю за змінами довкілля.

Екологічний стан території визначають [1], залежністю від екологічного стану природних компонентів екосистеми та впливу техносфери на природні компоненти. Екологічний стан природних компонентів залежить від дев'яти складових: літосфери та мінерально-сировинних ресурсів, геофізсфери та космічних ресурсів, геоморфосфери та територіальних ресурсів, поверхневої та підземної гідросфери, динаміки й якості водних ресурсів, атмосфери та кліматичних ресурсів, педосфери та земельних ресурсів, фітосфери, рослинних і рекреаційних ресурсів, ноосфери, ресурсів тваринного світу, демосфери, захворюваність населення у зв'язку з екологічними чинниками.

Вплив довкілля на здоров'я людей можна вважати першочерговою задачею, у якій проблема візуального забруднення поки що мало вивчена. Візуальне середовище може помітно впливати на стан здоров'я людей, що пов'язано з біологією зору, а саме з автоматією сакад [2]. Оцінювання такого впливу найчастіше пропонують виконувати та роблять за допомогою аналізу фотокопій публічних місць [3] та опитуваннями експертів.

Перший метод передбачає фотографування місць перебування людей під певними кутами; нанесення сітки на зображення; визначення коефіцієнта, що залежить від загальної кількості комірок і кількості комірок, в яких більше двох однакових елементів. Недоліками такого підходу слід вважати те, що не враховано гомогенність середовища, лінії, час перегляду (динамічність), освітленість та візуальна комфортність. Недоліком експертного методу є необхідність підготовки експертів і суб'єктивність.

Для зменшення неточності оцінювання рівня екологічної безпеки візуального середовища міст пропонується метод динамічної декомпозиції. Складне динамічне зображення S , в структуру якого можуть входити взаємодіючі динамічні зображення $S_1, S_2, \dots, S_n$ в певний момент часу визначається функціями $\gamma_i(t)$. Значення $\gamma_i(t) = 1$, якщо S_i в момент часу t входить в S , і $\gamma_i(t) = 0$ в іншому випадку ($i = 1, 2, \dots, n$). Вектор $\gamma(t) = (\gamma_1(t), \gamma_2(t), \dots, \gamma_n(t))$ є структурою зображення S в момент часу t .

З метою чисельного оцінювання слід ввести метрику в просторі траєкторій динамічних зображень. Вважаючи $\mathcal{Y}$ множиною всіх можливих структур ($\gamma \in \mathcal{Y}$) метрику ρ в $\mathcal{Y}$ визначено як $\rho(\gamma^{(1)}, \gamma^{(2)}) = \sum_{i=1}^n |\gamma_i^{(1)} - \gamma_i^{(2)}|$, де $\gamma^{(j)} = (\gamma_1^{(j)}, \dots, \gamma_n^{(j)}) \in \mathcal{Y}$ і $j = 1, 2$.

Зображення зі структурними змінами повністю визначається множиною $\{\mathcal{Y}(S), \Omega_{\mathcal{Y}(S)}, \tau_{\mathcal{Y}(S)}, \Phi_{\mathcal{Y}(S)}, \Psi_{\mathcal{Y}(S)}, \Theta_{\mathcal{Y}(S)}\}$. Елементи цієї множини: $\mathcal{Y}(S)$ – структурний простір зображення, тобто простір структур, які зображення S може мати в процесі існування ($\mathcal{Y}(S) \subset \mathcal{Y}$); $\Omega_{\mathcal{Y}(S)} = \{\Omega(\gamma) : \gamma \in \mathcal{Y}(S)\}$ – множина фазових просторів $\Omega(\gamma)$ динамічних зображень $S(\gamma)$; $\tau_{\mathcal{Y}(S)} = \{\tau(\gamma) : \gamma \in \mathcal{Y}(S)\}$ – множина розбиттів фазових просторів $\Omega(\gamma)$, тобто $\tau(\gamma) = \{\Omega_p(\gamma) : \Omega(\gamma) = \bigcup_p \Omega_p(\gamma)\}$; $\Omega_p \cap \Omega_q = \emptyset$; $p \neq q$; $p, q \in P(\gamma)$ і $P(\gamma)$ – множина індексів; $\Phi_{\mathcal{Y}(S)} = \{S(\gamma) : \gamma \in \mathcal{Y}(S)\}$ – множина динамічних зображень $S(\gamma)$, що задані в фазових просторах $\Omega(\gamma)$; $\Psi_{\mathcal{Y}(S)} = \{\psi_{pq}(\gamma, \gamma')\}$ – множина відображень переходу з $\Omega_p(\gamma)$ в $\Omega_q(\gamma')$; $\Omega_p(\gamma)$ і $\Omega_q(\gamma')$ – межа $\Omega_p(\gamma)$; $\Theta_{\mathcal{Y}(S)} = \{\theta_{pq}^+, p \in P(\gamma), q \in P(\gamma')\}$ – множина функцій часових затримок переходу від структури γ до структури γ' .

Динамічне зображення S описується послідовністю структур $\{\gamma^{(k)}\}$. Траєкторією динамічного зображення $S \in X(t, t_0, X_0(\gamma)) = X_0(\gamma) \in \Omega_p(\gamma) \subset \Omega(\gamma)$. Якщо траєкторія не потрапляє на межу $\Omega_p(\gamma)$, то структура при $t \geq t_0$ залишається незмінною: $\gamma(t) = \gamma$. Якщо t_p^- – перший момент часу такий, що $X(\gamma) = X(t_p^-, t_0, X_0(\gamma)) \in \Omega_p(\gamma)$, то відображення переходу $\psi_{pq}(\gamma, \gamma')$, переводить $X(\gamma)$ в точку $X_0(\gamma') \in \Omega_q(\gamma') \setminus \Omega_p(\gamma')$, $\gamma' \in \mathcal{Y}$, $q \in P(\gamma')$ де γ' , q залежать від γ , p , $X(\gamma)$, t_p^- . Відображення може бути задано динамічним зображенням. Далі в момент часу $t_q^+ = \theta_q^+(\gamma, p, X(\gamma), t_p^-) \geq t_p^-$ починає діяти динамічне зображення $S(\gamma')$. При цьому з умови $t_q^+ \geq t_p^-$ випливає, що при $t_q^+ > t_p^-$ у проміжку (t_p^-, t_q^+) відбувається перемикання структури зображення, тобто в загальному випадку перемикання відбувається не миттєво.

1. Адаменко О. М. Екологія міста Івано-Франківська. Івано-Франківськ : Сиверсія МВ, 2004. 200 с. 2. Филін В. А.

Видеоэкология. Что для глаз хорошо, а что – плохо. М. : Видеоэкология, 2006. 512 с. З. Федосова С. И. Эколого-технологические основы формирования визуальной среды крупного города : автореф. дис. ... канд. техн. наук. М., 2008. 24 с.

УДК 680*546:79.630.*2:582

Кульбанська І. М., к.б.н, ст. викладач (Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ)

ЕПІФІТОТІЙНІ ПАТОЛОГІЇ ЛІСУ В КОНТЕКСТІ КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН

Ліси є не лише визначальним резерватом наземного біорізноманіття, а й центральною компонентою біогеохімії Землі та джерелом важливих екосистемних послуг для добробуту людини [1]. В останні десятиріччя кліматичні зміни у комплексі з антропогенним пресом призвели до відчутних порушень природних закономірностей взаємозв'язків між компонентами лісового біоценозу як саморегулюючої системи.

Клімат вагомо впливає на динаміку взаємодії рослини-господаря та збудника захворювання, тому, ймовірно, що зміни клімату матимуть (вже мають) суттєвий вплив на патогенність, вірулентність та агресивність інфекційного агента та імунітет рослини-господаря, що певною мірою пов'язано зі зміною життєвих циклів та біологічної синхронності багатьох лісових деревних рослин та збудників хвороб, внаслідок чого може істотно змінити характер та ступінь протіканням патологічного процесу.

Повені та посухи взагалі прийнято вважати пусковим механізмом епіфітотій. Зокрема, кліматичні зміни за останні 60 років (зросла середня температура зими, сезонні опади змістилися з літа на кінець осені) сприяють зараженню та поширенню кількома видами роду *Phytophthora* в лісах Центральної Європи, де найбільш вразливими є дерева бука, дуба, вільхи, клена, ялини та сосни.

Тривалі літні засухи збільшують ймовірність інфікування рослини-господаря збудниками корневих гнилей. Відомо, що види *Armillaria* можуть рости і поширюватись у межах температурного режиму від 10 до 31° С, оптимальною температура для більшості видів є 21-22° С. *Armillaria spp.* сприяє заселенню дерев ксилофагами, зокрема короїдами, що прискорює їх відмирання та формує стійкі осередки патологій. Загалом, втрати, пов'язані з шкодочинною дією видів *Armillaria*, є найбільшими у відносно сухому середземноморському чи континентальному кліматі [2]. Захворюваність на цю хворобу, ймовірно, збільшуватиметься із зростанням середньорічної температури та зменшення кількості опадів.

В'янення сосни, викликане *Bursaphelenchus xylophilus*, яке наразі зустрічається в окремих частинах Європи (наприклад, у Португалії) та Східної Азії (наприклад, Японія, Китай та В'єтнам), спричиняє швидке динамічне в'янення та відмирання деревних рослин та позитивно корелює з середньорічною температурою та зимовими і весняними опадами, але негативно – з літніми (червневими) опадами [3]. Проектом PROFRAME у Португалії досягнуто прогресу в моделюванні прогнозування соснового в'янення, що в майбутньому

дасть змогу вдосконалити оцінку ризику хвороби для інших частин Європи [4]. Цього вдалося досягти завдяки співставленню моделей параметрів придатності (сприйнятливості до ураження) дерев та фізіологічних реакцій дерев відносно екологічних та кліматичних умов навколишнього середовища.

Більшість ракових захворювань лісових деревних рослин викликані факультативними патогенами, зокрема з родів *Biscogniauxia* (*Hypoxylon*), *Botryosphaeria*, *Diplodia*, *Septoria* і *Valsa*, які в окремих регіонах досягають рівня епіфітотії та завдають значної шкоди деревам, ослабленим гідротермічним стресом.

Роль змін клімату неможливо продемонструвати так само наочно, як роль патогенів, тому наразі необхідно покладатися на непрямі докази. Незрозуміло, чи є вплив клімату прямим чи синергетичним, проте ясно, що зміни клімату взаємодіють і будуть в майбутньому взаємодіяти і впливати на стійкість дерев до патогенів, що залежить від стохастичної генетичної варіації, сформованого імунітету, пластичності та толерантності виду, а також екологічних умов навколишнього середовища. У той час, як лісові деревні рослини у більшості будуть змушені адаптуватися до змін клімату без втручання людини, то раціональним веденням лісогосподарської діяльності на основі сучасних методів прогнозування та моделювання на окремих лісових ділянках можна мінімізувати небажані ефекти прогнозованого збільшення відмирання дерев внаслідок кліматичних (погодних) аномалій.

1. Shvidenko A., Barber C. V., Persson R. Forest and woodland systems. *Ecosystems and Human Well-being: Current State and Trends* / Hassan R., Scholes R., Ash N. 2005. Vol 1. Washington,

DC, USA : Island Press. P. 587–621. 2. Klopfenstein N. B., Kim M-S., Hanna J. W., Richardson B. A., Lundquist J. E. Approaches to Predicting Potential Impacts of Climate Change on Forest Disease: An Example with Armillaria Root Disease. 2009. Fort Collins, CO, USA: US Department of Agriculture, Forest Service, RockyMountain Research Station: Research Paper RMRS-RP-76. 3. Pine wilt disease in China. *Pine Wilt Disease* / Zhao B. G., Futai K., Sutherland J. R., Takeuchi Y., eds. 2008. Tokyo, Japan : Springer. P. 18–25. 4. Evans H.F. PHRAME – Plant Health Risk and Monitoring Evaluation. 2007. URL: <http://www.forestry.gov.uk/fr/INFD-7XRFX9> (дата звернення: 10.05.2020).

УДК 681.352

Люсак А. В., к.т.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ГЕОІНФОРМАЦІЙНИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІЯМИ ОТГ

Реформа децентралізації показала, що ефективний розвиток ОТГ можливий лише за умов злагоженої співпраці органів влади з громадою. Тому керівництво ОТГ повинно використовувати зручні інструменти комунікації та взаємодії в громаді, аби сприяти залученню громадян, підтримувати прозорість та підзвітність діяльності влади, активно залучати інвестора та бізнес-партнерів до громади.

Одним з основних завдань об'єднаних територіальних громад є управління державними та комунальними землями.

Для виявлення резервів наповнення місцевого бюджету через повноцінне використання земельних ресурсів, громадам необхідна ширше використовувати можливості геоінформаційних систем (ГІС). Основою наповнення ГІС є базові (основні) геоінформаційні ресурси (ортофотоплан, схеми зонування, генеральний план населеного пункту, єдина топографо-геодезична основа з реєстром географічних назв (вулиць, річок), шаром будівель і споруд тощо); тематичні інформаційні ресурси, доповнені відповідною атрибутивною складовою (мережа об'єктів соціальної інфраструктури, сільськогосподарських та лісгосподарських угідь, об'єктів рекреаційного призначення, природних ресурсів, джерел забруднення поверхневих і ґрунтових вод, інвестиційні об'єкти та пропозиції та багато інших); комплексні або проблемно-орієнтовані інформаційні ресурси, які є сукупністю базових та тематичних ресурсів, що об'єднуються в певну систему з утворенням нового ресурсу для вирішення певної проблемної задачі по управлінню територією, наприклад, карта історії полів з інформацією про всі агротехнічні заходи, зони можливого затоплення і руйнування угідь, охорони пам'яток природи, туристичні маршрути та ін. [2].

Крім кадастрової та містобудівної документації ОТГ потребують отримання оперативних даних про актуальний стан території, проведення інвентаризацій майна та моніторингу земельних ресурсів. Рішення цих завдань спирається на отримання та використання даних дистанційного зондування землі, безпілотних літальних апаратів, наземного сканування. Відносно новими та загальнодоступними напрямками отримання актуальних

даних є волонтерські геопросторові дані (ВГД) та дані з відкритою ліцензією.

Використання можливостей геоінформаційного моніторингу дозволить (розроблено автором на основі [2]):

- оперативно приймати обґрунтовані рішення в галузі землекористування, знаходити можливості для наповнення бюджету, здійснювати аналіз та моніторинг структури землекористування;

- аналізувати виробничу, управлінську та побутову інфраструктури сільської території;

- оцінювати якість ґрунтів, їхню потенційну врожайність, агроекологічний стан, деградаційні процеси, багаторічних змін цих параметрів; аналізувати ефективність ведення сільського господарства;

- здійснювати моніторинг лісового фонду та вести облік об'єктів водного фонду;

- аналізувати та оцінювати гостроту екологічних, медико-географічних, природоохоронних, рекреаційних та соціальних проблем ОТГ;

- здійснювати автоматизований облік об'єктів та земель комунальної власності

- впроваджувати інтерактивну платформу для детального відображення та ознайомлення потенційних інвесторів з об'єктами інвестування;

- здійснювати моніторинг та оперативне реагування на інциденти (ДТП, несприятливі фізико-географічні та погодні умови: снігові замети, пожежі тощо), можливість опрацьовувати великі об'єми звернень, збирати дані про проблеми і стежити за їх вирішенням;

Отже, при управлінні ОТГ в умовах децентралізації доцільно використовувати інструменти геоінформаційного моніторингу, що базуються на поєднанні геопросторових

та непросторових наборів даних про стан процесів, територіальну організацію та майнові аспекти функціонування громади, а також містять блок інструментів підтримки управлінських рішень.

1. Руда І. В. Геоінформаційне забезпечення проектів місцевого розвитку. *Геоінформаційні технології у територіальному управлінні* : матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. 14–16 верес. 2016 р. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. С. 128–130.
2. Геоінформаційна система для управління територіальною громадою : URL: <https://magneticonemt.com/geoinformatsijna-systema-dlya-upravlinnya-potentsialom-silskyh-terytorij/> (дата звернення: 10.05.2020).

УДК 379.85

Милитчук Н. М., здобувач вищої освіти першого рівня
(Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ), **науковий керівник:**
Качала С. В., к.т.н. (Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ)

**ПРОЕКТ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ПАМ'ЯТКИ
АРХІТЕКТУРИ НА ПРИКЛАДІ МАЛОГО ЗАМКУ,
М. ЛУЦЬК**

Актуальність даної роботи зумовлена необхідністю інфраструктурного облаштування території міста Луцьк: створення сучасного ринку різноманітних туристичних послуг на основі здорової конкуренції. Істотне нарощення мережі туристичних об'єктів і інфраструктури, підтримка малого підприємництва у туристичній сфері, розвиток міжнародної співпраці у галузі туризму, економічне стимулювання розвитку матеріальної бази, туристичної інфраструктури через залучення позабюджетних джерел фінансування, зокрема іноземних інвестицій для реконструкції і будівництва нових туристичних об'єктів, удосконалення системи інформаційного забезпечення туристичної індустрії, створення крайової інформаційно-довідкової системи туризму, активна рекламна діяльність, а також пошук нових наукових досліджень у сфері туризму є актуальними питаннями сьогодення [1].

Мета і завдання дослідження. Метою даного дослідження є аналіз туристичної інфраструктури м. Луцьк та розробка проекту ревіталізації занедбаної пам'ятки архітектури на прикладі малого замку, м. Луцьк.

В даній роботі проаналізовано методи ревіталізації об'єктів з метою їх подальшого використання в галузі туризму, шляхом збереження історичної цінності пам'ятки архітектури за рахунок реставрації фасаду та збереження архітектурних елементів в поєднанні з використанням інноваційних технологій в галузі туризму [2].

Для вирішення проекту ревіталізації об'єкта історико-культурної спадщини Малого замку м. Луцьк, нами запропоновано створити капсульний готель LutskCapsule. Нами проаналізовано методи ревіталізації об'єктів з метою їх подальшого використання в галузі туризму. Тому шляхом збереження історичної цінності пам'ятки архітектури за рахунок реставрації фасаду та збереження архітектурних елементів в поєднанні з використанням інноваційних технологій в галузі туризму, даний проект є хорошою альтернативою [3].

LutskCapsule – це унікальний проект, який пропонує новий формат комфортного проживання – індивідуальні готельні капсули. Незвичайне технологічне рішення дозволяє зберегти особистий простір, відпочиваючи в дружній приємній атмосфері в самому серці Волинської області.

Комфорт – це основний аспект будь-якої подорожі! У новому хостелі «LutskCapsule», ви зможете не просто «зупинитися на ніч», але і отримати насолоду від кожної хвилини безцінного відпочинку. Готель розташовується в центрі міста, що дає унікальну можливість ознайомитися з історичними пам'ятками міста.

Замість стандартних номерів – «космічні» капсули. Замість шаф – локери, що відкриваються за відбитком пальця. Технологічність, екологічність та мовчазний сервіс

тут основа всього. Це новий для України формат футуристичного капсульного готелю LutskCapsule.

Тут ви знайдете те, чого не вистачає стандартним готелям: комфортні персональні капсули, просторі номери для спільного проживання. Не менш значна особливість «LutskCapsule» – інтер'єр, виконаний в стилі LOFT.

Після реєстрації, гостю надається електронний ключ від шафи (номера), для зберігання особистих речей.

Капсульний номер – це особистий вільний простір, який дозволить розслабитися і відчувати себе комфортно. У свою чергу, кожна капсула обладнана всім необхідним: розетки, матраци, постільна білизна, світильники та доступ до безкоштовного інтернету. Кожна капсула обладнана індивідуальними шафами з електронними замками.

Капсули розташовуються в два яруси, поруч один з одним. При бажанні, гість може скористатися шторкою (Blackout), щоб зберегти свою приватність.

Проаналізувавши туристичну інфраструктуру м. Луцьк нами було розроблено проект ревіталізації занедбаної пам'ятки архітектури на прикладі малого замку, м. Луцьк.

Під час дослідження було визначено роль туристичної галузі в регіональному розвитку, проаналізовано територію дослідження, досліджено альтернативні рішення для ревіталізації обраного об'єкта та розроблено проект ревіталізації.

1. Волинь туристична : путівник. Луцьк : Світ успіху, 2008. 363 с. 2. Мініч І. М. Соціальні чинники і функції інфраструктури туризму: соціологічний аналіз : автореф. дис. ... канд. екон. наук. К., 2002. 18 с. 3. Денисюк В. Т. Волинь : історико-краєзнавчий нарис. Луцьк : Надстир'я, 2000. 144 с.

УДК 57.042+573.6

Надтока С. О., здобувач вищої освіти першого рівня
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ), **науковий керівник: Мартинюк В. С., д.б.н., професор** (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ)

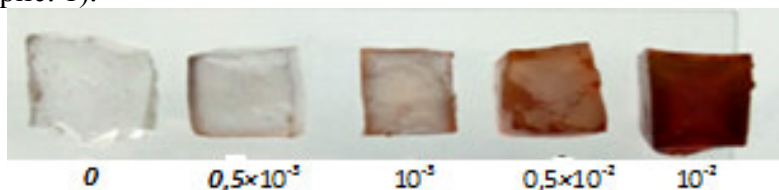
АНТИБАКТЕРІАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ ГІДРОГЕЛІВ НАСИЧЕНИХ НАНОЧАСТИНКАМИ СРІБЛА

Методи лікування відкритих ран і хронічних виразок передбачають використання асептичного перев'язувального матеріалу і антисептичних засобів, які знищують наявну патогенну мікрофлору в рані, попереджають її подальший розвиток і створюють необхідні умови для регенерації пошкоджених тканин. Поява мультирезистентних штамів мікроорганізмів знижує ефективність лікування та вимагає розробки нових підходів до терапії ранових процесів. Сьогодні розвиток нанотехнологій та наноматеріалів дозволяє вдосконалювати або надавати унікальних властивостей уже відомим матеріалам. Зокрема гідрогелі можуть бути використані як нанореактори або наноконтейнери для біологічно активних речовин [1].

Як відомо, серед перспективних протимікробних агентів, пов'язаних із нанотехнологіями, одну з перших позицій посідають НЧ срібла, які мають широкий діапазон антибактеріальної та противірусної активності [2].

У нашому дослідженні зшиті поліакриламідні гідрогелі ПАА, що містили різну концентрацією наночастинок срібла, було використано для вивчення

антибактеріальних властивостей матеріалів. Для отримання AgНЧ, гідрогелі було насичено розчинами, що містили початкові концентрації Ag^+ : 10^{-4} , $0,5 \times 10^{-3}$, 10^{-3} , $0,5 \times 10^{-2}$, 10^{-2} М. Регенерацію НЧ проводили фотохімічним методом шляхом опромінення гідрогелевих зразків УФ-світлом при довжині хвилі 350 нм протягом 5 хвилин (рис. 1).

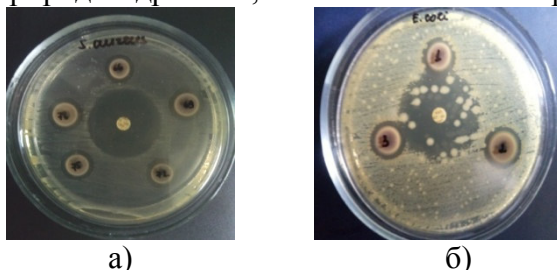
Рис. 1. Фотографії зразків гідрогелів на основі ПАА з наночастинками срібла різної концентрації

Для дослідження антибактеріальної активності застосовували диск-дифузійний метод на агарі Мюллера-Хінтона з дикими штамами культур *Staphylococcus aureus* та *Escherichia coli*, які відповідно мають грам-позитивні та грам-негативні структури клітинної стінки. Диски з антибіотиком цефтріаксоном використовувались як контрольний варіант. Бактеріальні культури інкубували при 37° С протягом 24 годин.

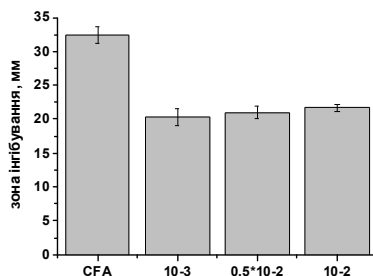
Було встановлено, що дикі штами бактерій мають стійкість до антибіотику цефтріаксону. Як відомо, резистентність бактерій до більшості відомих сьогодні антибіотиків є глобальною проблемою охорони здоров'я, що призводить до обмежених варіантів лікування.

На відміну від антибіотику, отримані гідрогелі, завантажені наночастинками срібла, демонструють пригнічення росту бактерій обох видів (рис. 2). Було отримано, що в усіх досліджуваних зразках гідрогелі

містять біологічно активні AgНЧ і виявляють антибактеріальну ефективність. Ця властивість обумовлена комплексом різних факторів, таких як розмір наночастинок, швидкість їх дифузії та концентрація (рис. 3), природа гідрогелю, а також штами бактерій.

Рис. 2. Диск-дифузійні тести для гідрогелів з AgНЧ на чутливість до *S. Aureus* (а) та *E. Coli* (б)

Рис. 3. Залежність зони інгібування від концентрації AgНЧ для *E. Coli*

Отже, результати вказують на можливість використання зшитого поліакриламідного гідрогелю насиченого наночастинками срібла як ефективного засобу для запобігання бактеріального зараження та лікування ран та виразок.

1. Nadtoka O., Kutsevol N., Krysa V., Krysa B. Hybrid polyacryamide hydrogels: Synthesis, properties and prospects of application. *Molecular Crystals and Liquid Crystals*, 2018. № 672(1). P. 1–10. doi:10.1080/15421406.2018.1542089.
2. Важнича О. М., Боброва Н. О., Ганчо О. В., Лобань Г. А. Наночастинки срібла: антибактеріальні та антифунгальні властивості. *Фармакологія та лікарська токсикологія*. 2014. № 2 (38). С. 3–11.

УДК 316.25 (477.7)

Наконечна Л. М., здобувач вищої освіти першого рівня (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ), **Коробейникова Я. С., доцент, кандидат геологічних наук** (Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ)

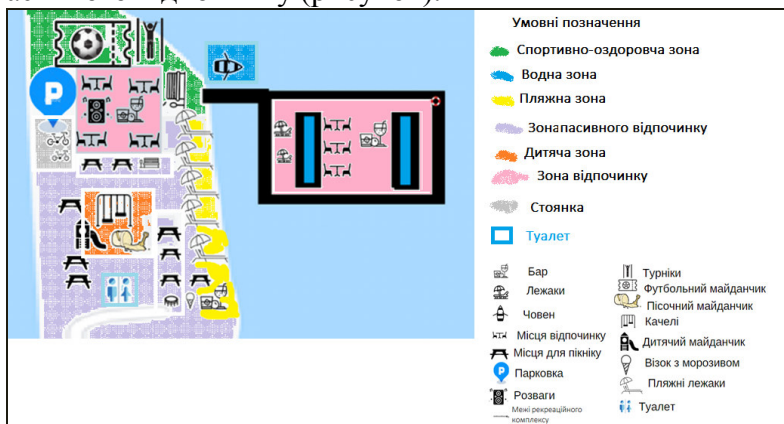
УДОСКОНАЛЕННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ БУРШТИНСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА

Бурштинське водосховище – водосховище на річці Гнила Липа (притока Дністра) у Галицькому районі Івано-Франківської області. Воду використовують для технічного та побутового водопостачання, охолодження турбін Бурштинської ТЕС, рибництва; лівий берег водосховища – місце відпочинку[1]. Територія Бурштинського водосховища користується попитом серед туристів у літній сезон, проте територія не пристосована для відпочинку [2]. Галицький національний парк розвиває тут новий вид екологічного туризму – «бьордвотчинг».

Відповідно до Стратегії розвитку рекреаційно-туристичної інфраструктури міста Бурштин необхідно урізноманітнювати види туристичної діяльності, залучивши весь спектр ресурсного потенціалу території. [3]. Також нами проведено опитування мешканців щодо їх переваг у відпочинку та необхідності облаштування рекреаційної зони в межах Бурштинського водосховища. Опитування відбулось в електронній формі, за допомогою Google-анкетування. Респонденти були вибрані з жителів м. Бурштин, рандомним чином з соціальних мереж: Instagram та Facebook. Опитано понад 130 осіб. На запитання «Чи відпочивали б Ви на вдосконаленій туристичній інфраструктурі Бурштинського водосховища?» отримано відповіді: «Так» – 76,1%, 9,4% – «Ні», 14,5% – «Залежно, що оновлено». Наступним запитанням було «Ваше ставлення до пляжного відпочинку?». Отримано відповіді: 80,4% обрали відповідь «Позитивно», 11,6% – «Негативно», 8% – «Нейтрально». На запитання «Чи користувалися б Ви додатковими послугами за окрему плату?», люди відповіли: 69,5% – «Так», 10,9 – «Ні», 19,6 – «Залежно від ситуації». На запитання «Ваше ставлення до спортивно-оздоровчого туризму?» отримано відповіді: 80,4 респондентів відповіли «Позитивно», 9,4% – «Негативно», 10,1% – «Нейтрально». На запитання «Ваше ставлення до сімейного пасивного відпочинку?» результати були наступні: 70,3% обрало відповідь «Позитивно», 12,3% – «Не цікаво», 17,4% – «Залежно від сезону». В процесі опитування ми з'ясували, які елементи інфраструктури жителі хочуть бачити в оновленій рекреаційній зоні (запитання «Щоб Ви хотіли бачити на оновленій території водосховища?»). 44,2% осіб хочуть

бачити «Пляж», 18,8% – «Спортивний майданчик, пляжний волейбол», 13,8% – «Центр розваг, вечірки тематичні», також 13,8% – «Тераси для відпочинку, кафе», 9,4% – «Будинки для спокійного відпочинку».

Нами запропоновано проєкт планувальної організації рекреаційної зони «Бурштинське водосховище» в межах Бурштинського водосховища в районі м. Бурштин. «Бурштинське водосховище» передбачає функціонування ряду спеціалізованих ділянок для пляжного, спортивного, дитячого, пасивного відпочинку. Проєкт планувально-рекреаційної зони Бурштинського водосховища передбачає розташування тут пляжної, спортивно-оздоровчої, водної, дитячої, відпочинкової зон та зони пасивного відпочинку (рисунк).

Рисунок. Підзони рекреаційної зони «Бурштинське водосховище»

Таким чином, створення облаштованої рекреаційної зони в м. Бурштині на базі Бурштинського водосховища дозволить удосконалити туристично-рекреаційну інфраструктуру територіальної громади, урізноманітнить

відпочинкові пропозиції та збільшить доходи в місцевий бюджет.

1. Паспорт Галицького району. Основні показники економічного і соціального розвитку району за 1950–2005 рр. Івано-Франківськ, 2006. 96 с.
2. Туристичні інвестиції в Західній Україні : Інвестиційний каталог. Warszawa, 2004. 40 с.
3. Рекреаційна оцінка рельєфу Українських Карпат / Я. Кравчук, Ю. Зінько та ін. *Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій* : збірник наукових праць. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2006. С. 267–273.
4. Екологія Галицького району : монографія / за ред. д.г.-м.н., проф. О. Адаменка. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2004. 198 с.
5. Туристично-рекреаційна карта Галицького району. Галич : Місто НВ, 2009. 22 с.

УДК 721.01

Панасюк А. С., здобувач вищої освіти другого рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **науковий керівник:**
Янчук О. Є., к.т.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ВІМ ТЕХНОЛОГІЙ У СВІТІ

ВІМ стандарт – збір загальних правил для учасників взаємодії в технології інформаційного моделювання будівель (ВІМ) [1]. Стандарти відіграють важливу роль в забезпеченні більш широкого застосування технологій ВІМ, процесів та спільної праці, гарантуючи, що ідентичні дані будуть доступні для всіх виконавців та забезпечуючи їх правильне однозначне розуміння.

Метою роботи є вивчення та аналіз світового досвіду у галузі BIM стандартів. Розглянуто два основних стандарти BIM, які використовуються в світі, розробкою яких займається Американський комітет NBIMS та Британська інституція стандартів BSI.

Для початку розглянемо стандарт американського комітету NBIMS-US v.3 [2]. Це третя версія національного стандарту BIM, який складається з 50 різних документів. Стандарт вміщує в себе рекомендації, котрих повинні дотримуватись виконавці на етапі виконання BIM.

Основні теми, які висвітлені в стандарті це:

- терміни та визначення;
- таблиці системи класифікації OmniClass (система класифікації в будівельній галузі, яка може бути використана в описі об'єкта);
- рівні деталізації моделі LOD (level of detail).
Обмінні формати даних, прийняті на рівні національного стандарту:
  - BIM Collaboration format (BCF);
  - IFC 2x3;
  - Us National CAD standard (NCS).

Для порівняння розглянемо Британський стандарт PASS 1192.-2:2013. Стандарт PASS 1192.-2:2013 визначає вимоги до управління інформацією на етапі експлуатації об'єктів чотирма способами:

1. Визначаються процеси інформаційного управління, за допомогою яких дані і інформація, зазначені через організаційні та інформаційні вимоги до об'єкта, поміщаються, витягуються з інформаційної моделі об'єкта (AIM) і передаються або використовуються в існуючих корпоративних

системах там, де це необхідно, для підтримки організаційних вимог.

2. Визначається модель, яка містить дані і інформацію, необхідні для BIM, і пояснює зв'язок з інформаційною моделлю проєкта (PIM), яка визначена в стандарті PASS 1192.-2:2013.
3. Визначається природа і типи даних, які будуть використовуватись в інформаційних обмінах BIM.
4. В стандарті дається два деталізованих процеси для реалізації середовища загальних даних BS 1192, для різних видів діяльності пов'язаних з об'єктами [3].

На основі проаналізованого матеріалу можна зробити висновок, що NBIMS-US більше націлений на планування та виконання BIM-проєкту. У ньому містяться рекомендації щодо створення та реалізації проєкту. Також слід зауважити, що в стандарті детально розписаний поетапний план створення BIM, в якому аж 15 розділів які допомагають успішно зробити та впровадити модель згідно стандарту. Також, слід зазначити, як одну з переваг стандарту – те що він є відкритий у вільному доступі для кожного користувача.

Стандарт PASS 1192-2.2013 націлений на великі компанії, організації, які працюють у сферах будівництва. Його використовують в цілях оцінки будівництва, реконструкції, капітального ремонту, і звичайно для будівництва нових об'єктів. Також стандарт містить в собі розділ, який описує процес інформаційного обміну файлів. Стандарт PASS 1192-2.2013 містить трохи менше розділів ніж NBIMS-US, всього 4, але в цих 4 пунктах вміщена вся інформація, щодо будівництва BIM. Ще слід відмітити, що стандарт PASS 1192-2.2013 є платним.

Аналізуючи цих два стандарти можна зробити висновок, що стандарт NBIMS-US більш підходить для використання на етапі планування BIM моделі. А от стандарт PASS 1192-2.2013 більш широко пропрацьований на етапах реконструкції об'єкта, оцінки будівлі та будівництва. У даний час більшість країн Європи схиляються до використання саме стандарту PASS 1192. Вважаємо, зумовлено це тим, що саме Британія добилась найбільш успіхів у галузі BIM технологій, і через це вони більш розуміються на самому BIM, і звичайно стандартах. Можливо в майбутньому весь світ перейде на Британський стандарт.

1. BIM стандарти. URL: <https://www.timb.org.ua/bim-standarti> (дата звернення: 10.05.2020). **2.** Обзор практических документов национального BIM-стандарта США NBIMS-US v.3. URL: <https://docplayer.ru/82161590-Obzor-prakticheskikh-dokumentov-nacionalnogo-bim-standarta-ssha-nbims-us-v3.html> (дата звернення: 10.05.2020). **3.** Обзор Британских стандартов семейства PAS 1192 URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/obzor-britanskih-standartov-semeystva-pas-1192> (дата звернення: 10.05.2020).

Савицький М. Ю., здобувач вищої освіти другого рівня
(Мелітопольський інститут екології та соціальних технологій, м. Мелітополь), **науковий керівник:**
Панченко Т. М., к.б.н. (Житомирський економіко-гуманітарний інститут, м. Житомир)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОНЯТТЯ ЛІСОКОРИСТУВАННЯ

Ліси займають чи не найголовніше місце серед природних ресурсів України. Сьогодні актуальним постає питання формування лісового господарства щодо збереження лісів і раціонального використання лісових ресурсів.

Питання лісокористування, розвитку, вдосконалення та відповідальності за порушення вимог лісового законодавства, лісоохорони лісів і навколишнього природного середовища знайшли відображення у роботах таких науковців, як В. Андрейцев, В. Басай, А. Гетьман, А. Карпук, Б. Кіндюк, В. Мунтян, П. Мельник, В. Навроцький, В. Попов, Ю. Шемшученко, С. Шершун, М. Шульга та ін.

В науковій літературі існують різні підходи до поняття «ліс» за економічними, юридичними, біологічними, екологічними ознаками. Загалом, термін «ліс» можна поділити на три групи:

1) ліс як правова чи адміністративна одиниця (за законодавством Індії будь-яка земля, котра у земельних реєстрах згадується як ліс, юридично є ліською землею, відповідно до законів Ізраїлю ліс – це земля, що визнана ліською з юридичному чи програмному документі, чи

земля, що управляється лісовим департаментом Ізраїлю);

2) ліс як елемент земельного покриву (у такому значенні ліс розглядається як «сукупність дерев, чагарників, трав, мікроорганізмів і тварин при очевидному домінуванні дерев» – Академічна американська енциклопедія; «комплексна екологічна система, де дерева є домінуючою формою життя» – Британська енциклопедія, 1995 р.). Так само визначається ліс і у Лісовому кодексі України;

3) ліс як об'єкт землекористування (відповідне визначення дано у Лісовому законі Швеції – «земля, яка придатна для виробництва деревини і не використовується для інших цілей»; у Рекомендаціях (ООН-ФАО) для всесвітнього сільськогосподарського перепису, 2000 р. – «природні чи утворені земельні ділянки, які мають цінність для отримання деревини, інших продуктів лісу і для захисту» [1]).

Аналізуючи правові документи, зокрема юридичну літературу та законодавство України, розуміємо, що право лісокористування є правовим інститутом, що включає в себе сукупність правових норм задля раціонального використання лісових ресурсів, охорони і відтворення лісів, ведення лісового господарства, виходячи з інтересів суспільства. Право лісокористування виникає, змінюється та припиняється тільки на основі нормативно-правових актів. Стаття 69 Лісового кодексу України передбачає, що спеціальне використання лісових ресурсів на виділеній лісовій ділянці провадиться за спеціальним дозволом – лісорубним квитком, ордером або лісовим квитком.

Регламентація видів права користування лісом і форм їхньої реалізації має важливе значення для забезпечення раціонального використання й охорони лісів. Виділяють

такі види лісокористувань, як:

1) за підставами виникнення – загальне та спеціальне використання лісових ресурсів;

2) за правовою формою реалізації – первинне використання лісів;

3) за строками використання – постійне і тимчасове;

4) за цільовим призначенням лісу – використання лісів для потреб лісового господарства; для потреб мисливського господарства; у науково-дослідних, санітарно-гігієнічних, рекреаційних, оздоровчих, спортивних та інших цілях [2].

Лісова політика нашої держави знаходиться у постійному розвитку, адаптується до нових ринкових умов, коригується з урахуванням екологічного стану в країні і починає орієнтуватися на принципи міжнародної лісової політики, що фіксуються у міжнародних нормативних документах [3, С. 346], що призводить до вдосконалення методів забезпечення охорони, відтворення та раціонального використання лісів, уточнення пріоритетів лісокористування, а також до запровадження сучасної термінології, що має відображати тенденції сфери природокористування.

1. Попков М., Сторожук В., Полякова Л., Кирилук С, Савушик Н. О ключевых понятиях лесного законодательства Украины. *WoodBusiness* 2002. № 1. С. 18–22. 2. Екологічне право України. Академічний курс : підручнк / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. 528 с. 3. Лісова політика: теорія і практика у контексті економічних, екологічних та соціальних проблем лісокористування : монографія / І. М. Синякевич та ін. ; наук. ред. І. М. Синякевич, Національний лісотехнічний ун-т України. Л. : Піраміда, 2008. 611 с.

УДК 551(477)

Саенко Я. А., здобувач вищої освіти другого рівня (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), **науковий керівник: Комлев О. О.**, д.геогр.н., **професор** (Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

МОРФОГЕНЕТИЧНІ КОМПЛЕКСИ ЯК ОБ'ЄКТИ РЕГІОНАЛЬНОГО ГЕОМОРФОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Регіональний рівень досліджень в географічних, геологічних, інших науках є основний. Він проміжний між локальним і розташованими над регіональним рівнями. В геоморфології цей рівень представляє напрямок *регіональний геоморфологічний аналіз*. Теоретичні, методологічні, методичні засади його в радянській і українській геоморфології закладали вчені В. Г. Бондарчук, О. М. Ласточкин, Ю. О. Мещеряков, В. П. Палієнко, Ю. Г. Симонов, І. Л. Соколовський, М. О. Флоренсов та ін. В роботах цих дослідників обґрунтовувались як аналітичні напрямки регіональних досліджень, так і можливості його для геоморфологічного синтезу. Частковими об'єктами регіонального геоморфологічного аналізу є і так звані «морфогенетичні комплекси» [1, 259 с.; 2, 368 с.; 3, 314 с.; 4, 440 с.; 5, 367 с.; 6, 220 с.; 7, 519 с.; 8, 116 с.; 9, 251 с.; 10, 332 с.; 11, 332 с.; 12, 239 с.; 13, 256 с.; 14, 222 с.; 15, 615 с.].

Морфологія – це зовнішня ознака морфогенетичних комплексів. Морфологія відображає внутрішній зміст об'єктів – між «формою» і «змістом» існують і причинно-

наслідкові зв'язки. В геоморфології *морфологія* рельєфу – це основний об'єкт загальної геоморфології. Змістом форм рельєфу земної поверхні є їх *походження, вік, історія розвитку, сучасна динаміка*. «Геоморфологічну» морфологію відображують морфографія і морфометрія форм рельєфу. Морфографія – словесний опис зовнішнього вигляду рельєфу, морфометрія – це їх вимірювання.

Відомі 2 типи морфологічної характеристики рельєфу: описова і образотворча. Описова – словесна (вербальна) і кількісна, образотворча – малюнки, карти, МАКЗ.

Кількісні параметри рельєфу доповнюють вербальні описи і можуть бути використані за їх наявності. Проведення їх вимагає затрат і повинні обґрунтовуватись не тільки з наукової, практичної, але і з економічної точки зору.

Топографічні карти дозволяють вивчати рельєф за допомогою карт. А в геоморфології відкрились нові можливості для розвитку своїх наукових концепцій використовуючи метрику його форм (висоту, довжину, площу).

Вивчення морфології рельєфу дозволяє вирішувати центральне завдання геоморфології – визначати походження окремих форм та елементів рельєфу.

Мною досліджувались морфогенетичні комплекси території Волинського Полісся. Топографія поверхні цієї території досить одноманітна, місцями контрастна. Тут можуть бути виділені 2 основні топологічні елементи поверхні – *річкові долини* і розташовані між ними *межиріччя*. Річкові долини мають широкі заболочені заплави, надзаплавні тераси, на їх поверхні зустрічаються

піщані пасма, дюни, горби, численні стариці, болота. Рельєф межиріч більш складний, він полігенетичний, поліхронний, хоч і тут зустрічаються форми, які зустрічаються в річкових долинах – озерні улоговини, болотні зниження, пасма, горби.

Морфогенетичні комплекси межиріч

Проведений нами геоморфологічний аналіз поверхні Волинського Полісся дозволив в межах сучасних межиріч виділити 2 типи морфогенетичних комплексів: прості і складні. Інтегруючим простих і складних морфогенетичних комплексів є «місце і час» і певні їх геоморфосистемні функції: вони стають морфокомплексами, а в геоморфосистемі – її підсистемами.

На межиріччі Волинського Полісся виділяються прості елементарні морфогенетичні комплекси – горби, пасма, озерні улоговини, болотні низини, і їх поєднання - горб-пасмо, пасмо-озеро, пасмо-болото. Складні морфогенетичні комплекси складаються з складних поєднань елементарних форм.

Морфогенетичні комплекси *горбів* мають денудаційне і акумулятивне походження, бувають пов'язані з останнім морфоциклом розвитку або є реліктовими – древнє льодовикове і воднольодовикове. Горби відображають і певну структурно-тектонічну позицію і історію конкретної ділянки. Вони інколи результат тектонічної інверсії. Це стосується і до *озерних улоговин* і *болотних знижень*, перед якими тут були позитивні форми рельєфу. Невеликі озера з часом заростають, перетворюються на заболочені ділянки та болота. Також на місці боліт поступово виникають озерні улоговини. Таку модель підтверджує існування складних морфогенетичних комплексів: *озеро-пасмо (кільцеве або*

розірване), озеро-пасмо-невеликі горби, озеро-пасмо-болото, пасмо-болото.

Морфогенетичні комплекси річкових долин

Морфогенетичні комплекси річкових долин, порівняно з межиріччями, мають більш молодий вік, менші за площею, менш виразні. Вони утворені постійними і тимчасовими водними потоками на заплавах, а в крупних річкових долинах, на їх терасах також і вітром. Ними створені елементарні форми – піщані горби (дюни) і пасма, а також озерні і болотні пониження в центральних частинах заплав. Ці форми утворюють прості і більш складні морфогенетичні утворення (комплекси).

1. Бондарчук В. Г. Очерки по региональной тектоорогении. К. : Наукова думка, 1972. 259 с.
2. Воскресенский С. С. Геоморфология СССР. М. : Высшая школа, 1968. 368 с.
3. Карандеева М. В. Геоморфология Европейской части СССР. М. : изд-во МГУ, 1957. 314 с.
4. Ковальчук І. Регіональний еколого-геоморфологічний аналіз. Львів : Місіонер, 1997. 440 с.
5. Костенко Н. П. Развитие рельефа горнах стран. М. : Мысль, 1970. 367 с.
6. Ласточкин А. Н. Морфодинамическая концепция общей геоморфологии. Л. : ЛГУ, 1991. 220 с.
7. Мещеряков Ю. А. Рельеф СССР. М. : Мысль, 1972. 519 с.
8. Палиенко В. П. Новейшая геодинамика и ее отражение в рельефе Украины. К. : Наукова думка, 1992. 116 с.
9. Симонов Ю. Г. Региональный геоморфологический анализ. М. : МГУ, 1972. 251 с.
10. Соколовський І. Л. Закономірності розвитку рельєфу України. К. : Наукова думка, 1973. 214 с.
11. Спиридонов А. И. Геоморфология Европейской части СССР. М. : Высшая школа, 1978. 332 с.
12. Флоренсов Н. А. Очерки структурной геоморфологии. М. : Наука, 1978. 239 с.
13. Худяков Г. И. Геоморфотектоника Юга Дальнего Востока. М. : Наука, 1977. 256 с.
14. Цись П. М. Геоморфология УРСР. Львів : Львівський

ДУ, 1962. 222 с. 15. Щукин И. С. Общая геоморфология. М. : МГУ. 1960. Т. 1. 615 с.

УДК 504.55

Семенюк В. В., ст. викладач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

Оксенюк Р. Р., асистент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗРОБКИ ФОСФОРИТНИХ РОДОВИЩ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

На Рівненщині є розвідані поклади фосфоритонесних руд, які залягають на глибині від 10 до 20 м, іноді й ближче до поверхні, вони характеризуються такими хімічними та мінералогічними показниками: вміст P_2O_5 – 3,28-7,98%; K_2O – 0,8-1,76; CaO – 21,5-48,8; Fe_2O_3 – 1,38-3,12; кварцу – 22,9-46,5; фосфориту – 15,3-32,1; глауконіту – 6,3-24,2; карбонатів – 50,9-62,1; польових шпатів та акцесорних мінералів – до 5%. За вмістом радіоактивних елементів фосфоритонесна руда належить до I класу – сировина придатна для використання без обмежень, за вмістом токсичних елементів – до IV класу, тобто не становить екологічної небезпеки при переробці, придатна для складування та використання [1].

Крім фосфатів кальцію до складу фосфатів входять нефосфатні мінерали: основні – доломіт, кальцит, кварц; другорядні – глинисті, алюмосилікатні, залізисті мінерали (пірит, гідроксиди заліза), органічна речовина. За вмістом P_2O_5 розрізняють багаті (понад 24%), середні (18-24%) і бідні (менше 18%). Вміст Al_2O_3 , Fe_2O_3 , SiO_2 має значення лише при хімічній переробці фосфатів. За насиченістю

фосфатами та текстурними особливостями фосфоритні руди поділяють на жовнові (конкреційні), зернисті, черепашкові і масивні мікрозернисті [2].

Перспективними фосфоритоносними районами в Україні є Волино-Подільський і Донецький. Здолбунівське родовище фосфоритів відноситься до Волино-Подільського району і має загальні запаси фосфоритної руди – 78,5 млн т (P_2O_5 – 1,9 млн т), при середньому вмісті P_2O_5 6,25% (0,36-8,53%); потужність рудного пласта – 1,5 м (0-3,2 м), глибина залягання 8-10 м [3].

Прогнозні ресурси фосфоритів України складають 122,7 млн т або 7,1 млн т P_2O_5 . У межах Здолбунівської групи на Копитківському та Милятинському родовищах, які розташовані у заплаві р.Устя, що належить до басейну р. Горинь, проведено дослідне видобування зернистих фосфоритів.

Значні запаси зернистих фосфоритів у Рівненській області обумовлюють необхідність проведення наукових досліджень з вивчення технології їх видобування, переробки, збагачення та використання у сільському господарстві як природного ресурсу.

За практикою видобування, експлуатації фосфоритні родовища поділяють на: багаті руди, де вміст P_2O_5 складає понад 28%; середньосортні – P_2O_5 20-28%; низькосортні руди або фосфоритовмісні породи, в яких вміст P_2O_5 не перевищує 20%. Фосфоритові руди з низьким вмістом P_2O_5 потребують збагачення. Технологічні схеми, що використовуються у світовій практиці, досить енергозатратні. Для збагачення фосфоритів Алжиру використовують технологію, яка передбачає подрібнення руди, розсів, первинну промивку для вилучення глини і поліморфних карбонатів, кальцинуюче обпалення,

повторну промивку для вилучення вапна. З руди, яка містить 24,5% P_2O_5 , отримують концентрат із вмістом фосфору 34,6%, при вилученні близько 60%. На даний час, у світовій практиці використовують три способи збагачення фосфоритів: суха або мокра класифікація; флотація; обпалювання [2].

Найгірші агреговані технологічні показники мають фосфорити Одеської (Котовське родовище) та Волинської (Маневицько-Клеванські, Ратнівські жовнові фосфорити) областей – 2-1,5 бали, що пов'язано з глибоким заляганням (77-170 м) та складними затратними способами підготовки їх до внесення [1].

За ефективністю дії Здолбунівським зернистим фосфоритам (0,87) поступаються Ратнівські жовнові фосфорити (0,74) та фосфоритний концентрат, що виготовлений з цих добрив (0,71), проте їх стан відповідає доброму. Слід зазначити, що зернисті фосфорити України за показником економічної оцінки не поступаються фосфоритному борошну, відповідний агрегований показник якого складає 0,85, що відповідає еталонному стану [1].

Отже, після проведення екологічної оцінки зернистих фосфоритів за хімічними, екологічними, та економічними показниками доведено доцільність розробки фосфоритних родовищ на території України та використання даної сировини для переробки її і подальшому використанні в народному господарстві.

1. Фосфорити Волині / В. А. Бардась, А. В. Бардась, І. М. Іванів, С. К. Мосійчук та ін. Рівне, 2002. 132 с. 2. Білецький В. С., Смирнов В. О. Переробка і якість корисних копалин (курс лекцій). Донецьк : Східний видавничий дім, 2005. 324 с.

3. Брагін Ю. М. Зернисті фосфорити України. Сімферополь : ВПП «Таврія», 2000. 73 с.

УДК 911.3:379.85:332.1:615.825

Скоростецька О. О., здобувач вищої освіти третього рівня (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м.Київ), **науковий керівник: Любіцева О. О., д.геогр.н., професор** (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ)

ФОРМУВАННЯ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В МЕЖАХ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ «КИЇВ»

Окрім туристичної спеціалізації, привабливість міст формується якістю функціонування об'єктів туристичної інфраструктури, що обумовлює комфортність та зручність простору, в якому перебувають відвідувачі туристичних дестинацій. Зупинимось на декількох головних аспектах цього питання, зокрема транспортної доступності та зручності організації туристично-екскурсійного простору.

Європейська транспортна мережа відзначається підвищенням доступності міських агломерацій як умови зростання туристичних потоків в них, причому, головним видом транспорту залишається повітряний [1, С. 175–180].

Транспортна інфраструктура Києва останніми роками також зазнає кардинальних змін. Значну роль у підвищенні економічної доступності міста відіграють бюджетні авіаперевізники, а на залізничному транспорті – поява швидкісних пасажирських перевезень.

Прогресивні зміни у залізничному сполученні до Києва скоротили часову доступність столиці майже у 2,5-3 рази, що також позитивно вплинуло на збільшення туристичного потоку до неї. Протягом останніх 4 років почали курсувати швидкісні потяги з Харкова, Дніпра, Одеси, Запоріжжя, Кривого Рогу, Костянтинівки, Львова, Тернополя, Пшемисля (Польща) до столиці [2].

На якість туристичного обслуговування, крім кількості та сучасності рухомого складу транспортних засобів, впливає організація транспортного сполучення, графік руху та його зручність в самому місті.

Досвід Барселони для української столиці може стати прикладом для наслідування. Столиця Каталонії має швидке і зручне сполучення між центром та аеропортами завдяки метро (з аеропорту до самого центру Барселони) аероекспресам, маршрутним автобусам, таксі [3, С. 59–61].

В Києві, крім функцій сполучення із аеропортом, автомобільна магістраль виконує щоденні завдання з обслуговування потоків маятникової міграції між передмістям Києва – містечком Бориспіль та столичним мегаполісом. З метою усунення зазначених незручностей побудована гілка швидкісної залізниці, що поєднає аеропорт «Бориспіль» і Центральний залізничний вокзал.

У багатьох європейських країнах, для реалізації екскурсійних потреб, індивідуальними та організованими туристами передбачена зручна система організації екскурсійних маршрутів. Зокрема, в німецькому місті Франкфурт за графіком курсують екскурсійні автобуси, кожен з яких має свій маршрут. Для них створені стаціонарні стоянки, спеціальні полоси руху. Туристи мають змогу самостійно формувати зміст, наповненість екскурсії та час її проведення. Така мобільність можлива

завдяки тому, що під час автобусного екскурсійного маршруту передбачені зупинки біля найбільш вагомих туристичних об'єктів міста. Турист має можливість зійти на зупинці, оглянути об'єкт, а по завершенню, скориставшись білетом на придбаний екскурсійний маршрут, знову приєднатись до автобусної екскурсії на тому етапі (автобусної зупинки), на якому він її перервав [3, С. 59–61].

В Києві також існують автобусні екскурсії містом, однак вони не передбачають зупинок, здійснюються, як правило, за набором групи, мають обмежену варіативність маршрутів, автобуси рухаються у загальному потоці міського транспорту. За даних умов стратегія розвитку міського транспорту Києва передбачає збільшення протяжності ліній метрополітену, зміни автомобільних потоків, завдяки перенесенню транзитного транспорту на об'їзні шляхи.

Окрім того, такий процес, як екологізація транспорту в туристичній дестинації «Київ», на жаль, має далекі перспективи. На даний момент, довжина велодоріжок в Києві становить декілька десятків кілометрів. На перспективу передбачено 17 маршрутів велодоріжок протяжністю 160 км.

Маючи колосальний рекреаційно-туристичний ресурс, туристична дестинація «Київ» потребує суттєвої реконструкції транспортної інфраструктури, відповідно до сучасних вимог організації туристичного дозвілля та є перспективною задачею для подальшого розвитку туризму.

1. Лужанська Т. Ю. Стратегії розвитку регіональних туристичних дестинацій. *Науковий вісник Мукачівського*

- державного університету. 2014. Вип. 2(2). С. 175–180.
2. Україна на ринку міжнародних туристичних послуг. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 10.05.2020).
3. Wang D., Li X. R., Li Y. China's "smart tourism destination" initiative: A taste of the service-dominant logic. *Journal of Destination Marketing & Management*. 2013. 2 (2). P. 59–61.

УДК 528.48

Сорочук Ю. О., здобувач вищої освіти першого рівня
(Український державний університет залізничного транспорту, м. Харків), **науковий керівник:**

Сорочук Н. І., асистент (Український державний університет залізничного транспорту, м. Харків)

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ КАМЕРАЛЬНОЇ ОБРОБКИ ГЕОДЕЗИЧНИХ ДАНИХ

Одним з інноваційних програмних комплексів, призначених для автоматизації камеральної обробки польових інженерно-геодезичних даних, є система CREDO_DAT [1].

Програмний комплекс CREDO_DAT має широкі області застосування: проектування і створення опорних планово-висотних міських, межових, інженерних, спеціальних мереж; інженерні вишукування об'єктів промислового, цивільного і транспортного будівництва; геодезичне забезпечення будівництва; маркшейдерське забезпечення робіт; підготовка просторової інформації для кадастрових систем; геодезичне забезпечення геофізичних методів розвідки [2; 3].

Основні функціональні можливості системи CREDO_DAT включають в себе [4; 5]:

- імпорт даних, отриманих з електронних реєстраторів і тахеометрів, результатів постобробки вимірювань, отриманих за допомогою глобальних супутникових систем (ГНСС), прямокутних координат і вимірювань з текстових файлів у довільних форматах, що настроюються користувачем;

- попередня обробка вимірювань, врахування різних поправок, редукування напрямків і ліній на еліпсоїд, площину;

- розрахунок середнього коефіцієнта рефракції для об'єкта і подальше його урахування в перевищеннях тригонометричного нівелювання;

- урахування аномалій висот геоїда (модель EGM2008) в супутникових висотних вимірах;

- створення регіональної моделі геоїда на ділянку робіт, експорт створеної моделі в текстовий файл і в формат RGM;

- виявлення, локалізація і нейтралізація грубих помилок у вихідних даних, лінійних, кутових вимірах і нівелюванні;

- спільне або роздільне зрівнювання планових супутникових вимірювань і висотних геодезичних мереж, що виконується параметричним способом по методу найменших квадратів;

- зрівнювання геодезичних побудов з урахуванням помилок вихідних даних;

- поетапне або спільне зрівнювання багаторангових мереж;

- афінне перетворення координат, перерахунок координат з прямокутних в геодезичні;

- встановлення параметрів зв'язку просторових систем координат на ділянку робіт і аналіз на основі отриманих параметрів якості вихідних пунктів у плані та по висоті;

- розрахунок зворотних геодезичних задач в різних видах з видачею відомостей;

- обробка тахеометричної зйомки з формуванням точкових, лінійних і площадних топографічних об'єктів і їх атрибутів по даним польового кодування;

- інтерактивне формування точкових, лінійних і площадних топографічних об'єктів і їх атрибутів за даними польових абрисів;

- трансформування растрових підложок з використанням до 4 точок прив'язки;

- проектування опорних геодезичних мереж (в тому числі з урахуванням помилок вихідних пунктів), вибір оптимальної схеми мережі, необхідних і достатніх вимірювань, підбір точності вимірювань.

Підсумком роботи в системі CREDO_DAT є створення відомостей і каталогів, видача їх в прийнятій формі; створення креслень в будь-якому масштабі і планшетів (1:500-1:5000), схем планово-висотного обґрунтування в прийнятих або настроюються умовних позначеннях; експорт результатів в поширені формати: DXF (AutoCAD), MIF/MID (MapInfo), в формати CREDO (CDX), CREDO (TOP/ABR) [6; 7], в текстові формати, які настроюються користувачем; експорт даних через послідовний порт безпосередньо в електронні тахеометри.

1. Справочное руководство к CREDO_DAT 3.1. Система камеральной обработки инженерно-геодезических работ. Минск : СП «Кредо-Диалог», 2012. 333 с. **2.** Практическое пособие.

CREDO_DAT 3.0. Минск : СП «Кредо-Диалог», 2013. 36 с.
3. Шунаева Л. А. Методические указания по камеральной обработке полевых геодезических работ в системе CREDO_DAT. Новосибирск : СГГА, 2012. 93 с.
4. Credo Dialogue. URL: <https://www.ukrgeo.com.ua/products/programmnoe-obespechenie/credo/credo-dat.html> (дата звернення: 10.05.2020).
5. Склад системи CREDO_DAT. URL: <https://mylektsii.ru/4-34738.html> (дата звернення: 10.05.2020).
6. Кредо Дат 5.1. URL: <https://credo-dialogue.ru/produkty/korobochnye-produkty/239-credo-dat-professional-poznachenie.html> (дата звернення: 10.05.2020).
7. CREDO_DAT 5.0. URL: <http://www.demetra5.kiev.ua/ua/catalog/credo-dialog/dat4> (дата звернення: 10.05.2020).

УДК 543.422.3

Татарин Т. В., здобувач вищої освіти першого рівня (Київський національний університет ім. Т. Шевченка, м. Київ), **науковий керівник: Зінько Л. С., к.х.н., доцент** (Київський національний університет ім. Т. Шевченка, м. Київ)

ОПТИЧНИЙ ЗОНД ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОКСАЛАТУ, ФОСФАТУ ТА ФЛУОРИДУ НА ОСНОВІ КОМПЛЕКСУ Th(IV) З ТОРОНОМ I

Солі оксалатної та фосфатної кислоти є в багатьох рослинах, в тканинах організму, флуорид є невід'ємною складовою кісток та входить до багатьох засобів для догляду за ротовою порожниною. Оксалати в організмі утворюються як продукти обміну речовин і виділяються з сечею. При порушенні мінерального обміну оксалати та фосфати беруть участь в утворенні каменів у нирках і сечовому міхурі. При цьому, важливим є не лише контроль даних показників у біологічних рідинах людини, але також

моніторинг їх вмісту у продуктах харчування. Отже, визначення оксалату, фосфату та флуориду у сечі, плазмі крові, а також продуктах, що містять ці іони, є важливим завданням сучасної аналітичної хімії.

В переважній більшості спектрофотометричних методик для визначення аніонів використовуються індикаторні реакції руйнування забарвлених комплексів. Похідні хромотропової кислоти утворюють інтенсивно забарвлені комплекси з високозарядними катіонами металів, що легко руйнуються в присутності аніонів-компесоутворювачів. Одним з важливих недоліків методик є невисока їх вибірковість щодо аніонів. Відомостей щодо використання індикаторного комплексу Торію з Тороном I для визначення аніонів в літературі нами не знайдено.

У даній роботі розроблені умови застосування індикаторного комплексу Th(IV) з Тороном I для непрямого спектрофотометричного визначення низки аніонів, зокрема оксалату, фосфату та флуориду.

Методами молекулярної абсорбційної спектроскопії встановлено, що додавання оксалату та флуориду до розчину комплексу Th(IV) з Тороном I призводить до зміни забарвлення розчинів. Змінами у спектрах поглинання реагенту та комплексу відбуваються внаслідок знебарвлення комплексу Th(IV) з органічним реагентом. Збільшення концентрації аніону у розчині викликає зменшення оптичної густини у максимумі поглинання комплексу та відповідне її збільшення у максимумі поглинання реагенту.

Встановлено, що при додаванні фосфату до індикаторного комплексу забарвлення розчинів поглиблюється, а у спектрах поглинання спостерігається поява нової смуги в довгохвильовій ділянці спектру, що може бути перспективним для розробки умов визначення фосфату в присутності флуориду та оксалату.

У роботі оптимізовано ряд показників, що впливають на утворення та вихід даного комплексу. Досліджено вплив кислотності середовища та часу на досягнення рівноваги у системі, оптимізовано порядок введення реагентів та величину їхніх концентрацій, за яких спостерігається максимальний аналітичний відгук для визначення оксалату, фосфату та флуориду.

Встановлено, що двократний надлишок сульфату, еквімолярний вміст ортофосфату та цитрату по відношенню до оксалату у досліджуваній пробі не заважають визначенню аналіту запропонованим методом. Встановлено основні метрологічні характеристики методики. Методику апробовано на стандартних розчинах.

Таким чином розроблені умови можуть бути перспективними для визначення оксалату та флуориду у об'єктах різної природи.

Вплив ортофосфату на спектральні характеристики індикаторного комплексу потребує подальших досліджень.

УДК 712:635.9:504

Токарева О. В., к.с.-г.н., доцент (Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ)

ДЕКОРАТИВНА СТИГЛІСТЬ ДЕРЕВНИХ ВИДІВ В УМОВАХ ІНТЕНСИВНОГО АНТРОПОГЕННОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Стиглість лісу – це вік насаджень або дерев, при якому вони набувають найбільшої цінності та придатні для певного використання. Розрізняють такі види стиглості лісу: природна, кількісна, якісна, господарська, технічна і

поновлювальна. Нині розроблені методи для визначення віку зазначених стиглостей лісу [1].

В умовах інтенсивного антропогенного навантаження однією з найвищих цінностей деревних видів є їхня естетична привабливість, яка проявляється в зовнішніх ознаках. Тому виникає необхідність обґрунтування віку декоративної стиглості деревних видів. Естетичні властивості дерев і чагарників змінюються з віком, а декоративна стиглість набуває найвищих значень у стиглому та перестійному віці. Молодняки мають незначні декоративні та рекреаційні цінності, але зростаючи вони отримують все більшу важливість. Оцінку декоративності деревних видів проводять з урахуванням естетичних особливостей окремих морфологічних частин рослин: стовбура, крони, листя, квітів, плодів та їхніх ароматичних властивостей [2].

Отже, під декоративною стиглістю слід розуміти вік дерев (кущів), при якому вони набувають найбільшої естетичної цінності та придатні для рекреаційного використання. Вік декоративної стиглості залежить від деревної породи, умов місцезростання та походження. Максимальна декоративність рослин найкраще проявляється при зростанні в оптимальних для них умовах місцезростання.

Різноманітність декоративних стиглостей лісу можна умовно об'єднати у групи: зумовлені природними процесами росту і розвитку деревних видів; зумовлені встановленими причинами прискорення декоративного старіння (уражені збудниками хвороб чи пошкодженні шкідниками лісу); зумовлені невідомими причинами прискорення старіння та скорочення біологічного віку.

Віковий період насаджень або дерев, при якому зменшується естетична привабливість, проявляється у зовнішніх ознаках: дефоліації та дехромації, суховершинності, зниженні показників декоративності (зміні форми крони, зменшенні рясності цвітіння чи плодоношення тощо).

На відміну від віку рубки головного користування, в основу якого покладено вік технічної стиглості, вік декоративної стиглості опирається на атрактивність, естетичність та безпечність

Декоративність окремого дерева (куща) може бути оцінена за фенотипічною привабливістю. Поряд з наявними позитивними декоративними властивостями мають бути відсутні прояви аварійності дерев.

Вікові терміни декоративної стиглості деревних видів в умовах антропогенного навантаження прямо залежить від їхньої ступеню стійкості до рекреаційних навантажень, типів лісопаркових ландшафтів та стадії рекреаційної дигресії.

1. Анучин, Н. П. Лесоустройство : ученик. Москва : Экология, 1991. 400 с.
2. Калініченко О. А. Декоративна дендрологія : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2003. 199 с.

Токарева О. В., к.с.-г.н., доцент (Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ)

ГОРИМІСТЬ ЛІСОПАРКОВОЇ ГОСПЧАСТИНИ ЗЕЛЕНОЇ ЗОНИ М. КИЄВА

Відпочинок у лісопарках зелених зон (лісова рекреація) – один із видів природокористування, що має бути не лише ефективним, але й природоохоронним. Рекреаційно-оздоровчі ліси зазнають значного негативного впливу, результат якого проявляється у рекреаційній дигресії, засміченості та лісових пожежах. Оцінка горимості лісів зеленої зони м. Києва дозволить раціонально спроектувати заходи з попередження виникнення лісових пожеж в умовах інтенсивного антропогенного навантаження.

На території лісопаркової госпчастини зеленої зони м. Києва у пожежонебезпечний період лісові пожежі виникають з різною періодичністю. Офіційною статистикою за ревізійний період було зареєстровано близько 8 тис. випадків лісових пожеж у соснових лісостанах на площі понад 1,5 тис. га. Середня площа лісової пожежі становила 0,89 га. За кількістю випадків протягом пожежонебезпечного періоду пожежний максимум спостерігається в червні, а пожежний мінімум – у жовтні. За часом виявлення найбільша кількість пожеж була виявлена в обідній період з 12⁰⁰ до 16⁰⁰. Усі пожежі, які були зафіксовані, є низовими .

Площа лісопаркової госпчастини зеленої зони м. Києва характеризується досить високим середнім

класом пожежної небезпеки – II, 27 [1; 2], що пояснюється значною площею соснових деревостанів та високою інтенсивністю відвідування.

Антропогенний фактор вважається основною причиною виникнення лісових пожеж. За статистикою 98% лісових пожеж у лісопаркових частинах зелених зон трапляються через необережне поводження з вогнем та умисні підпали. Природні та кліматичні умови (висока температура повітря, невелика кількість опадів тощо) часто лише збільшують ймовірність виникнення пожежі та впливають на поширення вогню лісом.

Лісопарковими господарствами м. Києва щорічно проводяться попереджувальні та обмежувальні заходи в достатній кількості. Та особливої уваги потребують ті ділянки зеленої зони, де імовірність виникнення пожеж є високою. Лісові масиви масової та інтенсивної рекреації підлягають першочерговому проведенню рубок догляду, благоустрою (зокрема створенню спеціалізованих місць для розпалення багаття), а також формування узлісь з листяних порід. Для підвищення ефективності запропонованих заходів та усвідомлення відповідальності відвідувачів необхідно проводити з населенням роз'яснювальні роботи про правила поводження в лісі, залучати до цього ЗМІ.

1. Проект організації та розвитку КП «Дарницьке лісопаркове господарство» Державного комунального об'єднання зеленого будівництва «Київзеленбуд» Київської міської державної адміністрації : пояснювальна записка. Ірпінь : Вид-во геодезії та лісовпорядкування, 2010. 237 с. 2. Проект організації та розвитку КП «Святошинське лісопаркове господарство» Державного комунального об'єднання зеленого будівництва «Київзеленбуд» Київської міської державної адміністрації :

пояснювальна записка. Ірпінь : Вид-во геодезії та лісовпорядкування, 2010. 235 с.

УДК 504

Федорчук О. М., здобувач вищої освіти першого рівня
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **науковий керівник:**
Бедункова О. О., д.б.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

АНАЛІЗ ДОЦІЛЬНОСТІ ОБЛАШТУВАННЯ БІОПЛАТО ДЛЯ ОЧИЩЕННЯ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД РІЧОК РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Такі інженерні конструкції, як біоплато, є найбільш прогресивними способами природного біологічного очищення стоків, які широко використовуються в усьому світі. Біоплато – це метод очищення стічних вод на основі використання природного самоочищення водойм з вищою водною рослинністю та мікроорганізмами [1]. У світовій практиці, де досвід експлуатації цього методу вже приблизно 50 років, розробники дають гарантію на роботу цих очисних споруд до 100 років. В даний час у Німеччині в експлуатації знаходиться приблизно 300 таких об'єктів, у Великобританії – більше 50, в Данії – понад 150, у Канаді – 67. У цілому в Північній Америці знаходиться близько 1000 систем біоплато. Ще в 1996 р. в різних місцях в Північній Америці були введені системи очищення води, які були представлені окремими біоплато. Близько 200 різних конструкцій, 176 з них використовуються для очищення господарсько-побутових стічних вод, дев'ять –

для очищення промислових стічних вод, шість – для очищення сільськогосподарських стоків, а сім – щоб очистити дощову воду [2].

Біологічне плато створюється як повноцінно функціонуюча система очищення стічних вод. Споруди розташовується каскадом, організація конструкції передбачає обов'язковий ретельний облік біологічних і фізико-хімічних чинників процесу очищення. Продуктивність залежить від якості попередньо очищених вод і їх обсягу. Навантаження на споруду при цьому коливається від 1 до 4 м³ очищених вод на 1 м² площі за добу [3]. Біоплато поділяються на кілька видів: поверхневі, горизонтальні, вертикальні інфільтраційні, змішаного типу. Кожен вид має свої особливості і може очищати різні категорії стічних вод.

З літературних даних відомо, що біоплато може забезпечувати очистку стічних вод для БПК_{повн.} на 90-95% (5-6 мг/дм³), ХСК – 85-95%, завислі речовини – 95-99% (4-5 мг/дм³), нафтопродукти – 0-0,05 мг/дм³, для поверхнево-активних речовин – понад 85%, мінералізація 20-99%, азот і фосфор – 35-60%, прозорість очищеної води досягає 30 см в циліндрі Снеллена, бактеріологічні показники – 98-99%, повністю виключається запах. Щорічно в поверхневі водні об'єкти Рівненської області скидається понад 126 млн м³ стічних вод [4].

У ряді районів області та в м. Рівне на забруднення поверхневих вод істотний вплив роблять стоки промисловості і підприємств комунального господарства. В останні роки в поверхневих водах, що є приймачами стічних вод, спостерігалось високий вміст біогенних елементів, нафтопродуктів та інших забруднюючих речовин.

Проведене порівняння сучасного та ретроспективного екологічного стану річок Рівненської області згідно «Методики оцінки ... за відповідними категоріями» [5] дозволило з'ясувати, що впродовж 1964–2013 рр. основними формуючими факторами якості поверхневих вод виявляються блоки трофо-сапробіологічних та специфічних показників, які знаходяться в межах 3-5 категорій III класу (стан «задовільний», ступінь чистоти «забруднена»). При цьому, загальний екологічний стан річок оцінюється переважно в межах II класу якості (стан «добрий», ступінь чистоти «чиста»). Причиною цього виявляється вплив на результати оцінки 1-2 категорії блоку показників сольового складу, що є регіональною характеристикою річок і лишається незмінною близько 50 років [6].

Оскільки пріоритетними забруднювачами річок Рівненської області на сучасному етапі є група біогенних речовин, конкретні практичні заходи з покращення якості поверхневих вод мають спрямовуватись на усунення основних джерел надходження азоту амонійного, азоту нітратного, азоту нітритного та фосфатів [7].

1. Сметанин В. И. Восстановление и очистка водных объектов. Москва : Колос, 2003. 157 с.
2. Кривицкий С. В. Экологическая реабилитация водоемов с использованием биоинженерных методов. *Вестник РУДН. Сер. Экология и безопасность жизнедеятельности*. 2010. № 5. С. 77–82.
3. Эйнон Л. О. Макрофиты в экологии водоема. Москва : Изд-во ИВП РАН, 1992. 256 с.
4. Мелехин А. Г., Щукин И. С. Применение биоинженерных созужений для очистки ливневых и талых вод с урбанизированных территорий. *Вестник ВНИИТУ. Строительство и архитектура*. № 1. 2012. С. 122–132.
5. Романенко В. Д. Методика экологической оценки качества

поверхностных вод по соответствующим категориям / В. Д. Романенко, В. М. Жукинский, О. П. Оксуюк и др.. К. : СИМВОЛ–Т, 1998. 28 с. 6. Бедункова О. О. Диференційована оцінка якості поверхневих вод річок Рівненської області. *Екологічні науки*. Київ, 2016. № 14-15. С. 25–40. 7. Бедункова О. А. К вопросу эколого-токсикологических оценок поверхностных вод. *Вестник Брестского университета. Химия, Биология, Науки о земле*. Брест, 2015. № 1. С. 5–13.

УДК 615.8:364-786:004

Христова Т. Є., д.б.н., професор (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь)

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО СКЛАДАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ПРОГРАМ

Останнім часом відбувається інтенсивне зростання ролі інформаційних технологій у біологічних дослідженнях, особливо у теоретичній та практичній медицині, фізичній терапії й ерготерапії. Нині ефективність діагностики, лікування та реабілітації значною мірою визначається рівнем інформаційних технологій, широтою їх використання [1]. Особливого значення інформаційні технології набувають у зв'язку з інформатизацією медичної галузі, формуванням госпітальних інформаційних систем як складових єдиного інформаційного медичного простору [2].

Фізична реабілітація є важливим компонентом як успішної соціальної реадaptaції ветеранів АТО, так і процесів відновлення й поліпшення їх здоров'я. Разом з набуттям військового досвіду, учасники бойових дій

зазнають фізичних та психологічних травм. Адаптація військовослужбовців, які повернулись з «гарячих точок», до мирного життя ускладнюється чисельними соціально-психологічними та медичними проблемами, що актуалізує потребу в організації реабілітаційної роботи.

Метою системи реабілітації є досягнення стійкого, адекватного саногенетичним можливостям, відновлення порушених функцій людини, пристосування її до навколишнього середовища та участь у соціальному житті зі зміненими внаслідок хвороби функціями.

З позиції системного підходу будь-яка система повинна складатися з певних компонентів. Системоутворюючим фактором є людина, яка потребує реабілітаційного впливу для досягнення певного її рівня як конкретного результату діяльності системи. Основні компоненти – реабілітаційні заходи (впливи), які здатні активізувати саногенетичні механізми. Модель системи реабілітації у загальному вигляді складається з наступних структурних компонентів: вхід-інтегратор (блок керування, реабілітаційний фокус, спеціаліст-реабілітолог), блок управління (підсистеми, які керують іншими та підсистеми, якими управляють), вихід-аферентатор (реабілітаційна програма, яка містить комплекс реабілітаційних заходів у певній послідовності), зворотного зв'язку та підсистеми контролю.

Необхідною умовою функціонування системи реабілітації є аферентний синтез, який включає пусковий стимул. Таким стимулом виступає людина, яка вимагає реабілітаційних впливів. На етапі аферентного синтезу вирішуються такі завдання:

- функціональна діагностика клієнта із зазначенням у діагностичному висновку трьох аспектів – біологічного, психологічного, соціального;

- конкретна оцінка стану навколишнього середовища із виокремленням її потреб та можливостей для соціально-біологічної реалізації запитів клієнта, який реабілітується;

- комплексна оцінка стану системи відновного лікування з визначенням її структурно-функціональних можливостей і готовності до здійснення необхідних видів реабілітації у відповідному обсязі.

Наступний елемент системи реабілітації – блок керування або підсистема управління. До завдань блоку управління реабілітаційними заходами слід віднести:

- прийняття рішення; це рішення повинно включати інтегративну оцінку загального стану здоров'я та функціональних можливостей людини, яка отримує реабілітаційні послуги, прогноз оптимального рівня реабілітації та перспективності реабілітаційних заходів;

- створення багатоаспектної програми реабілітації, яка відповідає інтегративній оцінці хворої людини, а також виду реабілітації, етапу та руховому режиму залежно від ступеня порушення пристосувальної активності;

- передачу системі, якою керують, програми реабілітації, що в певній послідовності у вигляді відповідних призначень надходить до структурно-функціональних підрозділів виконавчої підсистеми реабілітації;

- дотримання провідних принципів реабілітації: наступність, своєчасність початку та етапність проведення, диференційованість впливів при індивідуальному підході,

інтенсифікація за відповідної кваліфікації персоналу, реабілітаційна активність учасників процесу;

- контроль кінцевого результату діяльності системи;
- аналіз результатів діяльності системи, якості та ефективності конкретних програм;
- забезпечення розвитку та вдосконалення реабілітаційної системи.

Отже, системний підхід до складання реабілітаційних програм дозволяє врахувати більшість аспектів цієї складної системи й оптимально реалізувати їх.

1. Христова Т. Є. Інформаційно-структурна модель фізичного статусу здоров'я. *Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури і спорту* : зб. наук. праць. Харків : ХДАФК, 2019. Вип. 3. С. 112–115.
2. Olsen K. M., Dahl S. Health differences between European countries. *Social Science & Medicine*. 2007. Vol. 64, № 4. P. 1665–1678.

УДК 159.953.5.81

Цимбал С. В., к.психол.н., доцент (Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ)

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Найпоширенішим і спрощеним є розуміння активного навчання як навчання ігрового. Так, Д. М. Кавтарадзе зазначає, що дискусії, ролеві, імітаційні ігри називаються активними методами навчання тому, що дозволяють занурити учнів в активне контрольоване

спілкування, де вони проявляють свою сутність і можуть взаємодіяти з іншими людьми» [1, С. 8].

Р. М. Грановська пояснює, що найефективніші форми навчання повинні ґрунтуватися «на активному включенні у відповідну дію», у чому, власне, і полягає сутність «активності» [2, С. 548]. Дослідниця відмічає також, що для дорослих людей активні методи навчання виявилися найбільш ефективними, оскільки ці методи розумно враховують і використовують вікові особливості їхньої психіки, і так само їхній наявний професійний і життєвий досвід. До таких активних методів вона відносить ділові ігри, мозкову атаку (групове рішення творчої задачі), метод конкретних ситуацій (учні працюють у межах не спрощених, а реальних ситуацій), тренування чутливості (різновид соціально-психологічного тренінгу) і метод «занурення» («навчання з елементами релаксації, навіювання і гри») [2, С. 548–587]. Активне включення у дію, на чому заснований принцип роботи усіх вищеперерахованих методик, може містити у собі як свідомі моменти, так і дію на неусвідомлювану активність.

Г. О. Китайгородська пропонує свідому активізацію самого навчального процесу, викладача та учнів, щоб таким чином «активізувати можливості особистості і колективу» [3]. Це положення знайшло своє віддзеркалення і у назві розробленого нею методу викладання іноземних мов, який звучить як «Метод активізації можливостей особистості і колективу». Дія на неусвідомлювану психічну активність особливо наочно проявляється у сугестопедичному методі «занурення».

У викладанні іноземних мов «занурення» у буденному значенні часто розуміється (навіть самими педагогами) як занурення (*immersion*) у мовне середовище

і навчання у ньому із застосуванням ігор і деколи релаксаційних прийомів, наприклад, аутогенних тренувань.

Метод занурення Г. Лозанова використовує, по суті, той же ефект, проте замість дієвих тренінгових психотехнік основним організатором процесів колективного розв'язання проблеми активності у цьому методі є сугестія, при якій «переважно шляхом неусвідомлюваних механізмів створюється «налаштування» для розкриття резервів особи» [4, С. 9].

1. Кавтарадзе Д. Н. Обучение и игра. Введение в активные методы обучения. М. : Флинта, 1998. 192 с.
2. Грановская Р. М. Элементы практической психологии. СПб., 1997. 608 с.
3. Китайгородская Г. А. Методика интенсивного обучения иностранным языкам : учебное пособие для преп. вузов и студ. пед. ин-тов. М. : Высшая школа, 1982. 141 с.
4. Лозанов Г. Суггестопедия в преподавании иностранных языков. *Методы интенсивного обучения иностранным языкам*. М., 1979. Вып. 5. С. 53–62.

Черняк М. В., здобувач вищої освіти першого рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **науковий керівник:**
Янчук О. Є., к.т.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ВИКОРИСТАННЯ ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ОБ'ЄДНАНИМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ

Переваги використання геоінформаційних технологій в управлінні об'єднаними територіальними громадами (ОТГ) не викликають сумнівів. Адже, після утворення ОТГ постає питання про можливості її розвитку, які ресурси є в її розпорядженні і де саме вони знаходяться, які потреби в об'єктах інфраструктури, за рахунок чого можливо забезпечити підвищення рівня життя громадян у даній ОТГ? Допомогти знайти відповіді на всі ці та багато інших питань здатна геоінформаційна система (ГІС) [1; 2].

Основою для ефективного використання ГІС є якісна картографічна основа, яка повинна включати як базові шари (межі, транспортна мережа, гідрографія), так і тематичні дані, які характеризують ресурси наявні в ОТГ.

Метою даного дослідження є апробація використання можливостей ГІС на реальному прикладі, зокрема підготовка картографічних матеріалів на територію громади.

В якості об'єкта дослідження обрано Боремельську об'єднану територіальну громаду. Вона розташована в Демидівському районі Рівненської області. В цю громаду

було об'єднано 11 населених пунктів, адміністративним центром якої є село Боремель. Загальна площа території Боремельської ОТГ становить 10 295,6 га [3].

Для початку необхідно сформувати файл з межами ОТГ та набір полігональних контурів землекористувань. Це потребує аналізу наявних в розпорядженні ОТГ картографічних та текстових матеріалів, та встановлення можливих джерел актуалізації та оновлення даних.

В якості вихідних даних в нас виступають карти-схеми Боремельської ОТГ з адміністративними межами, гідрографією, полями та ділянками, транспортною мережею у форматі *.dwg. Наявні картографічні матеріали створені в умовній системі координат.

Серед наявних вихідних даних про межі земельних ділянок варто відмітити відсутність атрибутивної інформації про них та їх топологічну некоректність. Деякі межі земельних ділянок є замкнутими багатокутниками, тоді як межі інших відображені незамкнутими лінійними відрізками; є й такі, що взагалі не відображені, хоча є зареєстрованими у земельному кадастрі про що свідчать дані Публічної кадастрової карти (ПКК) України [4]. Крім того, важливим недоліком є відсутність інформації про кадастрові номери відображених у вихідних даних ділянок.

Таким чином в першу чергу необхідно сформувати топологічно правильні межі земельних ділянок використовуючи наявні вихідні дані та сучасні можливості геоінформаційних систем. З розвитком електронних сервісів земельного кадастру, з'явилася можливість викачувати координати земельних ділянок з ПКК [4] через кабінет сертифікованого інженера-землевпорядника або геодезиста. Крім того, у програмному забезпеченні Digitals є можливість завантажити атрибутивні дані ділянок.

громади. URL: <https://boremelotg.gov.ua/pasport-gromadi-15-46-20-13-02-2018/> (дата звернення: 12.04.2020). 4. Публічна кадастрова карта. URL: <https://map.land.gov.ua/> (дата звернення: 12.04.2020).

УДК 664:628.19:504.5 (477.44)

Чоботар В. В., здобувач вищої освіти другого рівня (Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ), **Нанієва А. В.**, **провідний інженер** (Інститут колоїдної хімії та хімії води ім. А. В. Думанського НАН України, м. Київ, **науковий керівник: Кравченко О. О., к.б.н.** (Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ)

ОЦІНКА ЯКОСТІ ВОДИ РІЗНИХ ДЖЕРЕЛ ВОДОПОСТАЧАННЯ ЗА ПОКАЗНИКОМ ГЕНОТОКСИЧНОСТІ

Біотестування як інтегральний метод оцінки токсичності водного середовища є засобом отримання принципово нової інформації – за станом біоти, її кількісними та якісними перетвореннями передбачають трансформації, які очікують живі організми за даного рівня забруднення.

Риби є найзручнішими тест-об'єктами моніторингу гідроекосистем. Оскільки риби зазвичай реагують на поллютанти подібно до вищих хребетних, наприклад, ссавців, вони можуть бути використані для виявлення сполук, що потенційно викликають канцерогенний ефект [1, С. 539]. Оцінка токсичності на клітинному рівні

дозволяє одержати інформацію щодо стану імунітету біоти, рівня впливу її стресових чинників [3, С. 12].

Саме тому було вирішено оцінити якість води на клітинному рівні за допомогою мікроядерного тесту. Для оцінки генотоксичності були відібрані проби з різних джерел водопостачання Могилів-Подільського району Вінницької області. Вибір даної території був обумовлений тим, що у Вінницькій області склалася одна з найкритичніших ситуацій щодо якості води, оскільки за даними щорічної доповіді про стан навколишнього середовища [2, С. 60], з 6879 відібраних проб децентралізованого водопостачання 32,3% не відповідають санітарно-гігієнічним нормативам. Для екологічної оцінки якості води обрано наступні джерела водопостачання:

Проба № 1 – каптажне джерело в с. Григорівка, глибиною 5 м, джерело знаходиться на еталонній ділянці. Рельєф місцевості обумовив стікання води з вказаного джерела у відстійники для напування ВРХ; з цією метою вода використовувалася до початку 2000-х років.

Проба № 2 – колодязь у селі Садківці, глибиною 8 м, використовується для задоволення побутових та питних потреб. На відстані 10 м від джерела знаходяться багаторічні насадження плодових дерев.

Проба № 3 – колодязь у селі Бронниця, глибиною 10 м, використовується для задоволення побутових та питних потреб. До 60-70 років ХХ століття на місця колодязя була тваринницька ферма

Проба № 4 – джерело централізованого водопостачання села Бронниця.

Результати дослідження наведені в таблиці:

Оцінка генотоксичності проб води

Генотоксичність на клітинах крові риби Даніо rerіо (Brachydanіо rerіо Hamilton-Buchanan), ‰	Результати вимірювань				Вимоги
	№ 1	№ 2	№ 3	№ 4	ДСТУ 7387:2013
	0	0	0,33	0,66	0,33

Отже, за утримування риб в пробах № 1 та № 2 еритроцити риб не мали хромосомних аберацій – мікроядер та подвійних ядер не було зафіксовано.

За експозиції у пробі № 3 реєстрували поодинокі еритроцити крові риб з мікроядрами, разом з тим, цитоплазма була близькою до норми, тобто утримування риб у пробі № 3 не викликало стресових змін у риб.

За утримування тест-об'єктів у пробі № 4 зміни на клітинному рівні перевищували нормативні показники згідно ДСТУ 7387:2013. Зустрічалася значна кількість еритроцитів з мікроядрами та подвійними ядрами, у цитоплазмі клітин збільшився розмір вакуолі. Серед клітинних аномалій найчастіше зустрічалися клітини з мікроядрами, подвійними ядрами та зруйнованими ядрами.

Отже, визначено, що джерело централізованого водопостачання характеризується гострою токсичністю та призводить до клітинних змін у живих організмах – таким чином не може розглядатися у якості адекватної альтернативи для задоволення питних і побутових потреб місцевого населення.

Загальними рекомендаціями є проведення щоквартального відбору проб води у вказаних джерелах для оцінки динаміки сезонних змін гідрохімічних показників; для очистки централізованого джерела водопостачання встановлення фільтри зворотного осмосу або йонного обміну.

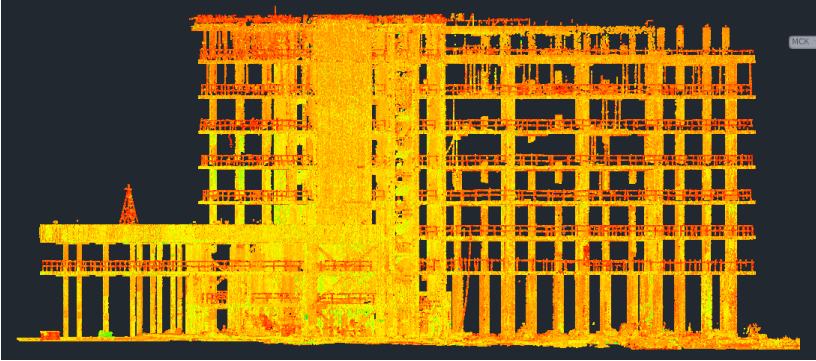
1. Архипчук В. В. Биотестирование качества воды на клеточном уровне. *Химия и технология воды*. 2001. Т. 23, № 5. С. 531–544.
2. Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області за 2017 рік. *Департамент екології та природних ресурсів Вінницька обласна державна адміністрація*. Вінниця, 2018 259 с.
3. Патин С. А. Нефть и экология континентального шельфа. М. : Изд-во ВНИРО, 2001. 247 с.

УДК 004:528.48:721.01

Шикиринська О. С., здобувач вищої освіти другого рівня (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне), **науковий керівник:**
Янчук О. Є., к.т.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ХМАРАМИ ТОЧОК У ПРОГРАМНОМУ КОМПЛЕКСІ AUTOCAD

В останні роки при виконанні різних геодезичних робіт на передній план виходить застосування лазерного сканування, а особливо наземне лазерне сканування. В результаті таких знімачь утворюються великі набори точок, які ще називаються хмарами точок (рисунок).

Рисунок. Хмара точок

Для опрацювання хмар точок потрібне програмне забезпечення, яке дозволить ефективно вирішувати задачі, пов'язані з обробкою таких даних. Хоча робота з хмарами точок має свої недоліки. Насамперед потребує споживання значних ресурсів комп'ютера, а також опрацювання даних є великою і громіздкою роботою, оскільки в хмарі точок є зайві дані, які не потрібні проектувальнику.

Одним з програмних комплексів, який дозволяє працювати з хмарами точок є AutoCad. Розглянемо можливості саме цієї програми, адже AutoCad є одним з найпопулярніших серед використовуваних на виробництві програмних комплексів.

Метою роботи є дослідження особливостей опрацювання хмар точок, отриманих на основі наземного лазерного сканування у програмному комплексі AutoCad.

Опрацювання хмари точок в програмному комплексі AutoCad дозволяє змінювати відображення даних для підвищення продуктивності їх опрацювання. Тобто для більш наглядного представлення даних можна застосувати такі дії:

1. Змінити щільність хмари і розмір точок. Це дозволить регулювати продуктивність програми і видаляти візуальні шуми.

2. Застосувати стилізацію за кольором, що дозволяє проаналізувати елементи в хмарі точок. Можна зберегти вихідні кольори сканування або виконати стилізацію хмари точок з використанням кольору об'єкта, нормалей (орієнтація точок), інтенсивності, відмітки чи даних класифікації LAS.

Програмний комплекс AutoCad дозволяє вирішення таких задач:

1. Обрізання надлишкових даних хмари точок для роботи лише з необхідним об'єктом та збереження такого об'єкта в програмі, окремо від основної хмари точок.

2. Створення геометрії на основі сегментів хмари точок. За допомогою функції «Кромка» можна знайти лінію, яка знаходиться на перетині двох площин. Функція «Кут» дозволяє знайти лінію перетину трьох площин. Функція «Центральна лінія» розрізає хмару точок і визначає 2D-геометрію з сегментів хмари точок циліндричних об'єктів.

3. Створення січної площини – це ще один спосіб отримати геометрію з хмари точок. Ця функція дозволяє перетнути об'єкт на заданій висоті січення для кращої візуалізації об'єктів, що там знаходяться. Причому, об'єкти на площині січення можна цифрувати вручну або автоматичними засобами.

4. Визначення географічного положення хмари точок на карті.

5. Інвертування вирізання. Після вирізання хмари точок можна вказати, чи треба відображати точки в

середині контура вирізання або за межами – шляхом інвертування і т.д.

Крім того, програма AutoCad дозволяє виконувати стандартні операції редагування хмари точок: вирізати, копіювати, вставляти, переносити, масштабувати, повертати, видаляти, блокувати чи розблокувати хмару точок, виконувати збір об'єктів з прив'язкою до хмари у режимі 2D та 3D ліній тощо [1].

Отже, AutoCad надає значні можливості для опрацювання хмари точок та є доволі перспективним програмним забезпеченням. Цей програмний комплекс забезпечує виконання задач різного типу при обробці даних лазерного сканування, що дозволяє якісно виконувати поставлене завдання. Оскільки лазерне сканування є одним з передових засобів при геодезичних роботах, то можна з впевненістю сказати, що програмні комплекси будуть ще більше розвиватися та зможуть вирішувати нові задачі для кращої обробки даних хмари точок.

1. Autodesk Knowledge. URL:
<https://knowledge.autodesk.com/ru/support/autocad/learn-explire/caas/CloudHelp/cloudhelp/2016/RUS/AutoCAD-Core/files/>
(дата звернення: 12.04.2020).

Янчук О. Є., к.т.н., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

МОЖЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТРИВИМІРНИХ МОДЕЛЕЙ ЗА ФОТОЗОБРАЖЕННЯМИ

Створення моделей об'єктів за фотозображеннями відносно новий процес тривимірного моделювання. Робота відбувається на основі реальних фотознімків, завдяки чому забезпечується максимальна реалістичність.

Однією з програм, які забезпечують таку функціональність є Agisoft Metashape (PhotoScan) [1]. Створення моделі включає наступні етапи:

1. Фотографування з різних ракурсів, з перекриттям.
2. Додавання фотознімків у середовище програми.
3. Накладання масок для закриття зайвих елементів.
4. Вирівнювання фотографій з побудовою розрідженої хмари точок.
5. Прив'язка маркуванню опорних точок з координатами.
6. Побудова щільної хмари точок.
7. Побудова полігональної моделі об'єкта.
8. Коригування геометрії, видалення «шуму».
9. Накладання текстури.
10. Експорт моделі у потрібний формат.

Для апробації наведеної методики створено тривимірну модель теодоліта «М. Таубер, К. Цветков и Ко» на основі 200 фотознімків [2]. Вона доступна для загального перегляду на ресурсі «Sketchfab» за посиланням: <https://sketchfab.com/models/f3865f0948a346c4bb949580025dd509> (рис. 1).

Важливим є питання точності моделі та відповідності реальним розмірам. Для оцінки точності використано 3 основних (для прив'язки) та 4 додаткових (для контролю) маркери (рис. 2). Порівняно реальні розміри об'єкта з виміряними за моделлю. У результаті отримано точність визначення у межах 0.002 м.

Рис. 1. Створена тривимірна модель [1]

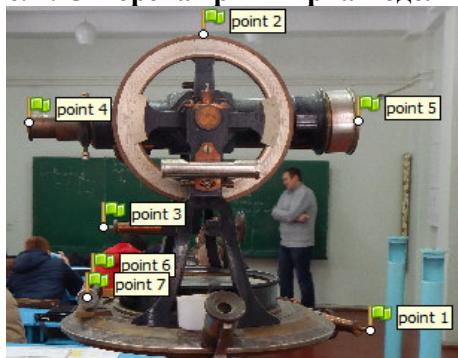

Рис. 2. Маркери, використані при оцінці точності

1. Руководство пользователя Agisoft Metashape. URL: https://www.agisoft.com/pdf/metashape-pro_1_5_ru.pdf (дата звернення: 12.04.2020). 2. Використання технології доповненої

реальності в музейних експозиціях / О. Войтович та ін. *GeoTerrace-2017* : Міжнародна НТК молодих вчених, 14-16 грудня 2017 р. : зб. матеріалів. Львів : Вид-во НУЛП, 2017. С. 121–124.

UDC 541.18.02; 546.57

Bondarenko S. V., Applicant for Higher Education of the First Level (Ukrainian State Chemical Technology University, Dnipro), **Podushka D. M., Applicant for Higher Education of the First Level** (Ukrainian State Chemical Technology University, Dnipro), **supervisor: Skiba M. I., PhD, Associate Professor** (Ukrainian State Chemical Technology University, Dnipro)

SILVER NANOPARTICLES: CONTROLLED SYNTHESIS, SENSING PROPERTIES AND ENVIRONMENTAL APPLICATIONS

Silver nanoparticles, thanks to the rapid development of technologies for their versatile chemical synthesis and their characteristics such as stability, tunable monolayers, functional flexibility and low cost, represent promising new optical sensing materials for water pollutants.

In the present work we will report on the silver nanoparticles synthesis, paying attention to the stabilizers and mostly used ligands, to the characterizations, to the properties and applications as colorimetric sensors for water pollutants.

Silver nanoparticles were prepared in aqueous AgNO_3 solution by using of contact non-equilibrium low-temperature plasma and different stabilizer reagents: citrate and PVA as capping agent. The influence of the basic technological parameters such as initial Ag^+ concentration, stabilisator

concentration, process duration on the formation of nanoparticles and their characteristics (size and stability) were determined. The UV-Vis spectra showed the localized surface plasmon resonance at wavelengths of 400-420 nm. The SEM images showed that the shape of Ag NPs is spherical with an average particle size up to 30 nm.

The addition of Cr^{3+} ion in citrate-Ag NPs (Cit-Ag NPs) and of Hg^{2+} ion in PVA-Ag NPs (MA-Ag NPs) cause AgNP aggregation, and are accompanied by a color change and a red-shift. The surface plasmon resonance (SPR) bands of Ag NPs at 404 nm (Cit-Ag NPs) and at 401 nm (PVA-Ag NPs) are gradually reduced, and new SPR bands appear at 515 and 530 nm for Cr^{3+} and Hg^{2+} ions. The resulting distinctly visual readouts are favorable for colorimetric detection of Cr^{3+} and Hg^{2+} ions. Under optimal conditions, the linear ranges are observed in the concentration ranges of 1.0–40.0 and of 10.0–80.0 μM , and with detection limit of 0.50 and 1.50 μM for Cr^{3+} and Hg^{2+} ions.

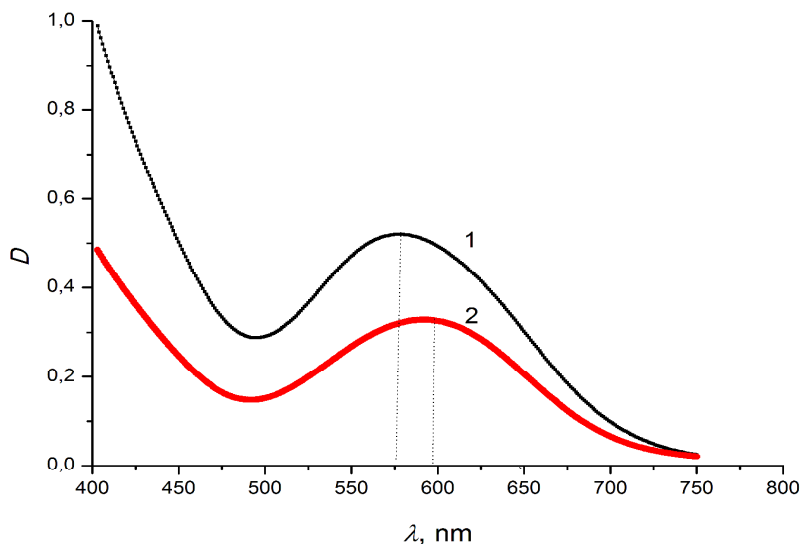
УДК 546.733:546.742:546.06

Borovytskyi D. Y., student (National technical university of Ukraine “Igor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute”),
Kuzevanova I. S., PhD student (National technical university of Ukraine “Igor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute”),
Pidgornui A. V., Associate Professor (National technical university of Ukraine “Igor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute”),
Andriiko A. A., Professor (National technical university of Ukraine “Igor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute”)

STUDY OF HETEROMETALLIC COMPLEXES OF Co(III) – Ni(II) WITH AMINOALCOHOLS IN METHANOL SOLUTIONS FOR THE MANUFACTURE OF ELECTROCATALYSTS

The formation of heterometal trinuclear 2Co(III)-Ni(II) complexes in methanol solutions with aminoalcohol ligands were studied by electron absorption spectra (EAS) method on UV/VIS Specord 210 Plus spectrophotometer in wavelength from 250 to 750 nm in quartz cuvette with the thickness $l = 1\text{ cm}$.

In order to establish the composition and stabilities of the heterometal complexes forming in the methanol solutions, we have calculated the concentrations of the free ligands from these spectra. The absorption bands in the range of 500 - 700 nm were used (Figure). Since the absorption of pure Ni^{2+} compound is negligibly small in this region, the broad peak of the solutions consists of two overlapping bands related to the heterometal complex and ligand [1; 2].

Figure. Absorption spectra of pure intracomplex compound Co(DetmHDetm) (1) and the solution with Co:Ni = 1:1 (2), $C_0 = C_{Co} + C_{Ni} = 1 \cdot 10^{-2}$ mol/l

It was established that the stability of heterometal trinuclear 2Co(III)-Ni(II) complexes depends on the nature of aminoalcohol ligands. The higher is the stability of 2Co(III)-Ni(II) complexes, the larger is the equilibrium concentration of these complexes in the solution, and the better electrocatalytic performance of the modified graphite is expected when using these solutions as precursors for the modification.

1. Reiter L. G., Potaskalov V. A., Andriiko A. A., Kublanovsky V. S., Pirskiy Yu. K., Chmilenko M. A., Lisin V. I., Chmilenko S. M. (2006) Electrochemical Activity of Carbons Modified by d-Metal Complexes with Ethanolamines. *New carbon-based materials for electrochemical energy storage systems* / I. V. Barsukov et al. (eds),

Springer. P. 333– 344. 2. D'Souza F., Hsieh Y. Y., Deviprasad R. G. Electrocatalytic reduction of molecular oxygen using non-planar cobalt tetrakis-(4-sulfonatophenyl)- β -octabromoporphyrin. (1997) *J Electroanal Chem.* 426. P. 17– 21.

УДК 546.733:546.742:546.06

Kuzevanova I. S., PhD student (National Technical University of Ukraine “Igor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute”), **Zulfigarov A. O., Senior Lecturer** (National Technical University of Ukraine “Igor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute”), **Borovytskyi D. Y., student** (National Technical University of Ukraine “Igor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute”), **Andriiko A. A., Professor** (National Technical University of Ukraine “Igor Sikorskyi Kyiv Polytechnic Institute”)

ELECTROCATALYSTS BASED ON HETEROMETALLIC COMPLEXES OF Co (III) - Ni (II) WITH AMINOALCOHOLS

Heterometal polynuclear Co(III)-Ni(II) complex compounds with aminoalcohol ligands can be used as precursors for preparation of catalysts for various electrochemical processes. Up to date, four such processes were investigated using these electrocatalysts: 1) electroreduction of oxygen with possible applications in fuel cells and zinc-air batteries; 2) intercalation of Li into graphite (negative electrode of Li-ion batteries; 3) electrochemical synthesis of lithium fullerenes; 4) discharge-ionization of hydrogen on carbon nanotube electrodes (hydrogen energy storage).

Preparation of the electrocatalysts consists of grafting the complexes onto the surface of carbon materials by adsorption from alcohol solutions. Subsequent pyrolysis in an inert atmosphere is required for the first three kinds of electrochemical reactions [1].

The samples for electrochemical testing were prepared as follows. The powder of battery grade graphite Hohen (10-28) was contacted with the excess of methanol solution for 24 hours at room temperature. The liquid phase was filtered out, the powder was dried at 100°C and then thermally treated at 500°C in atmosphere of pure argon. The samples were tested in mockup coin cells of 2016 size vs. Li counter electrode: Li/electrolyte (Merck LP-30)/graphite sample on copper foil. The cells were assembled by standard technology in dry glove box [2].

It was established that the stability of heterometal trinuclear 2Co(III)-Ni(II) complexes depends on the nature of aminoalcohol ligands and the larger is the equilibrium concentration of these complexes in the solution, and the better electrocatalytic activity performance of the modified graphite is expected when using these solutions as precursors for the modification.

This conclusion is verified experimentally concerning the electrochemical reaction of reversible Li insertion into the modified graphite materials.

Depending on the amount of amino groups in the composition of amino alcohols, the activity of formation of a heterometrical complex is different. triethanolamine complex has two isomeric possible structure, because it exhibits lower electrocatalytic activity. The ratio of isomers to approximately 50% to 50%. For mono and diaminoalcohols, the manifestation

of electrocatalytic activity is very good due to the high yield of pure product.

1. Zulfigarov A. O., Potaskalov V. A., Pomytkin A. P., Andriiko A. A. et al. (2013) Spectroscopic study of complex compounds of cobalt(III) – nikel(II) with monoethanolamine. *Chemistry of Metals and Alloys*, 6. P. 40–42. 2. Reiter L. G., Potaskalov V. A., Andriiko A. A., Kublanovsky V.S., Pirskiy Yu. K., Chmilenko M. A., Lisin V. I., Chmilenko S. M. (2006) Electrochemical Activity of Carbons Modified by d-Metal Complexes with Ethanolamines. *New carbon-based materials for electrochemical energy storage systems / I. V. Barsukov et al. (eds), Springer*. P. 333–344.

УДК 546.185.732:543.226

Shnurenko A. N., Graduate Student (National university of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv),

Antraptseva N. M., Doctor of Chemistry, Professor (National university of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv)

THERMOLYSIS OF MANGANESE (II) DIHYDROGENPHOSPHATE TETRAHYDRATE

Heat treatment of crystal hydrates is one way to obtain anhydrous salts. This process in many respects is defined by extent of hydration of crystalline hydrate. Thermal properties of a tetrahydrate – $\text{Mn}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$ – are studied insufficiently.

The aim of this work was to study thermal behaviour of the $\text{Mn}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$, to determine the sequence of thermal and structural transformations and how the extent of hydration affects these transformations.

Thermal transformations were studied, as in [1], on a Q-1500D derivatograph.

According to results of the differential and thermal analysis, $\text{Mn}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$ resistant when heating on air with a rate of 2.5 K/min to 50° C. Further temperature increase is followed by loss of weight. It on curve TG is registered four accurate steps.

Interpreting the results of the complex characterization of the products of partial and complete dehydration of $\text{Mn}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$, we found the following: heat treatment of $\text{Mn}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$ in the range of 50–110° C is followed by removal of two molecules of water on the molecular mechanism and formation of $\text{Mn}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$.

The second stage of dehydration comes to an end with formation in the range of 110–160° C mixes of two crystal phases: $\text{Mn}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2$ and $\text{Mn}_5(\text{HPO}_4)_2(\text{PO}_4)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$. The quantity of free H_3PO_4 in the thermolysis products of $\text{Mn}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$ increases and at 160° C makes 2.12% wt (based on P_2O_5). Process of anion condensation begins on the third stage thermolysis of $\text{Mn}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$.

At 185° C in composition of a salt component are formed condensed phosphate with $n = 2 \div 5$, in composition of acid – acids of the general formula $\text{H}_{n+2}\text{P}_n\text{O}_{3n+1}$ ($n = 2 \div 4$).

Most difficult is composition of products heating of $\text{Mn}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$ to 275° C. He is presented mixture condensed phosphates and polyphosphoric acids with $2 \leq n \leq 7$. The condensed phosphates with $n = 3–8$ are X-ray amorphous.

At heating of $\text{Mn}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$ to 300° C anionic composition of products of thermolysis is simplified. The finish products of dehydration appears. He is identified as cyclotetraphosphate with composition of $\text{Mn}_2\text{P}_4\text{O}_{12}$. Crystallization of him closes at 335° C.

Thus, the sequence of thermal solidphase transformations accompanying thermolysis of $\text{Mn}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$ was established. The composition of products of his dehydration is identified; the temperature intervals of their formation and thermal stability are concretized. It is shown, that formation the final product of the thermolysis of the composition $\text{Mn}_2\text{P}_4\text{O}_{12}$ (monoclinic system, sp. gr. $C2/c$, $Z = 4$; $a = 1.2084$, $b = 0.8471$, $c = 1.0171$ nm; $\beta = 119.29^\circ$) is realized on two directions. The first direction provides thermal dehydration of the protonated condensed phosphates (up to 65%). According to the second direction, up to 35% of $\text{Mn}_2\text{P}_4\text{O}_{12}$ is formed as a result solid-phase interactions of intermediate products of thermolysis. The general scheme of thermal solid-phase transformations of $\text{Mn}(\text{H}_2\text{PO}_4)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$ was proposed.

1. L. N. Shchegrov, N. M. Antraptseva, I. G. Ponomareva. *Izv. Akad. Nauk SSSR, Neorg. Mater.*, 1989. V. 25. N 2. P. 308–312.

УДК 628.3:628.11:628.14:628.16

Загороднюк К. Ю., головний технолог, к.мед.н., магістр екології (НДІ ПВ УКРВОДОКАНАЛПРОЕКТ, м. Київ)

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ВОДОПРОВІДНО-КАНАЛІЗАЦІЙНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА ШЛЯХИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Ситуація, що виникла у світі внаслідок несподіваного глобального поширення нового вірусного захворювання, спричиненого вірусом SARS-CoV-2, який швидко мутує, внесла цілу низку змін у діяльність стратегічних

підприємств [1]. Не є виключенням і підприємства водопровідно-каналізаційного господарства, які займають одне з найважливіших місць у державній системі реалізації забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення будь-якої країни.

Особливості виникнення, поширення і трансформації хвороботворного вірусу, його патогенна здатність та унікальні характеристики, які призвели до стрімкого поширення захворювання та пандемії [1], вимагає негайного технічного переоснащення функціонуючих каналізаційних очисних споруд та систем питного / господарсько-питного водопостачання, оскільки доведений і фекально-оральний механізм передачі SARS-CoV-2 [2], а бар'єрна функція діючих споруд, в тому числі і в Україні, залишає бажати кращого [3].

Ситуація ускладнюється відсутністю методик виділення віріонів SARS-CoV-2, доступних для постановки у лабораторіях, які забезпечують визначення складу та властивостей, а також контроль якості води на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства України (відсутні необхідна матеріально-технічна база, спеціалісти належної кваліфікації, необхідні витратні матеріали, дозволи на роботу з небезпечними інфекційними агентами).

При лікуванні хворих на COVID-19, в тому числі і поза межами лікувально-профілактичних закладів, які повинні бути б бути обладнані локальними каналізаційними очисними спорудами (проте ця умова виконана далеко не скрізь), відбувається надходження віріонів SARS-CoV-2, що виділяються з фекаліями і сечею, і здатні викликати COVID-19, на міські каналізаційні очисні споруди і транзитом через них у поверхневі водні

джерела, наприклад, річка Дніпро, з яких здійснюється водопостачання великих міст України (Київ, Дніпро, Запоріжжя тощо).

У зв'язку з вищевикладеним, підприємства, що забезпечують водопостачання з поверхневих джерел, повинні ставитися до води, яка надходить на їх водоочисні споруди, як до потенційно контамінованої вірусом SARS-CoV-2 [2].

Це обумовлює необхідність підвищення ефективності знезараження води, особливо питного та господарсько-питного призначення.

Хлорування води з метою її знезараження, яке історично закріпилося на абсолютній більшості функціонуючих в Україні водоочисних споруд (передбачає використання хлор-газу (хлорної води) чи гіпохлориту натрію) [3] є малоефективним для інактивації віріонів, а використання (на окремих водоочисних спорудах) пре- або постамонізації з метою зменшення кількостей побічних продуктів хлорування ще більше нівелює віруліцидний ефект хлорування [2].

Таким чином, досягти необхідного рівня біологічної безпеки при використанні тільки хлору чи гіпохлориту натрію з метою знезараження води, без її насичення токсичним, канцерогенними та мутагенними сполуками, вміст окремих з яких інколи в десятки раз перевищують встановлені ГДК – неможливо.

З-поміж представлених на ринку України (у вільному продажі чи під замовлення) препаратів, які можуть бути використані для підвищення ефективності знезараження води, особливої уваги заслуговують препарати на основі гуанідинів та/чи бігуанідинів у поєднанні з четвертинними

амонієвими основами, діоксид хлору, препарати на основі неорганічних поліфосфатів.

Проведені нами лабораторні дослідження показали, що при застосуванні препарату «Мікростат^{TM}» (д.р. полігексаметиленгуанідин гідрохлорид) замість хлору на первинне хлорування з наступним введенням коагулянту на основі гідроксохлориду заліза, введенням діоксиду хлору після фільтрації води (перед її подачею в РЧВ), стабілізаційною обробкою перед введенням гіпохлориту натрію та подачею в мережу підготовленої води її якість повністю відповідає вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» не тільки на виході з очисних споруд, але і в крані у кінцевого споживача.

Внесення катіонного полімеру із знезаражуючими властивостями у вихідну воду підвищує її каламутність, що покращує процеси та повноту відділення дисперсної фази після введення коагулянту. Окислення залишкових (після фільтрації) кількостей органічних сполук та, у разі «проскоку», двохвалентного заліза коагулянту, відбувається за рахунок діоксиду хлору без утворення побічних продуктів з канцерогенними властивостями. Внесення гіпохлориту на заключному етапі перед подачею стабілізованої води в мережу зсуває рівновагу хімічних реакцій утворення хлоритів та хлоратів у бік вихідного компоненту – діоксиду хлору, а стабілізаційна обробка води препаратом «СПС-6^{TM}» та/чи «Sea-Quest», зменшує утворення хлороорганічних сполук при транспортуванні води водорозподільчими мережами, підвищує чутливість мікроорганізмів до цидної дії продуктів гідролізу гіпохлориту натрію, зменшує їх втрати на окислення внутрішніх стінок трубопроводів (зменшує рівень корозії

труб), забезпечує збереження залишкових кількостей активного хлору у тупикових ділянках водорозподільчих мереж [4].

Разом з цим можна вважати (спираючись на результати проведених в багатьох країнах світу сотень незалежних досліджень діоксиду хлору та полімерів гуанідинового ряду (препаратів «Мікростат™», «Акватон», «Біодез», «Полідез», «Дезавид» тощо) [2; 3], які викликають структурно-функціональні зміни бішару фосфоліпідів складних вірусів та зміну заряду білкової оболонки простих вірусів), що дана схема буде ефективною по знешкодження як складних, до яких належить вірус SARS-CoV-2, так і простих вірусів, включаючи і ті віруси, які навіть ще не вивчені.

Автор вважає, що запропонована схема водопідготовки є єдино можливою на даний момент для України з точки зору необхідної швидкості імплементації (використання готових реагентів без пусконаладжувальних робіт їх генераторів по місцю, що вимагає мінімально можливих проектних рішень по встановленню адекватних пропорційних насосів-дозаторів), санітарно-епідеміологічної надійності, якості питної води та води господарсько-питного призначення, що подається населенню.

В подальшому, технічне переоснащення класичних діючих водоочисних споруд освітлювачами-рециркуляторами з рециркуляцією осаду по «внутрішньому контуру», що вимагає розробки відповідної документації, дозволить економити 30–40% відсотків реагентів.

Автор приносить свої вибачення виробникам продукції чиї торгові марки не були згадані та чия

продукція здатна забезпечити аналогічні ефекти про яку (продукцію) на момент виходу публікації йому не було відомо та запрошує всіх небайдужих до фахової дискусії на сторінках відповідних видань та об'єднання зусиль для негайної практичної імплементації заходів з підвищення бар'єрних функцій очисних споруд по відношенню до вірусів, включаючи, вірус SARS-CoV-2, інакше спалаху захворювання/захворювань (епідемії) з водним шляхом передачі та невідомою до кінця на сьогодні клінічною картиною та наслідками Україні уникнути не вдасться, оскільки водопостачання більше 80% населення нашої держави здійснюється з поверхневих джерел, у які відбувається випуск недостатньо очищених стічних вод з функціонуючих каналізаційних очисних споруд.

1. Ширококов В. П. Коронавірус та інші емерджентні інфекції. *Український медичний часопис*. № 2(1) (136). III/IV 2020. URL: <https://www.umj.com.ua/article/175048/koronavirus-ta-inshi-emerdzhentni-infektsiyi> (дата звернення: 21.01.2020).
2. Coronavirus (COVID-19) information from EPA. URL: <https://www.epa.gov/> (дата звернення: 21.01.2020).
3. Прокопов В. О. Питна вода України: медико-екологічні та санітарно-гігієнічні аспекти : монографія за редакцією д.мед.н., академіка НАМН України А. М. Сердюка. К. : ВСВ «Медицина», 2016. 400 с.
4. Comparative hygienic assessment of hard water impact before and after its stabilization treatment on the functional state of the central nervous system and kidneys of rats (on the example of the Olkhovska water treatment plant, Ukraine) / Kostiantyn Zahorodniuk, Olena Nikipelova, Walery Zukow, Sergey Gushcha, Yuriy Zahorodniuk, Boris Nasibullin. *Ecological Questions*. Vol. 31. № 1 (2020). P. 57–67.

ЗМІСТ

АКАДЕМІЧНА ПЛАТФОРМА З СУСПІЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Акімов М.О.	Деякі дискусійні питання суб'єкта злочину за ст. 325 КК України	3
Акімова О.М.	Підготовка майбутніх учителів до формувального оцінювання в умовах упровадження інклюзивної форми навчання	10
Андрієвська Л.О.	Законна сила судових рішень в цивільному процесі	15
Антипова А.К., Чоботько М.А.	Перевищення повноважень поліцейськими	19
Бабенко В.Ю.	Обґрунтування необхідності державного управління суспільними конфліктами	23
Балдич І.С., Цимбалюк В.І.	Сучасні методи дослідження трасологічних слідів та проблеми, які виникають по їх проведенню	25
Безуглова В.Д.	Використання медіапростору в дошкільній освіті	29
Бериславська О.М.	Військово-правові дослідження як пріоритетний напрямок розвитку сучасної юридичної науки	31
Благодир А.А., Благодир С.М.	Недопустимість доказів отриманих під час проведення слідчого експерименту	34

Богачук М. І.	Медичне страхування в Україні: переваги та недоліки	41
Бойко М.І.	Мовна ситуація в освітньому просторі Донеччини	46
Бородіна О.С.	Моделювання ситуацій професійної діяльності студентів у навчально-виховному процесі закладів вищої освіти	49
Бортняк В.А.	Правова ідентифікація фінансового контролю	52
Борусовський М.В.	Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови	59
Вакулюк В.Ю.	Проблеми та перспективи розвитку сучасних юридичних наук в контексті покращення рівня якості юридичної освіти	64
Вєтрова Ю.В.	Дисциплінарна відповідальність адвоката	68
Віннічук І.В.	Принцип конфедеральності адвокатської діяльності	73
Водоп'ян Т.В.	Психологічні особливості адвокатської діяльності	77
Волкова І.П.	Оформлення повноважень адвоката у цивільному процесі	83
Гапонова К.О.	Педагогічна культура юриста	88
Гаращук Є.М.	Інформаційна компетентність як об'єкт впливу в системі початкової освіти	93

Гладкий В.В.	Щодо розмежування звільнення та припинення повноважень судді	96
Гринюк І. М.	Світ-системний аналіз у працях іммануїла валлерстайна	99
Грисюк В.П.	Проблема порнографії в інформаційному просторі: основні ризики	103
Гурковська К.А.	Дослідження поняття суб'єктів, здійснюючих заходи із запобігання та протидії домашньому насильству	107
Денисюк О.В.	Насильницькі зникнення – злочини без покарання?	110
Дорошко А.В.	Правові засади захисту діяльності адвоката	113
Жмаченко Ю.Ю.	місце, роль та основи діяльності адвокатури як правозахисного інституту	118
Журавльов О.А.	Особливості ЕЕГ при виконанні завдань зі зростаючим рівнем складності (мнестичний аспект)	123
Журавльова О. В.	Особливості мотиваційного профілю особистості прокрастинатора	125
Захарова Г. Б.	Інтерактивний інструментарій сучасного уроку	128
Ісаєва Д.Ю.	Взаємодія здо і родини у вихованні фізично досконалої дитини	132
Калініна Л.А.	Інклюзія у вищих навчальних закладах України: виклики, проблеми, перспективи	134

Карпенко М.С.	Збереження і зміцнення здоров'я дошкільників засобом загартування	140
Карпук А.І.	Проблема комунікації сучасної молоді	143
Коломієць Т.В.	Використання педагогічних кейсів у процесі професійної підготовки викладача вищої школи	148
Коротенко А.Є.	Нові обрії досліджень в межах соціології мистецтва	155
Косенко О.П., Косенко А.В., Зозуля М.О.	Методологія інтелектуально-інноваційної діяльності	158
Кошкіна А.П.	Проблеми розвитку соціології спорту в межах сучасної соціологічної науки	161
Краснов С.О.	Особливості застосування поліграфа в кримінальному провадженні України	163
Краснова О.К.	Підстави затримання особи без ухвали слідчого судді, суду	166
Кузьмич І.І.	Дистанційне навчання у вищих військових навчальних закладах в умовах сьогодення	169
Лесько А.М.	Стратегія і тактика здійснення захисту у кримінальному провадженні	172
Лівчук С.Ю.	Загальна характеристика принципів адвокатської діяльності	179

Ляшко Л.М.	Вплив карантину на емоційний стан особистості	186
Мар'єнко М.В.	Сервіси відкритого доступу матеріалів як інструмент відкритої науки	189
Молоченко І.А.	Можливості інформаційної доступності для людей з інвалідністю	193
Молчанова В.П.	Підробка грошових купюр: проблеми та шляхи їх вирішення	197
Накашидзе І.С.	Математичне моделювання та історія: точки дотику	200
Недойнов К.В.	Витоки толерантності як чесноти: соціально-філософський погляд	204
Одарченко В.І.	Впровадження вебквестів у роботу вчителя нової української школи	207
Олексієнко Л.А.	SOFT SKILLS як необхідна складова професійної підготовки майбутніх перекладачів в університетах Австрії	210
Ордіна Л.Л.	Формування творчих здібностей здобувачів вищої освіти у процесі організації самостійної роботи	212
Орлова О.В.	Використання інноваційних інтерактивних технологій для формування іншомовної компетенції студентів ЗВО	217
Остапович А.О.	Мовленнєва культура студента-правника	222

Павелко О.М.	На межі між сходом і заходом: безпекова архітектура Європи і доля України	227
Палюх В.В.	Теоретичні аспекти управління якістю освітніх послуг	230
Пась А.А.	Особливості підготовки оратора до публічного виступу	233
Пелешок І. І.	Роль комунікативних здібностей у діяльності прокурора	237
Петренко О.В.	Проблеми у сфері дистанційного навчання вищої школи	241
Подвірна О.В.	Теоретико-правові аспекти підвідомчості господарським судам	245
Поклад І.М.	Уявлення про особистість у філософсько-психологічних поглядах вітчизняних вчених	250
Поліванов О.Г.	Напрямки вдосконалення державної системи оцінки якості діяльності закладів вищої освіти	257
Поліщук М.Г.	Розвиток юридичної науки починаючи з римського права до сучасного стану	260
Попова Л.М.	Перспективи розвитку науково- технічного та інноваційного потенціалу Харківського регіону	264
Потапюк Л.М.	Особливості професійного стресу в умовах сьогодення	267
Пузанова В.В.	Трудовий договір у контексті ідеї стабільності трудових правовідносин	270

Радіо М.В.	Переваги та загрози використання ботів у соціальних медіа (приклад парламентської кампанії 2019 р.)	274
Редько М.В.	Використання та розвиток інституту адвокатури в Україні	276
Романенко П.П.	«Намібійські винятки»: практика застосування на території України	280
Романюк Н.І.	Особливості заповіту подружжя в цивільному законодавстві	283
Савицька А.Ю.	Критерії, показники та рівні готовності майбутніх соціальних працівників до роботи з соціально виключеною молоддю	287
Сасовська О.В.	Вплив інтернет-адикції на становлення особистості у підлітковому віці	290
Сахнюк В.В.	Характеристика інституційної складової системи безоплатної правової допомоги	294
Сергієнко Т.І.	Місце й роль політики та політології як науки у житті сучасного суспільства	297
Сімакова С.І.	Сучасний стан правового забезпечення розслідування контрабанди наркотичних засобів	299
Сукмановська Л.М.	Суди як суб'єкти запобігання та протидії домашньому насильству	305
Тихоплав В.І.	Electronic Technologies For Drivers in Administrative Law	308

Триус М.С.	Проблеми застосування міжнародного гуманітарного права в умовах ведення сучасних збройних конфліктів	311
Хищенко А.М.	Особливості страхування медичних працівників на випадок інфікування вірусом імунодефіциту	317
Черкас К.Ш.	Стан та тенденції забезпечення принципу гендерної рівності в Україні	322
Чоботько М. А.	Рукопашний бій у підготовці майбутніх фахівців МВС	326
Шандра Н.А.	Значення лексичних одиниць для формування англомовної лексичної компетентності майбутніх ІТ-фахівців	330
Швай О.Л., Ємчик І.А.	до питання підвищення математичної грамотності школярів	334
Шмига О.Д.	Читацький концепт сучасного книжкового продукту	336
Шульга Т.В.	Актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти	340
Яскола В.А.	Ораторське мистецтво у професійній діяльності юриста	343
Klova V.O.	Historical Aspect of the Typology of States	346

АКАДЕМІЧНА ПЛАТФОРМА 4 ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

Андрєєв Д.А., Земелько М.Л., Черваков О.В. Артем'єв С.Р.	Іонні рідини, як модифікатори властивостей полімерних матеріалів Екологічні аспекти навчання у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання	350 353
Бєлоусова Н.В.	Аналіз динаміки розвитку українського туристичного ринку	356
Біскуп В.М.	автоматизація вибору оптимальної схеми сівозміни за допомогою гіс	359
Бондар О.Б.	Соснові ліси на водозборах Сіверського Дінця	362
Василишин Р.Д., Ковальська С.С., Данілова І.О.	Первинна продукція стовбурів дерев лісів Закарпаття	365
Гринюк В.І.	Туризм як фактор впливу на екологічний стан довкілля	367
Загуменнова М.- М.С.	Вектори розвитку релігійного туризму в Україні	373
Іванова О.І., Наушко Д.С.	Визначення вмісту нітратів хімічними методами аналізу в зелені	375
Іваночко Б.Р.	Розробка рекомендацій щодо розвитку зеленого туризму в межах об'єднаних територіальних громад на прикладі спаської ОТГ	378

Кирилюк І.А.	Тривимірне моделювання в історичних реконструкціях та музейних експозиціях	381
Клімчук В.О., Комлева М.О.	Володимирецька група розсипних родовищ бурштину та оцінка їх перспективності	384
Козак А.Ю.	Геоінформаційне забезпечення експертної грошової оцінки із застосуванням мобільних картографічних додатків	389
Козачук Т.В., Антрапцева Н.М., Біла Г.М.	Синтез твердого розчину протонованих магнію і кобальту(II) фосфатів	392
Колодежна В.В.	Проблематика створення геоекологічних стежок та перспективи їхнього розвитку на Костопільщині	395
Комлева М.О.	Географічний метод поширення конфуцієм свого вчення	398
Крихівський М.В.	Метод оцінювання забруднення візуального середовища міст	404
Кульбанська І.М.	Епіфітотійні патології лісу в контексті кліматичних змін	407
Люсак А.В.	Геоінформаційний моніторинг як ефективний інструмент для управління територіями ОТГ	410
Милитчук Н.М.	Проект ревіталізації пам'ятки архітектури на прикладі Малого Замку, м. Луцьк	414
Надтока С.О.	Антибактеріальні властивості гідрогелів насичених наночастинками срібла	417

Наконечна Л.М., Коробейникова Я.С.	Удосконалення рекреаційного використання бурштинського водосховища	420
Панасюк А.С.	Стандартизація вім технологій у світі	423
Савицький М.Ю.	Методологічні засади поняття лісокористування	427
Саенко Я.А.	Морфогенетичні комплекси як об'єкти регіонального геоморфологічного аналізу	430
Семенюк В. В., Оксенюк Р. Р.	Перспективи розробки фосфоритних родовищ на території України	434
Скоростецька О.О.	Формування транспортної інфраструктури в межах туристичної дестинації «Київ»	437
Сорочук Ю.О.	Використання інноваційних комп'ютерних технологій для камеральної обробки геодезичних даних	440
Татарин Т.В.	Оптичний зонд для визначення оксалату, фосфату та флуориду на основі комплексу ТН(IV) з тороном I	443
Токарева О.В.	Декоративна стиглість деревних видів в умовах інтенсивного антропогенного навантаження	445
Токарева О.В.	Горимість лісопаркової госпчастини зеленої зони м. Києва	448
Федорчук О.М.	Аналіз доцільності облаштування біоплато для очищення поверхневих вод річок Рівненської області	450

Христова Т.Є.	Системний підхід до складання реабілітаційних програм	453
Цимбал С.В.	Активізація навчального процесу при навчанні іноземної мови	456
Черняк М.В.	Використання геоінформаційних технологій в управлінні об'єднаними територіальними громадами	459
Чоботар В.В., Нанієва А.В.	Оцінка якості води різних джерел водопостачання за показником генотоксичності	462
Шикиринська О.С.	Особливості роботи з хмарами точок у програмному комплексі AUTOCAD	465
Янчук О.Є.	Можливості створення тривимірних моделей за фотозображеннями	469
Bondarenko S.V., Podushka D.M.	Silver Nanoparticles: Controlled Synthesis, Sensing Properties and Environmental Applications	471
Borovytskyi D.Y., Kuzevanova I.S., Pidgornui A.V., Andriiko A.A.	Study of Heterometallic Complexes of Co(III) – Ni(II) With Aminoalcohols in Methanol Solutions For the Manufacture of Electrocatalysts	473
Kuzevanova I.S., Zulfigarov A.O., Borovytskyi D.Y., Andriiko A.A.	Electrocatalysts Based on Heterometallic Complexes of Co (III) - Ni (II) With Aminoalcohols	475
Shnurenko A.N., Antraptseva N.M.	Thermolysis of Manganese (II) Dihydrogenphosphate Tetrahydrate	477

Загороднюк К.Ю. Основні завдання підприємств водопровідно-каналізаційного господарства України в умовах пандемії Covid-19 та шляхи їх реалізації 479

Наукове видання

Міжнародна науково-практична конференція молодих науковців, аспірантів і здобувачів вищої освіти

«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ»

ЗБІРНИК ТЕЗ

Частина 2

Розміщуються статті в авторській редакції

*Технічний редактор
Літературний редактор*

*Галина Сімчук
Ольга Якимчук*